

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RASTLANTISAL OLAYLARIN
KİŞİNİN YAŞAMINA
PSİKOLOJİK VE DİNİ AÇIDAN YANSIMALARI

Esmâ Nûkhet ÖNCEL

2501200268

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Gülüşan GÖCEN

İSTANBUL-2023

ÖZ

RASTLANTISAL OLAYLARIN KİŞİNİN YAŞAMINA PSİKOLOJİK VE DİNİ AÇIDAN YANSIMALARI

Esmâ Nûkhet ÖNCEL

Bu çalışmanın amacı rastlantısal olayların bu olayları tecrübe eden kişiler tarafından nasıl anlamlandırıldığı, psikolojik açıdan kişide ne tür duygular oluşturduğu, nasıl izler bıraktığı, kişilik özellikleri ile ilişkili olup olmadığı, dini açıdan kişilerin bu olayları nasıl algıladığı ve yorumladığı, rastlantısal olayların dini başa çıkma ve Allah tasavvuru gibi unsurlarla ilişkisini incelemektir. Bu olayların kişide bıraktığı etkileri daha iyi araştırmak adına nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma deseni olgubilim olup amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yaşamlarında en az bir kez rastlantısal olay tecrübe eden 18 kadın 2 erkek katılımcı belirlenmiştir. Katılımcılar 24-42 yaşları arasında olup yaş ortalamaları 27'dir. Derinlemesine mülakat tekniğinin kullanıldığı çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu doğrultusunda elde edilen veriler betimsel, frekans ve içerik analizi ile yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda; rastlantısal olayları tecrübe eden kişilerin bu olayları genel olarak metafizik kavramlarla ilişkili olarak anlamlandırdığı, olayın yaşandığı anda çeşitli duygular hissedilebilse de kişide uzun vadede olumlu duygular oluşturduğu, özellikle kaza, afet gibi olumsuz olaylardan rastlantısal bir şekilde kurtulma durumunda olumlu dini başa çıkmanın destekleyici etkisinin hissedildiği, rastlantısal olayların bir tür dini tecrübe olarak değerlendirilebileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Din Psikolojisi, Dindarlık, Dini Tecrübe, Rastlantı, Tesadüf, Tevafuk, Eşzamanlılık

ABSTRACT

COINCIDENTIAL EVENTS

PSYCHOLOGICAL AND RELIGIOUS REFLECTIONS ON

PERSON'S LIFE

Esma Nükhet ÖNCEL

The aim of this study is examine how coincidental events are interpreted by people who experience these events, what kind of emotions they create in the person psychologically, how they leave traces, whether they are related to personality traits, how people perceive and interpret these events in terms of religion, how random events are related to religious coping and God vision. Qualitative research method was preferred in order to better investigate the effects of these events on the person. The research design is phenomenology and criterion sampling and snowball sampling method, which are purposeful sampling methods, were used. Eighteen female and 2 male participants who experienced at least one coincidental event in their lives were identified. Participants are between the ages of 24-42, with an average age of 27. In the study, in which in-depth interview technique was used, the data obtained in accordance with the semi-structured interview form were interpreted with descriptive, frequency and content analysis. As a result of the research; people who experience coincidental events generally make sense of these events in relation to metaphysical concepts, although various emotions can be felt at the time of the event, they create positive emotions in the long term, especially in the case of accidental recovery from negative events such as accidents and disasters, the supportive effect of positive religious coping is felt. It has been determined that events can be considered as a kind of religious experience.

Key Concepts: Psychology of Religion, Religiosity, Religious Experience, Coincidence, Chance, Tawafuk, Synchronicity

ÖNSÖZ

Tarihsel sürece baktığımızda özellikle Aydınlanma dönemiyle birlikte metafizik alan sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlanmış bu da beraberinde insanın yaşamını beş duyuya ve mantıksal boyuta indirgemeyi getirmiştir. Oysa beden ve ruhtan müteşekkil insanın dünya ile ilişkisinde mantığın yanında metafiziğe açılan bir pencere olan sezgisel boyutu da önemli rol oynamaktadır. Varoluşun sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi biri diğerine tercih edilemeyecek mantık ve sezginin birlikte idaresiyle mümkündür. Aksi takdirde insanın çeşitli sıkıntılarının, psikolojik sorunlarının artması, kişinin hayattan zevk alamaması söz konusu olmaya başlayacaktır.

Metafizik alanın varlığını hatırlatan kıvılcımlar olarak değerlendirilebilecek rastlantısal olayların, dini tecrübelerin, olağanüstü dini yaşantıların bu bakış açısı ışığında yeniden anlamlandırılması, bu tür tecrübelerin hayatın bütününe oluşturan unsurlar olarak görülmesi ve bunları anlamlandırma, yorumlama becerisinin geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu çalışmanın amacı günlük hayatta çok sık karşılaştığımız ancak özellikle din psikolojisi ile ilişkili olarak yeterince incelenmemiş olan rastlantısal tecrübelerin yaşayan kişiler tarafından nasıl anlamlandırıldığı ve kişiye psikolojik ve dini yönlerden nasıl izler bıraktığını incelemektir.

Böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasında şüphesiz pek çok kişinin katkısı ve desteği olmuştur. Öncelikle tanıştığımız günden bu yana benim için yalnızca bir hoca, bir danışman olmaktan öte hayatımın her alanına rehberlik eden, her görüşmemizde sevgisini, samimiyetini, olumlu enerjisini paylaşan, her gün 'iyi ki buradayım' dememe sebep olan çok sevdiğim, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Gülüşan GÖCEN'e minnet ve şükranlarımı sunarım.

Görüşme sorularının oluşması ve şekillenmesinde uzman olarak başvurduğum, fikir ve önerileriyle desteğini esirgemeyen ayrıca tez savunma jürimde bulunmayı kabul eden değerli hocam Dr.Öğr. Üyesi Zehra IŞIK'a samimiyetle

teşekkür ederim. Eğitim sürecimde kendisinden aldığım derslerde engin bilgi birikimini samimiyetle bizlerle paylaşan son derece keyifli ve verimli bir ders dönemi geçirmeme vesile olan, son düzenlemeler sırasında teze yönelik katkı ve tavsiyeleri için Doç. Dr. Ümit HOROZCU'ya yürekten teşekkür ederim.

Çok zorlandığım, bunaldığım bir zamanda hayatıma kurtarıcı bir melek gibi giren, sevgisi, desteği, anlayışıyla en zor zamanlarıma eşlik eden, kelimelerimin teşekkürümü ifade etmekte aciz kaldığı nahif dostum Merve KÜÇÜKMANAV'a; oldukça yakın bir zamanda tanışmamıza rağmen gönlümde çok değerli bir yeri olan hem sevinçli hem üzgün anlarıma eşlik eden, sevgisini, desteğini, sıcaklığını derinden hissettiğim aziz dostum Şeyma KILIÇ'a; hayata farklı açılardan bakmayı öğrendiğim, azmine ve gayretine hayran kaldığım, desteğini her daim hissettiğim kıymetli dostum Yusuf KABAHASANOĞLU'na, süreç boyunca maddi manevi desteğini hissettiğim sevgili Betül AKAR ÖZCAN'a, Büşra GÜGEN'e ve ismini sayamadığım her bir arkadaşşıma teşekkürü borç bilirim. Ayrıca görüşmeyi kabul edip araştırma sorularını içtenlikle yanıtlayan ve çalışmanın en önemli paydaşlarından olan her bir katılımcıya; bugünlere gelmeme sebep olan, ihtiyaç duyduğum her imkanı sağlamak için gayret gösteren, her türlü fedakarlığa katlanan, her anlamda beni destekleyen sevgili aileme, mesafe olarak kilometrelerce uzak olsalar da bana olan sevgilerini ve güvenlerini her an yanımdaymışçasına hissettiren, her düştüğümde ellerimden tutup beni kaldıran, manevi kardeşlerim olan sevgili Merve KAHRAMAN ve Dilara BAŞNUH ESEN'e yürekten teşekkür ederim.

Esma Nükhet ÖNCEL

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Rastlantı.....	4
1.1.Rastlantı Kavramının Tarihsel İzdüşümü	6
1.1.1. Felsefe ve Matematik Alanlarının Bakış Açısıyla Rastlantı.....	6
1.1.2.Fizik Alanının Bakış Açısıyla Rastlantı	9
1.1.3. Biyoloji Alanının Bakış Açısıyla Rastlantı	12
2. MODERN PSİKOLOJİ AÇISINDAN RASTLANTI	14
2.1. William James’e Göre Rastlantı.....	14
2.2. Carl Gustav Jung’a Göre Rastlantı	15
2.3. Abraham Harold Maslow’a Göre Rastlantı	18
2.4. F. David Peat, Stanislav Grof ve Robert E. Ornstein’e Göre Rastlantı.....	19
3. DİNİ AÇIDAN RASTLANTI	22
3.1. İslam Düşüncesi Açısından Rastlantı	25
3.1.1. İbn Sina’ya Göre Rastlantı	25
3.1.2. İbn Rüşd’e Göre Rastlantı	27
3.1.3. Gazâlî’ye Göre Rastlantı	28

3.1.4. Kâdî Abdulcebbar ve İbn Haldun’a göre Rastlantı.....	29
3.2. Rastlantı Kavramıyla İlintili Öne Çıkan Olgular	30
3.2.1. Kader ve Özgür İradenin Rastlantı İle İlişkisi	30
3.2.2. Dini Tecrübe ve Harikulade Olayların Rastlantı İle İlişkisi	33

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.Araştırmanın Çalışma Grubu.....	39
2.Veri Toplama Aracının Oluşturulması.....	43
3.Verilerin Toplanma Süreci	43
4.Verilerin Analizi	45
4.1.Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	48
4.1.1 İç ve Dış Geçerlik (İnandırıcılık ve Aktarılabilirlik)	49
4.1.2. İç ve Dış Güvenirlik (Tutarlılık ve Doğrulanabilirlik)	50
4.1.3. Araştırmacının Rolü	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLAR

1. Rastlantısal Olayların Neliğine Dair Ana Tema.....	53
1.1.Rastlantısal Olayların Tanımlanması.....	53
1.1.1Rastlantısal Olayların Kavram Olarak Tanımlanması ile İlgili Bulgular	54
1.1.2. Katılımcıların Yaşadıkları Olaylardan Hareketle Rastlantısal Olayları Tanımlamaları ile İlgili Bulgular	59
1.1.3. Olumsuz Rastlantısal Olaylar Üzerinden Tanımlama ile İlgili Bulgular ..	72
1.1.4 Rastlantısal Olaydan Etkilenme Durumunun Katılımcıların Olayı Tanımlamasına Etkisi ile İlgili Bulgular	82
1.2. Rastlantısal Olayları Meydana Getiren Sebeplerle İlgili Bulgular	90
1.3. Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olayların Anlamlandırılması	105
1.3.1 Rastlantıları Evrensel Düzen Çerçevesinde Açıklama ile İlgili Bulgular	106
1.3.2. Rastlantısal Olayların Olmadığı Varsayımı Üzerinden Açıklama ile İlgili Bulgular	114

2. Rastlantısal Olayların Psikolojik Etkilerine Dair Ana Tema	120
2.1. Rastlantısal Olaylar ve Kişilik Yapısı İlişkisi ile İlgili Bulgular	120
2.1.1 Rastlantısal Olaylar ve Kontrolcü Kişilik Eğilimi	122
2.1.2 Rastlantısal Olaylar ve Kişiselleştirme Eğilimi	132
2.1.3. Rastlantısal Olaylar ve Paylaşımçı ve Tutucu Kişilik Eğilimi	136
2.2. Rastlantısal Olayların Kişinin Yaşamına Etkisi ile İlgili Bulgular	142
2.2.1. Tecrübe Edildiği Anda Rastlantısal Olayların Kişide Ortaya Çıkardığı Hisler	143
2.2.2. Rastlantısal Olayların Tecrübe Edildikten Sonra Kişide Bıraktığı Etki..	151
3. Rastlantısal Olayların Dini Etkilerine Dair Ana Tema	156
3.1.Katılımcıların Rastlantısal Olayları Dini Açıdan Anlamlandırması	157
3.1.1.Olumlu Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması ile İlgili Bulgular	158
3.1.2. Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması ile İlgili Bulgular	161
3.1.3. Rastlantısal Olayların Kader ve İrade ile İlişkisi ile İlgili Bulgular	165
3.1.4. Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Dini Yaşantılar İlişkisi ile İlgili Bulgular	172
3.2. Rastlantısal Olayların Katılımcıların Dindarlığıyla İlişkisi	178
3.2.1. Rastlantısal Olayların Kişinin Dini Yaşamıyla İlişkisi ile İlgili Bulgular	179
3.2.2. Rastlantısal Olaylar Sonrasında Dini Yaşantıda Meydana Gelen Değişimler ile İlgili Bulgular	186
3.2.3. Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi ile İlgili Bulgular	189
3.2.4. Rastlantısal Olaylardan Sonra Allah Tasavvurunda Meydana Gelen Değişimler	193
3.3 Rastlantısal Olaylar ve Dini Başa Çıkma İlişkisi ile İlgili Bulgular	196
3.3.1. Rastlantısal Olaylar ve Olumlu Dini Başa Çıkma İlişkisi	197
3.3.2. Rastlantısal Olaylar ve Olumsuz Dini Başa Çıkma İlişkisi	201
SONUÇ VE ÖNERİLER	204
KAYNAKÇA	216
EKLER	239

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Çalışma Grubunun Özellikleri	40
Tablo 2: Rastlantısal Olayların Kavramsal Olarak Tanımlaması	54
Tablo 3: Rastlantısal Olayların Katılımcılar Tarafından Yaşanma Sıklığı	60
Tablo 4: Rastlantısal Olayların İçerik Olarak Tanımlanması.....	63
Tablo 5: Olumsuz Rastlantısal Olaylar Üzerinden Tanımlama İle İlgili Bulgular	73
Tablo 6: Olaydan Etkilenme Durumunun Olayı Tanımlamaya Etkisi.....	83
Tablo 7: Rastlantısal Olayları Meydana Getiren Sebepler	91
Tablo 8: Rastlantısal Olayları Evrensel Düzen Çerçevesinde Açıklama ile İlgili Bulgular	106
Tablo 9: Rastlantıların Olmadığı Bir Hayat Varsayımı Üzerinden Açıklama	115
Tablo 10: Katılımcıların Kontrolcü Kişilik Eğilimi.....	123
Tablo 11: Rastlantısal Olaylar ve Katılımcıların Kişiselleştirme Eğilimi	133
Tablo 12: Rastlantısal Olaylar ve Katılımcıların Paylaşımçı ve Tutucu Kişilik Eğilimi.....	137
Tablo 13: Tecrübe Edildiği Anda Rastlantısal Olayların Kişide Ortaya Çıkardığı Hisler	143
Tablo 14: Rastlantısal Olayların Kişide Bıraktığı Etki	151
Tablo 15: Olumlu Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması İle İlgili Bulgular	158
Tablo 16: Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması ile İlgili Bulgular	161
Tablo 17: Katılımcıların Rastlantısal Olayları Kader ve Özgür İrade Kavramlarıyla İlişkili Olarak Anlamlandırılması	166
Tablo 18: Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Yaşantılar İlişkisinin Değerlendirilmesi	172
Tablo 19: Katılımcıların Dini Yaşantısı ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi ile İlgili Bulgular	180
Tablo 20: Rastlantısal Olaylar Sonrasında Katılımcıların Dini Yaşantısında Meydana Gelen Değişimler ile İlgili Bulgular	186

Tablo 21: Katılımcıların Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi	189
Tablo 22: Rastlantısal Olaylar Sonrasında Katılımcıların Allah Tasavvurunda Meydana Gelen Değişimler.....	194
Tablo 23: Rastlantısal Olaylar ve Olumlu Dini Başa Çıkma İlişkisi	197
Tablo 24: Rastlantısal Olaylar ve Olumsuz Dini Başa Çıkma İlişkisi	202

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Edward N. Lorenz Çekeri	10
Şekil 2: Araştırmada Kullanılan Analizler.....	46
Şekil 3: Araştırmanın Ana Tema Başlıkları.....	48
Şekil 4: “Rastlantısal Olayların Tanımlanması” Temasındaki Alt Tema Başlıkları ..	54
Şekil 5: “Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olayların Anlamlandırılması” Temasındaki Alt Tema Başlıkları.....	105
Şekil 6: “Rastlantısal Olaylar ve Kişilik Yapısı İlişkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları	122
Şekil 7: “Rastlantısal Olayların Kişinin Psikolojik Yaşamına Etkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları.....	142
Şekil 8: “Katılımcıların Rastlantısal Olayları Dini Açıdan Anlamlandırması” Temasındaki Alt Tema Başlıkları.....	158
Şekil 9: “Rastlantısal Olayların Katılımcıların Dindarlığıyla İlişkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları.....	179
Şekil 10: “Rastlantısal Olaylar ve Dini Başa Çıkma İlişkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları	196

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.: Bakınız

Çev. : Çeviren

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

Ed.: Editör

PDR: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

s. : Sayfa

TDK.: Türk Dil Kurumu

vb. : ve benzerleri

vd: ve diğerleri

GİRİŞ

“Her şey yakın ya da uzak birbirine bağlıdır
gizlice ölümsüz bir güçle
öyle ki koparamazsınız bir çiçeği incitmeden bir yıldızı”

Francis Thompson

Günlük hayatta bir iş başvurusu yapmak, bir toplantıya yetişmek, arkadaşlarımızla buluşma ayarlamak gibi genellikle planlı davranışlarla yaşarken kimi zaman planımızda hiç olmayan ancak bizi etkileyen beklenmedik çeşitli olaylarla karşılaşırız. Bu durum bazen bizi mutlu eden bir karşılama, istenen bir amaca ulaşma, yeni bir fırsatın elde edilmesi gibi olumlu ve istendik yönde olurken bazen de bir fırsatı kaçırma, bir kaza yaşama veya bir afet durumu ile karşılaşma gibi olumsuz yönlerde olabilmektedir. Burada önemli olan kişinin bu tecrübeye hangi açıdan baktığı, duruma nasıl anlamlar yüklediği ve onu nasıl değerlendirdiği olmaktadır.

Rastlantı kavramı daha çok zıddı olarak düşünülen zorunluluk kavramı ile birlikte ilk çağlardan itibaren düşünürlerin incelemelerine konu olmuştur. İlk dönem filozoflarının konuyu daha çok maddenin yapısı, evrende hakim olan düzen gibi maddi bağlamlarda irdelediği görülmektedir. Ancak İslam’ın yayılması ve Müslüman düşünürlerin bu alana yönelmesiyle konunun kapsamı genişlemiştir. İslamî literatürde rastlantı; Allah tarafından yaratılmış olan evrendeki tabiat kanunları, insanın özgürlüğü ve iradeli davranışlarının sınırları, mucize, kader gibi konularla ilişkilendirilebilmektedir. Müslüman düşünürlerin de eserlerinde konuyu bu bağlamlarda inceledikleri görülmektedir (İbn Sina, 2004, 2017; Gazali, 2005,2014; Arslan, 2016; İbn Rüşd 2017).

Modern psikolojide bu konuyu ele alan Jung (2004), beklenmedik rastlantısal olaylar için “eşzamanlılık” kavramını kullanarak bu tür olayların ardında “nedensellik dışı anlamlı bağlantılar” olduğunu öne sürmüştür. Daha sonra Maslow, James, Grof gibi psikologlar insanın yaşadığı olağandışı tecrübeleri, dini

deneyimlerini ve bu tür olayların insanla ilişkisini etraflıca incelemişlerdir (Maslow, 1996, 2018; Grof, 2014; James, 2017).

Yapılan incelemelerde Din psikolojisi alanında rastlantısal olayların doğrudan kişinin dinî ve psikolojik yaşamına etkileri açısından incelendiğine dair bir çalışma bulunamamıştır. Bu sebeple araştırmanın alana yönelik ihtiyaca cevap niteliğinde özgün bir çalışma olduğu söylenebilir. Konu ile ilgili doğrudan bir çalışmanın bulunmaması sebebiyle felsefe, psikoloji, din gibi disiplinler üzerinden konu incelenerek Din psikolojisi perspektifinde değerlendirilmiştir.

Konusu, günlük hayatta yaşadığımız rastlantısal olayların tecrübe eden kişiler tarafından nasıl anlamlandırıldığı, bu olayların psikolojik ve dini açıdan kişide nasıl etkiler bıraktığını anlamak olan bu çalışmanın temel soruları şunlardır;

- Rastlantısal olaylar, bunları tecrübe eden kişiler tarafından nasıl anlamlandırılmaktadır?
- Rastlantısal olaylar, bunu tecrübe eden kişileri psikolojik açıdan nasıl etkilemektedir?
- Rastlantısal olaylar yaşamının ve bu olayları değerlendirmenin kişilik özellikleri ile nasıl bir ilişkisi bulunmaktadır?
- Rastlantısal olayları tecrübe eden kişiler bunları kendi dini yaşamları açısından nasıl anlamlandırmaktadır?
- Kişilerin tecrübe ettiği rastlantısal olaylar, dini yaşamlarına nasıl etkilerde bulunmaktadır?
- Rastlantısal olayların kişilerin Allah tasavvurları ve dini başa çıkma durumları ile nasıl bir ilişkisi bulunmaktadır?

Rastlantısal olayların kişinin yaşamına psikolojik ve dini açıdan yansımalarının incelendiği bu araştırma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yerli ve yabancı kaynaklardan istifade edilerek 'rastlantı' kavramına yönelik genel bir kavramsal çerçeve çizilmiş, terim anlamının tarihsel serüvenine yer verilmiş, diğer disiplinlerle ilişkisine kısaca değinilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın amacı,

yöntemi, araştırmanın çalışma grubunun özellikleri, araştırmanın uygulanma ve verilerin çözümlenme süreci, çalışmanın geçerlik ve güvenirliğinin sağlanması, araştırmacının rolü detaylandırılmıştır. Üçüncü bölümde ise katılımcıların doğrudan ifadelerine de yer verilerek elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Sonuç ve öneriler bölümünde de araştırmanın genel bir özeti yapılarak elde edilen bulgulara dair sınırlılıklar belirtilmiş ve bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutması için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Rastlantı

“Rast” kökünden türemiş olan rastlantı kavramı Türkçe sözlüklerde; “bilgiye, isteğe, kurala veya belli bir sebebe dayanmaksızın oluveren karşılaşma, tesadüf” (TDK, 2023), “denk gelme, olasılıklar hesabıyla ortadan kaldırılamayan belirsizlik, önceden kestirilemeyen ve açıklaması yapılamayan bir olayın ortaya çıkışı” (Çağbayır, 2016), “tesadüf etme hali, beklenmedik karşılaşma” (Doğan, 1996), “önceden kararlaştırılmamış olduğu halde karşılaşmak, iki olayın aynı zamana düşmesi” (Meydan Larousse, 1981) şeklinde tanımlanmaktadır. Türkçe bir ek alarak ‘rastlamak’ şeklinde fiil olarak da kullanılan kelime; ‘-gelmek, -getirmek’ gibi fiillerle; ‘rast gelmek: hiç ummadığı, düşünmediği halde karşılaşmak’, rast getirmek: rast gelmesini sağlamak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Püsküllüoğlu, 2004, 2008). Rastlantı kelimesinin eş ve yakın anlamlarına baktığımızda ise; ‘tesadüf, tevâfuk, denk gelme’ kavramları karşımıza çıkmaktadır. (TDK, 2023; Püsküllüoğlu, 2004)

Köken itibarıyla ‘rast’, Farsça kökenli olup; ‘doğru, dürüst, sağ yön, sağlam’ anlamlarına gelmektedir (Kanar, 2011). Ancak Kâmûs-ı Türkî’de de görüldüğü üzere Arapça sözlüklerde de bu anlam daha çok tesadüf (‘rastgele, aramaksızın bulma’ anlamında) kavramıyla ifade edilmiştir (Sâmî, 2011).

Tesadüf kavramı Arapça ‘s-d-f’ kökünden türemiş olup ‘iki şeyin karşılaşması, denk düşmesi, beklemeksizin karşılaşmak, önceden plan yapmaksızın karşılaşmak’ şekilde tanımlanmıştır (Sarı, 2011; İbn Manzur, 1997; Mucemul vasit, 1975). Yine Osmanlıca sözlüklerde de ‘tesadüf’ kelimesi için; ‘rast gelme, aramadan bulma, kendiliğinden olma, tedbirsiz meydana gelme’ anlamları kullanılmıştır (Özön, 1979; Ansiklopedik Büyük Lügat, 1981:2195).

Türkçe’de günlük hayatta tesadüf kelimesi ile yakın anlamlı olarak kullandığımız ‘tevfuk’ kelimesine baktığımızda kelime Arapça ‘v-f-g’ kökünden

türemiştir. Bu kelime yine tesadüf gibi ‘rastlamak, karşılaşmak’ anlamlarıyla birlikte “uygun hale getirmek, birlik olmak”, dizip düzene koymak” kavramlarıyla açıklanmaktadır (Kantar, 2009:619,1823; Sarı 1982:1671). Genellikle Türkçe sözlüklerde yer almayan bu kavram bazı sözlüklerde ‘muafık olma, uygun gelme’ şeklinde tanımlanır (Doğan 1996). Osmanlıca sözlüklerde ise ‘muafık oluş, nizamlanmış biçimde birbirine uygun olmak’ kelimeleriyle ifade edilmektedir (Ansiklopedik Büyük Lügat, 1981:2195,2217). Burada dikkati çeken husus Türkçe’de genellikle birbiri yerine kullandığımız ‘tesadüf’ ve ‘tevfuk’ kavramları arasında nüans olmasıdır. Özellikle Osmanlıca sözlüklerde vurgulanan bu ayrıma baktığımızda; ‘tesadüf’ kavramının ‘kendiliğinden olma, tedbirsiz meydana gelme’ şeklinde zihinde sebepsizlik, beklentisizlik, anlam veremedi oluşma gibi manalar uyandırırken ‘tevfuk’ kavramının “muafık oluş, düzenlenmiş biçimde birbirine uygun olmak’ şeklinde bir düzen ve tamamlayıcılığa işaret eden anlamlar içerdiği söylenmektedir.

Arapça ‘v-f-g’ harflerinden türemiş olan ‘el-vefg’ kelimesini İsfahani; yukarıdaki yorumu destekler nitelikte “iki nesne arasında mutâbakatın, uygunluğun olması” şeklinde açıklarken ‘Yaptıklarına uygun bir ceza olarak’ (Nebe/26) ayetinde geçen ‘uygun’ kelimesi de bu anlamdadır. ‘İttifak’ kavramı için “insanın bir fiilinin kaderle mutâbık olması” tanımını yapan İsfahani buna örnek olarak ise ‘(...) muvaffakiyetim de Allah iledir (...)’ (Hud/88) ayetini vermektedir (İsfahani, 2002:1578)

Batı dillerine baktığımızda ‘rastlantı’ kavramı İngilizce: ‘coincidence, chance meeting/happening, accident, haphazard, random’ sözcükleriyle ifade edilmektedir (The Oxford Dictionary, 1984). ‘Coincidence’ sözcüğünün tanımında; ‘çakışma durumu; olayların, düşüncelerin bazen nedensel ilişkiyi düşündürecek biçimde tesadüfen ve dikkat çekici bir şekilde ortaya çıkması durumu, birlikte olma/mejdana gelme, belirgin bir nedenden bağlantı olmaksızın olayların ve durumların şaşırtıcı birliği’ şeklinde tanımlanmaktadır.

Yakın anlamlı olarak kullanılan kavramlara baktığımızda ise; ‘chance meeting/happening: şans eseri olma’, ‘accident: kazara, beklenmedik şekilde

gerçekleşme', 'haphazard ve random: gelişigüzel, rastgele' anlamlarına gelmektedir. Birine veya bir şeye rast gelmek anlamında ise 'come across, happen on, run across, run into, find, ligh, meet, stumble; sıfat ve zarf olarak occasionally, incidental gibi kavramlar kullanılmaktadır (Webster's Dictionary, 1964; The Oxford Dictionary, 1996, Mutçalı, 2001).

'Tasadüf' kavramı için Latince'de 'accidens' sözcüğünün 'tesadüfî, harici olan şey' anlamında (Perek, 1952), Fransızcada 'hasard' sözcüğünün 'talih, rastlantı, tesadüf ve orta çağda oynanan bir çeşit zar oyunu' anlamında (Saraç, 1976) ve Almanca 'zufall' sözcüğünün 'tesadüf, umulmadık hal, rastlantı' anlamında (Şanbey, 1993) kullanıldığını görmekteyiz.

Netice itibariyle hemen bütün dillerde "beklenmedik bir şekilde gelişme, çakışma" durumu için 'tesadüf' kavramının ve "bir düzenin gereği olarak gerçekleşme, uygunluk" anlamları için 'tevâfuk' kavramının kullanıldığı anlaşılmaktadır. 'Rastlantı' ise hem gelişigüzel tesadüf durumları hem belli bir amaca binaen gerçekleştiği varsayılan tevâfukî durumlar için kullanılan kapsayıcı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1. Rastlantı Kavramının Tarihsel İzdüşümü

Yaşadığı çevreyi, tanık olduğu olayları tanımlama ve anlamlandırma eğilimi insanın en temel özelliklerinden biridir. Hayatın hemen her alanında farklı şekillerde karşımıza çıkan rastlantı da insanoğlunun varolduğundan bu yana dikkatini çekmiştir. Öyle ki bu kavram farklı alanlarla ilişkili uzmanların gerek ortak gerekse farklı bakış açılarıyla incelemelerine konu olmuştur.

1.1.1. Felsefe ve Matematik Alanlarının Bakış Açısıyla Rastlantı

Rastlantı kavramına felsefi açıdan baktığımızda Cevizci (1999); "*Ortaya çıkışına hiç gerek duyulmayan, kendi içinde amacı olmayan, hiç beklenilmeyen bir olayın ortaya çıkışı*" gibi daha çok herhangi bir sebebinin ve gayesinin olmadığı, beklenmedik olaylar şeklinde tanımlar. İlk çağ filozoflarının ontoloji yaklaşımlarına baktığımızda Parmenides'e göre kalıcı ve rastlantının yer almadığı zorunlu bir birlik

söz konusuyken Heraklitos, temelinde değişimin bulunduğu bir varlık anlayışında rastlantıya alan açmaktadır. Empedokles ise zorunluluğu tamamen yok saymadan eşyanın temelinde bulunan kuvvetin amaçsızlık ve dolaylı olarak rastlantı olduğunu iddia eder (Arslan, 2016:128). Demokritos'un ontolojisinde de atomların zorunlu bir hareket yasasına tabi olması söz konusuyken eşyanın oluşmasına sebep olan atomik birleşimlerin rastlantısal bir hareketi vardır. Platon ve Aristoteles ise konunun yalnız eşya ile ilişkisini kurmayıp insanı da dahil edecek şekilde genişletmişlerdir. Çünkü ontoloji düzleminde tartışılan eşyanın tabiatındaki bu zorunluluk anlayışı daha geniş bir perspektifle insanın fiillerini de içermesi, özgür iradi davranışların söz konusu olması sebebiyle daha da dikkat çekici içeriğe sahip olmaktadır (Arslan, 2016; Çalışkan, 2018).

Aristoteles'in eserlerinde vermiş olduğu örneklerden hareketle rastlantıları, 'epistemik' ve 'ontik' rastlantılar olarak kategorize ettiği söylenebilir. Öncelikle meydana gelen olaylardan sebebini bildiğimiz ancak gerçekleşme amacını bilemediğimiz rastlantılar 'epistemik rastlantı' olmaktadır. Örneğin bir yerde yağmurun yağması sonucu bundan etkilenen ekinlerin olduğunu düşündüğümüzde yağmurun yağmasının sebebini biliriz. Fakat ekinlerin o an o yerde buna denk geliyor olması bir rastlantıdır. Hem sebebini hem amacını bilemediğimiz rastlantılar ise 'ontik rastlantı' olmaktadır. Mesela kırdaki geziye çıkan birinin orada terk edilmiş bulunan bir sandalyeye denk gelmesi ve buna oturması ontik bir rastlantı örneğidir. Zira bir kişinin geziye çıkması da o an orada terk edilmiş bir sandalyeye rastlaması da hiçbir zorunluluk barındırmamaktadır. Bu durum tamamen yaşandıktan sonra bilinmiş olur. Bir de ileride meydana geleceği kesin olan ancak nasıl olacağı bilinmeyen olaylar vardır. Örneğin her canlının öleceği bir gerçektir ancak ölümünün nasıl olacağı bilinemez ve ölümün gerçekleşmesi de rastlantısal bir şekilde olmaktadır (Aristoteles, 1996: 241-244; Aristoteles, 1997: 67-93; Erdoğan, 2005: 72).

Haçerlioğlu (1978); Aristoteles'in bu kavrama araz şekilde bir anlam vererek, evrende amaçlı olayların yanında bir de rastlantısal (arazî) olayların meydana geldiği bir düzenin hakim olduğunu aktarır. Dolayısıyla Aristoteles'in zorunlu ve rastlantı kavramlarını birbirinin zıddı kavramlar olarak kullanmamasına

dikkat çekerek zaman içerisinde yapılan çalışmalarda bu iki kavramın birbirinin zıddı olacak şekilde yanlış bir kullanımı olduğunu düşünmektedir. Nitekim sebebinin bilmediğimiz olaylar için kullandığımız rastlantıların bilinen bir sebebinin olması onu rastlantı olmaktan çıkarmaz zira zorunlu olarak düşünülen cevherin eşyayı oluşturan asıl yapıcı unsur, rastlantının ise tâli ve düzenleyici unsur olarak etkin olduğunu dile getirir. Dolayısıyla rastlantı ve zorunluluk birlikte bir doğal süreci oluşturan bütüncül bir yapının unsurları olmaktadır.

Daha sonraki dönemlere baktığımızda Blaise Pascal, Pierre Fermat gibi isimlerin şans oyunları için yaptıkları çalışmalarla bugün matematikte yer alan olasılık hesabını gündeme getirdikleri ve rastlantıyı yine bilimsel bir zeminde ele aldıklarını görmek mümkündür. Ludwig Boltzman ve J. Willard Gibbs ise maddeyi oluşturan moleküllerin rastlantısal hareketlerini daha iyi anlayabilmek amacıyla entropi üzerine istatistiksel mekanik çalışmalarını kullanmışlardır (Ruhla & Whitney: 1995; Ruelle, 2006: S.4).

Bunlarla birlikte pozitivist biliminin nispeten mesafeli yaklaştığı rastlantı konusu bugün evrensel sistemi daha iyi anlayabilmek adına önemli bir basamak olarak değerlendirilebilir (Ruelle, 2006: s.160). Öyle ki rastlantının önemli bir etken olarak değerlendirildiği çeşitli alanlardaki bilimsel çalışmalar her geçen gün daha da artmaktadır. Bu bağlamda Karlin and McGregor (1959), Noel (1989), Olson (2003), Campo, Herrera and Pavón (2008), Paul (2016), Taleb (2021) bunlardan yalnızca birkaçına örnek olarak gösterilebilir.

1.1.2. Fizik Alanının Bakış Açısıyla Rastlantı

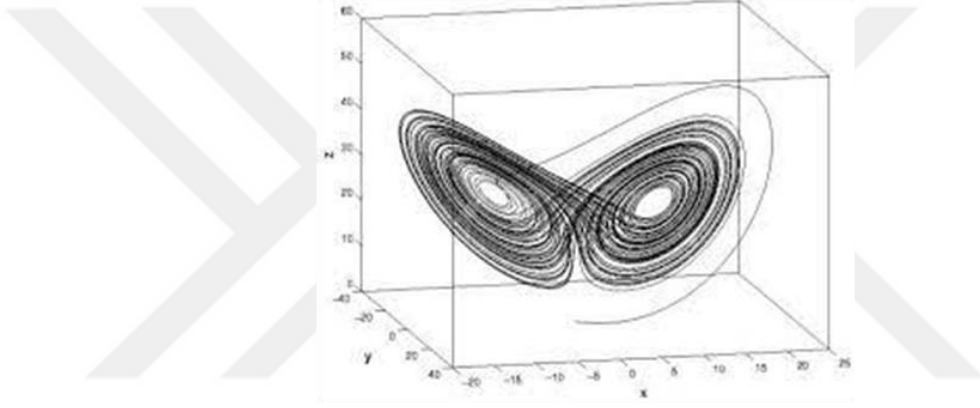
Rastlantı kavramı Aydınlanma döneminin pozitif bilim kalıplarına uymayan bir nitelik arz etse de bilimsel düzlemde varlığı inkar edilememektedir. Pozitif bilim anlayışında duyulara hitap eden, somut gerçeklikte yer alan olgular bilimsel kabul edilmekteydi. Böylece Tanrı ve metafizik düşüncesine gerek kalmayacak bir kesinlikte bilim zemini oluşturulabilmek hedeflenmişti (Horkheimer & Adorno, 2014: 45). Ancak bu sanıldığı kadar kolay ve mümkün değildi. Zira Aydınlanma'nın üzerinden geçen uzun sürece rağmen hala bu bakış açısının ispatlayamadığı pek çok fenomen varlığını sürdürmektedir.

Teknoloji alanındaki gelişmeler bilimsel alanda da önemli bir köprü vazifesi görmüş ve zamanla Newton'un fizik kanunları mevcut gerçekliği açıklamada yetersiz kalmaya başlamıştır. Newton'un ortaya koyduğu açıklamaya göre evrende sebeplerin her zaman aynı sonuçları doğurduğu bir nedensellik hâkimdir (Bixby, 1997: 159). Bu, doğal olarak ilahi etkinliği de nedensellik kalıplarıyla sınırlandırmakta ve değersiz bir yapıya büründürmektedir.

Burada devreye kuantum fiziği girmiş ve elde edilen yeni bulguları açıklamada araç olmuştur. Özellikle Aydınlanma dönemi ile kabul gören hakim anlayış, bilimde tesadüflere yer olmadığı ve rastlantının geçerli bir argüman olmadığı yönündeydi. Ancak 20. yüzyılın başlarından itibaren gelişen teknoloji ve araştırma imkanları ile evrende ve atom altı düzlemde rastlantı, çok sayıda değişken ve kaotik bir yapının varlığı kabul edilmiştir. Bu bağlamda atom da bir cisim olarak değil de olasılık bulutu olarak kabul edilmiştir. Kuantum ile Newton fiziğine kıyasla maddenin yapısına daha uygun ve geçerli bir ölçekte çalışma alanı sunulmuştur (Çalışkan, 2018).

Başlangıç Durumuna Hassas Bağlılık: Aynı noktadan aynı doğrultuda aynı şartlarda atılan bir bilyardo topu nasıl olur da diğerinden bambaşka bir noktaya varır? Başlangıç durumuna hassas bağlılık dediğimiz faktör tam da bu noktada işlemektedir. Jacques Hadamard'ın 19. yüzyılın sonlarında ispatladığı bu teoriye göre iki nesnenin oldukça küçük milimetrik hesapla farklı başlangıç noktalarına sahip olması bu iki nesnenin varış noktalarını farklılaştırmaktadır. Bu durumda elde edilen

sonuç başlangıca bağlı olmakla birlikte milimetrik farkın artarak devam etmesi sebebiyle sürecin tahmin edilmesi imkansız kabul edilmektedir (Ruelle, 2006). Öte yandan Lorenz'in, yaşamı bilgisayar üzerinde incelenebilecek şekilde üç boyutlu çizimi başlangıç durumuna hassas bağlılığın etkilerini gösteren bir başka fenomendir. Bunun en önemli örneklerini de 'kelebek etkisi' kavramıyla atmosferde meydana gelen olaylar üzerinden açıklamaktadır (Ruelle, 2006). Dolayısıyla farkında olmadığımız kadar küçük etkiler hiç beklenmedik büyük sonuçlar doğurabilmektedir.

Şekil 1: Edward N. Lorenz Çekeri.

Benzer şekilde Poincare de rastlantı gibi görünen bir sonuç durumunun başlangıçta dikkat çekmeyecek kadar küçük bir sebeple oluştuğu veya başlangıç durumu hakkında eksik bilgiye sahip olduğumuz sebebiyle sonucu rastlantısal değerlendirdiğimizi dile getirir (Poincare, 1998). Ancak Ruelle (2006) rastlantıyı klasik fiziğin sınırlı zemininde başlangıç durumuna hassas bağlılık teorisiyle açıklamaya çalışmanın beklenen etkiyi uyandırmadığının farkındadır. Bu durumu ise kuantum fiziğinin yaygınlaşmasıyla birlikte rastlantının bu fizik üzerinde temellendirilmesinin çok daha tutarlı bir görünüm almasına bağlamaktadır.

Bugün “başlangıç durumuna hassas bağlılığı bulunan zamansal evrim” olarak tanımlanan kaos, zamanla bir bilim haline gelerek üzerinde yapılan çalışmalar yaygınlaşmıştır (Bkz: Gökmen, 2009; Ural, 2010). Lorenz'in garip çekerler adıyla

resmettiği kaotik durumda da görüldüğü gibi havadaki tek bir elektronun moleküller üzerindeki çekim kuvvetini yitirmesi zaman içerisinde günlük hayattaki planlarımızı etkileyebilecek bir güce ulaşabilmektedir (Ruelle, 2006: s.69).

Bugün belli bir düzen ve akışta olduğunu kabul ettiğimiz evrenin derinlikli incelemesinde rastlantı ve nedensizlik hüküm sürmekteyken bütüncül bir yaklaşımda düzenin varlığı bu unsurların ahenkli bir aradalığıyla mümkün olmaktadır. Bu durumun tespiti ile dünyaya yönelik değerlendirmelerimizde de şaşmaz bir kesinlik ve belirliliğin yerini olasılık ve istatistikî tahmin almıştır. Bu, doğal olarak bilim çevresinde kabullenmesi güç bir konu olmuş ve nedenselliğin yerini rastlantıya bırakması endişesi üzerine Einstein meşhur, “*Tanrı zar atmaz*” cümlesini kullanmıştır (Çalışkan, 2018).

Kuantum fiziğindeki çeşitli deneyler ve özellikle çift yarık deneyi, rastlantı konusunda elde edilen bu bulguları temellendirmede son derece işlevsel bir rol oynamaktadır. Buna göre atom, mümkün pek çok hareket ihtimalinden ancak kendisine yönelik bir gözlemlerle birini seçmekte ve bu seçim tamamıyla rastlantısal özellik arz etmektedir. ‘Schrödinger’in Kedisi’ isimli deney ise bize bunun evrenin her basamağında geçerli bir durum olduğunu gösteren bir deney olmuştur (Işıklı, 2012: 46).

Bugün pek çok fiziksel rahatsızlığın kişinin psikolojik durumundan kaynaklandığı bilinmektedir (Budak, 2000:684). Bu ise kişinin içinde bulunduğu ruhsal durumun, duygu ve düşüncelerinin bedenine yansıdığının böylece içsel bir durumun dışa gözle görülür çıktıları olduğunun açık göstergesidir. Dolayısıyla kuantum fiziği ile gözlemcinin deneye etkisi ispat edildiğine göre bu durumun insanın eşya ile etkileşimini açıkça gösterdiği söylenebilir. Öyle ki dini geleneklerde ve pozitif psikolojide insana iyimserlik, hoşgörü, sabır, affetme, ümit gibi değerler telkin edilir (Öztürk, 2013; Doğan, 2014; Şentepe, 2016; Doğan, 2016). Böylelikle insanın kendi zihin dünyasında olumlu duygu ve düşüncelere sahip olması ve sonra diğer insanlara ve eşyaya bu olumlu tutumunu yansıtması beklenir. Benzer şekilde dini geleneklerde, modern psikolojide insanın olumsuz düşüncelerden ve kaygılı ruh halinden olabildiğince uzaklaşması telkini, insanın umutsuzluktan nehyedilmesi,

insana ve eşyaya kötü bir bakış ile yaklaşmanın ‘nazar’ denilen olumsuz etkilenme durumu oluşturmasının yine bu bağlamda değerlendirebileceği düşünülmektedir (Kuşat, 2004; Ayten, 2015).

Maddenin mümkün pek çok olasılıktan benzer koşullarda benzer yönelimlerde bulunması ile zihnimizde bir normal şeması oluşmuştur. Ancak maddenin kimi zaman mümkün olasılıktan alışıldık olanın aksine bir yönelimde bulunması ile bizim beklenmedik rastlantısal olaylar dediğimiz durum oluşmaktadır. Belki de bu durumun oluşmasına sebep olan yine bizim gözle göremediğimiz, farkında bile olamadığımız ancak maddenin hareketine etki edecek bir kuvvetimizin olması mümkündür.

Bugün evrende gördüğümüz mevcut düzeni salt fiziksel yasalarla açıklamak mümkün değildir. Kaldı ki herhangi bir olguyu bilimsel kılan ölçüt olarak görülen nesnelliğin, özellikle sosyal bilimler alanında imkan ve geçerliliğinin sorgulanmasının yanında bu yaklaşım pek çok problemi de peşi sıra getirmektedir. Öte yandan son derece özgün ve değişken insan yapısı, inançlar, bağlam, tarih, kültür gibi unsurlarla da birlikte değerlendirildiğinde elde edilen veriyi genelleyerek evrensel bir yapıya büründürmeye çalışmak da doğru bir yaklaşım tarzı olmamaktadır. Benzer şekilde bu durumun bilimselliğinin de şüpheli olarak değerlendirilmesi yine gerçeği yansıtmamaktadır. Zira genele uymayan, kişiye özgü bilimsel bilgilerin varlığı yadsınamaz. Üstelik her biri diğerinden bambaşka niteliklerle donanmış olan insanı merkeze alan sosyal bilimler söz konusu olduğunda genellemeye gitmek, tek tip kural ve yasadan hareketle olaya yaklaşmak belki farkında dahi olunmadan var olan zenginliği törpülemeye çalışmak ve yalınlaştırmak olacaktır (Gulbenkian Komisyonu, 2003: 65; Hökelekli, 2016; Göcen, 2020: 15, 16).

1.1.3. Biyoloji Alanının Bakış Açısıyla Rastlantı

Tek hücrelilerden karmaşık insana kadar canlılığın oluşumunu araştırma konusunda biyolojide çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi olan evrim teorisi de uzun yıllar oldukça hararetle bir şekilde savunulmuştur. Bu teorinin temel yaklaşımına baktığımızda; yaşamın organik olmayan oldukça basit bileşiklerden zamanla daha karmaşık ve bir üst versiyonun oluşumunu ve bu evrimsel sürecin

gelişim aşamasının ise tamamen rastlantısal bir şekilde olduğunu düşünülmektedir (Darwin, 1970).

Canlılığın bugünkü yapısının oluşmasında evrimsel süreci savunanlara göre bu sürecin başlatıcısı olan ilk genin ortaya çıkmasında ve yine bu yapının oluşum aşamalarında rastlantının son derece kritik bir önemi bulunmaktadır. Bu durumun Tanrı'yı ve metafizik bir gücü dışlaması gibi bir beklentinin aksine bir yaratıcı fikrine zemin hazırladığı söylenebilir. Nitekim süreç, kabul gören bu haliyle bir ilk yaratıcı/başlatıcıya ihtiyaç duymaktadır. Yine yukarıda da bahsi geçtiği üzere havada bulunan bir elektronun çekim kuvvetindeki ufakık bir değişimin hava durumunu etkilemesi ve bunun yeryüzündeki bitkilerin varlığı ve devamlılığında rastlantının önemini gösterdiği açıktır. Yahut hayvanlarda ve insanlarda döllenmeye sebep olan binlerce spermden yalnızca birinin seçiliminde de yine rastlantı söz konusudur (Ruelle, 2006).

Monod (1983:107), yaşamın gizi olarak gördüğü vücudumuzdaki birtakım protein dizilerinin tamamen rastlantısal bir şekilde oluşum gösterip ancak mükemmel bir uyum ve fonksiyonu olmasına değinir. Ortada adeta rastlantısal bir sistem söz konusudur. Biyolojik açıdan rastlantının ispatına giden Monod buna karşı olacak bilim çevreleri için bu kavramın kullanıldığı farklı bağlamları da örnekler (1983:126). Genetik dizilimlere baktığımızda yine rastlantısallık ve bu durumun olumlulukları ile karşı karşıya kalırız. Burada eğer sınırlandırılmış bir nedensel sistem olsaydı sonuç kümesinde elde edilebilecek olasılıklar da sınırlı olacaktı. Genlerin sayısının ve çeşidinin fazla olması genler arası uyum sürecinin sonunda gerçekten iyi genlerin ve genetik dizilimlerin ortaya çıkmasına sebep olacağından bu rastlantısallık aynı zamanda kaliteli bir genetik zenginliğe de sebep olmaktadır (Çalışkan, 2018:83).

Rastlantısallığı yaşamı oluşturan temel unsurlardan biri olarak gören Ruelle (2006), kimi zaman rastlantısal bir seçilimin sonucunun determinizme temel oluşturacak bir mükemmellikte olabileceğini kimi zamansa determinizmin rastlantısal kararlar almaya yönlendirdiğini düşünmektedir. Örneğin genetiğin başta rastlantısal bir seçilimle oluşması ve sonrasında bunun değişmeden devamlılığı

rastlantının kalıcı, değişmeyen bir sonucunu gösterir. Genetikten insanlık tarihine bunun hemen her alanda çeşitli örneklerini görmek de mümkündür.

2. MODERN PSİKOLOJİ AÇISINDAN RASTLANTI

İlk çağ filozoflarının eserlerinde izleri bulunan rastlantı konusunu daha çok evrendeki nedensellik, varlığın ve görünen düzenin ardındaki sebeplerle ilişkili olarak ele aldıkları görülür. Felsefe tarihi boyunca da konu, düşünürler tarafından benzer bağlamlarda ele alınmıştır. Psikolojinin felsefeden ayrılarak müstakil bir bilim haline gelmesi ve sistemleşmesinden sonra Carl Gustav Jung'un bu konuyu psikoloji ile ilişkilendirmesi dikkat çekmektedir. Daha sonra Maslow'un doruk deneyimler James'in dini tecrübe gibi sıra dışı yaşantılar üzerine yaptıkları çalışmaların bu tür olaylarla doğrudan ilişkili olması sebebiyle çalışmada bu psikologlara yer verilmesi uygun görülmüştür.

2.1. William James'e Göre Rastlantı

Din psikolojisi alanında en önemli isimlerden biri şüphesiz William James'tir. Dinin kurumsal yönünün olumsuzluklarını eleştiren ve bireysel dindarlığı ön plana çıkaran James, 'dini tecrübe' kavramı üzerine yaptığı kapsamlı incelemeler ve yayınlarla bu kavramın Din psikolojisinde temellerinin oluşmasına katkı sağlamıştır (Pazarlı, 1982: 255). Türkçe'ye "Dinsel Deneyimin Çeşitleri" şeklinde çevrilen "The Varieties of Religion Experience" isimli verdiği konferansları derlediği eserinde dini tecrübenin yanı sıra mistisizm, dua, ihtida gibi Din psikolojisinin ana konularına değinmiş ve vaka örneklerine de yer vermesi sebebiyle eser önemli bir boşluğu doldurmuştur (Horozcı, 2004: 16).

Rasyonalizmin bilimsellik kalıplarına uymadığı gerekçesiyle bugün hayatımızın büyük çoğunluğunu oluşturan inanç, sezgi, duygu yoğunluklu tecrübelerimizi yok saymanın hayatımızı sınırlandırmak olacağını düşünen James (2017: 83), kişinin bütün benliğiyle bizzat o tecrübeyi hissetmesinin varlığını kabul için geçerli bir gerekçe olabileceğini dile getirir. Eserinde bilinçaltının önemine vurgu yapan James, bu alanın en az bilinç alanı kadar aktif bir şekilde işlediğini ve

kişinin yaşamına dokunan etkileri bulunduğunu ifade eder. İnsan dediğimiz kompleks yapıdaki bilinç ve bilinç dışının farklı fonksiyonları olduğunu biz her ne kadar bilinç alanını aktif kullandığımızı düşünsek de bilinçdışının da Allah'ın kişiyle iletişimde, inayetinde ve bunun gibi çeşitli hususlarda bir köprü olabileceğini iddia etmektedir (James, 2017: 400).

James'in bilincin yanında bilinçaltına yer açması ve insana mahsus olağanın dışındaki durumların merkezi olarak bu alana atıfta bulunması bizce önemli görülmektedir. Nitekim dini tecrübelerin yanı sıra günlük hayatta tecrübe ettiğimiz rastlantısal olayların da bu alan ile ilişkili olması son derece olasıdır. Burada günümüz psikiyatristlerinden Mustafa Merter'e değinmek yerinde olacaktır. Merter de (2013) eserinde kişide bilincin normal bilinçten daha aşağı ve yukarı olarak nitelendirilebilecek çeşitli basamakları bulunduğunu ifade eder. İnsanın diğer canlılardan farklı özelliklerde donatılmasının da gereği olarak onda ruhsal açıdan kendini geliştirmesi ve daha üst bilinç aşamalarına çıkmaya çalışması eğiliminin bulunduğunu dile getirir.

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere James eserinde, örnek olaylardan da hareketle dini tecrübenin imkânına ve niteliğine mantıkî düzlemde yer açmaktadır. Kişi her ne kadar bunun farkında olmasa da hayatında tecrübe ettiği pek çok olayın bilincin mevcut aşamasından çok diğer aşamalarıyla ilişkili olması söz konusudur. Burada bizim, rastlantısal olayları da bu kategoride ele almamız mümkün görünmektedir. Nitekim bazı rastlantısal olaylar da rasyonalizmin geçerlilik şartlarını taşıyan açıklamalarla izah edilemiyor olabilir. Ancak bizzat olayın bir parçası olan kişiler üzerinde bıraktığı etki inkâr edilemez bir gerçektir. O halde rastlantısal tecrübeler kişiliğimizin potansiyel yetileriyle ilişkilidir ve kimi zaman anlamsız görünen bu tesadüflerin farklı bir bakış açısıyla, farklı kavramlarla izahı mümkün olabilir.

2.2. Carl Gustav Jung'a Göre Rastlantı

Psikoloji alanında adını Freud ile duyuran Jung, başta Freud'un en iyi öğrencisi ve arkadaşlarından biriyken zamanla fikrî anlamda onunla ayrılığa düşerek çalışmalarını kendi anlayışı doğrultusunda şekillendirmiştir (Bahadır, 2007: 19). Freud'un aksine dini, bir nevroz olarak görmemiş tam tersi 'kolektif bilinçdışı'

düşüncesiyle de ilişkili olarak aşkın varlıkla kişinin dışarıdan, sonradan oluşan değil içten gelen bir bağı bulunduğunu ifade etmiştir (Peker, 2000: 44). Dindar bir ailede yetişen Jung, kendi yaşamında da dini pratikleri uyguladığını ve yaşadığı çeşitli dini tecrübelerin doğrudan Tanrı ile bağlarını güçlendirdiğini dile getirmektedir. Dolayısıyla bu bakış açısını yaptığı çalışmalara da yansıtmış ve dine, Tanrı'ya, insanın beş duyu ile sınırlanamayan potansiyeline yer açmıştır (Bahadır, 2007).

Yaşadığı dönemin hakim bilim anlayışı olan pozitivizm ve nedenselliği eleştiren Jung, “*Neden ile sonuç arasındaki ilişkinin yalnızca istatistik bakımından doğru olduğunu*” belirtir (Jung, 2004:12). Dolayısıyla yapılan deneylerin de sürekli olarak yinelenen olaylar üzerinde yapıldığının altını çizerek apaçık olan ancak istisnai olması sebebiyle deneye konu olmayan ve bir nedensellik bağlantısı bulunamayan tecrübelerle dikkat çeker. Jung'un (2004: 14) sorduğu temel soru şudur: “*Nedensiz olguların olanaklı olup olmamakla kalmayıp gerçek olgular olarak karşımıza çıktığı genel bir alan olabilir mi?*” Zira kendi içlerinde nedenleri bulunan ancak bir araya gelme, kesişme durumlarını gerektiren herhangi bir nedeni olmayan ve kişiyi etkileyen durumlar bir araştırma zeminine ihtiyaç duymaktadır. Kendisi de sembolik dili yaygın bir şekilde kullanan Jung (2004), insan hayatındaki ‘anlamli kesişme’ olarak adlandırdığı ve zamansal olarak aynı anda olması sebebiyle eşzamanlılık kavramını kullandığı durumları tanımlarken Schopenhauer'ın şu benzetmesini son derece isabetli bulmaktadır; bir yer küreyi düşündüğümüz zaman boylamlar nedensel zincirler olarak enlemler ise bu boylamları kesen kişisel bağlantılar olarak düşünülebilir. Çünkü Jung'a göre yaşadığımız tüm olaylar nesnel sürecin getirisi olarak nedensel ve yalnızca onu yaşayan kişi ile ilişkili olarak öznel olan eşzamanlı iki tür bağlantı içermektedir.

Eşzamanlılık konusunda yaptığı deneysel örneklere yer veren Jung (2004), birbiriyle anlamli bir şekilde ilgili ancak nedensel olduğu kanıtlanamayan, mevcut bilimsellik kalıbına sığdıramadığımız bu olaylar için zaman-mekan kavramlarını yeniden değerlendirme ve bilinç dışına daha geniş bir yer ayırma fikrini öne sürer. Çünkü deneyler incelendiğinde meydana gelen olaylardan biri olağan alışıldık bir durum olmaksayken diğeri daha kişisel hatta ruhsal bir durum olmaktadır. Ayrıca ruh ile ilişkisinde zaman ve mekânın sıfır noktasına inebilmesi bu unsurların insan

tarafından varsayıldığını düşündürmektedir. Dolayısıyla burada duygular, bilinçdışı, arketipler, metafizik gibi daha subjektif gördüğümüz kavramların etkinliği söz konusu olmaktadır. Bu sebeple yaşanan tecrübeler de kişisel ve biricik olmaktadır ve Jung, bu konularda istatistiğin ölçme ve inceleme için pek de geçerli olmayan bir araç olduğunu ifade eder. Sorun bu olayların şahit olduğumuz şekliyle olup olmaması veya bunlara ilişkin bir inanç sorunu değil doğru bilgi sorunu olmaktadır. Eserinde kendi yaşamından eşzamanlılık örneklerine yer veren Bolen (2004:27)'de aynı anda meydana gelen tesadüflerin bir 'eşzamanlılık' tecrübesine dönüşmesi için kişiyle bir ilişkisinin olmasının bir anlamın bulunmasının altını çizer.

Jung' un dile getirdiği; rastlantısal olaylar arasında nedensellik dışı anlamlı bağlantı bulunduğu teorisi olan 'eşzamanlılık' üzerine çeşitli açılardan pek çok çalışma yapılmıştır ve teori çeşitli açılardan incelenmektedir. Örneğin Combs ve Holland eserinde (1998) rastlantıların mitlerle ilişkisini ele almış, eşzamanlılığın meditasyon, dua gibi pratiklerle yaşanma sıklığının arttığına değinmişken Roesler ve Reefschläger (2022) çalışmalarında psikoterapi sürecinin anlamlı tesadüflerle desteklenmesine yer verirler. Sinirbilim uzmanlarınca yapılan araştırmalarda beyin yapısı, bütüncül düşünme, algılama ve eşzamanlılık tecrübeleri arasında ilişkiler tespit edilmiştir (Main, 2018). Jung tarafından ortaya atılan eşzamanlılık teorisi üzerine ciddi çalışmaları bulunan Beitman (2016), yaşanmış örnekler üzerindeki incelemeleriyle bu tür tecrübelerin yaşanma sıklığı ile kişilik özellikleri ilişkisini araştırmıştır. Mackey (2015)'in da çalışmasında dile getirdiği üzere rastlantısal tecrübelerin insanın kendini daha iyi tanımasında ve sezgisel boyutu ile ilişkisini güçlendirmesinde bir anahtar rolü oynayacağı söylenebilir.

Sonuç itibarıyla Jung, olayı tecrübe eden veya şahit olan kişilerde bir anlamı bulunan 'rastlantılar' için 'eş zamanlılık' kavramını kullanmaktadır. Onun tarafından da dile getirildiği gibi rastlantısal olaylarda; bir tür içe doğma, önsezi/ sezgi kavramlarının önemli rol oynadığını düşünülmektedir. Pozitivist bilim anlayışının da etkisiyle alışageldiğimiz üzere her olayın ardında bir neden sonuç ilişkisi arama eğilimi gösterilmektedir. Ancak insan olarak oldukça sık tecrübe ettiğimiz ve neden sonuç algısıyla anlaşılmayan yaşam olayları için yeni bir bilimsel zemin yahut yeni kavramların işlerlik kazanması daha doğru görünmektedir. Öte yandan meydana

gelen olaylardaki bağlantıyı, anlamı kişi o an için fark edemese de yaşanan olayların tamamen sebepsiz olmaması kuvvetle muhtemeldir. Bir kelebeğin kanat çırpışının makro düzeyde olaylara etki edebilmesi mümkünken bu durum evrende hiçbir şeyin sebepsiz ve boşuna gerçekleşmediğini gösterir.

2.3. Abraham Harold Maslow’a Göre Rastlantı

İnsanın özellikle psikoloji literatüründe yalnızca olumsuz özellikleriyle ön plana çıkmasını eleştiren Hümanist psikologlardan biri olan Maslow, kişinin kendini gerçekleştirme yolunda doğal bir şekilde din ile temasının olacağını belirtir ve bireysel, mistik dini kurumsal dine önceler (Maslow, 1996; Horozcu, 2015: 161). Ayrıca kişinin sadece davranışla ilgili yansımaları değil subjektif derinliği de gündeme gelmeden insanın bütünlüğünün tamamlanamayacağını ifade eder. Kutsalın olağanın dışındaki uçlarda, istisnalarda olmayıp günlük yaşamdaki sıradanlıktan geçtiğini düşünen Maslow (1996: 19) olağandaki mucizenin fark edilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Literatüre ‘doruk deneyim’ ve ‘plato deneyim’ kavramlarını kazandıran Maslow, doruk deneyim kavramının mistik deneyim, dini tecrübe gibi kavramlarla tam anlamıyla örtüşen bir kavram olduğunu, mistik ve doruk deneyimlerin aynı özü ihtiva ettiğini belirtir (Köse & Ayten, 2012:46; Maslow, 1996:42). Doruk deneyimin yanında plato deneyimden bahseden Maslow, plato deneyimler çok yoğun, şiddetli etkileri olan ve nadir rastlanan doruk deneyimler gibi olmayıp yaşamda daha sık rastlanan huzur ve mutluluk duyguları oluşturan daha olağan, ulaşılabilir deneyimler olduğundan bahseder. Dolayısıyla kişinin günlük hayatta yaşadığı rastlantısal olaylar ona pek tabii olarak doruk deneyimin yanında plato deneyimler de yaşatabilir.

Doruk deneyimin özelliklerinden biri, zaman ve mekan kavramlarının özelliğini yitirmesidir. Nitekim kişi doruk deneyim serüveninde iken normalde sahip olduğu zaman ve mekan anlayışına uyuşmayan bir tecrübe yaşamaktadır (Maslow, 1996: 79). Bu; yukarıda James, Jung gibi diğer psikologların da özellikle altını çizdiği bir husustur. Dolayısıyla kişinin günlük hayatta tecrübe ettiği olaylarda da zihnimizde varsaydığımız sınırlı zaman ve mekan çizgilerini aşabilmektedir. Doruk deneyimlerin niteliklerine değinen Maslow (1996:84), bunların kişinin yaşamında

değişimlere neden olan kısa ve uzun süreli etkilenmeler oluşturduğunu dile getirir. Kişi dini-dünyevi ayrılmasını aşan bir bütünlük şuurunu hisseder. Bu tür tecrübeleri kişilik özellikleriyle de ilişkilendirerek günlük hayatlarında daha tutucu daha materyalist eğilimde olan kişilerin doruk deneyimlere karşı daha mesafeli olduklarını belirtir. Burada kişilerin kontrol duygusunu kaybetmek istememeleri belirtir. Ayrıca kendini gerçekleştirmiş insanların hayata daha bütüncül bakabilmesi denk gelme ve plansız olayları da daha olumlu duygu durumuyla kabullenmeye götürebilir. Ancak hayata bakışı çok belirli zeminlerde olan kendini sınırlamaya alışkın kişi ister istemez bu durumdan daha kolay etkilenecektir ve olumsuz algılamaya meyyal olacaktır (Maslow, 2018: 47).

Maslow (1996: 45) ayrıca bu tecrübelerin karşı tarafa açıklama esnasında soyut olması sebebiyle bir tür sembolleştirmeye gidildiği ve bunun da deneyimin özünün kaybına sebep olduğunu belirtir. Bunun sınırlı zaman ve mekan boyutunda yaşanmayan bir olayı yeterli kavramlar olamayan sınırlı bir düzene ait kavramlarla açıklamaya çalışma ile ilişki olduğu söylenebilir. Maslow (1996: 61), bahsi geçen tecrübeler gibi daha öznel alanı içeren unsurları pozitif bilim şemalarına dâhil edilemediğinde göz ardı edilmesi ve yok sayılması gereken durumlar olarak görmez. Aksine belki de sahip olduğumuz şemaları bu deneyimleri de içine alacak şekilde genişletmemizin bilim dünyamızı da zenginleştireceğine işaret eder.

2.4. F. David Peat, Stanislav Grof ve Robert E. Ornstein'e Göre Rastlantı

Kuantum ve rölativite gibi alanlarda çalışmalar yapan ve bir fizikçi olan F. David Peat Jung'un eserleriyle tanıştıktan sonra bu konuya eğilmiş ve güncel bilimsel çalışmalarla desteklemeye çalışmıştır. 'Eş-Zamanlılık' isimli eserinde Jung'un öne sürdüğü bu kavramın psikoloji ve fizik zemininde ortaya çıktığını belirtir ve rastlantısal olayın onu tecrübe eden kişiyi etkilemesi ve onun için bir anlam ifade etmesinin kişinin ruhsal durumuyla ilişkili olduğunu vurgular. Jung'un dile getirmiş olduğu eşzamanlılık düşüncesinin en önemli destekleyicilerinden biri olan Peat (1996: 29), fiziki zeminde meydana gelen bir olayın ancak bir kişinin değerlendirmesiyle anlam kazandığını belirtir. Bu sebeple fiziğin nesnel yapısından

yahut psikolojinin öznel yapısından sadece birini tercih etmek yerine daha bütüncül bir yaklaşımın hakikate ulaşmada daha doğru bir yol olacağını savunmaktadır.

Ruh ve bedenden müteşekkil insan yapısının bir varsayıma dayanan nedensellik düşüncesiyle bağdaşmadığına değinen Peat (1996: 41) nedensellik ve eşzamanlılığın birbirine zıt ve birbirini dışlayan kavramlar olmayıp ortak bir gerçeğin farklı perspektiflerden izahı gibi görmektedir. Bizlere nedenselliğin kırılma noktaları gibi gelen rastlantısal olaylar bir başka açıdan, bilincimizde 'düzenli' olarak adlandırdığımız bir fiziksel sistemden çok daha ince işlenmiş, bizim fiziksel sistemimizin ötesindeki esrarengiz bir örüntünün varlığını haber veriyor gibi görünmektedir. Şimdiye dek kabul görmüş bilim anlayışımızda; evrende mündemiç bir anlam olması, bireyin öznel tecrübeleri gibi konulara yanıt bulmak pek mümkün değilken eşzamanlılık tam da klasik fiziğin bu boşluklarına cevap bulmak ister. Hayatın anlamı, kişilerin öznel deneyimleri gibi konuları bilim ile uyumlu bir şekilde ele alacağı yeni bir zemini hedefler.

Jung'un insan davranışlarının sınırları konusuna getirdiği yaklaşıma yer veren Peat (1996: 192) bugün bilimsel incelemelerde elde edilen ipuçlarından da hareketle; titreşimlerden müteşekkil evrende insanın bazı aralıkları ses ya da görüntü olarak kolayca ayırt edebileceğini ifade eder. Ancak ses ve görüntü kategorisine dahil edilemeyen titreşimler de mevcuttur. Eşzamanlılık durumu da Jung'a göre bu çeşitlilik tablosunun hareketliliğinde yatmaktadır. Peat ise insan bilincinin yapı itibarıyla sınırsız bir yapıya sahip olduğu ancak insanlığın bunun sınırlı bir kısmını kullanarak yaşamı idame ettirdiğini belirtir. Oysa yaratıcılık ve üretkenlik için bilincin alışıldık sınırlarını zorlamak vazgeçilmezdir.

Bu konuda değinilmesi gereken ve din psikolojisinde dördüncü kuvvet olarak tanımlanan transpersonel psikolojinin kurucu isimlerinden biri Stanislav Grof'tur. Dini ve mistik tecrübeleri de içine alan üst kavram olarak kullandıkları transpersonel deneyimlerde LSD, meskalin, psilosibin gibi psikodelik maddeler kullanan Grof (2014: 73), bu tür deneyimlerde fiziksel olarak zaman ve mekan engellerinin kalktığını belirtir (Horozcu, 2015: 172).

Grof'a göre (2014) her bir tohumun ağaç olma potansiyelini kendinde barındırması gibi tek başına bir sistem olan bireysel insan varlığı ve ruhu aynı zamanda her bir hücresi bütünü içeren holistik bir sistemin tamamlayıcı bir unsuru olmaktadır. Günlük hayatta ani gelişen ve sebebi bilinmeyen psikolojik, felsefi, ruhsal iç görü içeren bazı şuur halleri için de holotropik şuur hali kavramlarını kullanmaktadır (Grof, 2014; Horozcu, 2015: 173). Grof (2014: 181), doğum anına dönme, ölüm eşiği deneyimi yaşama gibi psişik açılma krizleri yaşayan kişilerin içsel dünyada hissedilenlerle dış dünyadaki olayların rastlantısında 'eşzamanlılık' kavramını kullanan Jung'a değinir. Bu bağlamda yaşanan eşzamanlılıkların günlük hayattaki herhangi bir rastlantıdan farklı bir olgu olduğunu ifade eden Grof, çeşitli ruhsal açılım tecrübelerinde normalin dışında anlamlı rastlantıların oldukça sık görüldüğünü ifade eder.

Rastlantı ve bununla ilişkili konular bakımından değinilmesi gereken bir diğer psikolog Robert Ornstein'dir. Zaman, zihin, bilinç üzerine çalışmalar yapmış bir psikolog olan Ornstein, dünyayı algılayarak sahip olduğumuz duyu organlarının sınırlılığı sebebiyle algılayamadığımız kimi fiziksel gerçeklere yok demenin pek tutarlı bir iddia olmadığını düşünmektedir. Ornstein (2001: 34, 86); biri diğerine eşit birimlerden oluşan doğrusal zaman algısının da sınırlı olması sebebiyle buna alternatif olarak meydana gelen olaylar arasında bir örüntünün var olduğunu kabul eden bütüncül algıyı ele alır. Bu düşünceyi, mantıksallığın ağır bastığı beynin sol yeri küresinde şeylerin doğrusal zaman algısıyla işlemlendiğini fakat sezgiselliğin baskın olduğu sağ yarı kürede ise olayların daha eşzamanlı ve bütüncül bir algıyla değerlendirildiği tespit edilen bilimsel çalışmalarla destekler.

Nedenselliğin de doğrusal bir zaman algısıyla anlaşılabilen birbiri ardına gelen olayların analizini ve hakimiyetini ön gören bir algı biçimi olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla ona göre zaman, herkes için ortak değişmez bir olgu olmaktan ziyade daha özelleşebilen göreceli bir fenomen olmaktadır. Bu ise bizim beklenmedik rastlantısal olaylar olarak adlandırdığımız tecrübelerin alışageldiğimiz zaman algısı sebebiyle kişiyi etkilediğini düşündürmektedir. Öyle ki Ornstein eserinde (2001: 97), tüm olayların eşzamanlı bir şekilde oluştuğu yaklaşımını da dile getirir.

Ornstein (2001: 223), hayata neden sonuç ilişkisi içinde bakan bakış açısına göre sebepler ve sonuçların birbiri ardına gelen aşamalar gibi görüldüğünü ifade eder ancak bu doğrusal zaman algısı için geçerli olmaktadır. Yaşadığımız olağandışı tecrübelerin de bu doğrusallığın sınırlı koordinatlarına sığdırılamaması sebebiyle yok sayılamayacağını ve bu olayların gerçekten meydana geldiğini belirtir. Fakat bu tür olayların değerlendirilmesi gereken zeminin diğerlerinden farklı olabileceği ihtimalini hatırlatır. Netice itibarıyla Ornstein, bugün insana daha bütüncül bakabilmenin ve onu daha iyi anlayabilmenin yolunun sezgilere, duygulara, rastlantısal olayları da dahil edebileceğimiz fiziksel varlığını beş duyu ile idrak edemsek de varlığını inkar edemeyeceğimiz gerçekliklere de araştırma alanı açarak ulaşabileceğimizi düşünmektedir.

3. DİNİ AÇIDAN RASTLANTI

İnsanın günlük yaşamında tecrübe ettiği önemli olgulardan biri olarak rastlantısal olayların dini gelenekler tarafından nasıl anlamlandırıldığını incelemek önem arz etmektedir. Vahiy temelli bir inanç yapısına sahip olan üç büyük dinin ilki olan Yahudiliğin rastlantı konusuna yaklaşımını incelerken öncelikle Tanrı anlayışlarına bakmak gerekir. İskenderiyeli filozof Filon, Saadya Gaon, İbn Meymun gibi Yahudilik iman esaslarının oluşumunda önemli rol oynayan düşünürlerin genel olarak Tanrı'nın varlığı, birliği, yaratıcı olması, kainat üzerinde takdire sahip olması, her şeye gücünün yetmesi ve her şeyi bilmesi, cisimsiz olması, ibadetin yalnızca O'na yönelik olması gibi özellikleri öne çıkardıkları görülmektedir (Gürkan, 2017: 161).

İnsanın kaderinin Allah tarafından yıllık olarak yazıldığı Yahudi kader anlayışında ise Tanrı, insanların bir yıl boyunca yaptıkları davranışlara göre bir sonraki yıllık kaderlerini belirlemektedir. Emirlerle uygun ve iyi bir yaşam süren kişinin bir sonraki yıl için kaderi de bu şekilde iyi yazılmaktayken aksine kötü davranışlarda bulunan kişinin kaderi de bu doğrultuda olacaktır (Bayrakdar, 2016: 94). Anlaşılan o ki Yahudi düşüncesinde mutlak güç ve irade sahibi bir Tanrı vardır ve evrene müdahalesi de söz konusudur. Ancak bununla birlikte insan özgür bir iradeye sahiptir ve yaptığı davranışları kendi iradesiyle seçmekte ve bunlardan da

sorumlu tutulmaktadır. Bu durum insanla ilişkili beklenmedik olayların yine insanın fiilleriyle bağlantısını düşündürürken evrensel düzeydeki olaylarda doğrudan Allah'ın müdahalesini ortaya koymaktadır.

Öte yandan Yahudi mistik geleneği Kabala'da dünyanın varlığının ve devamlılığının, tabiatın düzenli işleyişinin bir başka deyişle kozmik anlamda ilahi lütuf ve düzenin Tevrat'ta bulunan emir ve yasakların tesisi ile olduğu kabulü bulunmaktadır (Gürkan, 2017). Yine bu anlayışa göre evrende bir düzen vardır ve varolan her şey kendisine yüklenen bu görevi en iyi şekilde gerçekleştirmektedir. Görünüşte bir dengesizlik ve afet gibi görünen kaza, afet gibi rastlantısal olaylar da yine bu düzen ve ahengin bir gereği olarak gerçekleşmekte ve uzun vadede evrensel düzene hizmet etmektedir (Laitman, 2011: 57).

Yahudiliğin devamı niteliğinde değerlendirilen Hristiyanlık inancında Hz. İsa'nın yaşadığı süre boyunca Allah'ın varlığı, birliği ve tek Tanrı olduğu konusunda şüphe bulunmadığı görülmektedir (Bayrakdar, 2016: 219; Sarıkçıoğlu, 2016: 288). Ancak özellikle Hz. İsa'dan sonra Pavlus'un öne çıkmasıyla birlikte bugünkü Hristiyanlığın da temelleri oluşmuş ve bu tek Tanrı inancı Baba Oğul ve Kutsal Ruh ile üç Tanrısal varlığın cevher ve mahiyet birliğinden oluşan bir inanç yapısına evrilmiştir. Baba olarak nitelenen Tanrı; her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, dünyayı ve içindeki her şeyi yaratma gücü bulunan üstün varlıktır. Ancak bu Tanrı yaratma ve hesap günü insanları yargılama gibi bazı yetkileri İsa'ya vermiştir. Ezeli ve yaratılmamış olduğuna inanılan İsa, Tanrı'nın tüm evreni kendisinde kendisi aracılığıyla ve kendisi için yarattığıdır. İsa hem Tanrı'dan gelmesi sebebiyle gerçek Tanrı hem de kamil bir insandır. O her insan gibi elleriyle çalışmış, aklıyla düşünmüş, özgür iradesini kullanmıştır. Teslisin üçüncü unsuru Kutsal Ruh ise kiliseye hayat veren güç olmaktadır. İsa'nın armağanları Kutsal Ruh ile kiliseye sunulmakta ve kişilere de vaftiz ile gelmektedir. Tanrı'nın ve İsa Mesih'in ruhları olarak da değerlendirilen Kutsal Ruh'un kiliseye hayat verdiğine inanılmaktadır (Sarıkçıoğlu, 2016: 292).

Hristiyanlığın oldukça kaderci bir dini yapı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Nitekim Hz. İsa'nın seçilmiş ırk olduğu düşünülen bir Yahudi olarak doğması, ayrı fonksiyonları olduğuna inanılan üçlü Tanrı anlayışı gibi kabullerin bununla ilişkili olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda Baba Tanrı'nın yaratıcı olmakla

birlikte insanları İsa'ya inanmaya yönlendiren “*Beni gönderen Baba bir kimseyi bana çekmedikçe, o kimse bana gelemez.*” ifadesinden de hareketle O’dur (Yuhanna 6/44). Kutsal Ruh ise insanların doğrudan yaşamında etkin olan, insanların iradesinin ve seçiminin elinde bulunduğu durumdur. İnananların davranışlarının müsebbibi, hayatlarındaki yönetici ve yönlendirici Kutsal Ruh’tur. Öte yandan asli günah kabulüyle insanların dünyada iyi davranışlar yapma yetisinden mahrumiyeti dolayısıyla kurtuluşun ancak Tanrı’nın lütfu ile mümkün olacağı söz konusudur. Bu da yine ezelden belirli olan bir durumdur (Bayrakdar, 2016: 393). İnsanın özgür iradesi konusunda mezhepler arasında bazı görüş farklılıkları da bulunmaktadır. Bazı mezhepler insana sınırlı ve sorumluluk doğuran bir irade alanı tanımlarken bazı mezhepler için insana özgür irade alanı tanımak Tanrı’nın ezeli bilgisini ve gücünü inkar anlamına gelecek kadar uç bir noktadadır. Bu bakış açısından hareketle insanın kurtuluşa erecek seçilmişlerden veya lanetlenmişlerden olması tamamen Tanrısal bir belirleme ile olmaktadır.

Hristiyan inancına göre Tanrı’nın insanı kendi suretinde yaratması ve yaratılmış olan her şeyden üstün bir mertebeye konumlandırması söz konusudur. Evrende de yaratılmış muntazam bir düzen bulunmaktayken Âdem ve Havva’nın cennette işledikleri ilk günah ile Tanrı tarafından yaratılmış plana karşı çıkmaları böylelikle de evrendeki uyumu ve ahengi bozmalarından söz edilmektedir. Nitekim Adem ve Havva’nın iradi seçimleriyle kötülüğü tercih etmiş olmaları Tanrı’nın planına karşı gelmek olup bu durum diğer varlıklar üzerinde de bir düzensizliği doğurmaktadır. Yeryüzündeki bu olumsuz durum ise ancak yine insanın etkin bir çabasıyla ve barış ortamını tesis etmeye çalışmasıyla giderilebilecektir (Tekvin 1/26; Batuk, 2012: 201).

Sonuç itibarıyla Hristiyan inanışında mezhepler arasında bazı görüş farklılıkları bulunsada genel olarak yeryüzünde Tanrı tarafından yaratılan ve ahenkli bir düzenin varlığı söz konusudur. Bazı gruplar tarafından son derece teslimiyetçi bir yaklaşım sergilenmekte ve meydana gelen hemen her olayın Baba Oğul Kutsal Ruh’tan müteşekkil bir Tanrı iradesi sonucu gerçekleştiği düşünülmektedir. Bu ise diğer her durum gibi beklenmedik rastlantısal olayların da doğrudan Tanrı etkisiyle meydana geldiğini düşündürmektedir. Bunun yanında insana özgürlük ve iradi seçim

alanı açan bazı grupların yaklaşımından hareketle insanın eşyaya müdahalesi ve olayların akışına yön vermesinden de söz edilebilmektedir (Batuk, 2012: 201).

İlahi dinlerden sonuncusu olan İslam'ın rastlantı konusuna yaklaşımına, müstakil bir başlık altında değinilmesi daha uygun görülmüştür.

3.1. İslam Düşüncesi Açısından Rastlantı

İslami literatürde müstakil bir başlık altında olmasa da rastlantı konusu; evrensel düzendeki neden sonuç ilişkisi, kader, Allah'ın sıfatları, insan iradesinin sınırları gibi konularla ilişkili olarak yer almıştır. Başta duygu, düşünce, davranış olmak üzere insana dair hemen her konu üzerinde çeşitli fikirlere sahip olan ve eserlerinde yer veren en önemli İslam düşünürlerinden İbn Sina, İbn Rüşd, Gazali'nin eserlerinde rastlantıyla da ilişkili konuları ele aldıkları görülmektedir.

3.1.1. İbn Sina'ya Göre Rastlantı

'Şifa' isimli eserinde İbn Sina (2004: 83; 2017: 225), Aristoteles'in rastlantı ve nedensellik konusundaki görüşlerine yer verdikten sonra kendi düşüncelerini belirtir. Evrenin temelini oluşturan dört sebep bahsinde rastlantı konusunu dört sebepten ayrı tutması onun evrene yönelik düşünce yapısında rastlantısallığa doğrudan yer vermediğini, amaçlı ve ilahi iradenin etkinliğinde bir evren fikrinde olduğunu göstermektedir (Belo, 2021: 26). O'na göre maddenin temelinde sebep olarak değerlendirilebilen etken neden, eşyanın maddesini oluşturan maddi neden, amaç olarak değerlendirilebilen ereksel neden ve niteliği ifade eden biçimsel neden olmak üzere dört neden bulunmaktadır. Rastlantıya ise bunlar dışında 'kendiliğinden' olarak çevrilebilecek 'min tilgâi nefsihi' nitelemesiyle yer verir. Bu tür olayların var olması için, harici bir sebep bulunmayan ve bir sebebin sonucu olarak olmayan olaylar olup nedeni kendiliğinden olan ve bir 'örtüşme/ittifak' meydana getiren olaylar şeklinde açıklama yapar (Belo, 2021: 41).

Evrenin temelini oluşturduğunu düşündüğü dört nedeni açıklarken İbn Sina (2004: 79); ister genellikle ister nadiren olsun meydana gelen her şeyin olmasının veya olmamasının altında mutlaka bir nedeni olduğunu dile getirir. Öyle ki kimi zaman beklenmedik bir sonucun ortaya çıkmasını zorunlu kılacak sebepler zuhur

etmiş olabilir. Dolayısıyla beklenmedik rastlantısal bir sonuç da olsa ardında bir nedeni barındırmaktadır. Eğer ortada ilk etapta bir neden görünmüyorsa ilk neden olarak gördüğü Allah'a varıncaya dek nedenler zincirinin zaten var olduğunu düşünmekte ve sonucunda meydana gelen olayda bir uyum olduğunu da dile getirerek aslında nedensiz bir olay olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca beklenmedik rastlantısal olaylar, ona şahit olan kişiler tarafından beklenmedik, alışılanın dışında olarak ifade edilir. Ancak bu, gerçekleşen olayın kuralı ihlal eden, istisnâî olay olduğunu zorunlu bir şekilde doğurmaz. Bununla birlikte meydana gelen rastlantısal olayda söz konusu insan olduğunda bu durum için 'talih- şans' kavramını kullanır.

Belo'nun (2021: 43) da eserinde dikkat çektiği üzere İbn Sina'nın dile getirdiği düşüncelerden ve vermiş olduğu örneklerden hareketle; evrende hakim olan bir nedenselliği varsaydığı anlaşılmaktadır. Doğada rastlantısal şekilde gerçekleşen durumları ise beklenmedik sonuçlara sebep olan arızî, nadiren gerçekleşen ve dört nedenden amaçsal neden ile ilişkili görmektedir. Ayrıca yaşanan olayın, insanın beklentilerine uymaması sebebiyle rastlantısal olarak değerlendirildiğini ve kişinin niyetinin de olaya bakış açısını ne derece etkilediğine dikkat çeker. Yeryüzünde meydana gelen her şeyin Allah'ın belirlemesi ile belli bir nedenden hareketle ve bir gayeye yönelik gerçekleştiğini, meydana gelen rastlantısal olayların da yine Allah'ın izni ve etkinliği dahilinde meydana gelen çarpışmalardan ortaya çıktığını belirten İbn Sina (2004, 2017), Allah tarafından bu belirlenimliliği ise kader ve kaza kavramları ile ilişkilendirir.

Sonuç olarak; İbni Sina rastlantı konusunda o dönemin genel olarak evrenin yaratılışının tamamen rastlantısal bir şekilde olduğu görüşünü savunanlara karşı olarak bu konuyu gündemine almıştır ve evrende Allah tarafından belirlenmiş bir düzenin var olduğunu kabul etmektedir. Günlük hayatta yaşadığımız rastlantısal olayların nedenini açıklayamasak da bunların da ardında bir sebebin bulunduğunu hatta bu şekilde ilk neden olarak kabul ettiği Allah'a ulaştırabileceğini ifade eder. Burada 'ittifak' kelimesinin bir uyum anlamı barındırması sebebiyle rastlantısal olayların beklenmedik şekilde ve zamanlarda meydana gelmesine rağmen Allah'ın planı dahilinde bir uyum ve uygunluk gereği meydana gelen adeta nedensellik kalıplarıyla oluşturulmuş bir sistemde nedensellik dışı olarak meydana gelen ama

sistemin eksik parçasını tamamlayıcı bir olay görünümüne sahip olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2. İbn Rüşd'e Göre Rastlantı

Felsefi bağlamda Aristoteles'in eserlerini açıklama ve yorumlama konusundaki yetkinliği ve başarısıyla 'şârih' lakabı ile anılan İbn Rüşd (2017), rastlantı konusunda da benzer şekilde Aristoteles'in konuya yönelik düşüncelerini sistematik bir şekilde açıklamakta ve bunun üzerinden kendi yorumlarını dile getirmektedir.

İbn Rüşd (2017: 246), rastlantı tanımlamasını yaparken öncelikle bu olayların meydana gelme sıklığının nadir oluşuna vurgu yapar. O'na göre rastlantının; bir olayın asıl birincil nedeni değil de tâli bir neden olması ve bir amaca yönelik olması gibi şartları sağlaması gerekir. Dolayısıyla gerçekleşmesi mümkün ancak beklenmedik olayları rastlantısal olarak değerlendirir. Bu tür olayların nadiren oluşu, beklenmedik ve nedeninin bilinmiyor olması, rastlantının bir nedeni olmadığı anlamına gelmemektedir. Rastlantısal olayın meydana gelmesinde her zaman gerçekleşen alışageldiğimiz sebep değil de istisnai bir sebep etkin durumdadır. Bunu dört neden ile ilişkilendirerek olayın gerçekleşmesinde mutlaka bir etken neden bulunduğu ancak her zaman beklenenden farklı bir gayenin işlerlik kazandığını belirtir (Belo, 2021: 148).

Sonuç olarak Aristoteles eserlerinde yer verdiği rastlantı konusunu her şeyin temeli olarak gördüğü dört nedenden herhangi biriyle doğrudan ilişkilendirmemiştir. Eserlerinde öncelikle Aristoteles'in konuya yaklaşımına yer veren İbni Sina ve İbni Rüşd ise bu sebeple bu konuda fikren ayrılmaktadırlar. İbn Sina'nın rastlantıyı dört nedenden ereksel yani amaca yönelik neden ile ilişkili görürken İbn Rüşd'ün rastlantıyı etken yani sebebe yönelik neden ile ilişkili gördüğü fark edilmektedir. Yani İbn Sina'ya göre mümkün sonuçlar arasından beklenmedik bir sonuç gerçekleştiği için rastlantı olmaktayken İbni Rüşd'e göre sebeplerin mümkün ancak beklenmedik bir sonuç doğurması sebebiyle rastlantının gerçekleşmesi söz konusudur (Belo, 2021). İki İslam filozofu da rastlantısal olayları ayaltı alem olarak niteledikleri dünya ile ilişkili görerek doğrudan Allah'ın bir fiili olmaktan ziyade

maddenin ortaya koyduğu bir sonuç olarak değerlendirmektedirler. Dünyada Allah tarafından belirlenmiş bir neden sonuç ilişkisi ile eşyanın mevcudiyetini kabul etmektedirler. Rastlantısal olayları ise hiçbir şekilde düzeni bozan anlamsız ve amaçsız bir denk geliş şeklinde değerlendirmemiş aksine Allah tarafından yaratılmış bir düzenin gereği olarak gerçekleşen alışıldık düzeninin istisnai görünümüleri olarak anlamışlardır.

3.1.3. Gazâlî'ye Göre Rastlantı

'Hüccetü'lislâm, Zeynüddin' gibi lakaplarla anılan ve tasavvuf, felsefe, kelam, fıkıh alanlarında çeşitli eserleri olan Gazâlî, en önemli İslam alimlerinden biridir (Çağrı, 1996). Nedensellik konusunda da çoğu filozofun dile getirdiği şekilde dünyanın zorunlu bir neden sonuç ilişkisi ile işlediği görüşünü kabul etmeyen Gazali (2005), Allah'ın ezeli bir şekilde varlığı ve kudreti gibi bazı inanç konularına aykırı olması sebebiyle bu konuda çoğu filozof ve düşünürü eleştirmektedir. Ancak Allah tarafından sonradan yaratılmış şeylerin bir sebep üzerine var edilmiş olmasını mümkün görmektedir (Şekerci, 2015: 55,56).

İnsanın yaşamı boyunca maruz kaldığı birbiri ardına gelişen olayların peş peşe gelişmesinin bir zorunluluk gereği olmadığını yalnızca insanın algı ve alışkanlığı sebebiyle meydana gelen olayları birleştirdiğini iddia eden Gazali'ye göre (2005: 170) meydana gelen her bir olay Allah tarafından ezeli bilgi ile takdir edilmektedir. O eşyanın tabiatında da Allah'ın fiillerinde de ona hiçbir zorunluluğun izafe edilemeyeceğini açıkça dile getirir. Bunun ise mucize konusunun imkanı amacıyla olduğunu örneklerle açıklar (Türkben, 2012). Aralarında pek çok görüş farklılıkları da bulunmasına rağmen nedensellik konusuna yaklaşımları itibariyle David Hume sıkça Gazali ile zikredilir. Nitekim David Hume her ne kadar evrende tesadüfün değil kuvvetli olasılıkların olduğunu düşünse de neden ve sonucun da peş peşe gelmesinin bizim algı ve beklentimiz sebebiyle olduğunu dile getirir. İstisnasız bir şekilde nedenin sonucu doğuracağının bir garantisi olmaması sebebiyle nedensellik kavramının nesnelliğini de eleştirmektedir (Çelebi, 2005:200).

Burada Gazali'nin Allah'ın kudret ve iradesinin de dahil edileceği kadar evrendeki katı istisnasız nedenselliği eleştirdiğini söylemek mümkündür. Nitekim

Allah'ın ezeli olması, sonsuz kudret ve irade sahibi olması kabul edilmesi gereken öncelikli zemindir. Allah'ın istediği zaman istediği olaya herhangi bir şekilde müdahalede bulunma ve alışılanın aksine beklenmedik sonuçlar ortaya koyması mümkündür. Bu kabulden sonra evrendeki yaratılmış nesneler arasında bir öncelik sonralık ilişkisi ve nedensellik bulunması gayet olasıdır. Bu durumda Gazalî'ye göre (2005); eşyanın normal bir tabloda neden sonuç ilişkisiyle beklenen bir çerçevede ilerlemesi ancak istisnai olarak gördüğümüz rastlantısal olayların meydana gelişinde de Allah'ın doğrudan bir müdahalesinin bulunduğu anlaşılması mümkündür.

3.1.4. Kâdî Abdulcebbar ve İbn Haldun'a göre Rastlantı

Önemli Mutezili alimlerden biri olan Kâdî Abdulcebbar'ın rastlantıya yaklaşımını, Mutezile mezhebinin anahtar kavramlarından biri olan 'tevlid' konusundaki düşüncelerine yer verdiği eserinde incelemek mümkündür. Mezhebin genel yaklaşımından da hareketle Allah'ın her an her olaya müdahale etmediğini ve evrendeki genel düzenin yaratıcısı olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Dolayısıyla olayların kendi içinde neden sonuç doğrultusunda ilerlemesi gayet tabii görülmektedir (Bulut, 2003:292; Demir, 2012).

Allah'ın ortaya koyduğu fiillerinin de bir sebebe binaen gerçekleştiğini düşünen Kâdî Abdulcebbar (2015:126). Bu konudaki Allah'ın bir nedene ihtiyaç duyarak değil doğrudan yaratma ile iş işlemlerini savunan düşünürleri eleştirir. İnsan davranışları ile kıyaslama yaparak tıpkı insanın davranışlarının bir sebebi olması, bu davranışlarının karşılığında ödül veya cezaya tâbi olması gibi Allah'ın da fiillerinin bir sebebe dayanmasının gayet tabii olduğunu kıyaslarla açıklamaktadır. Sonuç itibarıyla Kâdî'nin düşüncelerinden hareketle Mutezile geleneğinin günlük hayatta karşılaşılan rastlantısal olayların gerek insan davranışlarının bir sonucu olsun gerekse insanı aşan kazalar, afetler vb. doğa olayları gibi Allah ile ilişkilendirilebilecek bir konuda olsun sebepsiz ve anlamsızca değil bir sebebin gereği olarak meydana geldiğini düşündükleri söylenebilir.

Tarihî toplumsal varlık alanı keşfederek 'umran ilmi' adıyla yeni bir düşünce sistemi ortaya koyan İbn Haldun (2017), dünyada hakim olan bir düzen ve tertipten ve bunun eşyanın tabiatında yerleşik neden sonuç ilişkisi sebebiyle oluştuğunu

düşünmektedir. Mevcut her nesnenin bir sebebi olduğunu bunun da ilk sebep olarak Allah’a kadar izlenebileceğini belirtir. Öyle ki ortaya attığı umrân ilmini de bu zemin üzerine inşa etmekte ve coğrafi, ekonomik, sosyal vb. hemen her cihette bu nedenselliğin yansımaları görülmektedir (Görgün, 1999; İbn Haldun, 2017; Kaya, 2020:415).

Sosyal bilimlerin ve özellikle sosyolojinin ortaya çıkmasında önemli bir etkisi olan İbn Haldun (2017), diğer bilimler gibi sosyal bilimleri dahi bir neden sonuç zeminine oturtmuş ve burada da rastlantısallığın ve tesadüfi bir yapının olmadığını düşünmektedir (Batur, 2019:104). Dolayısıyla O’nun rastlantısallığı adeta kusurlu bir durum ve eksiklik gibi değerlendirerek zihninde kurguladığı ideal bir devlet düzeninde dahi olayların belirsiz, beklenmedik şekillerde değil de bir sistem dahilinde neden ve sonuç ilişkisi çerçevesinde gerçekleşmesini hedeflediğini söylemek mümkündür.

3.2. Rastlantı Kavramıyla İlintili Öne Çıkan Olgular

3.2.1. Kader ve Özgür İradenin Rastlantı İle İlişkisi

Terim anlamıyla; *“Allah’ın nesneleri ve olayları özellikle sorumluluk doğuran beşerî fiilleri, ezelde planlayıp zamanı gelince yaratması”* anlamına gelen kader; nedensellik, özgür irade, mucize gibi pek çok kavramla yakından ilişkili olması sebebiyle İslami literatürde üzerinde en fazla konuşulan konulardan biridir (Yavuz, 2001; Karaca, 2006; Horozcu, 2018; Göcen, 2020: 103).

Kur'an-ı Kerim’de geçen; *“Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık”* (Kamer 54/49), *“O, göklerin ve yerin egemenliği kendisine ait olan, çocuk edinmeyen, egemenliğinde ortağı bulunmayan, her şeyi yaratan, yarattığına belli bir ölçüye göre düzen veren Allah’tır”* (Furkan 25/2), *“Allah dilediği kimselere rızkı bollatırır da daraltır da”* (Rad 13/26) gibi ayetlerden ve bu bağlamdaki hadislerden (Bkz: Sahih-i Buhari, Kader Bâbı, 6594-6605 numaralı hadisler) hareketle evrende

Allah tarafından yaratılmış ve kontrol edilen bir düzenin varlığı söz konusudur. Bu konuda Allah'ın ilim, irade, kudret sıfatları son derece merkezi bir yerde durmaktadır. Nitekim Allah; ilim sıfatı ile göklerde ve yerde olanı, gizli ve açık olanı, gaybı kısacası her şeyi kuşatıcı sonsuz bir bilgiye sahiptir (Bakara 2/77; Tevbe 9/78; Nahl 16/19, 23; Hucurât 49/16, 18; Talâk 65/12). İrade sıfatı mucibince herhangi bir konuda dilediğini, dilediği şekilde, dilediği zamanda yapmaktadır (Bakara 2/253, Âl-i İmrân 3/40, Hûd 11/107). Kudret sıfatıyla ise hikmeti gereğince her şeyi en ideal ölçü ile yaratmış, eşyada belli bir intizam tesis etmiştir ve onlara güç vermiştir (Bakara 2/284; Âl-i İmrân 3/189; Mâide 5/40; Yavuz, 2001).

Allah tarafından yaratılan ve idare edilen bu sistemin insanın davranışlarını da içermesi önem arz etmektedir. İslam düşünce tarihine baktığımızda dinin farklı coğrafyalara yayılması ve farklı fikrî altyapıya ve yaklaşımlara sahip düşünürlerin konu üzerine eğilmesi ile insanın sahip olduğu irade ve fiiller çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Nitekim yaratılmışlar arasında en üstün konumda bulunan (Tîn 95/4) ve Allah'tan bir parça taşıyan (Secde 32/9) insanın, kendisine verilmiş olan akıl ve irade ile dilediği şekilde davranabileceği ancak yaptıklarından da hesaba çekileceği hatırlatılmaktadır (Enbiyâ 21/47, Âl-i İmrân 3/182, Saffât 37/24, Fussilet 41/46). Buradan hareketle Allah'ın adalet sıfatını önceleyen Mutezile mezhebi, insanın sahip olduğu irade ile fiillerinde tamamen özgür ve bağımsız olduğunu iddia eder. Çünkü ahirette yapmış olduğu bu davranışların karşılığını adilce görebilmesi için fiillerinde özgür olması gerekmektedir. Bunun aksine Cebriyye, Eşariyye gibi Allah'ın irade ve kudret gibi sıfatları ön planda tutan ekollere göre evrende mevcut her şeyin Allah tarafından küllî irade ile yaratılması ve idaresi söz konusudur (Şura 42/49; Yunus 10/99, 100). İnsan, sahip olduğu cüzî iradesi ile seçenekler arasından tercihte bulunmaktadır ancak yine bu tercihte de tamamen özgürlüğü söz konusu olmamakta ve her davranışı Allah tarafından yaratılmaktadır (Bağcı, 2009; Öz, 2016; Düzgün, 2017).

İmam Maturîdî ve onun düşüncesine yakın islam âlimleri ise söz konusu diğer sıfatlarla birlikte Allah'ın ilim, hikmet sıfatlarını öncelemektedirler. Dolayısıyla evrende Allah tarafından kader gereği ilahi irade ile yaratılmış bir düzen bulunmakta, insan, bilgisini ve gücünü aşan olaylarla karşılaşabilmekte ancak bununla birlikte

kendisine verilen irade ile özgür seçimlere de muhatap kılınmaktadır. Böylece ne Allah'ın müdahalesini dışlamaya götüren sınırsız bir özgürlük ne de her şeyin Allah tarafından yaratıldığı etkisiz bir insan söz konusu olmaktadır. Bunun yerine iki uç anlayışı da içerecek şekilde orta yol takip edilmektedir (Sabri, 1989; Akkuş, 2009:107; Yeprem, 2021; Mâtürîdî, 2021: 447).

Ezcümle; Allah'ın sonsuz ilim, irade ve kudret sıfatlarının en sarih yansımalarını gördüğümüz kader ve irade konusunu sınırlı bir bilişsel yapı ile kolayca çözmek pek mümkün değildir (Aydın, 1998: 79). Henüz anne karnındayken başladığımız dış dünya ile ilişkimizin, sahip olduğumuz genetik yapının, içinde doğduğumuz ve yaşamımızı devam ettirdiğimiz aile yapısı ve sosyal çevrenin, geçmiş yaşam tecrübelerimizin ve bunun gibi sayılabilecek pek çok etmenin bugünkü kararlarımızın oluşmasında yapıcı ve yönlendirici etkisi bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2017: 22). Bu durum insanın seçimlerinin sınırsız bir özgürlük içinde değil belirli etmenlerle yönlendirilmiş olduğunu gösterir. Ancak Adugit'in (2013) de dile getirdiği üzere özgürlük, insanın dilediğini yapmaktan ziyade seçimde bulunma durumudur. İnsan, önünde sunulmuş olan seçenekler arasından akıl yürütme yoluyla bir tercihte bulunur. Ve yine bu düşünce ve muhakeme gücü ile yaptığı davranışların sonuçlarından hem bu dünyada etkilendiği ve başkalarını etkilediği hem de ahirette bunların karşılığını göreceği bir sorumluluk duygusuyla hareket eder.

Bu bahsin asıl konumuz olan rastlantı ile ilişkisine gelecek olursak meydana gelen rastlantısal olaylar Allah tarafından önceden planlanan kader anlayışının neresinde yer almaktadır? Veya özgür iradî davranışlarda bulunarak insan, bu rastlantısal olayların gerçekleşmesinde etkin bir rol mü oynamaktadır yoksa bu tür olaylara edilgen bir şekilde muhatap mı olmaktadır? Kader konusu İslam düşünce geleneği içinde genel itibarıyla rastlantı ile ilişkili olarak müstakil bir şekilde ele alınmamıştır. Gazali, İbn Sina, İbn Rüşd gibi bazı düşünürlerin ise daha çok evredeki neden sonuç ilişkisini Allah'ın sıfatlarıyla, irade ve mucize gibi bahislerle ilişkili olarak incelediği görülmektedir. Bu düşünürlerin fikirlerine ilerleyen bölümlerde değinilecektir. Bu sebeple burada, saydığımız düşünürler dışındaki genel algıya yer verilmesi uygun görülmüştür.

Mutezile gibi Allah'ın adalet, ilim gibi sıfatlarını önceleyen ekollere baktığımızda kader ve irade konusunda, insanın sahip olduğu irade gücünü vurguladıkları ve kaderinin de insanın yapıp etmelerine bağlı olduğunu düşündükleri görülmektedir. O halde rastlantısal olayların meydana gelmesinde yine insani boyutta bir müdahalenin olduğundan ve belki farkında dahi olmadan bir etkisinin bulunduğu söz etmek mümkündür. Bunun aksine Cebriyye, Eşariyye gibi Allah'ın irade ve kudret gibi sıfatlarını ön planda tutan ekollere göre ise evrendeki düzenden insan zihnindeki düşüncelere kadar mevcut her şeyin Allah tarafından yaratıldığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla beklenmedik rastlantısal olaylar elbette Allah'ın takdiri ve planları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Allah'ın hikmet sıfatını önceleyen İmam Maturidi gibi alimler ise evrende Allah tarafından yaratılmış kaderi bir planı kabul etmekte ancak insan iradesini ve sorumluluğunu da sıfırlamayarak iki uç düşüncenin ortasında yer almaktadır. Dolayısıyla burada belki kişisel boyuttaki rastlantılarda insanın etkisini görmek mümkün olsa da kazalar, afetler gibi daha büyük rastlantısal olaylar için Allah'ın hikmeti gereği gerçekleştirdiği durumlar olarak değerlendirmek bizce mümkün görünmektedir.

3.2.2. Dini Tecrübe ve Harikulade Olayların Rastlantı İle İlişkisi

Kısaca: "Dini bir bağlamda gerçekleşen, bireyin kutsalı öznel ve aracısız olarak tecrübe etmesi hali" şeklinde tanımlanabilen 'dini tecrübe', kişinin Allah ile duygusal yoğunluklu bir karşılaşmasıdır (Sevinç, 2020). Dini tecrübe; dinin kurumsal yönü, inanç ve kuralları ile insanın aklına hitap eden rasyonelliğinin yanında kişiye duygusal bir doygunluk sunarak bireysel yönünü aktifleştirir (James, 2017: 57). Kişi beklenmedik bir şekilde yaşadığı bu tecrübeyi hayatın olağan akışından farklı değerlendirmekte ve alışıldık neden sonuç ilişkisi ile açıklayamamaktadır. Çünkü rasyonel zihnin temel kabullerinden olan zaman ve mekan genellikle askıya alınmaktadır. Fakat kişi bu durumu metafizik bir güç, bir kutsal ve yaratıcı ile ilişkilendirerek anlamlandırabilmektedir (Yaran, 2009).

İçerik olarak; doğrulayıcı, ilahi cevap, vecd ve vahy tecrübeleri şeklinde görünebilen dini tecrübe kişide sevgi, hayranlık, güven, sığınma, ümit, şükür gibi çeşitli duygular uyandırmaktadır (Hökelekli, 2013: 133, Göcen, 2020: 114). Bu

durumlarda kişi Allah'ın yardımını, himayesini, merhametini hisseder. Ayrıca bu tecrübeler kişinin duygu dünyasına bir derinlik ve zenginlik katar. Etki ve sonuçları bakımından dini tecrübede kişi; mezafizik alana dair sağlam ve sezgisel bir bilgi edinmekte, duygusal bir kavrayışa sahip olmaktadır. Dini tecrübe konusunda farklı kişiler tarafından farklı özellikler ileri sürölse de hemen hepsinin üzerinde uzlaştığı en önemli husus bu tür tecrübelerin "dolaysız bir kavrayış" olduğudur. Evrensel ve sınırları çizilmiş bir dini tecrübeden bahsetmenin oldukça zor olduğunu belirten Tüzer (2006:114, 360), nihayetinde kişinin dînî olarak yorumladığı her tecrübesini dini tecrübe olarak saymanın daha doğru olabileceğini dile getirir.

Bir kavram olarak dini tecrübe, Türkçe literatürde uzun bir geçmişe sahip olmayıp felsefe ve bilhassa Din psikolojisi aracılığıyla yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Yaran,2009: 11). Ancak dini tecrübenin içeriğine baktığımızda kişinin yaşadığı bu tür olayların oldukça benzer biçimlerinin İslamî literatürde hârikulâde olaylar olarak mucize, keramet, meûnet vb. şekillerde yaygın olduğu görölmektedir. Terim olarak “alışılmışın dışında tabiatdaki işleyişi belirli zamanlarda bozan tabiatüstü olaylar” şeklinde tanımlanan hârikulâde kavramı, evrende sürekli biçimde gözlemlediğimiz olağan nedensel akışın kimi zaman ilahî müdahalelerle sekteye uğradığı durumları ifade eder (Özervarlı, 1997). Literatüre baktığımızda daha çok filozoflar tarafından evrende neden sonuç ilişkisinin oluşturduğu bir düzenin varlığı ve bu sistemin değişmeyeceği öne sürölmektedir. Ancak bazı kelim alimleri ise evrendeki düzenli işleyişin yaratıcısının Allah olmasından hareketle O'nun dilediği zaman dilediği şekilde bu düzene müdahalesini dolayısıyla olağanüstü olayları da mümkün sayarlar (Nesefi, 1971: 167).

Hârikulâde olayların genel olarak dini yönü bulunan ve dini olmayan olmak üzere iki kategoride incelenmesi mümkündür. Dini yönü bulunan hârikulâde olaylar arasında; mucize, irhâs, istidrâc, ihanet, keramet ve maûneti saymak mümkündür. Dini olmayanlara ise; sihir, řa'beze, kehanet örnek verilebilir (Özervarlı, 1997). Burada konumuz ile ilgili olması sebebiyle yalnızca dini yönü bulunan hârikulâde olaylara kısaca değinilmesi uygun görölmektedir.

Genel olarak “*Peygamber olduğunu ileri süren kimsenin elinde doğruluğunu kanıtlamak için Allah tarafından yaratılan hârikulâde olay*” şeklinde tanımlanan ‘mucize’ kavramı Kuran-ı Kerim’de ve hadislerde doğrudan bu isimle geçmemektedir. Ancak Kuran-ı Kerim’e baktığımızda insanı aciz bırakması yönüne vurgu yapılan çeşitli ayetlerde farklı mucize örneklerine yer verilir (A‘râf 7/73, 106-108; Hûd 11/96; Kasas 28/31-32, 35; Âl-i İmrân 3/49-50) (Nesefi, 1971: 168; Bulut, 2020). Kelam literatüründe âlimler tarafından mucizenin bazı nüanslarla farklı tanımları yapılsa da genel itibariyle; Allah tarafından yaratılması, peygamberler aracılığıyla gerçekleşmesi, insanın benzerini ortaya koymaktan aciz kalması, hârikulâde yönü bulunması özelliklerinin öne çıktığı söylenebilir. Buradan hareketle mucizeyi diğer hârikulâde kavramlardan ayıran en önemli yönü, peygamberlere has olaylar olmasıdır. Alimler mucizeleri meydana gelişi bakımından üç kategoride incelemişlerdir. Bunlar: insanların duyu organları aracılığıyla anlayabildiği ‘hissî/kevnî mucizeler’, Allah’ın yalnızca peygamberlere vermiş olduğu gaybî haberler olan ‘haberî mucizeler’ ve insanın ayırt edici yönü olan aklına hitap eden ve düşünme ve akıl yürütme gücüyle idrak edilen ‘aklî mucizeler’dir. Meydana getirilmesiyle hedeflenen olay bakımından mucize türlerine baktığımızda ise bunlara; hidâyet mucizeleri, yardım mucizeleri, helâk mucizeleri örnek verilebilir (Nesefi, 1971: 168; Bulut, 2020).

‘İrhâs’ kavramı; peygamberlerin daha peygamber olmadan önce yaşadıkları hârikulâde kavramlar için kullanılmaktadır. Örneğin Hz. İsa’nın bebekken konuşması irhâs türünde bir olay sayılmaktadır. ‘İstidrâc’; Allah’a inanmayan, kötülük yapmaktan ve günaha girmekten çekinmeyen aksine bu hususta umarsızca ileri giden kişilerin yaşadığı bir durum olarak tanımlanır. Allah’ın bu kişilere takdir etmiş olduğu başarı ve kazanımı tamamen kendi yaptıklarının bir sonucu olarak elde ettiğini düşünüp kötülüğün ve inkarın şiddetini daha da artırır ve nihayetinde azabı hak ederler. ‘İhânet’ ise ilah veya peygamber olduğu iddiasında bulunan yalancı ve kafirlerin Allah tarafından iddialarının yalanlanması anlamındaki olağanüstü olaylardır. Bu kişilerin, dine zarar verme yönünde yaptığı davranışların, istediklerinin aksine hüsrarla sonuçlanması söz konusudur. ‘Keramet’ ise bazı âlimler tarafından; iman edip iyi amel işleyen Müslümanların göstermiş olduğu

olağanüstü olaylar, şeklinde tanımlanır. Mucizenin yalnızca peygamberlere has olması bakımından keramet ve mucize birbirinden ayrılmaktadır. Son olarak maûnet ise; mümin bir kula Allah tarafından nimetler bahşedilmesi, maddi manevi olumsuz bir olaydan korunması gibi durumlar için kullanılan kavramdır. Kulun Allah tarafından beklenmedik olağanüstü bir yardım görmesidir. Keramet; Allah'ın kendisine yakın olan, emir ve yasaklarını titizlikle yerine getiren kullarının tecrübe ettiği olaylar olurken maûnet dinin gereklerini titizlikle yerine getirmeyen kullar tarafından da yaşanabilmektedir. (Nesefî, 1971: 167; Kılavuz, 1993:149; Taftazanî, 2011:4415-421).

Meûnet tecrübesi yaşamak için kişinin dinin emir ve yasaklarına muntazam riayet eden kişiler olması zorunlu olmamakta günlük hayatta hemen herkes tarafından tecrübe edilebilmektedir. Bu durumlarda kişi kimi zaman istediği bir şeyi ansızın karşısında bulabilmekte kimi zaman yaptığı bir duanın olağandışı bir şekilde ani kabulüne şahit olmaktadır. Bu tür olaylarda kişinin Allah'la daha samimi bir ilişki kurması, O'nun varlığını ve yakınlığını, hayatına bizzat müdahalesini hissetmesi söz konusu olmaktadır (Akdemir, 2007: 32). Kuran-ı Kerim'de geçen "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin.", "Yahut kendisine dua ettiği zaman zorda kalmışa cevap veren ve başa gelen kötülüğü kaldıran, sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Allah ile birlikte başka ilâh mı var? Ne kadar az düşünüyorsunuz." (Araf, 7/128; Neml 27/62) ayetlerinde de görüldüğü üzere Allah kulunun şiddetle istediği bir durum sebebiyle veya içinde bulunduğu zor ve sıkışık halinden kurtuluş yolu olarak kendisine yönelmesini beklemektedir. Yine ayette de vurgulandığı üzere kişiyi daralmışlık halinden zorluktan kurtaran yegâne güç Allah'tır. Dolayısıyla vaat edildiği üzere her ne durumda olursa olsun Allah'a yönelen kişiye O'nun yardımı mutlaka ulaşacaktır (Akkurt, 2018: 49). Kimi zaman sabretmesinin de eciri eklenerek gerçekleşmekte kimi zamansa aniden, beklenmedik şekilde ve alışılan olağan düzenin dışında bir meûnet tecrübesi olarak gerçekleşebilmektedir. Bu durum da haliyle kişinin Allah'a duyduğu güven, bağlılık ve yakınlık hissini kuvvetlendirecektir.

Söz edilen özellikleri sebebiyle Akkurt (2018: 43) maûnetin "kişinin Rabbiyle yaşadığı yoğun psikolojik durum" şeklinde tanımlanabileceğini

düşünmektedir. Kişi bu durumlarda tam anlamıyla söze dökemeyeceği ilahî kuşatılma duygusu hissetmektedir. Dolayısıyla meûnet tecrübesi de bir tür dini tecrübe kapsamında sayılmaktadır. Tabiat kanunlarıyla açıklanmasının mümkün olması sebebiyle maûneti harikulade olaylar arasında görmeyenler olsa da meydana gelen olayların beklenmedik olması, alışıldık düzenin dışında bir olay olması sebebiyle olağanüstü olaylar arasında değerlendirilebileceği düşünülebilir (Bakkal & Teber, 2021:1178).

Sonuç olarak; kişilerin yaşadığı çeşitli tecrübeleri dini bir perspektifle yorumlamaları yaşanan olayın dini tecrübe kategorisinde incelenmesini sağlamaktadır. Dini tecrübe genel itibarıyla kişiyi duygusal bakımdan etkilemekte, psikolojik olarak kişide kısa ve uzun süreli izler bırakmaktadır. Ayrıca bu tecrübelerin beklenmedik zamanda beklenmedik bir şekilde gerçekleşmesi dini olarak yorumlanan kimi rastlantısal olayların da birer dini tecrübe olarak değerlendirilmesine imkan sağlamaktadır.

İslamî literatüre bakıldığında kişiler tarafından yaşanan rastlantısal olayların dini tecrübeden ziyade ‘maûnet’ kavramıyla tanımlandığı görülmektedir. Kavramsal olarak literatürde geniş bir şekilde incelenmemiş olan ‘maûnet’ âlimler tarafından daha çok mucize ve keramet bahsinin ardından yalnızca kısa bir tanımlama olarak yer almaktadır. Bu konuda genel olarak kabul edilen görüş; mucizelerin yalnızca peygamberlere has olduğu kerametlerin ise Allah’a karşı inançları son derece sağlam ve sahip olduğu inancın gereklerini titizlikle yerine getiren veli kullara özel olduğu şeklindedir. Maûnet ise yine sıradan olaylar olmayıp evrendeki alışıldık neden sonuç düzenine aykırı bir şekilde gerçekleşen, insanı şaşırtan ve etkileyen olaylardır. Ancak sözü edilen kavramlardan farklı olarak maûnet yalnızca belli kişilerle sınırlı olmamakta günlük hayatta hemen herkes tarafından yaşanabilir olaylar olmaktadır. Gerek özellikleri gerek tecrübe eden kişide bıraktığı etkiler incelendiğinde kavramsal olarak fark olsa da maûnet tecrübelerinin de birer dini tecrübe olduğunu söylemek mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada kişilerin günlük hayatta yaşamış oldukları rastlantısal tecrübeleri nasıl anlamlandırdıkları, bu olayların kişilerin psikolojik yaşamına ne tür etkileri olduğu, rastlantısal olayların kişileri dini açıdan nasıl etkilediği ve dini yaşantılarının bu tür olayları anlamlandırmaya nasıl etkileri bulunduğu gibi durumları incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Nitel araştırma yöntemi; araştırmacının realitede var olan bir durumu tüm açıklığıyla çalışmasında ele almayı hedeflemesi ve olayları, meydana geldiği bağlamdan koparmadan inceleyerek daha samimi ve olabildiğince gerçeğe yakın sonuçlara ulaşmayı mümkün kılması sebebiyle tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 41; Creswell, 2016: 54).

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni tercih edilmiştir. Bu desenin temel kabulü; dış dünyada meydana gelen olgular, onu algılayan bireyin bilincinden bağımsız görülemez, şeklindedir (Creswell, 2016: 78). Dolayısıyla günlük hayatta büsbütün yabancı olmadığı ancak detaylı bir şekilde bilginin de olmadığı olgular hakkında etraflıca incelemeye imkan vermesi sebebiyle fenomenoloji deseni çalışma için en uygun desen olarak görülmüştür (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 69).

Veri toplama tekniklerinden görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği, kişinin bakış açısını anlamak ve araştırma konusuna bu açıdan bakarak olabildiğince gerçek sonuçlara ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Başta son derece basit bir izlenim arz eden görüşme tekniği kişilerin duygu, düşünce ve algılarını anlamayı amaç edindiğinden son derece titiz bir hazırlık ve görüşme süreci gerektirmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 130).

Görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Görüşme sürecinin belli bir form çerçevesinde ilerlemesi, araştırmacıya zaman zaman soru ekleme çıkarma gibi değişiklikler yapmaya olanak tanınması gibi olumlu yönleri sebebiyle bu teknik tercih edilmiştir (Creswell, 2016: 164).

1. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu çalışmada, araştırılan konu hakkında daha detaylı bilgi elde etmeye imkan sağlaması sebebiyle amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile ölçüt örnekleme tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 118). Ölçüt örnekleme ile katılımcıların yaşamlarında en az bir rastlantısal tecrübe yaşamış olmalarına dikkat edilmiş kartopu örnekleme ile de mümkün olduğunca daha fazla katılımcıya ulaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşme yapılan toplam 20 katılımcıdan, rastlantısal olayların kendi yaşamlarına psikolojik yönden yansımalarını daha detaylı gözlemleyebileceği düşünülerek 10 katılımcının psikoloji ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitimi almış, rastlantısal olayların dini yaşamlarına etkilerini daha detaylı gözlemleyebileceği düşünülerek 10 katılımcının ise ilahiyat eğitimi almış olmasına dikkat edilmiştir. Eğitim durumu bakımından 14 katılımcı lisans mezunu iken 6 katılımcı lisansüstü eğitim almıştır. Lisansüstü eğitim alan 6 katılımcıdan 3'ü İlahiyat, 2'si psikolojik danışmanlık ve rehberlik, 1'i ise psikoloji bölümünde lisansüstü eğitim almıştır. Dolayısıyla araştırmaya katılan katılımcılardan lisans mezunu olanların yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan toplam 20 katılımcıdan 18'i kadın 2'si erkektir. Araştırma çerçevesinde günlük hayatlarında rastlantısal olay tecrübe eden katılımcılara ulaşma sürecinde konu hakkında bilgi verilen erkeklerden genel olarak olumsuz yanıt alınmıştır. Nedeni sorulduğunda ise kadınların bu tür tecrübeleri daha fazla yaşadığı veya hatırladığı erkeklerin ise bu tür tecrübeleri kadınlardan daha az yaşadıkları veya daha az hatırladıkları fark edilmiştir. Bu sebeple 20 katılımcıdan yalnızca 2'si erkek katılımcı olmuştur. Erkek katılımcılardan biri ilahiyat diğeri ise psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü mezunudur.

Tablo 1: Çalışma Grubunun Özellikleri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim durumu	Medeni hal	Meslek	Sosyo-ekonomik durum	Din ile ilişki durumu
Katılımcı 1	25	Kadın	İlahiyat-lisans	Bekar	Yurt idarecisi-çalışıyor	Orta	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm. *
Katılımcı 2	28	Kadın	PDR-lisans	Bekar	Öğretmen-çalışıyor	Orta	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur. **
Katılımcı 3	26	Kadın	İlahiyat-lisansüstü	Bekar	Öğretmen-çalışıyor	Orta	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 4	28	Kadın	PDR-lisans	Evli	Öğretmen-çalışıyor	İyi	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 5	24	Kadın	PDR-lisans	Bekar	Öğretmen-çalışıyor	Orta	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 6	26	Kadın	Psikoloji - lisans	Bekar	Öğretmen-çalışıyor	Orta	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 7	26	Kadın	PDR-lisansüstü	Bekar	Öğretmen-çalışıyor	Orta	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 8	26	Kadın	İlahiyat-lisansüstü	Bekar	Öğretmen - çalışıyor	Orta	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 9	28	Kadın	İlahiyat - lisans	Bekar	Öğretmen - çalışıyor	İyi	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 10	26	Kadın	PDR-lisansüstü	Bekar	Öğretmen-çalışıyor	İyi	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 11	26	Kadın	İlahiyat - lisans	Evli	Öğretmen - çalışıyor	İyi	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 12	26	Kadın	Psikoloji - lisansüstü	Bekar	İnsan kaynakları uzmanı-çalışıyor	Orta	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 13	32	Kadın	İlahiyat - lisans	Bekar	Öğretmen - çalışıyor	Orta	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 14	42	Kadın	İlahiyat-lisansüstü	Bekar	Eğitimci-çalışıyor	İyi	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 15	24	Kadın	Psikoloji - lisans	Bekar	Psikolog - çalışmıyor	Orta	A. i. ve i. sıkça aksamalar olur.
Katılımcı 16	27	Kadın	İlahiyat - lisans	Bekar	Öğretmen - çalışmıyor	İyi	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 17	27	Kadın	İlahiyat - lisans	Evli	Öğretmen - çalışıyor	Orta	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 18	26	Erkek	İlahiyat - lisans	Evli	Öğretmen - çalışıyor	Orta	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 19	25	Kadın	PDR- lisans	Bekar	Psikolojik danışman-çalışmıyor	Orta	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.
Katılımcı 20	25	Erkek	PDR- lisans	Evli	Öğretmen - çalışıyor	Orta	A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm.

* A. i. ve i. eksiksiz yerine getiririm: Allah'a inanırım ve ibadetlerimi eksiksiz yerine getirmeye gayret ederim. ** A. i. ve i. sıkça aksamalar olur: Allah'a inanırım ancak ibadetlerimde sıkça aksamalar olur.

Araştırmanın başında katılımcıların 20-65 yaşları arasında olma kriteri eklenmişken araştırmaya katılan tüm katılımcıların 24-42 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Bunlardan 8'i 26, 3'ü 25, 3'ü 28, 2'si 27, 2'si 24, 1'i 32 ve 1'i 42 yaşındadır. Dolayısıyla çalışma grubunun tamamının genç ve yetişkin kategorisindeki kişiler olduğu söylenebilir. Katılımcıların 15'i bekar 5'i evlidir. Görüşme yapılan grubun genel olarak öğrencilik dönemlerinin bitmesinin üzerinden çok uzun bir zaman geçmemiş olması, bir mesleğe yeni başlama veya alışma süreci içerisinde olmaları, evlilik yaşının toplum bazında yükselmesi gibi sebeplerle bekar katılımcı sayısının fazla olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların 15'i öğretmen, 1'i psikolog, 1'i psikolojik danışman, 1'i yurt idarecisi, 1'i insan kaynakları uzmanı ve 1'i özel bir kurumda eğitimci olarak görev yapmaktadır. Bununla birlikte 17 katılımcı aktif olarak çalışırken 3 katılımcı çalışmamaktadır. Görüşme yapılan zamanda henüz çalışma hayatında bulunmayan 3 katılımcı da mezun olmalarının üzerinden çok uzun bir zaman geçmediğini ve kendileri için uygun bir iş arayışında bulundukları veya işe başlamak için gereken yeterlilikleri tamamlamaya çalışarak çeşitli sınavlara hazırlandığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak katılımcıların neredeyse tamamının aktif bir çalışma yaşantısı içerisinde bulunduğunu söylemek mümkündür. Sosyo-ekonomik durumunu katılımcıların 14'ü "orta", 6'sı ise "iyi" olarak belirtmiştir. Burada toplam 20 katılımcıdan sosyo -ekonomik olarak çok zayıf veya çok iyi olduğunu düşünen hiçbir katılımcının olmaması dikkat çekici olmaktadır.

Araştırmada özel bir ölçüt olarak belirlenmese de katılımcıların tümü İslam dinine mensup kişilerdir. Dine ilişkin durumunu katılımcılardan 11'i, "Allah'a inanırım ve ibadetlerimi eksiksiz yerine getirmeye gayret ederim." şeklinde yanıtlarken 9'u "Allah'a inanırım ancak ibadetlerimde sıkça aksamalar olur." yanıtı vermiştir. "Allah'a inanırım ve ibadetlerimi eksiksiz yerine getirmeye gayret ederim." yanıtı veren 11 katılımcıdan 9'u ilahiyat eğitimi almış 2'si ise psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitimi almış katılımcılardır. O halde ibadetlerini yerine getirme konusunda ilahiyat eğitimi almış katılımcıların genel itibarıyla günlük hayatlarında ibadetlerini yerine getirme konusunda bir rutin oluşturdukları izlenimi uyandırmaktadır. Bununla birlikte "Allah'a inanırım ancak ibadetlerimde sıkça

aksamalar olur.” yanıtını veren 9 katılımcıdan 5’inin PDR eğitimi almış, 3’ünün psikoloji ve 1’inin de ilahiyat eğitimi almış olduğu görülmektedir. Burada psikoloji eğitimi almış toplam 3 katılımcıdan 3’ünün de ibadetlerini yerine getirme konusunda sıkça aksamalar yaşadığını belirtmesi dikkat çekmektedir. Yine bu yanıtı veren ilahiyat eğitimi almış yalnızca 1 katılımcının olması da dikkate değer görülmektedir. Genel olarak bakıldığında toplam 20 katılımcıdan neredeyse yarısının Allah'a inanmakla birlikte günlük hayatta ibadetlerini yerine getirme konusunda dikkatli davrandığı söz konusu iken diğer yarısının yine Allah'a inandığını ancak günlük hayatta ibadetlerini düzenli olarak yerine getirme konusunda sıkıntı yaşadığı ve ibadetlerinde sıkça aksamaların olduğunu dile getirdiği söylenebilir. Ayrıca yukarıda da dile getirildiği üzere özel bir kriter olarak belirlenmemesine rağmen katılımcıların tümü Allah inancına sahip olduğunu belirtmiş ve Allah'a iman konusunda herhangi bir şüphe içerisinde bulunmadıklarını dile getirmişlerdir.

Sonuç itibarıyla araştırmaya katılan ve ilahiyat eğitimi almış 10 katılımcıdan çoğunun 26-28 yaşları arasında, lisans mezunu, bekâr, aktif bir şekilde öğretmen olarak çalışan, orta seviyede sosyo ekonomik düzeyi olan, Allah'a inanmakla birlikte günlük hayatta ibadetlerini sıkça ve düzenli yerine getiren kadın katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Bununla birlikte psikoloji veya PDR eğitimi almış 10 katılımcının da 25-28 yaşları arasında, lisans mezunu, bekâr, aktif olarak çalışan, orta seviyede sosyo ekonomik düzeyi olan ancak Allah'a inanmakla birlikte günlük hayatta ibadetlerini yaşama konusunda sıkça aksamalar bulunan kadın katılımcılardan oluştuğu söylenebilir.

Çalışmada katılımcıların isimleri gizli tutulmuş ve veriler aktarılırken örneğin birinci ilahiyat eğitimi almış katılımcı için K1İLH, ikinci psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitimi almış katılımcı için K2PDR, altıncı psikoloji eğitimi almış katılımcı için K6PSK kısaltmaları kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların özellikleri yukarıda tablo halinde sunulmuştur.

2. Veri Toplama Aracının Oluşturulması

Günlük hayatta pek çok kişi tarafından tecrübe edilen rastlantısal olayların olayı yaşayan kişilerce nasıl anlamlandırıldığı, psikolojik yaşamlarına hangi açılardan etkileri bulunduğu ve benzer şekilde kişilerin dini yaşamlarına nasıl etki ettiği gibi hususları daha iyi anlayabilmek amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Öncelikle araştırmacı tarafından katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu ve hangi alanda eğitim almış olduğu, medeni durumu gibi sosyo-demografik özelliklerin tespit edilmesini sağlayan kişisel bilgi formu oluşturulmuştur (Bkz. Ek 3). Daha sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu için 21 soru oluşturulmuş ve soruların sıralamasında görüşmenin akışına uygun olacak şekilde öncelikle rastlantısal olayların tanımlanması ve anlamlandırılmasına yönelik sorular devamında kişilik yapısının durumu anlamlandırmaya etkisi ve rastlantısal olayların psikolojik olarak kişileri nasıl etkilediği soruları bulunmaktadır. Sonrasında ise dini yaşantının bu tür olayları anlamlandırmaya etkisi ve rastlantısal olayların dini açıdan kişilerin yaşamına yansımaları ile ilgili sorular sorulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun soruları öncelikle araştırmacı ve Din psikolojisi uzmanıyla birlikte oluşturulmuş ve taslak görüşme formu, soruların içeriğinin ve yapısının incelenmesi ve soruların değerlendirilmesi amacıyla Din psikolojisi alanında uzman farklı iki akademisyene gönderilmiştir. Uzman akademisyenlerden alınan görüşler ve önerilerden hareketle görüşme formu yeniden düzenlenerek son hali verilmiştir. Görüşme formunun sorularının doğru anlaşıldığını ve veri elde etmek için uygunluğunu test etmek amacıyla 3 kişi ile pilot görüşme yapılmıştır. Ön görüşmelerde soruların anlaşılması, işleyişi, sıralaması tekrar gözden geçirilmiş ve görüşme formu bu sayede son halini almıştır. Alıntılama izni, kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış 21 soru görüşme formuna eklenerek veri toplama aracı son haline getirilmiştir. Görüşme sorularının bir örneği çalışmanın sonuna eklenmiştir (Bkz. Ek-3).

3. Verilerin Toplanma Süreci

Veri toplama aracı oluşturulduktan sonra uygulama yapılmadan hazırlanan görüşme formu ve araştırma içeriği İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na sunulmuş ve kurul tarafından incelendikten sonra çalışmanın yapılmasına dair gerekli izin alınmıştır (Bkz. Ek-1).

Gönüllü bir şekilde araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılarla görüşmenin yapılacağı yer ve zaman belirlenerek randevular alınmıştır. 2022 yılının Aralık ve 2023 yılının Ocak aylarında belirlenen görüşmeler ve görüşmelerin deşifreleme işlemi tamamlanmıştır.

Araştırmacının kendi yakın çevresinden başlanarak Whatsapp gruplarından yapmış olduğu duyuruyla belirlenen kriterlere uygun katılımcılara ulaşılmıştır. Kartopu ve ölçüt örnekleme yöntemleriyle katılımcıların kendi tanıdıkları arasında hayatında rastlantısal tecrübeler yaşamış olan daha fazla katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılara görüşmenin yüz yüze veya online bir platform üzerinden yapılabileceği bilgisi verilmiştir. 2019 yılında ülkemizde de görülen ve etkileri azalmakla birlikte devam eden Covid-19 pandemisi sebebiyle bazı katılımcılar yüz yüze görüşmek yerine online görüşmeyi tercih edeceğini belirtmiştir. Katılımcılardan 14'ü şehir dışında yaşıyor olması, İstanbul'da ikamet etmesine rağmen görüşmenin yapılacağı zamanda şehir dışında bulunması, Covid-19 pandemisinin etkilerinin devam ediyor olması, görüşmenin yapıldığı tarihte rahatsız olması, online bir görüşmede kendisini daha rahat hissedeceğini belirtmesi gibi sebeplerle görüşmenin online yapılmasını istemiştir. 6 katılımcı ile yüz yüze ve katılımcının kendisini rahat hissedebileceği, kendisinin belirlediği bir ortamda görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar genellikle kafe, kitap kafe, kütüphane gibi mekanlarda görüşme yapmayı istemişler ve bu doğrultuda görüşmeler belirlenen mekanlarda gerçekleştirilmiştir.

Görüşme başlamadan önce katılımcılara yapılan çalışma hakkında kısaca bilgi verilmiş, araştırmacı kendisini kısaca tanıtmıştır. Bunun akademik bir çalışma olduğu ve kişisel bilgilerinin hiçbir şekilde paylaşılmayacağı ifade edilmiştir. Daha sonra verdikleri yanıtların araştırmada kullanılacağına dair izinleri alınarak onam formu ve alıntılama izni katılımcılara imzalatırılmıştır (Bkz. Ek-2). Online görüşmelerde bu kısım katılımcılara sesli bir şekilde okunarak teyit edilmiştir.

Yapılan görüşme sürecinde not almanın görüşmede aksaklıklara yol açma ihtimali bulunduğu için katılımcılardan ses kaydı almak üzere izin istenmiştir. Form oluşturulurken ve görüşme süresince son derece basit, anlaşılır ifadeler kullanılmıştır. Sorular katılımcı tarafından kolay anlaşılır biçimde sade bir dille sunulmuştur.

Görüşmeler sırasında 2 katılımcının yaşamış oldukları rastlantısal tecrübeyi anlatırken duygulanması sebebiyle görüşmeye 1-2 dakikalık ara verilmiş ancak bunun dışında görüşmeler sırasında herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır. Yapılan görüşmelerin ses kayıtları, bu kayıtların deşifreleri ve katılımcıların alıntı yapma izni verdiği belgeler araştırmacı tarafından korunmaktadır.

4. Verilerin Analizi

Nitel çalışmalarda analiz; araştırmacının araştırma sürecini ve elde ettiği zengin verileri detaylı bir incelemeye tabi tutması, çeşitli varsayımlarda ve değerlendirmelerde bulunması gibi anlamlara gelmektedir (Glesne, 2013:256). Nitel araştırmada refleksivite özelliği gereği araştırmacının süreci biçimlendirerek etkilemesi söz konusudur (Arkonaç, 2017: 44). Bulgulardan hareketle yapılan analizlerin çalışmaya aktarılmasında tema ve konuların düzenlenmesini içeren tematik yaklaşımla hareket edilmiştir. Böylece öncelikle araştırmacı tarafından elde edilen bulgularla oluşturulan temalarla konunun akışına uygun bir düzenleme yapılmış daha sonra her bir tema başlığı detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur (Glesne, 2013:315). Bu amaçla çalışmada öncelikle görüşme esnasında alınan ses kayıtları araştırmacı tarafından kelimesi kelimesine deşifre edilerek yazıya aktarılmış ve 2023 yılının Şubat ve Nisan ayları arasında değerlendirmesi yapılmıştır.

Bulgular betimsel analiz, frekans analizi ve içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir.

Şekil 2: Araştırmada Kullanılan Analizler

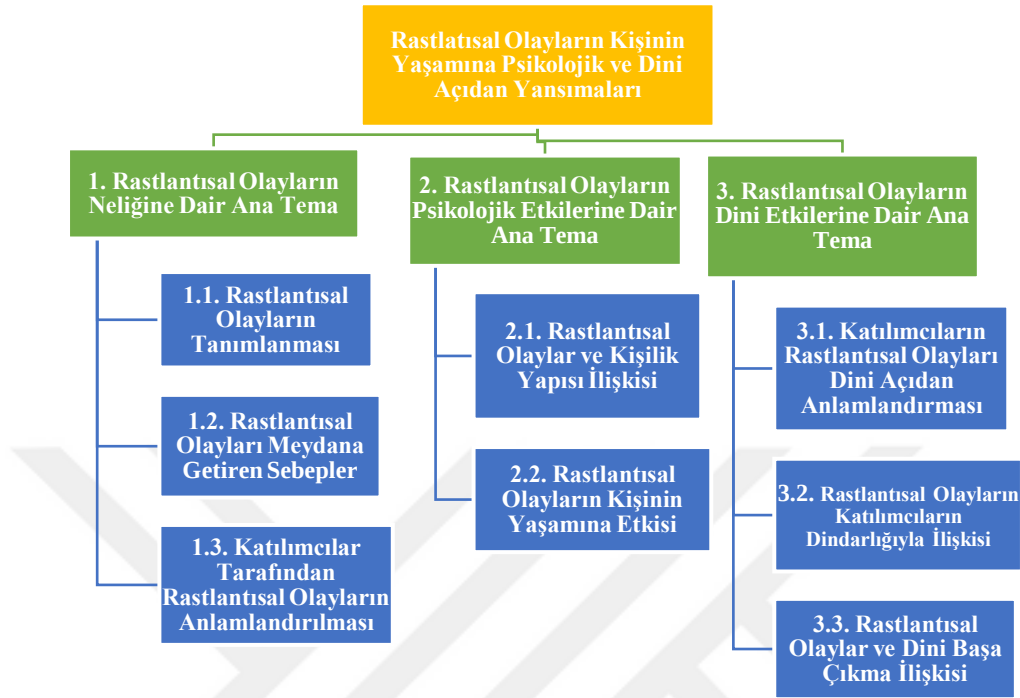
Betimsel analiz yöntemine göre; teorik kısımdan hareketle araştırmacı tarafından önceden temaların belirlenmesi ve bulguların bu doğrultuda yorumlanması söz konusudur. İçerik analizinde ise öncelikle elde edilen bulgular kodlanmaktadır. Kodlama; mevcut veriyi anlamlı en küçük şekilde etiketleme işlemidir (Creswell, 2016: 184). Daha sonra araştırmacı tarafından elde edilen verilerden hareketle temalar oluşturulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 239-256; Erdoğan, 2003:276). Bu doğrultuda yapılan literatür okumalarından ve teorik kısımdan hareketle öncelikle araştırmacı tarafından betimsel analiz yapılarak belirli temalar oluşturulmuştur.

Verilerin frekans analizleri yapılarak katılımcıların dile getirdikleri kodların ne sıklıkla söylendiği, hangi katılımcılar tarafından söylendiğine her tema altında detaylıca verilmiştir. Frekans analizi her ne kadar nicel araştırma mantalitesine daha uygun bir yaklaşım olsa da araştırmanın tekrarlanabilirliği, belli bir standart gereği kategori ve temalar oluşturulmuş olması, araştırmacı tarafından yapılan yorumlarda taraflı bir konumda bulunmayı mümkün olduğunca engellemesi, elde edilen temalar ve kategoriler arasında karşılaştırmalar ve değerlendirmeler yapmayı kolaylaştırması gibi geçerlik ve güvenilirliğe son derece katkı sağlayan unsurlar sebebiyle nitel araştırmalarda da önemsemektedir (Erdoğan, 2003: 276).

Görüşmede rastlantısal olaylara yönelik elde edilen verilerin daha çok soyut anlamlar içeriyor olması ve oldukça ayrıntılı veriler elde edilmiş olması sebebiyle araştırmacı tarafından titizlikle kodlanan veriler üzerinde tekrar incelemeler yapılarak içerik analizi yapılmış ve yeni temalar oluşturulmuştur. Daha sonra elde edilen bulgular Din psikolojisi alanında uzman iki kişiye, eğitim bilimleri alanında

uzman bir kişiye gönderilmiş ve onlardan alınan görüşler ve öneriler doğrultusunda yapılan değerlendirmeler yeniden gözden geçirilmiştir.

Araştırmacının literatür bölümünde yapmış olduğu çalışmalardan hareketle oluşturduğu ana temalar: 1. Rastlantısal Olayların Neliğine Dair 2. Rastlantısal Olayların Psikolojik Etkilerine Dair ve 3. Rastlantısal Olayların Dini Etkilerine Dair, şeklindedir. Bu ana temalar ise konunun daha sistematik ve anlaşılır olabilmesi için kendi içinde üst temalara ayrılmıştır. Örneğin “Rastlantısal Olayların Neliğine Dair” 1. Ana Tema: 1.1. Rastlantısal Olayların Tanımlanması, 1.2. Rastlantısal Olayları Meydana Getiren Sebepler ve 1.3. Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olayların Anlamlandırılması üst temalarına ayrılmıştır. 2. Ana Tema olan “Rastlantısal Olayların Psikolojik Etkilerine Dair” tema ise: 2.1. Rastlantısal Olaylar ve Kişilik Yapısı İlişkisi ve 2.2. Rastlantısal Olayların Kişinin Yaşamına Etkisi şeklinde 2 üst tema ile incelenmiştir. 3. Ana tema olan “Rastlantısal Olayların Dini Etkilerine Dair” tema ise ise: 3.1. Katılımcıların Rastlantısal Olayları Dini Açıdan Anlamlandırması, 3.2. Rastlantısal Olayların Katılımcıların Dindarlığıyla İlişkisi ve 3.3. Rastlantısal Olaylar ve Dini Başa Çıkma İlişkisi üst temalarına ayrılmıştır.

Şekil 3:Araştırmanın Ana Tema Başlıkları

4.1. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bilimsel bir çalışmada araştırmacı tarafından ortaya konulan ürünün bilimsel, geçerli ve güvenilir kabul edilmesi için belirli kriterlerin sağlanarak araştırma sürecinin sürdürülmesi gerekmektedir. Örneğin yapılan çalışmanın başka araştırmacılar tarafından da benzer konularda yapılacak olan çalışmalara örneklik oluşturabilmesi, araştırmacının ulaştığı sonuçların okuyucu tarafından da ikna edici bulunması gibi ölçütlerin gerçekleştirilebilmesi için araştırmada geçerlik ve güvenilirlik kriterlerinin sağlanması zaruridir. Bu doğrultuda nitel yöntemle oluşturulan çalışmamızda geçerlik ve güvenirliliğini sağlamak adına; inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve doğrulanabilirlik kriterlerine dikkat edilmiştir (Creswell, 2016: 245; Merriam, 2018:201).

4.1.1 İ ve Dış Geçerlik (İnandırıcılık ve Aktarılabilirlik)

Araştırmalarda inandırıcılığı gerçekleştirmek amacıyla araştırmacının katılımcılarla uzun süreli etkileşim sağlaması elde edilen verilerin doğruluğu adına önemli görülür (Yıldırım ve şimşek, 2018: 278; Crswell, 2016: 250). Bu çalışmada da araştırmacı, araştırma sürecinde elde edeceği verilerin gerçeğe en yakın olması amacıyla katılımcılarla uzun süreli etkileşime dikkat etmiştir. Katılımcılarla görüşme öncesinde tanışılmış ve kısaca sohbet edilmiştir. Ayrıca katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebileceği bir ortam sağlanarak düşüncelerini olduğu gibi ifade etmekten ekinmelerinin önüne geçmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırmalarda inandırıcılığı sağlama yollarından biri de eşitilemedir. Burada araştırmacının; veri kaynakları, yöntem ve araştırmacı eşitilemesi gibi unsurlarla araştırmada tek tip bir bakış açısının oluşturacağı sığlıktan kurtulmak adına söz konusu başlıklarda mümkün olduğunca farklılıkları ortaya koyarak gerçeğe yönelik mevcut perspektifleri zenginleştirilmesi beklenir (Yıldırım ve şimşek, 2018: 279). Bu bağlamda araştırmanın rneklemi belirlenirken katılımcıların belirlenen lt çerçevesinde mümkün olduğunca yaş, dini yaşantı, medeni durum gibi konularda farklı niteliklere sahip kişiler olmasını zen gösterilmiştir.

Yapılan çalışmalarda elde edilen verilerin katılımcı teyidi, uzman ve akran incelemesi yoluyla doğruluğunun sağlanması beklenir (Glesne, 2013:293; Yıldırım ve şimşek, 2018: 280; Creswell, 2016: 251). Bu sebeple araştırmacı, görüşme süresince aldığı yanıtları kısaca özetleyerek katılımcıdan anlaşılanların doğruluğu konusunda teyit almıştır. İki katılımcı görüşme bitiminde araştırmacının görüşmeyi deşifre etmesinden sonra metnin kendilerine de yazılı olarak gönderilmesi talebinde bulunmuşlardır. Araştırmacının deşifre edilmiş metni katılımcılara göndermesinden sonra katılımcılar yapılan deşifreyi incelemişlerdir. Ayrıca araştırmanın her aşaması din psikolojisi uzmanı ile paylaşılmış alınan dönütlerle gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Gerek görüşme sorularının hazırlanmasında gerek kodlama ve temaların oluşturulmasında farklı 2 din psikolojisi uzmanından teyit alınmıştır. Akran incelemesi çerçevesinde araştırmacı ile benzer süreçte olan akranlarıyla çalışmanın

çeşitli aşamaları paylaşılmış ve yapılan dönütler dikkate alınarak ilgili kısımlar yeniden düzenlenmiştir.

Araştırmacının kendisinden sonraki araştırmacılar için çalışmanın yapıldığı ortamın, katılımcıların, araştırmacının yaklaşımı gibi konularda olabildiğince ayrıntılı betimleme yapması aktarılabilirlik amacıyla önemli görünmektedir (Silverman, 2021:408; Creswell, 2016: 252). Çalışmada bu kriteri sağlamak amacıyla araştırmacının süreç boyunca izlediği her aşama detaylıca şeffaf bir şekilde anlatılmıştır. Araştırmacı tarafından görüşme sürecinde dikkatli gözlemler yapılmış katılımcılarla yapılan sözlü iletişimin yanı sıra katılımcının jest ve mimikleri, soruları cevaplarken belirli yerlerde çeşitli sebeplerle duraksamaları gibi sözsüz iletişim unsurları da dikkate alınarak not edilmiştir. Örneğin; görüşme sürecinde bazı katılımcıların kendisine yöneltilen soruları cevaplarken bir müddet duraksadığı, biraz düşünme süresi istediği ve bazen de ifade ettiği düşüncüyü değiştirmek istediği gözlemlenmiştir. Bazı katılımcıların da yöneltilen soru karşısında başta kararsız olduğunu belirtmesine rağmen ilerleyen süreçte vermiş olduğu yanıtlara kendisinin de şaşırarak aslında konu hakkında bir fikri olduğunu fark ettiği görülmüştür. Katılımcıların bazılarının da yöneltilen sorular karşısında bazen geçmişte yaşadığı olayları hatırlayarak duygulandığı, bazen ifade ettiği düşünceler sebebiyle duygu yoğunluğu yaşayarak gözyaşlarını tutamadığı gözlemlenmiştir.

Ayrıca bulgular bölümünde ilgili konu hakkında katılımcıların kendi cümlelerine yer verilerek araştırmacının ulaştığı sonuçlar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

4.1.2. İç ve Dış Güvenirlik (Tutarlılık ve Doğrulanabilirlik)

İnsan davranışlarını olduğu gibi doğrudan ortaya koymayı gaye edinen nitel araştırmada güvenirlik, nicel araştırmalardan farklılık göstermektedir. Bu bağlamda araştırmacı tutarlık incelemesi yapmak amacıyla verilerin analizi sürecinde araştırma verilerinden hareketle oluşturduğu kodlamaların ve temaların din psikolojisi alanında iki, eğitim bilimleri alanında bir uzman ile kontrolünü sağlamıştır. Araştırmacı önce kendisi kodlamaları yapmıştır. Daha sonra yalnızca soruların bulunduğu dosyayı diğer uzmanlara göndererek kendi kodlamalarından bağımsız olarak uzmanın kodlar

ve temalar çıkarmasını istemiştir. Daha sonra elde edilen kodlamalar ve temalar birbiriyle karşılaştırılarak tutarlılık incelemesi yapılmıştır. Miles ve Huberman yöntemi kullanılarak sağlanan kodlayıcılar arası güvenilirlik; “Güvenirlik=Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)” formülü kullanılarak yapılmıştır. Araştırmacının ve uzmanların birbirinden bağımsız olarak çıkardığı kodlardan üzerinde görüş birliği bulunan ve bulunmayan kodlar toplanmış ve üzerinde görüş birliği bulunan kodlara bölünerek güvenilirlik katsayısı 0,99 gibi oldukça yüksek bir sayı elde edilmiştir (Baltacı, 2017:8).

Nitel araştırma modelinde araştırmanın doğasına müdahale etmemekle birlikte araştırmacının süreç içerisinde bir etkileşimde olacağı kabul edilir (Başkale, 2016: 26; Merriam, 2018; Göcen, 2020: 16). Bu çerçevede doğrulanabilirliğin sağlanması adına araştırmanın ham bulguları ve ulaşılan sonuçlar din psikolojisi alanında uzman iki kişiyle paylaşılarak teyit incelemesi yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca katılımcılarla yapılan görüşmelerin ses kayıtları, bu ses kayıtlarının deşifre edilmiş metinleri, yapılan kodlamalar ve temalar gibi araştırma sürecine ilişkin tüm veriler araştırmacı tarafından dijital ortamda yedeklenerek saklanmaktadır. Bununla birlikte çalışma grubunun yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyo-ekonomik durum gibi sosyodemografik özellikleri, katılımcılarla görüşmenin yapıldığı yerler vb. araştırmaya şeffaf bir şekilde aktarılmıştır. Nitel araştırmada önemli bir mihenk olan araştırmacının rolüne de bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

4.1.3. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmada araştırmacı, araştırdığı konuya doğrudan temas edebilmekte kimi zaman katılımcılarla birlikte olayı bizzat tecrübe edebilmekte veya olayı yaşayan kişilerle birebir iletişimde bulunmaktadır. Araştırmacının araştırdığı konuyla hemhal olması nitel araştırma için olumlu bir durum olarak değerlendirilir (Büyüköztürk, 2008: 251; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 92).

Araştırmacıyı, bu araştırmayı yapmaya götüren çeşitli sebepler mevcuttur. Günlük hayatta tecrübe etmiş olduğu çeşitli rastlantısal olayların varlığı, bu olayların dini inanç ve yaşantısına etkileri bulunduğunu gözlemlemesi, sahip olduğu kişilik özelliklerinin bu olayları anlama ve yorumlamada etkisi üzerine inceleme yapması

bu sebeplerden bazılarıdır. Araştırmacının bizzat kendisinin de tecrübe etmiş olduğu bu tür olayların bunu tecrübe eden diğer insanlar tarafından nasıl anlaşıldığını ve yorumlandığını merak etmesi onu bu çalışmayı yapmaya yönlendiren bir diğer faktör olmuştur. Söz konusu tecrübelerin araştırmacı tarafından da yaşanıyor olması, katılımcıların duygu ve düşüncelerine olabildiğince eşlik edebilmesini sağlamış ve verilerin çözümlenmesi sürecinde olumlu bir etken olmuştur. Çalışma öncesinde ve çalışma sürecinde araştırmacı konu ile ilgisi bulunan çeşitli alanlarda seminerlere ve derslere katılmış ve konuya dair bilimsel birikimini mümkün olduğunca artırmaya çalışmıştır. Böylece durumu mümkün olduğunca daha derinlikli kavramaya ve gözlem yapmaya imkan sağlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLAR

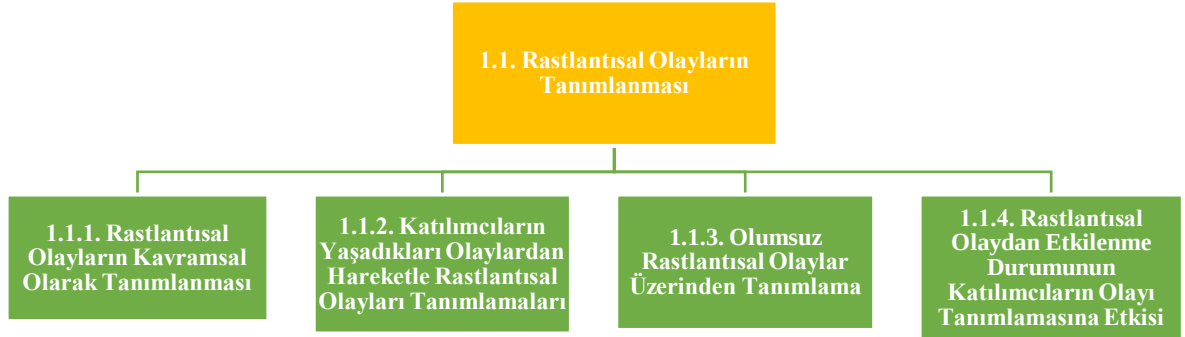
1. Rastlantısal Olayların Neliğine Dair Ana Tema

Günlük hayatta hemen hepimiz planımızda olmayan beklenmedik olaylarla karşılaşırız. Ancak her birimizin olayı anlamlandırma ve yorumlama şekli farklılık göstermektedir. Rastlantısal olayların kişinin dini ve psikolojik yaşamına etkilerinin din psikolojisi perspektifinden ilk kez ele alındığı bu çalışmada da araştırmaya dahil olan katılımcıların tecrübe ettikleri rastlantısal olayları nasıl tanımladığı, nasıl anlamlandırdığı ve yorumladığı öğrenilmek istenmiştir.

1.1. Rastlantısal Olayların Tanımlanması

İnsanlar, zihinlerinde mevcut olan herhangi bir düşüncüyü ve imgeyi kavramlar yoluyla ifade ederek dışa vururlar. Dolayısıyla kullandığımız kelimelerin ve ifadelerin analiz edilmesiyle belki farkında bile olmadan karşımızdaki kişiye kendi zihin dünyamız hakkında bazı ipuçları veririz ve bir konuya dair zihnimizdeki resmi sunarız.

Araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle “1.1. Rastlantısal Olayların Tanımlanması” üst teması: 1.1.1. Rastlantısal Olayların Kavramsal Olarak Tanımlanması, 1.1.2. Katılımcıların Yaşadıkları Olaylardan Hareketle Rastlantısal Olayları Tanımlamaları, 1.1.3. Olumsuz Rastlantısal Olaylar Üzerinden Tanımlama ve 1.1.4. Rastlantısal Olaydan Etkilenme Durumunun Katılımcıların Olayı Tanımlamasına Etkisi Alt Temalarına Ayrılmıştır.

Şekil 4: “Rastlantısal Olayların Tanımlanması” Temasındaki Alt Tema Başlıkları

1.1.1 Rastlantısal Olayların Kavram Olarak Tanımlanması ile İlgili Bulgular

Bu çalışmada da yaşadıkları rastlantısal olaylarla ilgili katılımcılara doğrudan kavramsal bir soru yöneltilmediği halde onlardan elde edilen bulgularda yaşadıkları rastlantısal olayları çeşitli kavramlarla ifade etme eğiliminde oldukları görülmüştür.

Tablo 2: Rastlantısal Olayların Kavramsal Olarak Tanımlanması

Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Denk gelme	12	K2PDR, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH
Rastlantı	5	K2PDR, K3İLH, K12PSK, K19PDR, K20PDR
Tesadüf	5	K2PDR, K5PDR, K6PSK, K10PDR, K13İLH
Tevafuk	4	K1İLH, K3İLH, K10PDR, K11İLH, K18İLH
Hissetme	2	K1İLH, K17İLH

Elde edilen bulgular Tablo 2’de görüldüğü üzere; 12 katılımcı (K2PDR, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH) tarafından “Denk gelme”, 5 katılımcı (K2PDR, K5PDR, K6PSK, K10PDR, K13İLH) tarafından “Tesadüf”, 5 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K12PSK, K19PDR, K20PDR) tarafından “Rastlantı”, 4 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K10PDR, K11İLH, K18İLH) tarafından “Tevafuk” ve 2 katılımcı (K1İLH, K17İLH) tarafından “Hissetme” kodları şeklinde kategorize edilmiştir.

Katılımcıların yukarıda dile getirildiği gibi en fazla “Denk gelme” (K2PDR, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH) kavramını kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların yaşanan rastlantısal olayları “Denk gelme” kavramıyla ifade ederken rastlantısal bir biçimde meydana gelen olayda bu durumu tecrübe eden kişi için anlam ifade eden unsurların bir araya geldiğini vurguladıkları görülmüştür. Ders öncesi arkadaşları ile aralarında yardım parasını dul bir kadına vermek üzerine konuşan K8İLH denk gelme ile ilgili yaşadığı tecrübeyi:

Tam biz bunu konuşup yerimize oturup hocanın da dersi başlaması arasındaki o iki saniyelik arada hocanın konu okumak için seçtiği konu başlığı da dul kadına yardım etme babıydı. Hocanın seçtiği değil Allah’ın seçtiği, öyle denk geldi yani kaldığımız yer denk geldi yani evet rastlantısal süreç bir seçim yok...

şeklinde konuşulan konu ile dersin konunun denk geldiğini belirtmiştir. Burada katılımcının o günkü ders konusunun hoca tarafından belirlendiğinin değil de konunun Allah tarafından seçildiğini dile getirmesi de dikkat çekicidir. Bu, katılımcının Allah’ın günlük hayatta kişinin yaşamına bizzat müdahil olduğu yaklaşımına sahip olduğunu göstermektedir. Abisinin ve yengesinin tanışma ve evlilik sürecinin beklenmedik şekilde gelişmesinden hareketle K4PDR ise *“Gerçekten iç içe olaylar yani farkında değilsin ama bir şekilde bir yerden hayat örülüyor, karşılaşacağımız şeyler yaşayacağımız şeyler yazılıyor bir taraftan biz sadece denk geliyoruz.”* diyerek insanın olaylara denk geldiğini ifade etmiştir.

Bu kod altında katılımcılardan bazılarının günlük hayattaki durumlar, nesneleri de içerecek bir şekilde ‘Denk gelme’ kavramını kullanırken bazılarının ise kişilerin; nesne, durum vs. ile değil de yalnızca kişilerle beklenmedik bir şekilde karşılaşmasını öne çıkardığı ve bu ayrımı belirttiği dikkati çeken bir husus olmuştur.

5 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K12PSK, K19PDR, K20PDR) ‘Rastlantı’ kavramını; çoğunlukla önceden planlanmayan, beklenmedik bir şekilde gelişen ve sebep sonuç ilişkisinin görünür olmadığı durumlarda kullanmıştır. K3İLH, iş aramaktan bunaldığı bir dönemde yakın bir arkadaşının bu durumdan habersizce bir iş ilanı duyurusu paylaştığını gördüğünü ve işe başvuru yaparak kabul aldığını belirtirken: “(...) *Tamamen bu olay rastlantısal yani ben ve X’ te daha önce böyle bir durum bilmiyorduk.*” şeklinde olayın yakın arkadaşı tarafından da önceden bilgi sahibi olmadığı, anlık gelişen bir durum olmasına değinir. Daha önce farklı bir şehirde üniversite okuma hayali kurduğu halde İstanbul’da bir üniversite tercihinde bulunan K12PSK “... *hayatımı etkiledi diyebileceğim İstanbul’a taşınma serüvenim, X Üniversitesi’ne başlama serüvenim çok rastlantısal.*” gibi hayatında önemli aşamaların planlamadığı bir şekilde geliştiği vurgusunu yapmıştır.

Sözlükte; “Yalnız ihtimallere bağlı olduğu düşünülen olayların kesin olmayan, değişebilen sebebi.” (TDK, 2023) şeklinde geçen ‘Tedadüf’ kavramı, katılımcılar tarafından sıkça kullanılan bir diğer kavram olmuştur (K2PDR, K5PDR, K10PDR, K13İLH, K6PSK). Bir gün önce gördüğü kötü bir rüyayı ertesi gün aynen yaşayan K6PSK bu durumu ifade ederken; “(...) *ondan sonra gördüğüm bütün rüyalarım acaba rüyam çıkacak mı çıkmayacak mı tedadüf müydü yoksa işte böyle mi oldu bir şekilde beni çok kötü bir şekilde etkilemişti.*” demektedir. Tedadüf ve tevafuk kavramlarını birbirinden ayırdığını açıkça vurgulayan K10PDR, daha önce lisans eğitimi için kazanmayı hayal ettiği üniversitede yüksek lisans yapmaya başladığını hayret edilesi bir durum şeklinde niteleyerek “...*bu anım geldi aklıma nereden nereye dedim hakikaten bu bir tedadüf mü tevafuk mu bilemedim yani...*” diyerek yaşadığı tecrübe için hangi kavramın daha doğru olacağından emin olamamaktadır.

K13İLH ise; *“10 yıllık tekstil yaşamından sonra üniversiteye geçişim dışarıdan bakan biri için birçok tesadüf barındıra bilse bile ben olaydaki o zincirlere sebep sonuç ilişkisi açısından bakıyorum.”* diyerek tesadüfün sebep sonuç ilişkisi barındırma durumundan uzaklığına değinir. Elde edilen verilerden hareketle katılımcıların tesadüf kavramını ele aldıkları kategoride tesadüfün; içerisinde sebep sonuç ilişkisi barındırmayan, bir anlam içermekten ziyade içeriği boşaltılmış, nedensiz bir olay gibi algıladıklarını ve kullandıklarını söylemek mümkündür. Arapça kökenli bu kavram için yapılan sözlük araştırmasında “Tasadüf” kavramının “rastlamak, “kendiliğinden olma, tedbirsiz meydana gelme” gibi kelimelerle açıklandığı görülmüştür. (Kantar, 2009:544) (Ansiklopedik Büyük Lügat, 1981:2195) Buradan hareketle katılımcılar tarafından bir amaç ve belirlilik barındırmadan kendiliğinden oluşan karşılaşmalar için kullanılan tesadüf kavramının kelimenin sözlük anlamına uygun düşen bir kullanım olduğunu görmek mümkündür.

Öte yandan yaşadıkları beklenmedik olayları “Tevafuk” kavramı ile ifade eden katılımcılardan 5’inin (K1İLH, K3İLH, K10PDR, K11İLH, K18İLH) yaşadıkları tecrübeye bir anlam giydirecek bu tecrübelerin anlamsız bir şekilde gerçekleşmiş olma durumundan ayırdıklarını söyleyebiliriz. Bu konuda K1İLH daha sonra değinileceği üzere altıncı hissinin güçlü olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle de istemediği halde gerçekleşeceğini hissettiği bir olayın vuku bulduğunu duyduğunda; *“Yani bunun kadar rastlantı yaşadığım için benimki şey artık benimki şey böyle çok fazla tevafuk yaşıyorum ben.”* diyerek tevafuk kavramını rastlantıdan ayırmıştır. Benzer şekilde K3İLH *“...bu tamamen benim için rastlantısal bir olaydı bilmiyorum tevafuk yani öyle de diyebiliriz...”* ifadesiyle yukarıda da belirtildiği gibi yoğun bir şekilde iş aradığı ve bunaldığı bir dönemde iş bulmasında arkadaşının referans olması durumunu, tevafuk kavramıyla açıklamayı daha uygun bulmuştur.

Kelime kökü itibarıyla Arapça bir kavram olan ‘tevafuk’, Arapça sözlükte “rastlamak, karşılaşmak” anlamlarıyla birlikte “uygun hale getirmek, birlik olmak, dizip düzene koymak” kavramlarıyla açıklanmaktadır (Sarı 1982:1671; Kantar, 2009:619,1823). Tevafuk kelimesi üzerine yapılan sözlük araştırmalarında tevafuk ile aynı kökten türemiş olan “ittifak” kelimesi için Kur’an Kavramları Sözlüğü’nde; “insanın yaptığı işin kadere denk düşmesi, iyilik veya kötülüğün denk gelmesi”

tanımlamaları yapıldığı görülmüştür (El-İsfahani, 2015:1088). Osmanlıca sözlükte de “tesadüf” kavramı “kendiliğinden olma, tedbirsiz meydana gelme” şeklinde açıklanırken “tevacuk” kavramı “muvafık oluş, nizamlanmış biçimde birbirine uygun olmak” kelimeleriyle ifade edilmektedir (Ansiklopedik Büyük Lügat, 1981:2195,2217). Yapılan sözlük taramalarından hareketle Arapça bir kavram olan “tevacuk” kavramı kadere, Allah’ın muradına uygun düşen, beklenmedik bir şekilde de oluşa eşyanın tabiatına aykırı olmayan ve Allah tarafından belirlenmiş düzene uygun olan gibi anlamlara geldiğini söylemek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla buradaki katılımcıların çoğunun ilahiyat eğitimi aldığı da göz önünde bulundurulduğunda yaşadıkları olaylarda Allah’ın müdahalesinin bulunduğunu düşünmeleri ve bu sebeple olayı anlam içeren bir tecrübe olarak değerlendirerek tevacuk kavramını kullanmaları, dini literatüre ve dini kültüre ters düşmeyen bir durum olarak görülmektedir.

İnsanı yaratılmış olan diğer canlılardan ayıran en önemli özellikleri arasında sezgi gücünü söylemek mümkündür. Her ne kadar pozitivist bilim paradigmasının yerleşmiş kalıplarında doğru bilgiye ulaşmada hislerin kişiyi mutlak doğruya götürmeyebileceği gibi bir anlayış var olsa da bugün beş duyunun yanında sezgi de doğru bilgiye ulaşmada tamamlayıcı bir unsur olarak belirmektedir (Köz, 2004:53). Buna rağmen çalışmada rastlantısal olayların yalnız 2 katılımcı tarafından (K1İLH, K17İLH) “Hissetme” kodu ile tanımlanması dikkat çekici olmuştur. Mesela K1İLH; *“Ayrıca altıncı hissimin de çok kuvvetli olduğunu düşünüyorum o yüzden belki de yani bir şey yaşanmadan önce o hissin olacağını çok fazla hissediyorum...”* şeklinde meydana gelecek olayları altıncı hissini kuvvetli olması sebebiyle önceden hissettiği bir durum olarak tanımlamaktadır. K17İLH ise yakın bulduğu arkadaşının iyi bir durumda olmadığını aklından geçirdiğinde hemen arkadaşını arayıp durumunu sorarak gerçekten kötü olduğunu öğrendiğini şaşkınlıkla dile getirir. *“Onunla çok karşılaştığım oluyor hislerimin kuvvetli oluşu mu artık bilemiyorum.”* diyerek ortada duruma işaret eden herhangi fiziksel bir belirti bulunmamasına rağmen hislerinin güçlü oluşu sebebiyle olayın gerçek mahiyetini algıladığını belirtmektedir. Burada katılımcılardan his kavramını dile getiren yalnızca ilahiyat eğitimi almış 2 katılımcı olması dikkat çekici bulunmaktadır. Katılımcıların hislerinin güçlü olmasına vurgu

yaparak açıklamada bulunmaları, kendilerinde çabalayarak elde edilmeden var olan bir melekenin varlığına ve bunun kendilerinde ayırt edici özel bir vasıf olarak bulunduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Sonuç itibariyle; rastlantısal olayları kavramsal açıdan tanımlarken farklı noktalara dikkat çekmekle birlikte neredeyse tüm katılımcılar tarafından meydana gelen olaydaki zaman vurgusu dikkat çekmektedir. Denk gelme, karşılaşma, rastlantı gibi kavramlarla tanımladıkları tecrübelerde katılımcıların, olayların zamansal olarak aynı anda olmasından veya çok kısa aralıklarla meydana gelmesinden etkilendikleri fark edilmiştir. İnsanın, üzerinde hiçbir hakimiyetinin bulunmadığı bu kutsal boyut tarafından kuşatıldığı bir gerçektir. Bununla birlikte bazen rastlantısal olaylarla zamanın insana dokunarak ona biricikliğini hissettirmesi doğal olarak insanları etkilemektedir.

1.1.2. Katılımcıların Yaşadıkları Olaylardan Hareketle Rastlantısal Olayları Tanımlamaları ile İlgili Bulgular

Bu tema altında katılımcılara günlük hayatta rastlantısal olaylarla karşılaşp karşılaşmadıkları veya ne sıklıkla karşılaştıkları sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgularla öncelikle katılımcılar tarafından bu tür olayların ne sıklıkla yaşandığı incelenmiştir. Daha sonra katılımcılardan yaşamış oldukları örnek bir olaydan bahsetmeleri istenmiştir. Bu doğrultuda alınan yanıtlarla katılımcıların içerik olarak rastlantısal olayları nasıl tanımladığı araştırılmıştır.

1.1.2.1 Rastlantısal Olayların Yaşanma Sıklığı ile İlgili Bulgular

Günlük hayatta her birimizin içinde bulunduğu durumlar benzerlik gösterse de bu durumu anlamlandırma ve olaya yaklaşım tarzımız birbirinden farklılaşmaktadır. Burada katılımcılara sorulan; “Rastlantısal olaylarla ne sıklıkla karşılaşsınız?” sorusuna verilen cevaplardan hareketle öncelikle katılımcıların günlük hayatlarında ne sıklıkla rastlantısal olay yaşadıkları incelenmiş ve bu tema altında “Rastlantısal Olayların Yaşanma Sıklığı” tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 3'te de yer aldığı üzere elde edilen yanıtlar; 10 katılımcı tarafından “Sık sık”, 5 katılımcı tarafından “Bazen” ve 5 katılımcı tarafından “Nadiren” kodları ile dile getirilmiştir.

Tablo 3: Rastlantısal Olayların Katılımcılar Tarafından Yaşanma Sıklığı

Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Sık sık	10	K1İLH, K3İLH, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH
Bazen	5	K2PDR, K5PDR, K11İLH, K15PSK, K20PDR
Nadiren	5	K4PDR, K6PSK, K8İLH, K13İLH, K19PDR

Günlük hayatta sıkça rastlantısal olay yaşadığını belirten 10 katılımcıdan (K1İLH, K3İLH, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH) özellikle aklından geçen kişinin kendisini aramasının sürekli yaşadığı bir durum olmasını K1İLH:

(...) kesinlikle hep yaşadığım bir konu çünkü mesela birini ismi aklıma geliyor ve şey diyorum o kişiyi kesin bugün aramalıyım diyorum, bunu demem bitmeden o kişi beni kesin arıyor bu cümle üstüne. Ama gerçekten çok fazla bu şey oluyor.

diyerek ifade etmiştir. Benzer şekilde gerek aklından geçirdiği kişiler tarafından dönüş almasında gerek istediği herhangi bir şeyi elde etmesinde K7PDR “(...) 2 gün falan oldu sonrasında o hafta içerisinde mutlaka o kişi bana bir şekilde dönüş sağlıyor. (...)ben mesela canım bir şey istiyorsa çok fazla ya bir gün sonrasında gelir o benim önüme babam alır gelir ya da o gün akşamında gelir o.” şeklinde aklından geçirmesi ile o şeyin gerçekleşmesi arasındaki sürenin kısalığına vurgu yapmaktadır. Hayatının merkezine oturan sadece bir rastlantıdan etkilendiğini dile getirse de K14İLH: “Evet sıklıkla olur hem de epey sıklıkla olur.” diyerek sıkça rastlantı yaşadığını belirtmiştir. Günlük hayatta düşündüğü her şeyin bir vesile ile karşısına

çıkıldığını şaşkınlıkla belirten K16İLH ise *“Yani şöyle öncelikle ben her gün yaşadığımı düşünüyorum (...)*” diyerek her gün yaşadığını dile getirmiştir.

Günlük hayatta çok sık olmasa da zaman zaman rastlantısal olaylar yaşadığını belirten katılımcılar (K2PDR, K5PDR, K11İLH, K15PSK, K20PDR) *“Bazen”* kodunu kullanmıştır. Burada K11İLH *“Böyle çok sık karşılaştığım bir şey değil ara ara oluyor evet.”* ve K15PSK *“Yani hani çok sık belki de dikkat etmediğim için çok sık oluyor değil ama günlük hayatta tabii ki ufak tefek şeyler denk geliyor.”* şeklinde günlük hayatta sıkça yaşamadıklarını ancak bazen rastlantısal olaylar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Son olarak *“Nadiren”* kodunu kullanan beş katılımcıdan (K4PDR, K6PSK, K8İLH, K13İLH, K19PDR) gördüğü bir rüyanın ertesi gün aynen yaşanmasından oldukça etkilenen K6PSK *“Ben çok sık karşılaşmıyorum ama beni çok etkileyen bir şey var.”* ifadesiyle nadiren rastlantısal olay yaşadığını dile getirmiştir. Daha önce mistik bir yapıda olduğunu ve bu dönemde daha fazla rastlantı yaşadığını ancak son zamanlarda bu mistik yapıdan sıyrılarak rastlantısal olaylarda da azalma gördüğünü ifade eden K8İLH *“Yani şöyle çok bir sıklığı rutin bir sıklığı yok yani ben bazen 2 ayda bir bazen hani öyle çok çok benim çok rastladığım bir şey değil aslında.”* diyerek sıkça bu tür olaylar yaşamadığını belirtir.

Veriler incelendiğinde katılımcıların nadiren rastlantısal olaylar yaşasalar da kendilerini etkileyen en az bir rastlantısal tecrübe yaşadığı görülmektedir. Araştırmanın amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile yapılması sebebiyle, doğal olarak bu sonuca ulaşılmıştır. Ancak 20 katılımcıdan 10 tanesinin (K1İLH, K3İLH, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH) günlük hayatta sıkça rastlantısal tecrübeler yaşıyor olmaları ve bu 10 katılımcının 7 tanesinin (K1İLH, K3İLH, K9İLH, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH) ilahiyat eğitimi almış kişiler olması dikkat çekici bulunmuştur. Yâran’ın (2009:116) dini tecrübe yaşayan kişilerle yapmış olduğu çalışmasında bu tür tecrübeleri yaşama sıklığına katılımcıların çoğunluğu sıklıkla değil ‘ara sıra’ yaşadıkları yanıtını vermiştir. Dolayısıyla bir dini tecrübe olarak da görülebilen rastlantısal olaylarla ilgili bu bulgular Yâran’ın bulguları ile uyumlu

görünmemektedir. Fakat burada Yaran'ın verilerinden de hareketle dini tecrübenin daha yoğun duygu içerikli olaylar olması, daha sıra dışı tecrübeler olması söz konusu iken çalışmamızdaki katılımcıların örnek verdiği rastlantısal tecrübelerin daha günlük hayatta yaşanması muhtemel, herkes tarafından yaşanması daha mümkün ve muhtemel görülmesi sebebiyle bu sonuca varılması mümkündür.

1.1.2.2 Rastlantısal Olayların İçerik Olarak Tanımlanması ile İlgili Bulgular

'Rastlantısal Olayları Katılımcıların Yaşadıkları Olaylardan Hareketle Tanımlamaları' alt temasında katılımcılara yöneltilen hatırladıkları en son olaydan veya kendilerini etkileyen bir rastlantısal olaydan bahsetmeleri istenmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 4 oluşturulmuştur. Bu soru ile hatırladıkları en son olayı veya kendilerini en çok etkileyen olayı paylaşarak aslında katılımcıların zihinlerindeki rastlantı kavramıyla beliren durumun ne olduğu anlaşılmaya ve tanımlanmaya çalışılmıştır.

Aşağıda Tablo 4'te görüleceği üzere katılımcılar tarafından anlatılan içerikler incelenmiş ve 17 katılımcı ile (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K7PDR, K12PSK, K13İLH, K16İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K18İLH, K17İLH, K7PDR, K8İLH, K15PSK, K16İLH) en fazla katılımcının bulunduğu "İlişkisel Olarak Tanımlanması" kategorisi oluşturulmuştur. Burada elde edilen bulgularda bazı katılımcılar kişiler arasındaki bazı katılımcılar ise kişi ve nesne arasındaki ilişkiyi ön plana çıkarmıştır. Buradan hareketle "Rastlantısal Olayların İlişkisel Olarak Tanımlanması" kategorisi, "Kişilerle İlişkilendirme" ve "Nesnelerle İlişkilendirme" şeklinde iki alt kategoriye ayrılmıştır.

"Kişilerle İlişkilendirme" kategorisinde 13 katılımcı tarafından (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K7PDR, K12PSK, K13İLH, K16İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K18İLH, K17İLH) sıklıkla "Aklından Geçen Kişinin Araması", "Birisıyla Beklenmedik Şekilde Tanışma", "Aynı Anda Aynı Şeyi Düşünme" kodları kullanılmıştır. "Nesnelerle ilişkilendirme" kategorisinde ise 4 katılımcının (K7PDR,

K8İLH, K15PSK, K16İLH) “Aklından Geçen Şeye Ulaşma” kodunu dile getirdiği bulgular bulunmaktadır.

Tablo 4: Rastlantısal Olayların İçerik Olarak Tanımlanması

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı Sayısı	Katılımcılar
İlişkisel Olarak Tanımlanması	Kişilerle İlişkilendirme	13	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K7PDR, K12PSK, K13İLH, K16İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K18İLH, K17İLH
	Nesnelerle İlişkilendirme	4	K7PDR, K8İLH, K15PSK, K16İLH
İmkân ve Fırsat Olarak Tanımlanması	İmkân ve Fırsatın Elde Edilmesi	10	K2PDR, K3İLH, K8İLH, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K16İLH, K14İLH, K19PDR, K20PDR
	İmkân ve Fırsatın Kaybedilmesi	3	K1İLH, K5PDR, K19PDR
Metafiziksel Bir Durum Olarak Tanımlanması	Rüya	5	K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH
	Hissetme	3	K1İLH, K16İLH, K17İLH

En yalın haliyle “iki şey arasında karşılıklı ilgi, bağ, münasebet, bağlantı (TDK, 2023) şeklinde tanımlanan ilişki kavramı toplum içinde yaşayan bir varlık olarak insanın yaşamı boyunca sürdürdüğü en temel eylemlerden biridir. Çalışmamızda katılımcıların, günlük hayatta yaşamış oldukları rastlantısal tecrübeleri

bir tür ilişki yoluyla gerçekleşen olaylar olarak ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Bu doğrultuda “Kişilerle İlişkilendirme” kategorisinde 8 katılımcı (K1İLH, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH) dile “Aklından Geçen Kişinin Araması” kodunu kullanmıştır. Özellikle birini arama konusunda sıkça rastlantısal olay yaşadığını belirten K1İLH “(...) kesinlikle hep yaşadığım bir konu çünkü mesela birini ismi aklıma geliyor ve şey diyorum o kişiyi kesin bugün aramalıyım diyorum, bunu demem bitmeden o kişi beni kesin arıyor bu cümle üstüne.” K7PDR ise uzun zamandır görüşmediği bir arkadaşı aklına geldiğinde arkadaşının kendisini aramasını “o hafta içerisinde mutlaka o kişi bana bir şekilde dönüş sağlıyor.” şeklinde ifade etmiş ve bu durumun hep aynı hafta içerisinde gerçekleşiyor olmasına oldukça şaşırdığını belirtmiştir. Üstelik bu durumu sadece kendisi tarafından yaşamayıp anne babası arasında yaşanmasını; “Annem de mesela babamı arasam mı diye telefonu eline aldığı anda babamın aramasına çok defa şahit olmuşumdur(...)” şeklinde örnekler. Benzer şekilde K11İLH özellikle bağ kurduğu insanlarla yaşadığı arama konusunu “(...) ne zaman düşünsem ya da aramak istesem ara ara ya onlar beni arıyorlar ya da işte ben onları arıyorum aa ben de seni arayacaktım böyle şeyler de olabilir (...)” şeklinde ifade etmiştir. K18İLH ise;

(...) belirli aralıklarla konuşuyoruz biz lise arkadaşım. Böyle araya zaman giriyor bazen bir ay bir buçuk aylık bir zaman giriyor bazen araya ve o arada ben bi arayayım ne yapıyormuş çok bayadır konuşmuyoruz dediğimde ben onu aradığımda o da aynı anda beni aramış oluyor mesela aynı anda oluyor ve telefon düşmüyor (...)

diyerek yakın arkadaşı ile sıkça yaşamış olduğu rastlantı durumunu ifade eder. Öyle ki kişilerin birbirini hatırlaması ve araması arasında kısa bir zaman dahi bulunmamakta tam olarak aynı ana denk gelmektedir. Bu sebeple katılımcı arkadaşı ile telefonun meşgul çalması sebebiyle konuşamadığını belirtir.

Burada katılımcıların anlatmış oldukları; aklından geçirdiği kişiler tarafından telefon alma gibi rastlantısal olayları daha çok samimi oldukları, aralarında bir bağ olan, duygusal olarak kendilerini yakın hissettikleri kişilerle gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum, olayın öznesi olan ve aralarında bir ilişki bulunan kişiler

arasında adeta dile gelmeyen sözsüz bir iletişimin akabinde arama olayının yaşanarak durumun sözlü iletişime evrilmesi izlenimini uyandırmaktadır.

Bu kategori altındaki verilerden bir kısmı ise “Birisiyle Beklenmedik Şekilde Tanışma” koduyla ifade edilmiştir. 3 katılımcının (K2PDR, K4PDR, K13İLH) paylaşmış olduğu içeriklerden hareketle ulaşılan bu kod için K2PDR aynı okula atandığından habersiz olduğu bir kişi ile öncesinde sosyal medya üzerinden tanışarak ev arkadaşı olma sürecini; “(...) onun da normalde başka bir arkadaşıyla aynı evde kalacaklarmış ev sahibi bir sıkıntı çıkarmış ikinci kiracı istemiyorum ben diye o da son dakika ortada kalıyor. Sonra biz haberleşiyoruz ama birbirimizi tanımıyoruz (...) aaa sen de mi oradasın buradansın derken birlikte şey yaptık.” sözleriyle gülerek anlatır. K13İLH, yaklaşık 10 yıldır görüştüğü ve çok sevdiği bir arkadaşı ile tanışma hikayesini anlatırken; tek başına gezmeye çıktığı bir gün otobüste “(...) ikimiz yan yana koltuklara oturmuştuk ve ilk görüşmemizi dindarlıktan dinden bahsetmiştik kendimizi birbirimize çok yakın hissetmiştik ve günü beraber geçirmiştik ikimizin de programın farklı olmasına rağmen aynı yerlere gittik sohbet ettik (...)” sözleriyle anlatır.

Bu kategori altındaki verilerden hareketle 3 katılımcı (K3İLH, K7PDR, K11İLH) tarafından elde edilen bulgular incelenerek “Aynı Anda Aynı Şeyi Düşünme” koduna ulaşılmıştır.. Aklından geçen veya canının istediği herhangi bir şeyin babası tarafından alındığını şaşkınlıkla dile getiren K7PDR durumu; “(...) onun da aklına düşüyor ya da onun da o an canı istiyor artık nasıl bir şeyse aynı ortak bir isteğimiz oluyor karşılanıyor bir şekilde onun eliyle (...)” şeklinde dile getirmiştir. Sabah okula giderken yolda içinden umre ziyareti yapmak istemesi ve buna niyet etmesini anlatan K11İLH eşinin de uyandıktan sonra rüyasında Kâbe'yi gördüğünü ve bundan etkilenip ağladığını hayret duygusuyla ifade eder; “(...) hem onun o aynı sabah onu görmesi hem de benim aynı şekilde kalkıp okula gidiyorum hani aklıma sabah sabah böyle bir şey gelmesi beni çok etkiledi (...)”

“Nesnelerle İlişkilendirme” kategorisi altında 4 katılımcı (K7PDR, K8İLH, K15PSK, K16İLH) tarafından elde edilen verilerle “Aklından Geçen Şeye Ulaşma” koduna ulaşılmıştır. Bu minvalde K7PDR; “Ya da ben mesela canım bir şey istiyorsa

çok fazla ya bir gün sonrasında gelir o benim önüme babam alır gelir ya da o gün akşamında gelir (...)". K15PDR ise aklından geçen şeyi almak üzere markete gittiğini ancak almak istediği şeyi unutup eve geldiğini ifade ettikten sonra; *"(...) babam işten geldi kapı çaldı kapıyı açtım elinde istediğim şey, o alıp gelmiş hani daha öncesinde de hiç bunu konuşmamıştık aslında (...)"* diyerek aklından geçen şeye aynı gün ulaştığını anlatır. Günlük hayatta çok sık rastlandığı yaşadığını belirtmiş olan K16İLH de *"(...) düşündüğüm her şey böyle önüme gelir benim. İllaki böyle aklımın ucundan geçmiştir ya kalbimden geçmiştir bir yerlerden geçmiştir şak diye önüme düşer."* şeklinde bu durumun düşündüğü her şey için geçerli olabileceğini söylemiştir.

Sonuç olarak 'Rastlantısal Olayları Katılımcıların Yaşadıkları Olaylardan Hareketle Tanımlamaları' alt teması altında elde edilen bulgular incelenmiş ve katılımcılar tarafından yoğun bir şekilde dile getirilmiş olan örneklerden hareketle 'İlişkisel Olarak Tanımlanması' kategorisi oluşturulmuştur. Katılımcıların dile getirdiği rastlantısal tecrübeler farklı kodlar altında toplanmış olsa da bütün kodları içerecek şekilde şu yorumu yapmak mümkün görünmektedir; katılımcılar günlük hayatta tecrübe ettikleri çeşitli olaylardan etkilenerek bu olayları rastlantısal bir tecrübe olarak ifade etmiştir. Olaylar çeşitlilik gösterse de bir veya birden fazla kişi yahut bir nesne ile katılımcının ortak bir noktada buluşması söz konusudur. Katılımcılar daha çok aralarında bir samimiyet, bağ bulunan kişileri zihinlerinden geçirmekte ve bu kişilerle beklenmedik şekilde karşılaşmaktadırlar. Yahut katılımcıların zihinlerinden geçen, ihtiyaç duydukları nesnelere beklemedikleri bir yolla veya beklemedikleri bir zamanda ulaşmaları karşısında etkilenmektedirler. Bu durum akla, aralarında ilişki bulunan kişilerin yüzeyselliği aşan bir tür iletişim içinde olması gibi bir durumu getirmektedir. Katılımcının bir başka kişiyle veya ulaşmak istediği nesneyi kendisine ulaştıracak olan kişiyle bilişsel açıdan bir tür iletişim kurduğu, düşünsel bir paralellik bulunduğu gözlenmiştir. Olayı normalden farklı kılan ve rastlantısal olay olarak değerlendirilmesine sebep olan ise bu gizil sözsüz iletişimin sürecinin değil de doğrudan sonucunun somut bir hal alarak beş duyuya hitap ettiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Yaşadıkları olayları “İmkan ve Fırsat Olarak” tanımlayan 10 katılımcıdan (K2PDR, K3İLH, K8İLH, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K16İLH, K14İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen bulgularla “İmkan ve Fırsatın Elde Edilmesi” kategorisi oluşturulmuştur. Bu katılımcıların paylaştıkları içeriklerde “Bir Yardımla Karşılaşma”, “Hayatını Etkileyen Biriyle Tanışma”, “Planların Değişmesi” kodlarına ulaşılmıştır. 5 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K8İLH, K10PDR, K16İLH) tarafından anlatılan olaylardaki “Bir Yardımla Karşılaşma” kodu ile katılımcılar; günlük hayatın olağan akışında gerçekleşmesini mümkün görmedikleri bir yardım elde etme, ihtiyaç duydukları anda beklenmedik şekilde bir durumun gerçekleşmesi gibi olayların yer aldığı tecrübelerini paylaşmışlardır. Örneğin; anne babasını küçük yaşta kaybeden bir öğrencisinin üniversite tercih sürecine rehberlik eden K2PDR, okumak istediği bölüme puanı yetmediğinden çaresiz bir durumda hisseden öğrencisi için; *“(…) birden şey ortaya çıktı babadan kalma çocuğa bir miktar para varmış, bu parayı da 18 yaşına geldiği için kullanabilirmiş. Bunu öğreniyor ve o şekilde biz özel üniversiteye tercih belli bir miktar burslu belli bir miktar ücretli olarak tercih yaptık yerleşti çok da sevindi.”* diyerek istediği bölüme yerleşmesini anlatır. K8İLH ise bir arkadaşı ile ihtiyaç sahibi bir aileye yardım etmek için evlerine ziyarette bulunduklarını anlatır. Öncelikle eve gidip evdeki çocuk sayısını ve yaşlarını öğrenip sonra alışverişe çıktıklarını yapılan alışverişte bir tane 36 numara ayakkabı almak için satıcıyla pazarlık ettikleri detayını da verdikten sonra eve döndüklerinde yaşadıklarını;

İşte sonra sırayla çocuklar geliyordu hediye aldığımız çocuklar en sonunda bir tane kız çıktı böyle yaşı da büyük diğerlerine nazaran 16 (veya)14 yaşında bir kız ve şey hani o da sıraya girmiş böyle bir şey bekliyordu. Birbirimizi hani mahcup olduk çok gerildik yani çünkü ona hani ya sana bir şey almadık demek bizi de üzerdi ve hani o çocukların heyecanı görünce daha da çok üzerdi. Yanımdaki arkadaşım hani şey yapıyoruz ya ben diyorum ki şu an yer yarılın yerin dibine gireyim çok da hani çok kötü falan filan o arada elimde ayakkabılar var işte en son hani ona vereceğiz sonra ben ayakkabıyı offff ya deyip ayakkabıyı böyle ters çevirdim bir baktım o 36 diye aldığımız ayakkabı 38 miş. Evet yani o adam 36 diye getirdi. (...) (Biz de) bakmadık kontrol etmedik. Sonra işte ayakkabıyı böyle of deyip yani çevirdiğimde altındaki ayakkabı numarasını gördüğümde yanımdaki X'a, X burada 38 yazıyor falan dedim o da aaa abla falan yaptı böyle işte o bana diyor şu anda ağlayabilirim ben ona diyorum ben şu an ağlayabilirim ve şey hani yardıma muhtaç olan kızın da ayağına ne 39 alsaydık oluyordu ne de 37 alsaydık olurdu yani 38 ona cuk demiş oturmuş oldu orada da yani dedim ki hani bunun içinde ya bu işin içinde bir şey var (...)

ifadeleriyle anlatır. Bu kategori altında bulunan ve 2 katılımcı (K14İLH, K20PDR) tarafından dile getirilmiş olan bir diğer kod “Hayatını Etkileyen Biriyle Tanışma” olmuştur. Hayatının merkezine oturan bir durum olarak ifade ettiği ve duygusal bir bağ kurduğu kişiyle tanışma hikayesini anlatan K14İLH “(...) çok sıradan bir şey konuşmamıza rağmen dedim ki bu kim yani bu o yani. Çok uzun süredir tanışmayı beklediğim konuşmayı beklediğim ama çok sıradan yani duygusal anlamda da söylemiyorum sanki bir ötekisi vardı yol geldi gibi çok tuhaf bir his (...)” şeklinde aktardığı tecrübesini, zamanla o kişiyle yaşadığı her bir durumun Allah ile de irtibatını arttırdığını belirterek olayı kendisi için bir mucize olarak değerlendirir. K20PDR ise eşi ile rastlantısal bir şekilde tanıştığını “Kendisi yanlışlıkla bana Facebook üzerinden bir mesaj attı yanlışlıkla bir emoji attı diyeyim.” ifadeleriyle anlatarak tanışmanın üzerine 6-7 yıllık bir beraberlikleri ve sonrasında ise evlendiklerini belirtir.

Bu kategori altındaki her iki katılımcının da duygusal bir bağ yaşadığı kişilerle tanışmasına yer vermesi dikkat çekici bulunmuştur. Ayrıca her iki katılımcının da rastlantısal bir tanışma tecrübesi olmasına rağmen uzun bir beraberlik süreci yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Burada katılımcıların anlattıkları olaylarda bir kişi ile tanışmaları söz konusu olduğu halde bu kod bir üstteki ilişkisel olarak tanımlama kategorisindeki “Birisiyle Beklenmedik Şekilde Tanışma” kodu ile birlikte ele alınmamıştır. Çünkü buradaki iki katılımcının asıl vurguladıkları durumun beklenmedik bir tanışma olmasından ziyade tanıştıkları kişinin onlar için adeta bir fırsat olarak değerlendirilebilecek kıymette olmasının ön plana çıkarılmasıdır.

“İmkan ve Fırsatın Elde Edilmesi” kategorisi altında 3 katılımcı (K12PSK, K13İLH, K19PDR) tarafından elde edilen verilerle “Planların Değişmesi” kodu bulunmuştur. Burada katılımcıların, hayatın normal seyri içerisinde planladıkları ve öngördükleri sürecin olması ve yaşamış oldukları rastlantısal olaylarla bu planlarının değişmesi söz konusudur. Ailesiyle yaşamış olduğu şehirde bir üniversitede eğitim almayı düşünen K12PSK, tercih döneminde farklı bir şehirdeki dayısını ziyarete gider ve bu süreçte onun iknası ile fikri değişir ve ani bir şekilde dayısının bulunduğu

şehirdeki üniversiteye kayıt yaptırır ve burada yaşamaya başlar. “X’a taşınması serüvenim X üniversitesine başlama serüvenim çok rastlantısalı. (...) Bu hayatımın gidişatını benim planladığım gidişatını tamamen değiştirdi (...)” diyerek ani ve kendince rastlantısal bir şekilde verdiği kararın hayatını etkilemesini vurgular. Benzer şekilde K19PDR üniversite tercihi yaparken eğitim almak istediği bölümü bir anda değiştirdiğini ve bu sebeple yaptığı şehir değişikliğini “Benim X’ a (şehirine) gitmem çok bir rastlantıydı aslında.” şeklinde ifade eder. Ezcümle “Planların Değişmesi” kodunda katılımcıların hayatlarını etkileyecek önemli kararların ani ve beklenmedik bir şekilde alınmış olmasıyla şekillenen yeni sürecin onlar için son derece rastlantısal bir olay olmasına vurgu yaptıkları görülmektedir. Yâran’ın (2009: 15) Türkiye ve İngiltere’de geniş bir örneklem ile yaptığı çalışmanın sonuçlarında da Müslümanların en sık yaşadığı dini tecrübe çeşidi duaya cevap olarak veya bir ihtiyaç anında Allah’ın yardımını görme tecrübesi olmuştur. Bu durum iki araştırmada benzer sonuçların çıktığını göstermektedir.

Rastlantısal olayların “İmkan ve Fırsat Olarak Tanımlanması” kategorisi altında oluşturulan “İmkan ve Fırsatın Kaybedilmesi” alt kategorisinde; 3 katılımcı (K1İLH, K5PDR, K19PDR) tarafından elde edilen verilerde “İstenen Şeye Ulaşamama”, “Beklenmedik Olumsuz Durum Yaşama” olarak 2 koda ulaşılmıştır. Katılımcıların burada elde etmek istedikleri şeye ulaşamaması veya bir ebeveyn kaybı, ebeveynin beklenmedik şekilde ağır bir rahatsızlığı gibi olumsuzluk içeren tecrübeler yaşadıklarını söylemek mümkündür. “İstenen Şeye Ulaşamama” kodu ile K1İLH, ikinci üniversitesini okumak için sınava hazırlandığını ve ortalama bir puanı aldığını belirtir. Tercih döneminde ise yaşamış olduklarını;

X (ilinde) çok rahat tam burslu psikoloji veya biraz zorlasak devlet (üniversitesi) gelebilecek bir sıralama ama o dönem sadece Y (ilinde) okuma şansım olduğu için hiçbir tercih vermedim. Bundan bir ya da iki hafta sonra “X (ilinde) çalışmaya başladım ve tercih dönemi bitti (...)

şeklinde ifade eder. “Beklenmedik olumsuz durum yaşama” kodu ile K5PDR oldukça sıradan bir günün akşamına babasının hastaneye kaldırılmasını ve çok kısa bir süre içerisinde vefat ettiğini anlatırken bir yandan duygulanır ve gözyaşlarını tutamaz. Vefat haberinden çok kısa bir süre sonra ise iyi bir puan almasına ve

kontenjana gireceğini düşünmesine rağmen kontenjanların düşürüldüğünü ve atanamayacağını haberini alır. Bu şekilde arka arkaya olumsuz haberler almasını “(...) çok çok tuhafı algılayamadığım bir süreçti yani her şey üst üste gelmişti.” sözleriyle ifade eder. Benzer şekilde K19PDR de beklenmedik bir anda babasından rahatsızlanmasını ve apar topar bulunduğu şehirden ailesinin yanına gelmesini anlattıktan sonra bu durumun onu etkilemesini ve hayatında farklı değişikliklere de yol açtığını şöyle belirtir: “(...) ve gerçekten o süreçten sonraki hayatıma şöyle bir dönüp baktığımda diyorum ki acaba bu olay hayatımda olmasaydı neler değişecekti yani bu olay beni ne kadar etkiledi nasıl etkiledi (...)”.

Neticede katılımcılar tarafından rastlantısal olayların “İmkan ve Fırsat Olarak Tanımlanması” kategorisi altında bazı katılımcılar beklenmedik şekilde bir imkanın elde edilmesi, ihtiyaç duydukları anda bir fırsat durumunun oluşması, kendileri için önemli konumda bulunan biriyle tanışma gibi hayatlarında olumlu bir etkiye yol açan durumları rastlantısal olarak tanımlamışlardır. Bazı katılımcılar ise tam aksine istedikleri ve çaba gösterdikleri bir durumun gerçekleşmesinin mümkün olmaması veya bir ebeveyn kaybı gibi kendilerini oldukça derinden etkileyen durumların oluşmasını ani ve rastlantısal olarak tanımlamışlardır. Bu durumda bulgulardan hareketle bu kategori altında; olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilen rastlantısal olayların kişi tarafından beklenmedik bir zamanda ve beklenmedik bir şekilde olmasına, olayın ani bir şekilde olmasına rağmen uzun süren ve kişide iz bırakan etkilerinin olmasından vurgu yapıldığını söylemek mümkün görünmektedir.

Tablo 4’te görüldüğü üzere “Rastlantısal Olayların İçerik Olarak Tanımlanması” alt temasında bulgulardan hareketle rastlantısal olayların “Metafiziksel Bir Durum Olarak Tanımlanması” kategorisi oluşturulmuştur. Burada 8 katılımcıdan (K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K1İLH, K16İLH, 17İLH) 5 katılımcının (K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH) verileri ile “Rüya” alt kategorisinde “Gördüğü Rühayı Yaşama” kodu ortaya çıkmıştır. K5PDR bu konudaki tecrübesini; “Bu rüyayı gördüğüm günün sabahında o rüyamda bize gelen amcam bize gelmişti kahvaltıda masada o da vardı falan çok tuhaf aşırı tesadüf (...)” şeklinde ifade eder. Gördüğü rüyanın gerçekleşmesiyle psikolojisinin

bozulduğunu ve bundan sonraki her rüyasının gerçekleşeceği kaygısını yaşayan K6PSK komşusunun çocuğu hakkında gördüğü rüyayı şöyle anlatır;

X bize gelmiş öyle koşturuyor kendisi 3 yaşında daha böyle bir sandığa çarpıyor ve düşüyor. Ben de kucağıma alıyorum kucağımda bayılıyor rüyamda. Ben de aynı şekilde babama işte çabuk arabayı hazırla hastaneye gidelim falan diye uyandım. Ertesi gün X bize geldi annesiyle beraber benim odamda oynuyor ben de onunla oynuyorum bir anda ayna boy aynası var ama sabit değil ayağını çarpmasıyla boy aynası X' in üzerine düştü ben de boy aynasını kaldırıp X' in altından çıkarmaya çalışıyorum (...) yine aynı senaryo (...)

K9İLH ise benzer şekilde iki kez yaşadığı rüyayı; “(...) rüyamda bir yakınımızın vefat ettiğini görmüştüm yani vefat etmiş biz taziye eve gidiyoruz ve orada öldüğünü öğreniyorum yani çok yakın değil uzaktan bir akrabamız sonra sabah uyandığımda öğreniyorum ki o akrabamız gece vefat etmiş.” şeklinde ifade ederek bu durumun kendisini oldukça kötü etkilediğini ve bundan sonra rüyasında gördüğü her kişinin ölüm haberini almaktan çok korktuğunu dile getirmiştir.

Bu kategori altında dile getirilen örneklerden hareketle, katılımcıların görmüş oldukları rüyaların hemen ertesi gün veya çok kısa bir süre içerisinde rüyanın gerçekleşmiş olması dikkat çekici bulunmuştur. Bu durum, katılımcıların rastlantısal olayları kavramsal olarak tanımlamaları alt temasında dile getiren düşüncelerle örtüşmektedir. Nitekim orada da katılımcılar rastlantısal olayları farklı kavramlarla tanımlama eğilimi gösterse de hemen hepsinde ortak olan zaman vurgusu dikkat çekmekteydi. Yaşanan tecrübelerin zamansal olarak aynı anda olması yahut çok kısa aralıklarla gerçekleşiyor olmasının katılımcıları etkilediğini söylemek mümkündür. Burada rüya kategorisinde de katılımcılar gördükleri rüyaların özellikle de olumsuz, kötü duygular hissettiren rüyaların günlük hayatta da hemen gerçekleşmesinden endişe duymuşlar hatta bu durumun onları psikolojik açıdan etkilediğini belirtmişlerdir.

Son olarak rastlantısal olayların “Metafiziksel Bir Durum Olarak Tanımlanması” kategorisi altındaki bir diğer alt kategori “Hissetme” olmaktadır. Burada 3 katılımcı (K1İLH, K16İLH, 17İLH) durumu “Olayı Yaşanmadan Hissetme”, “Başkalarının Duygularını Hissetme” kodları ile ifade etmiştir. “Olayı

Yaşanmadan Hissetme” kodunu kullanan 2 katılımcıdan (K1İLH, K16İLH) K1İLH, altıncı hissinin kuvvetli olduğunu ve olayları yaşanmadan önce hissettiğini belirtir. Yakın bir arkadaşı için; *“Orada dedim ki bu kıza kesin bir iş teklifi gelecek dedim akşam yurda geldi hararetli bir şekilde (...) ve bana geldi dedi ki beni şu görev için çağırıyorlar dedi.”* şeklinde istemediği bir durum olmasına rağmen olacakları hissettiğini ifade eder. K16İLH ise arkadaşlarının yaşadığı bazı önemli durumları bazen rüyalarında gördüğünü bazen ise hissettiğini, *“(…) hani malum olur derler ya hep böyle bir şey olur yani hayatımda çok oluyor benim.”* şeklinde belirterek sonrasında arkadaşlarını arayıp durumu bizzat onlardan da teyit eder. “Başkalarının duygularını hissetme” kategorisi altındaki tek katılımcı olan K17İLH ise benzer şekilde *“(…) diyorum ki galiba şu an iyi değil ya diyorum bir dostum yakın bir arkadaşım mesaj atıyorum iyi misin falan diye o da iyi değilim diyor yani onunla çok karşılaştığım oluyor (...)”* ifadeleriyle yakın arkadaşlarının duygularını onlar söylemeden hissettiğini ve bu durumu hislerinin kuvvetli oluşuna bağladığını belirtir.

Bu kategoride yaşamış oldukları rastlantısal içerikleri paylaşan üç katılımcının da ilahiyat eğitimi almış olması manidar bulunmaktadır. Ayrıca daha önce yaşadıkları rastlantısal olayları kavramsal açıdan “Hissetme” kodu ile tanımlayan 2 katılımcı (K1İLH, K17İLH) bulunmaktaydı. Burada yine bu iki katılımcının yaşadıkları olayların içeriğini de “Hissetme” kodu ile ifade etmeleri anlamlı görünmektedir. Bununla birlikte katılımcıların bu durumun asıl sebebi olarak K1İLH’nin ‘altıncı hissinin kuvvetli olması’ K17İLH’nin ve K16İLH’nin ‘malum olma’ ifadelerini kullanmaları tecrübe edilen rastlantısal olayın kendilerinden tamamen bağımsız bir yönü olmadığını aksine durumun meydana gelmesini diğer insanlardan farklı olarak sezgi yeteneklerinin daha güçlü olmasıyla ilişkilendirdikleri anlaşılmaktadır.

1.1.3. Olumsuz Rastlantısal Olaylar Üzerinden Tanımlama ile İlgili Bulgular

Hayatın hiçbirimiz için değişmez düz bir çizgi halinde ilerlemediği bir gerçektir. Kimi zaman olumlu duygular hissettiren olaylar meydana gelirken kimi zaman başarısızlıklar, kayıplar gibi olumsuz duygular yaşadığımız olaylar karşımıza

çıkar. Ancak aynı durumları yaşasak da her birimizin olaya bakış açısı, olayı değerlendirme biçimi ve yorumlaması birbirinden farklılık göstermektedir. Bu bağlamda katılımcıların günlük hayatta yaşadığımız olumsuz rastlantısal olayları nasıl tanımladıklarını ve anlamlandırdıklarını anlamak amacıyla görüşme sırasında “Hayatta olumlu anlamda kişiye hoş gelen rastlantısal durumlar olduğu gibi olumsuz yönde kişinin hoşlanmadığı rastlantısal olaylar da vardır. İstenmeyen hoş olmayan rastlantıları ve bundan doğan zor süreçleri insanlar nasıl anlamlandırır sizce?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 5 oluşturulmuştur.

Tablo 5: Olumsuz Rastlantısal Olaylar Üzerinden Tanımlama İle İlgili Bulgular

Kategoriler		Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Bakış Açısı Yönüyle	Olumlu Tutum	Öğretici Olaylar Olması, Uzun Vadede Olumlu Olması, Tevekkül Gerektiren Bir Durum Olma	12	K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K19İLH, K20PDR
	Olumsuz Tutum	Olumsuz Duygular Hissettirme	5	K3İLH, K10PDR, K11İLH K12PSK, K13İLH
	Değişken Olma	Olay Anındaki Kişisel Halin Etkisi, Duygu Ve Düşüncelerin Değişmesi	3	K6PSK, K7PDR, K12PSK
Kişinin Davranışlarıyla İlişkili Olma Yönüyle	Kişinin Davranışlarının Karşılığı Olma	Davranışın Karşılığı Olarak Görme	6	K3İLH, K4PDR, K8İLH, K10PDR, K12PSK, K16İLH
	Kişinin Davranışlarından Bağımsız Bir Düzen Sebebiyle Olma	Allah’ın Takdiri Sebebiyle Olma, Hayatın Düzeni Gereği Olma, Davranışın Karşılığı Olmama	7	K1İLH, K3İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K18İLH
Anlam Barındırma Yönüyle	Anlam İçerme	Anlam İçerme, Olayın Ardındaki Sebebi Fark Edememe	11	K2PDR, K3İLH, K5PDR, K7PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH

			K20PDR
Anlam İçermeme	Sebeatsız Olma	2	K6PSK, K12PSK

“Olumsuz Rastlantısal Olaylar Üzerinden Tanımlama” alt teması altında bulgulardan hareketle oluşturulan ilk kategori “Bakış Açısı Yönüyle” tanımlanması olmuştur. Bu kategori altında katılımcılardan bazılarının yaşanan olaylara karşı olumlu bir tutum geliştirdiği, olayların uzun vadede kendilerine fayda getirecek bir süreç olduğu gibi iyimser bir bakış açısına sahip olduğu fark edilmiştir. Bazı katılımcıların ise tam aksine yaşanan olaylara karşı isyana varacak derecede olumsuz duygu ve düşünceler ifade ettiği görülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcılar ise yaşanan durumun değerlendirilmesinde kişiye göre, kişinin olayın meydana geldiği andaki duygu durumuna göre veya kişinin düşüncelerinin zamanla değişmesine göre yapılan yorumların da farklılaşabileceğini belirtmiştir. Bu bulgular doğrultusunda olumsuz rastlantısal olayların “Bakış Açısı Yönüyle” tanımlanması kategorisi “Olumlu Tutum”, “Olumsuz Tutum” ve “Değişken Olma” alt kategorilerine ayrılmıştır. Öncelikle “Olumlu Tutum” alt kategorisinde toplam 12 katılımcının (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K19İLH, K20PDR) yanıtları “Uzun Vadede Olumlu Olması”, “Tevekkül Gerektiren Bir Durum Olması” ve “Öğretici Olaylar Olması” kodları şeklinde sıralanmıştır.

Bu kategoride 6 katılımcı (K5PDR, K9İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH) tarafından dile getirilen “Öğretici Olaylar Olması” kodu ile katılımcıların; yaşadıkları olumsuz tecrübeleri onları geliştiren, olgunlaştıran bir ders olarak gördüğü ve bu sebeple yaşanan olumsuz olaylar yaşandığı anda kişi için acı verici olsa da kazanım sağladıkları bir öğretici olay olarak gördüklerini söylemek mümkündür. K5PDR yaşanan olumsuz tecrübelerin çevresi tarafından bazen kadere yorulduğunu ancak kendisinin böyle düşünmediğini “(...) ben de açıkçası bunu beni güçlendiren beni olgunlaştıran beni büyüten bir şey olarak algılıyorum. Bana değer kattığını düşünüyorum beni büyüttüğünü düşünüyorum beni olgunlaştırdığını düşünüyorum beni diğerlerinden farklı kılan bir şey olduğunu düşünüyorum.” şeklinde ifade eder. K9İLH ise:

(...) olumsuz şeylere kötü açısından bakmadım yani benim hayatımı evet farklı bir yöne sürüklüyor farklı bir pencere açıyor aslında hayatıma öyle söyleyebilirim. Bu farklı pencereden hayatı daha farklı görmemi sağlıyor ve hayatıma daha farklı anlamlar katıyor.

diyerek kendi yaşadığı olumsuz tecrübelerde de sükûnetini ve iradesini koruduğunu, bu durumun bakış açısını zenginleştirdiğinin bilincinde olduğunu vurgulamıştır.

5 katılımcı (K2PDR, K4PDR, K11İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen bulgularda “Uzun Vadede Olumlu Olma” kodunu dile getirmiştir. Katılımcıların; yaşanan olayların gelecekte olacak daha kötü bir durumu engellemesi, şu an acı verici görünüp ancak zamanla insanı olumlu yönde etkilemesi gibi düşüncelerle yaşadıkları olumsuz tecrübelerle yönelik olumlu bir tutum geliştirdikleri görülmektedir. Örneğin; K4PDR geçmişte kendisini zorlayan olumsuz süreçler yaşadığını ancak bu süreç içerisinde de her zaman “(...) *hep şey derdim hani bunun sonucunda çok güzel bir son var (...) Bazen çevrenin kötü algıladığı ya da bizim olumsuz algıladığımızda çok daha güzel bir sonuç olabiliyor.*” gibi telkinlerle zorlu süreçleri keyifle atlatabildiğini ifade eder. K20PDR ise yaşadığı her olumsuz tecrübenin muhakkak bir anlamı barındırdığını düşünür ve “(...) *bunu belki de günler belki aylar belki yıllar sonra o olumsuz şeyin olumluya döndüğü ve dönebileceği umuduyla bu düşünce içerisindeyim.*” diyerek olumlu bir sonuç görmenin bazen uzun bir zaman gerektirebileceğini belirtir.

“Olumlu Tutum” alt kategorisindeki 2 katılımcı (K3İLH, K11İLH) “Tevekkül Gerektiren Bir Durum Olma” ya işaret etmişlerdir. Burada ise K3İLH bazen yaşanan olaylar karşısında kişinin herhangi bir anlam bulamadığını ve bulamayacağını düşünerek: “*Öyle durumlarda da işte ben diyorum ki aklım ermiyor ama hayır da senden şer de senden ne verirsen hayırlısını ver diyorum ve tevekkül ediyorum (...)*” demiştir. K11İLH ise “(...) *tevekkülle alakalı sanırım. Hani eğer bunu atlatamazsam da demek ki böyle olacak ya da böyle bir insanım demek ki ya da hayatım buna göre şekillenecek bundan sonra diyerek tevekkülle bağdaştırabilirim diye düşünüyorum.*” katılımcıların tevekkül kodunda verdikleri cevaplar incelendiğinde olumsuz rastlantısal olayları tanımlama ve anlamlandırma konusunda bazen tatmin edici herhangi bir cevap bulamadıkları ve bu durumda da yaşananları

kabullenme ve Allah ile ilişkilendirerek O'nun kendisi için en doğru kararı vermiş olduğuna kani olduklarını söylemek mümkün görünmektedir.

Olumsuz rastlantısal olayların “Bakış Açısı Yönüyle” tanımlanması kategorisinde verilerden hareketle oluşturulan bir diğer alt kategori “Olumsuz Tutum” olmuştur. Bu kategori altında 5 katılımcı (K3İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH) “Olumsuz Duygular Hissettirme” koduna işaret etmişlerdir. K3İLH ve K12PDR olumsuz durum karşısında durumu kabullenmenin ve sakin kalmanın zorluğuna vurgu yaparak bazen isyana varabildiklerini ifade ederken K3İLH: *“Yani o an hani önemli olan kötülük anında, o şiddet anında sabredebilmek ya bazen edemiyorum o an isyan edesim geliyor benim, ettiğimiz de oluyor (...)”* sözlerini kullanmıştır. K12PSK ise benzer şekilde: *“(...) ben mesela niye benim başıma geldi niye bunu benim başıma verdin diye bunu benim başıma verdin kendimi sorumlu tutmayı severim çünkü kızarım yani neden bunu başıma verdi (...)”* diyerek gösterdiği olumsuz tutumu açıklar. K13İLH ise olumsuz olaylar karşısında yalnızca durumu imtihan olarak gördüğünde başa çıkabileceğini aksi takdirde olumsuz tutumda olacağını *“(...) bunu imtihan olarak isimlendirmiyorsam tabii demoralize oluyordum işin içinden çıkamayacağımı düşünüyordum psikolojik olarak.”* şeklinde ifade eder.

Son olarak “Bakış Açısı Yönüyle Tanımlama” kategorisi altında 3 katılımcıdan (K6PSK, K7PDR, K12PSK) elde edilen bulgularla “Değişken Olma” alt kategorisi oluşturulmuştur. K6PSK: *“(...) burada kişinin nasıl rahatladığı biraz daha o anki psikolojik durumuna bağlı oluyor bence.”* şeklinde ve K7PDR ise: *“(...) şimdi insanın da hangi pozisyonda ve mertebede bulunduğuna göre bu durum değişir diye düşünüyorum.”* diyerek aslında olumsuz rastlantısal olaylar karşısında gösterilen tepkinin ve tanımlamanın kişinin o an içerisinde bulunduğu ruhsal durum, bilinç düzeyi ve dini anlamda hangi mertebede olduğuna göre değişkenlik gösterdiğini düşündüklerini ifade etmektedirler.

Bugün pek çok rahatsızlığın tedavisinde etkili bir yöntem olarak kullanılmakta olan bilişsel davranışçı terapinin savunduğu temel düşüncelerden biri; insanın sahip olduğu düşünce yapısını değiştirmesiyle duygularının da bu yönde

değişebileceği şeklindedir (Burns, 2006:11). Çalışmamızda katılımcıların olumsuz rastlantısal olaylar karşısında olaylara yönelik gösterdikleri tutumun ve yaklaşım tarzının kişinin olaydan olumlu veya olumsuz yönde etkilenmesiyle bağlantılı olmadığı fark edilmektedir. Öyle ki olumsuz rastlantısal olaylara karşı gerek dini gerekse farklı bir başa çıkma yöntemiyle olumlu bir tutum gösteren katılımcıların yaşanan olaylardan olumsuz bir tutumda olan katılımcılar kadar kötü etkilenmediğini söylemek mümkündür. Ancak yaşanan olaylara karşı isyana varan olumsuz tutum geliştiren katılımcıların bu olaylardan olumsuz etkilenmekte oldukları ve olayları olumsuz olarak tanımlama eğiliminde oldukları beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu konudaki literatüre bakıldığında da yaşananlara karşı olumlu bir bakış açısıyla yaklaşan ve olumlu dini başa çıkma eğiliminde olan kişilerin olumsuz başa çıkmaya yönelen katılımcılara göre şükür, hayat memnuniyeti, psikolojik sağlamlık gibi konularda daha iyi bir durumda oldukları bulgulanmıştır (Uysal vd., 2017; Ayten vd., 2012).

“Olumsuz Rastlantısal Olayların Tanımlanması” alt temasında 13 katılımcıdan (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR) elde edilen verilerle “Kişinin Davranışlarıyla İlişkili Olma Yönüyle” tanımlanması kategorisi oluşturulmuştur. Burada katılımcıların bir kısmı tecrübe ettikleri olumsuz rastlantısal olayların kendi davranışlarıyla ilişkili olarak meydana geldiğini düşündüğü anlaşılmıştır. Katılımcılardan bir diğer kısmı ise olayların meydana gelişinde kişinin davranışları ile ilişkilendirilemeyecek daha üstün bir gücün varlığı ve planlaması, evrensel bir düzen ve bütünün bir parçası olma vurgusunu yapmış ve bunun üzerinden bir tanımlamaya gitmiştir. Bu sebeple verilerden hareketle “Kişinin Davranışlarının Karşılığı Olma” ve “Kişinin Davranışlarından Bağımsız Bir Düzen Sebebiyle Olma” olarak iki alt kategori oluşturulmuştur. “Kişinin Davranışlarının Karşılığı Olma” alt kategorisinde 6 katılımcıdan (K3İLH, K4PDR, K8İLH, K10PDR, K12PSK, K16İLH) elde edilen bulgular incelenerek "Davranışın Karşılığı Olarak Görme” koduna ulaşılmıştır. Burada K8İLH: *“Yani mesela şöyle anlamlandırır herhalde Allah bana ceza verdi hani şu kötülüğü yaptım Allah bana işte karşılığını verdi.”* K10PDR ise: *“Çoğu zaman hani ben ne yaptım da başıma bu geldi şeklinde*

görüyorum mesela hani insanlarda gözlemlediğim bu oluyor. Ben bunu hak edecek ne yaptım gibisinden (...)” K12PSK de kendisinin de yaşadığı olumsuz rastlantısal olaylar karşısında tepki gösterip durumu kendisine yönlendirdiğini: “(...) kendimi sorumlu tutmayı severim çünkü kızarım yani neden bunu başıma verdi (...)” şeklinde ifade eder.

Bu kategori altında 7 katılımcıdan (K1İLH, K3İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K18İLH) elde edilen verilerle “Kişinin Davranışlarından Bağımsız Bir Düzen Sebebiyle Olma” alt kategorisi oluşturulmuştur. Bulgulardan hareketle bu kategori altında “Allah'ın Takdiri Sebebiyle Olma”, “Hayatın Düzeni Gereği Olma”, “Davranışın Karşılığı Olmama” kodlarına ulaşılmıştır. 4 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K13İLH, K17İLH) “Allah'ın Takdiri Sebebiyle Olma” koduna işaret etmiştir. Bu bağlamda katılımcılardan alınan yanıtların, tecrübe ettikleri olumsuz rastlantısal örneklerin Allah'ın planı gereği yani kader olarak veya Allah'ın yaşanan olaylar karşısında kulun vereceği tepkiyi görmek amacıyla bir imtihan olarak yaşattığı yönünde olduğu fark edilmiştir. Bu konuda K1İLH, olumsuz rastlantısal olaylar karşısında insanın gösterdiği tepkinin onun için bir imtihan olduğunu; “(...) genelde çoğu insanın bu imtihanda zorlandığını düşünüyorum (...) rastlantı zor bir imtihan dersek bence güzel bir tanım olabilir.” şeklinde ifade eder. K13İLH ise yaşadığı olayı eğer imtihan olarak görebiliyorsa bu durumun onun Allah'a daha da yaklaşmasına, durumu daha kolay kabullenip başa çıkmasını da bu doğrultuda daha kolay olacağını; “Yani genel olarak sanırım imtihan olarak bakıyorum ben. İmtihan olarak bakıyorsam olayı atlatabilmek ihtimalim daha yüksektir (...)” şeklinde vurgular. K17İLH de: “(...) olumsuz şeyleri daha çok kadere yani bizim elimizin gücümüzün yetmediği bir şey olduğundan daha böyle Allah'ın kaderi Allah'ın planı olarak bakılıyor.” diyerek yaşanan olumsuz olayda insanın iradesini ve gücünü aşması sebebiyle Allah'ın planı olarak görme eğiliminde olduğunu belirtir.

“Hayatın Düzeni Gereği Olma” koduna işaret eden 2 katılımcının (K14İLH, K15PSK) yanıtlarını incelediğimizde katılımcıların yaşanan olumsuz rastlantısal tecrübeleri hayatın içerisinde var olan ve kişinin davranışlarını ve iradesini aşan bir düzenin zorunlu bir unsuru gibi gördüklerini söylemek mümkündür. K14İLH:

Aslında ying yang acıların içinde lütuf lütufların içinde acı da var. Yani bir acıyı sadece acı olarak nitelemek de her zaman kadar doğru deprem mesela çok acılı bir süreç ama yeryüzünün devamı için çok gerekli değil mi daha büyük bir perdeden baktığımız zaman.

diyerek aslında olumlu ve olumsuz olayların bütününi oluşturan parçalar olduğunu ifade eder. K15PSK ise hayatın istisnasız bir şekilde her zaman insanı mutlu etmediğini ve var olan ahenk gereği olumsuzlukların da zaruri mevcudiyetini; *“O yüzden bence karşılaşılan bu olumsuz tesadüfler ya da olumsuz rastlantılar da hayatın gerçekliğini de bir yönde gösteriyor (...)”* şeklinde hayatın gerçekliğine vurgu yaparak açıklamıştır.

Bu kategori altında son olarak 2 katılımcının (K1İLH, K18İLH) verileri ile “Davranışın Karşılığı Olmama” kodu ortaya çıkmıştır. K1İLH, *“Bazı şeyleri hata yapmana gerek yoktur belki de onun olması seni hatadan engellemiştir (...)”* şeklinde K18İLH ise *“(...) o zaman Allah beni yaptığım şu şey sebebiyle cezalandırdı mı sonucuna çıkar. Ama bence öyle değil işte yani bir sebebi var ki bir sonucu oldu ama benim orada cezalandırmam yaptığım bir ceza sebebiyle değil ki (...)”* şeklinde ifade ederek aslında başlarına gelen olumsuz olayın doğrudan kendi yaptıkları herhangi bir davranış sebebiyle bir ceza olarak değil de kişinin davranışlarından bağımsız bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkün görünmektedir. Ayrıca ‘Kişinin Davranışlarından Bağımsız Bir Düzen Sebebiyle Olma’ kategorisi altında yorum yapan 7 katılımcının 6’sının İlahiyat eğitimi almış katılımcılar olması dikkat çekici olmaktadır. Anlaşılan o ki daha dindar olduğu düşünülen kişilerin sahip oldukları Allah inancının olumsuz olaylar karşısında kendilerini suçlu ve kusurlu hissetmeyip aksine dini inançlarının destekleyici gücünü hissettikleri söylenebilir. McIntosh, Silver, Wortman’ın (1993), Tix, Frazier’in (1998), Park’ın (2005), çalışmaları da olumsuz yaşam olayları karşısında dinin desteleyici rolünü dile getiren çalışmalardan yalnızca birkaçıdır. Dolayısıyla çalışmamızda ulaştığımız bulgular mevcut çalışmalarla da desteklenmektedir.

“Olumsuz Rastlantısal Olayların Tanımlanması” alt temasında 12 katılımcıdan (K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK K7PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH K20PDR) elde edilen veriler doğrultusunda

“Anlam Barındırma Yönüyle Tanımlanması” kategorisi oluşturulmuştur. Burada katılımcıların günlük hayatta tecrübe edilen olumsuz rastlantısal olaylar karşısında bu olayların bir anlam barındırdığını, bir anlamı gerçekleştirmek üzere meydana geldiğini veya tam aksine olumsuz rastlantısal olayların meydana gelişinde herhangi bir sebep ve anlam olmadan meydana geldiğini düşünmesinin söz konusu olduğu görülmüştür. Bu sebeple bu kategorinin “Anlam İçerme” ve “Anlam İçermeme” şeklinde iki alt kategoriye ayrılması daha uygun bulunmuştur. Bulgularda 11 katılımcının (K2PDR, K3İLH, K5PDR, K7PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH K20PDR) “Anlam İçerme” alt kategorisindeki verileri “Anlam İçerme” ve “Olayın Ardındaki Sebebi Fark Edememe” kodları şeklinde ayrıldığı gözlemlenmiştir.

“Anlam İçerme” kodu ile 11 katılımcıdan (K2PDR, K3İLH, K5PDR, K7PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH K20PDR) bu durumu bir metafor üzerinden açıklayan K7PDR; insanın içinde bulunan iman ışığının güçlü ve zayıf olmasıyla eşyaya bakışının da bundan etkileneceğini düşünmektedir. Eğer kişinin içindeki iman ışığı güçlü ise ona meydana gelen olayların sebebini görmeyi kolaylaştırır ancak aksine iman ışığı zayıfsa yaşamını ve etrafında meydana gelen olayları göremez ve doğru okuyamaz, şeklinde açıklar. *“Yani bir anlamı var buna iman edenler ediyor etmeyenler de etmiyor.”* diyerek meydana gelen olayın kişi tarafından fark edilsin veya edilmesin bir anlam barındırdığını düşünür. Yaşanan olumsuz olayların ve acıların insanı büyüttüğüne ve olgunlaştırdığına inanan K14İLH ise *“İşte ben orada anlamın konusu yapmayla beraber -bu çok tasavvufi bir görüştür ayrıca- lehine çevirebileceğini düşünüyorum.”* diyerek burada önemli olan hususun yaşanan olayın kişi tarafından anlamın konusu olarak ele alınması olduğunu belirtir. K12PSK da yaşanan olumsuz rastlantısal olayların ardında kendisinin bir anlam aradığını ancak bu eğilimin kişiden kişiye farklılık göstermesini şöyle açıklar; *“Bazı insanlar için işte ben bir anlam aramaya çalışıyorum o insan için bir anlamı yoktur.”*

“Anlam içerme” alt kategorisindeki “Olayın Ardındaki Sebebi Fark Edememe” kodunu vurgulayan katılımcılardan (K3İLH, K12PSK, K18İLH) K3İLH, yaşanan olumsuz olayların genel itibarıyla ya ceza ya imtihan olarak

değerlendirildiği ancak bu iki sebep dışında başka sebeplerin de olabileceğini ifade ettikten sonra şunu belirtir; *“Belki o sebep ben bilmiyorumdur ama Allah Teala biliyordur o sebebi fark edemiyorumdur.”* K18İLH de *“(…) ben o olan olayın bir arkasında sebep olduğunu ve bizim bunu bilemeyeceğimizi söyledim ya (...)”* diyerek yine olayların ardında bir sebep ve anlam bulunduğundan şüphe etmeksizin var olan sebebin kişi tarafından anlaşılama ihtimaline vurgu yapmıştır.

İnsanın gerek yaşamı boyunca karşılaştığı olaylara karşı gerekse bir bütün olarak yaşama karşı herhangi bir anlam duygusu inşa etmesi son derece önemlidir. Nitekim logoterapinin kurucu isimlerinden olan Viktor E. Frankl (2020: 113); insanın hayatında oluşturduğu anlam duygusu nispetinde zorluklara göğüs gerebileceği, yaşadığı olumsuzluklarla başa çıkabileceğini ifade eder. Herkes için genel geçer bir anlamın bulunmaması da kişiyi bu konuda harekete geçirmeye ve kendi yaşamının anlamını inşa etmeye yöneltir. Böylece herkesin hayatında kabul ettiği anlam kaynağı birbirinden farklılık gösterse de yaşadığı olumsuz olaylarla başa çıkmasında benzer destekleyici rol üstlendiği söylenebilir. Çalışmamızda da katılımcıların olumsuz rastlantısal olaylar karşısında bir anlam duygusu bularak durumla başa çıkmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Bu durumun katılımcıların olumsuz rastlantısal olaylara dayanma ve bu olayların üstesinden gelmeye yönelik motivasyon kaynağı olma rolünü üstlendiğini söylenebilir. Öyle ki katılımcılardan bazıları olumsuz olayların meydana gelmesindeki anlamı açıkça fark edemeseler bile ortada bir anlamın bulunduğundan şüphe etmemektedirler. Yalnızca o an için anlamın kendilerine görünür olmadığını düşünmektedirler. Dolayısıyla çalışmamızda katılımcıların olumsuz olaylar karşısında gösterdiği anlam arama eğilimi ile Frankl’ın insanın anlam ihtiyacıyla ilgili dile getirdiği düşünceler son derece örtüşmektedir.

Bu tema altındaki diğer alt kategori olan “Anlam İçermeme” kategorisinde ise 2 katılımcının (K6PSK, K12PSK) verileri “Sebepsiz Olma” koduyla karşımıza çıkmıştır. Bu kategori altında yer alan 2 katılımcı da psikoloji eğitimi almıştır. K6PSK kendi yaşamında tecrübe ettiği olumsuz bir rastlantısal olay sonrasında bu duruma yönelik değerlendirmesini *“(…) aslında tesadüf deyip işin içinden çıkıp kendimi rahatlatmaya çalıştım bu şekilde oldu yani o an öyle denk gelmiştir diye*

düşündüm.” şeklinde ifade etmiştir. Yaşanan olaylara yönelik bir anlam çıkarma eğiliminde olma veya olmama durumunun kişiden kişiye farklılık göstereceğini düşünen K12PSK ise; “(...) o insan için bir anlamı yoktur. Her an her şey olabilir burası dünya abi der geçer o hiç rastlantısalmış bilmem neymiş öyle denk geldi başımıza bu geldi öyle hayat bunlar falan der geçer bunlar hiçbir anlam çıkarmaz etmez (...).”

Olumsuz rastlantısal olayların anlam barındırma yönüyle tanımlanması konusunda bulgulardan hareketle ‘Anlam İçerme’ ve ‘Anlam İçermeme’ olarak iki alt kategori oluşturulmuştur. Bulgular incelendiğinde yaşadıkları olumsuz rastlantısal tecrübelerde bir anlamının bulunmadığını, meydana gelen olayın herhangi bir sebebi olmadığını düşünen katılımcıların bu tutumlarının onlara daha rahat hissettirmesi sebebiyle tercih edildiği düşünülebilir. Öyle ki katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere meydana gelen olayın ardında bir anlamın bulunduğunu düşünmek ve bu olayın sebebini çözmeye çalışmak onlar için bir zorlu bir yorum sürecini beraberinde getirecektir. Oysa yaşanan olumsuz tecrübenin herhangi bir anlam barındırmadığı, bir sebep üzerine meydana gelmediğini düşünmek zorlu bir düşünsel süreçten kişiyi kurtarmaktadır. Nitekim anlam arama eğiliminde olan katılımcıların ulaştıkları sonuçlar da ihtimal düzeyinde kalmaktadır. Ancak her şeye rağmen yaşanan olay üzerine düşünmeden boş vermenin kısa süreli rahatlığındansa zahmetli bir düşünsel faaliyet sonucunda kişinin kendi çabasıyla varmış olduğu sonucun kişiye uzun süreli bir tatmin hissi ve olumlu duygular sağladığının yadsınamayan bir gerçek olduğu düşünülmektedir.

1.1.4 Rastlantısal Olaydan Etkilenme Durumunun Katılımcıların Olayı Tanımlamasına Etkisi ile İlgili Bulgular

Yaşanan olumsuz bir rastlantısal tecrübe neticesinde kişinin içinde bulunduğu durumun meydana gelen olayı tanımlamaya nasıl etki ettiği anlaşılmak istenmiştir. Bu sebeple önce katılımcılara bir kazaya, afete denk gelmek, beklenmedik bir kayıp yaşamak gibi olumsuz rastlantısal örnekler sunulmuş ve bu durumda olmaları halinde nasıl bir yorumlamaya gidecekleri sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan elde edilen bulgularla Tablo 6 oluşturulmuştur.

“Rastlantısal Olaydan Etkilenme Durumunun Katılımcıların Olayı Tanımlamasına Etkisi” temasında katılımcıların herhangi bir rastlantısal olaydan olumlu veya olumsuz yönde etkilenme durumunda bu durumun rastlantısal olayları tanımlamalarında nasıl etkili olduğu merak edilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle öncelikle “Psikolojik Durum İle İlişkilendirerek Tanımlama” kategorisi oluşturulmuştur. Katılımcıların bu kategori çerçevesinde olayı tanımlarken mevcut psikolojik durumlarından hareketle olayı tanımlamalarının değişmesi, psikolojik olarak olayın kendilerinde bıraktığı olumlu veya olumsuz duyguları dile getirdikleri gözlenmiştir. Bu sebeple bu kategori “Olumsuz Duygular Hissetme” ve “Olumlu Duygular Hissetme” şeklinde 2 alt kategoriye ayrılmıştır.

Tablo 6: Olaydan Etkilenme Durumunun Olayı Tanımlamaya Etkisi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Psikolojik durum ile ilişkilendirerek tanımlama	Olumlu duygular hissetme	17	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR K20PDR
	Olumsuz duygular hissetme	13	K1İLH, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH K20PDR
Din ile ilişkilendirerek tanımlama	İnancın olayı tanımlamaya etkisi	14	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR K7PDR, K8İLH K9İLH, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K17İLH K18İLH, K20PDR
	Olayın dini inancı etkilemesi	8	K1İLH, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K20PDR

“Olumlu Duygular Hissetme” kategorisi altında 12 katılımcıdan (K1İLH, K2PDR, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K10PDR, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen veriler “Olumlu Duygular Hissettiren Bir Durum” kodunu öne çıkarmıştır. Burada katılımcıların yaşanan rastlantısal tecrübeye yönelik olumlu bir bakış açısıyla bakarak olumlu bir tanımlama yaptıkları görülmektedir. Yakın bir arkadaşının da geçen yıl kaza yaptığını ve ağır bir şekilde yaralandığını belirten K1İLH arkadaşının bakış açısından da hareketle bu tür olaylar neticesinde kişilerin içinde bulunduğu durumun ve olaya yaklaşım tarzının “(...) *bundan kıl payı kurtulmak bir yandan da güçlendiriyor insanı bence. (...) yine elhamdülillah diyorsun (...)*” şeklinde olumlu olabileceğini açıklar. Benzer bir durumu yaşamak zorunda kalsa kendisinin de “*Kurtulanlar muhtemelen bir mucize yaşadık bu kadar kişinin arasında biz sağ kaldık diye bakıyorlardır.*” şeklinde bir tanımlama yapacağını düşünen K4PDR, olayla ilk karşılaşma anındaki muhtemel duygularını bu şekilde dile getirmektedir. Yaşanan olayın uzun vadede dini duygularına etki edebileceğini düşünen K6PSK olayla ilk karşılaşma anındaki tanımını “(...) *örneğin Allah'ın mucizesine tanık oldukları için (...) öyle büyük bir kazadan elim bir kazadan ben kurtuldum demek ki Allah'ın sevdiği kuluymuş şeklinde yorumlayıp (...)*” şeklinde dile getirir. K13İLH ise yaşanan duruma yönelik tanımlamanın “(...) *kendi yaşamından memnun değildir bunu ciddi bir uyarı olarak görebilir veya ikinci bir şans olarak görüp yeni bir şeye dönüştürebilir hayatını dönüştürebilir.*” şeklinde olabileceğini düşünmektedir.

“Olumlu Duygular Hissetme” kategorisi altında 12 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K5PDR, K9İLH, K10PDR, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) bir diğer kod olan “Olumlu Etkiler Bırakan Bir Durum” a değinmiştir. Katılımcıların burada rastlantısal olayın ilk yaşandığı anda farklı tepkiler gösterilebileceği ancak uzun vadede olaya yönelik olumlu bir tanımlama ve değerlendirme yapılacağını düşündükleri fark edilmektedir. Bu konuda K5PDR, babasının beklenmedik şekilde vefatının kendisinde ölüme yönelik olumsuz algıyı kırdığı ve ölüme önceki kadar korkunç bir durum olarak bakmadığını dile getirir.

Kendi tecrübesinden de hareketle: “(...) burada diye bir şey vardır ya anda yaşamak, anın tadını çıkarmak farkındalıklı bir hayat sürmek. (...) ve gerçekten işe yarar bir hayat sürdürmek için önemli bir dönüm noktası olduğunu düşünüyorum (...)” şeklinde anlatmaktadır. K10PDR ise yaşanan olayın ilk etkisini atlattıktan sonra olaya yönelik olumlu tanımlamalar gelişmesini: “(...) demek ki hayattayım yaşamımın bir amacı var anlamı var ve bir şekilde devam etmek zorundayım şeklinde bir inanç geliştirebilir.” sözleriyle açıklar. Olumsuz bir rastlantısal olaya şahit olmak ile bu olaydan bizzat etkilenmek arasında bir fark görmeyen K19PDR: “(...) çok romantik bir şey çıkacak ama şöyle mesela atıyorum işte ölümün aslında ona ne kadar yakın olabileceğini düşünebiliyor kişi ve belki sevdiklerine daha çok vakit geçirmesine vesile olabiliyor bu olay (...)” şeklinde olayın kişide olumlu etkiler bırakabileceği tarzda yorumlanabileceğini düşünmektedir.

“Olumlu Duygular Hissetme” kategorisinde yaşanan rastlantısal tecrübelerin şükür gerektiren bir durum olarak tanımlanabileceğini düşünen 5 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K10PDR, K11İLH, K14İLH) “Şükür Sebebi Olan Bir Durum” kodunu dile getirmiştir. Olumsuz bir rastlantısal tecrübeden kurtulduğunu düşünen K3İLH bu duruma yönelik: “Yani buradan şimdi sağ çıksaydım bu olaydan şükrederdim öncelikle kesinlikle önce şükrederdim (...)” şeklinde şükür duygusundan hareketle bir tanımlamaya gideceğini belirtir. K11İLH de olumsuz bir rastlantısal tecrübeden kurtulan bir kişinin olaya yönelik tanımlamasının “Hani bu benim başıma da gelebilir diye düşünebilir şu an hastanede olan ben de olabilirim diye düşünebilir ve şükreder diye düşünüyorum.” şeklinde yine şükür duygusundan hareketle olabileceğini vurgular.

Bulgular incelendiğinde katılımcıların olumlu bir rastlantı da yaşasa olumsuz da yaşasa nihayetinde bir şükür ve minnet duygusu içerisinde olduğu görülmüştür. Dini bir kavram olan şükür, en genel anlamıyla bir durum karşısında hoşnutluğun ifadesi, iyiliğin değerinin farkında olma durumunu karşılamaktadır (Göcen, 2020: 51). Günlük hayatta daha çok Allah’a karşı teşekkürü ifade etmek için kullandığımız şükür kavramını katılımcıların burada ağırlıklı olarak memnuniyet gibi olumlu bir duygu durumuna işaret edecek şekilde kullandığı fark edilmiştir. Bu sebeple “Şükür Gerektiren Bir Durum” kodu bir diğer kategori olan “Din ile İlişkilendirerek

Tanımlama” kategorisinde değil de “Psikolojik Durum İle İlişkilendirerek Tanımlama” kategorisinde değerlendirilmeye daha uygun görülmüştür.

“Psikolojik Durum İle İlişkilendirerek Tanımlama” kategorisi altında bulgulardan hareketle oluşturulan diğer alt kategori “Olumsuz Duygular Hissetme” kategorisidir. Burada öncelikle 10 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH) “Olumsuz Duygular Hissettiren Bir Durum” kodunu vurgulamıştır. Burada olumsuz bir rastlantısal olaydan etkilenme durumunda olumsuz duygular hissettiğini belirten katılımcılardan K10PDR: “(...) *bir ceza olarak değerlendirir belki de bunu kabul etmek çok zor çünkü sonuçta sakat kaldığında hani diyelim ki bir uzvunu kaybediyor ya da kolunu kaybediyor bu da bir yas süreci sonuçta (...)*” şeklinde olumsuz etkilenmiş bir kişinin yine olumsuz duygular içerisinde olacağını belirtir. Olumsuz bir olaydan etkilendiği takdirde kişinin üzerinde travmatik etkilere bulunacağını düşünen K15PSK bu durumdaki kişinin rastlantısal bir olayı: “(...) *böyle bir olayla karşılaştığında aslında bunu hayatının sonu gibi bile olarak yorumluyor olabilir.*” şeklinde tanımlanabileceğini ifade eder. Böyle bir durumu tanımlarken varsayımda bulunmanın bile kendisi için oldukça zor olduğunu oldukça zor bir psikolojik durum olduğunu belirten K16İLH: “(...) *bak öledebilirdim deyip hala hayattayım deyip hayata bir yerde tutunmaya çalışır belki (...)*” şeklinde bir tanımda bulunabileceğini ifade eder.

Bu kategori altında 9 katılımcının (K5PDR, K6PSK, K7PDR, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K16İLH, K20PDR) işaret ettiği bir diğer kod “İsyan Sebebi Olan Bir Durum” olmuştur. Katılımcıların burada yaşanan olumsuz rastlantısal olay neticesinde kişilerin isyan duygusu hissederek bu doğrultuda bir tanımlama yapılacağını düşündükleri görülmektedir. Örneğin beklenmedik bir biçimde babasının vefatına şahit olan K5PDR ölümle sonuçlanan bir rastlantısal olayın neticesi olarak çevresindekilerin olaya yönelik muhtemel tanımlamalarını: “(...) *çevresi bir yas sürecine girecek süreci atlatacak ve belki de isyan edecek. Ne bileyim keşke gitmeseydi keşke geç çıksaydı gibi keşkelerimiz oluyor maalesef.*” şeklinde açıklar. Yaşanan olumsuz bir rastlantı sonucunda kişinin dini inancında sarılmalar olabileceğini düşünen K6PSK: “*Neden benim başıma geldi de başka*

birinin başına gelmedi diye belki böyle bir hayal kırıklığına uğrayabilirler.” şeklinde olayın sebebinin isyankar bir tavırla sorgulanacağını ifade eder. Daha önce de değindiğimiz üzere olumsuz bir rastlantısal olayı ceza olarak değerlendirdiğini ifade eden K10PDR devamında: “(...) bunu neden benim başıma geldi şeklinde hani ben olsam belki bu kadar ciddi bir yaşam olayı karşısında belki ben de o tepkiyi verebilirim (...)” şeklinde kendisinin de duruma yönelik isyana varabilecek tanımlamalardan uzak kalamayacağını ifade eder.

Olaydan etkilenme durumuna göre rastlantısal olayı tanımlama temasında bulgular incelenerek oluşturulan bir diğer kategori “Din İle İlişkilendirerek Tanımlama” olmuştur. Burada katılımcılardan bazılarının kendi dini inançlarının olayı tanımlamaya etkisini bazılarının ise olayın dini inançlarına yönelik değişikliklerde bulunmasından hareketle tanımlamalar yaptığı fark edilmiştir. Bu sebeple öncelikle sahip olduğu dini inancın ve yönelimin olayı yorumlamaya etkisinin olduğunu belirten 14 katılımcıyla (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K17İLH, K18İLH, K20PDR) “İnancın Olayı Tanımlamaya Etkisi” alt kategorisi oluşturulmuştur. 7 katılımcıdan (K3İLH, K4PDR, K9İLH, K11İLH, K12PSK, K17İLH, K18İLH) elde edilen verilerle öne çıkan “Kader” kodunda K4PDR olumsuz bir rastlantısal olaydan sağ kurtulan kişilere yönelik “(...) uzaktan baktığımda şey gibi geliyor işte onların kaderinde daha hayatını devam ettirmek varmış (...)” şeklinde bir tanımlama yaparak olayı kaderle ilişkilendirmektedir. K9İLH olumsuz bir etkilenmeden hareketle yapılacak muhtemel tanımın: “(...) biraz daha kaderciliğe giriyor ama hani bu gerçekleşecek bir şey o an orada olmam gerekiyordu ve bunları yaşadım. Hani buna bağlayabilir. Veya olmasaydım bunları yaşamayacaktım bunlar başıma gelmeyecekti de diyebilir.” şeklinde olabileceğini düşünmektedir. K18İLH ölüme yol açan bir rastlantısal olayın kader ile açıklanabileceğini: “Diyelim ki şimdi ömrünün son bulup ecelin geldiği anı bu anlamda kadere oturtabiliyorum (...)” şeklinde ifade eder.

“İnancın Olayı Tanımlamaya Etkisi” kategorisinde 5 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K8İLH, K17İLH) tarafından “Ecelin Gelmemiş Olması” kodu öne çıkarılmıştır. Burada katılımcıların yaşanan rastlantısal olaylardan kurtulan kişiler

için henüz ölüm vaktinin gelmemesinden hareketle tanımlamaya gittikleri anlaşılmıştır. Bazı katılımcıların da dini literatürde sadaka vermenin ömrü uzatacağına dair rivayetlere atıf yaptığı görülmüştür. Mesela K1İLH bu durumun tanımlanmasını gülerek: “*Verilmiş sadakası varmış, yaşayacak günü varmış (...)*” şeklinde oldukça sık kullanılan günlük söylemlerle açıklar. K3İLH de bu durumdaki kişinin tanımlamada sadaka verme rivayeti ile ilişkilendirildiğini: “*Buradan sağ çıkanlar kesin diyorlardır ki verilmiş sadakamız vardır.*” diyerek şüpheyi mahal vermediği bir açıklama yapmıştır. K8İLH bu durumu: “*(...) ölmeyen de yaşayacak ömrümüz varmış der, ecelimiz gelmedi der yani.*” şeklinde tanımlarken benzer şekilde yaşanan tecrübelerin daha çok kader ile ilişkisini kuran K17İLH bu durumun “*(...) daha yaşayacak bir şeyler var daha ömrümüz var yani ecel demek ki burada değil başka yerde başka şekilde gelecekti diye düşünüyor olabilirler.*” diye tanımlanabileceğini ifade etmektedir.

“İnancın Olayı Tanımlamaya Etkisi” kategorisi altında rastlantısal olaylardan olumsuz bir şekilde etkilenen hatta hayatını kaybeden kişilerden hareketle bu olaylara yönelik nasıl bir tanımlama yapılabileceği değerlendirildiğinde 4 katılımcı (K2PDR, K4PDR, K8İLH, K18İLH) “Ecelin Gelmiş Olması” koduna işaret etmiştir. Burada katılımcılardan K2PDR böyle bir varsayım karşısında: “*Orada şey olarak düşünürüm herhalde vadesi gelmiş dolmuş (...)*” şeklinde tanımlama yapabileceğini dile getirirken K4PDR benzer şekilde hayatta kalan kişinin mucize olarak tanımlayabileceği rastlantısal durum için vefat eden kişiler için: “*(...) vefat eden kişilerin de hep deriz ya vakti dolmuş bunun artık diye o sürenin sonuna gelmişler gibi geliyor.*” şeklinde tanımlama yapabileceğini ifade eder.

Bu kategori altında 7 katılımcının (K7PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K20PDR) vurguladığı bir diğer kod “İnancın Yorumu Değiştirmesi” olmuştur. Katılımcılar burada sahip olunan dini inancın ve dini yönelimin tecrübe edilen olaya yönelik tanımlamayı etkilediğini dile getirmişlerdir. İnancın kimi zaman insan için kurtarıcı bir rol oynadığını düşünen K12PSK bu tür olayları yorumlamadaki etkisini: “*Yani dediğim gibi gene dini inanca göre değişir dini inanç böyle olaylarda kritik nokta oynar.*” şeklinde dile getirir. Olumsuz bir rastlantısal olaydan kıl payı kurtulmanın inançlı kişi tarafından mucize olarak

değerlendirilebileceğini olumsuz yönde etkilenmenin de travmatik etkileri olabileceğini düşünen K15PSK inancın, düşünce yapısının, psikolojik durum gibi çeşitli etmenlerin olayları tanımlamayı da o doğrultuda değiştireceğini “(...) *kişiden kişiye değişiyor olabilir hani insanların hayata bakışı o anki psikolojik durumu sonraki psikolojik ilerleyişi her şeyi değiştiriyor tabii ki.*” şeklinde ifade eder.

Rastlantısal olaylardan etkilenme durumunun “Olayı Tanımlamaya Etkisi” teması altında oluşturulan “Din İle İlişkilendirerek Tanımlama” kategorisinde bulgulardan hareketle “Olayın Dini İnancı Etkilemesi” alt kategorisi oluşturulmuştur. Burada 8 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K20PDR) “İnancın Olumlu Etkilenmesi” kodunu dile getirmiştir. Katılımcıların yaşadıkları olay olumlu da olsa olumsuz da olsa durumu dini inançları ile ilişkilendirerek sahip oldukları inancı olumlu yönde etkileyecek tarzda tanımlamalar yaptıkları fark edilmiştir. Örneğin K6PSK, yaşanan olaydan olumsuz yönde etkilenen kişinin ciddi bir hayal kırıklığıyla inancında sarsılmalar olabileceğini düşünürken olumlu yönde etkilenen kişilerin:

Olumlu etkilenenler de örneğin Allah'ın mucizesine tanık oldukları için belki inancı bir kat daha artacaktır öyle büyük bir kazadan elim bir kazadan ben kurtuldum demek ki Allah'ın sevdiği kuluymuş şeklinde yorumlayıp dini inançları bir kat daha artabilir örneğin, ben öyle düşünüyorum.

şeklinde inancın olumlu etkilendiği bir tanımlamaya gidebileceğini dile getirmektedir. Benzer şekilde K20PDR, olumsuz etkilenmiş bir kişinin isyana varabilecek tutumları olabilecekken hem olumlu hem olumsuz olaylarda iyimser bir tutuma sahip olunması gerektiğini “*Yani belki beterin beterinden korudu Allah bizi diye olumluya yorumlama olumluya çalmak böyle olur herhalde benim adıma.*” sözleriyle ifade eder.

Yaşanan rastlantısal olayların dini inancı olumsuz etkilemesi kategorisi altında 2 katılımcının (K6PSK, K13İLH) bu olayların dini inançlarına da olumsuz yönde etki ettiğini dile getirmeleriyle “İnancın Olumsuz Etkilenmesi” kodu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda olumsuz bir olayda kişinin isyana varan sorgulamaları ile birlikte durumun inancına da etkisini K6PSK: “*Olumsuz etkilenenler yani dini inancı*

varsa belki o dini inancında sarsılmalar olabilir.” şeklinde açıklar. Böyle bir durum karşısında K13İLH kişinin uzun vadede Allah ile olumlu bir ilişkiye sahip olabileceğini düşünse de özellikle olayın ilk yaşandığı anda kişinin olayı tanımlama eğilimini: “(...) Allah'a karşı hınç duyup o zihnindeki tabuları dinsel tabuları tırnak içinde isyan etmesine bile izin vermeyip içten içe duygusunu bastırıp olayı atlatmış gibi de olabilir. Halbuki travması içten içe devam ediyordur (...)” diyerek ifade eder.

Sonuç itibarıyla bu tema altındaki bulguları incelediğimizde; katılımcıların genel olarak olumlu veya olumsuz bir dini inanca sahip olmalarının rastlantısal olayları tanımlamalarına da paralel bir etkisi olduğu görülmüştür. Öyle ki yaşanan olumlu veya olumsuz bir olay karşısında kişi dini inancın olumlu yansımalarını hissedip dinin destekleyici etkilerini hissedebiliyorken aksine kimi zaman yaşadığı olay dini inancını olumsuz etkilemekte ve suçlayıcı bir tavır içerisinde olabilmektedir. Aydın da (2011) geniş bir örneklem üzerinde yaptığı çalışmada olumlu Tanrı algısı, olumlu dini başa çıkma gibi din ile kurulan olumlu ilişkinin yaşamı sürdürmede olumlu etkisini bulgularken olumsuz Tanrı algısı, olumsuz dini başa çıkma, dua gibi dini pratiklerin düşük seviyede olmasıyla yaşama yönelik olumsuz tavır ve intihar eğilimleri arasında anlamlı düzeyde bağlantıya ulaşmıştır. Dolayısıyla çalışmamızda elde ettiğimiz bulgular bu çalışmanın sonuçlarıyla da örtüşmektedir.

1.2. Rastlantısal Olayları Meydana Getiren Sebeplerle İlgili Bulgular

Bu tema altında katılımcıların günlük hayatta tecrübe ettikleri rastlantısal olaylar karşısında bu olayları nasıl yorumladıkları, nasıl anlamlandırdıkları, bu olayı meydana getiren sebebin ne olduğunu düşündükleri anlaşılmak istenmiştir. Bu sorulara yanıt bulma amacıyla katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiştir. Ayrıca katılımcıların olumsuz rastlantısal olayların sebepleri sorulduğunda benzer şekilde yanıtlar verdikleri ve rastlantıların olumlu ve olumsuz olmasına göre meydana gelme sebebi konusunda ayırım gözetmedikleri dikkat çekmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle olumlu ve olumsuz rastlantısal olayların meydana gelme sebebi aynı tema altında incelenmiştir ve Tablo 7 oluşturulmuştur.

Görüşme yapılan bütün katılımcılar olumlu veya olumsuz rastlantısal olayların meydana gelmesinde ve bu tür olayları yaşamalarında sebep olarak kendileri dışında dışsal bir etkenin varlığını öne sürmüşlerdir. Elde edilen bulgularla oluşturulan “Dışsal Sebepler” kategorisi “Din İle İlişkili Sebepler” ve “Metafizik Sebepler” olarak iki alt kategoriye ayrılmıştır. Veriler incelendiğinde yine görüşme yapılan bütün katılımcılar olumlu veya olumsuz rastlantısal olayların meydana gelmesinin sebebini din ile ilişkilendirmişlerdir. Bu kategoride dile getirilen düşüncelerden hareketle “Kader”, “Allah'ın Kendini Hissettirmesi”, “Dini Kimlikle İlişkilendirme”, “İbadetlerin Karşılığı Olma” ve “Gereklilik” kodlarına ulaşılmıştır.

Tablo 7: Rastlantısal Olayları Meydana Getiren Sebepler

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Dışsal sebepler	Din ile ilişkili sebepler	20	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
	Metafiziksel sebepler	11	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K5PDR, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH
İçsel sebepler	Bilişsel Sebepler	16	K1İLH, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
	Psikolojik sebepler	9	K1İLH, K2PDR, K4PDR, K5PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K16İLH, K18İLH

K10PDR hariç diğer tüm katılımcılar tarafından dile getirilen “Kader” kodu çerçevesinde bulgular incelendiğinde katılımcıların tecrübe ettikleri rastlantısal olayların önceden belirlenmiş bir plan dahilinde meydana geldiği, Allah’ın irade ve kudreti ile yaşanan olaylar olduğunu düşündükleri fark edilmiştir. K4PDR; *“Aslında rastlantısal yani ben bu durumun öncesinde planlandığını bizim sadece bu oyunda bir figüran olduğumuzu düşünüyorum. Her şey belli yaşayacağımız şeyler mesela.”* şeklinde rastlantısal olaylar da dahil yaşadığı bütün olayların kaderde belirli olduğunu ifade eder. Babasının beklenmedik şekilde ani vefatından etkilenen K5PDR kendi rastlantısal tecrübesinden de hareketle olumsuz rastlantısal olayların meydana geliş sebebini:

(...) bunun hani vademizin dolmasıyla bu hayattaki yaşayacağımız ve yapacağımız şeylerin artık son bulması ile ve o gün orada o saatte o gün orada o saatte olmasak bile normal bir yerde evde otururken de o saatte bizim ölmemiz ve hayatımızın sona ermesi gerekiyor (...)

sözleriyle kader ile ilişkilendirir. K6PSK, bu sorunun işin içinden çıkamadığı konulardan birini işaret ettiğini belirtse de *“Yani kader aslında bunu düşündüğüm zaman biraz kadere yönelmiş oluyorum. İnsanlar için önceden çizilmiş bir şeyler var demek ki bunlar karşımıza olması gerektiği zamanda olması gerektiği yerde karşımıza çıkıyor diye biraz kaderciliğe kayıyorum burada.”* diyerek insanların rastlantısal tecrübeler yaşamasını kader ile açıklamaktadır. K7PDR de olumlu veya olumsuz Allah’ın kişiye yaşatmak isteyeceği herhangi bir olayı bir şekilde yaşatacağını: *“Yani ben bu kader ya gerçekten olması gerekiyorsa olacak size ulaşacak bir hayrın ya da şerrin önüne kimse geçemiyor (...).”* sözleriyle ifade eder. Benzer şekilde K12PSK de bu durumun kader inancından bağımsız bir konu olmamasını: *“(...) ben şimdi kader inancı olan bir insan olduğum için bizim için hazır yazılmış bir plan olduğunu düşünüyorum bir plan program var yazılmış bir*

harita var ve ona göre yaşadığımızı düşünüyorum (...)” şeklinde kendi planları dışında başka bir plan üzerine yaşadığını açıklamaktadır.

Rastlantısal olayların meydana gelme sebebini “Din İle İlişkili Sebepler” kategorisi çerçevesinde değerlendiren 13 katılımcıdan (K1İLH, K2PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen bulgulara “Allah’ın Kendini Hissettirmesi” kodu öne çıkmıştır. Veriler incelendiğinde katılımcıların günlük hayatta tecrübe ettikleri rastlantısal olaylarda Allah’ın izini gördüklerini söylemek mümkündür. Bu tecrübeler onlara Allah’ı hatırlatmakta ve Allah’ın kendi varlığını o an orada kullarına hissettirmek amacıyla bu olayların yaşandığını düşünmektedirler. Tecrübe ettiği olaylara kendi Müslüman kimliğinden hareketle bakan K1İLH: “(...) *netice iyi de olsa kötü de olsa bir yerde Allah’ı hatırlıyoruz. Yani ya elhamdülillah diyoruz ya da vardır bir hayır bir nasip deyip genellikle Allah’a dönüyor o yüzden rahatlatıyor.*” diyerek olumlu da olsa olumsuz da olsa her durumu kendisi için Allah’a açılan bir kapı gibi gördüğünü dile getirmektedir. Hissetmenin düşünce ve bilgiden çok daha kuvvetli bir yöntem olduğunu ifade eden K8İLH, kendi yaşamış olduğu rastlantısal tecrübeye de Allah’ın mutlu olacağı ve onun istediği tarzda bir yardım yaptığını düşünerek o an Allah’ın kendini hissettirmek istediğini belirtir. Bu konudaki düşüncelerini de: “*Benim, düşüncemde bu rastlantısal olaylar o Tanrı’nın kendini hissettirmesi yani kendini öğretmesi, göstermesi ve bunu da en kuvvetli şekilde hissettirmeyle yapacağı için olaylar bu yani.*” şeklinde ifade etmektedir. K13İLH ise “*Allah Teâlâ’nın her daim hayata müdahil olduğunu düşünmeye çalışıyorum benim yaşadığım olaylara müdahale ettiğini karşılaşmalarımda bu şekilde müdahalelerin olduğunu düşünüyorum rastlantı değil de Allah’ın müdahalesi Allah’ın imtihanı gibi.*” diyerek bazen hemen fark etmese de uzun vadede mutlaka yaşadığı olaylarda Allah’ın izlerini fark ettiğini dile getirir. Günlük hayatta alışageldiğimiz ve oldukça önemsiz görünen lezzet gibi sevgi gibi ilim öğrenme hazzı gibi bazı duyguların insana Allah tarafından bir sürpriz olarak verildiğini düşünen K14İLH bu tür olaylar için düşüncelerini: “(...) *yani bu tam da Tanrı’nın var olduğu yer hayatın içinde Tanrı’yı yakaladığım yerler benim buralar.*” şeklinde ifade eder. K17İLH de “(...) *Allah’ın bir yardımı inayeti yine diyorum ya beni duyduğunu işittiğini gördüğünü*

hissetmek oluyor (...)” sözleriyle benzer şekilde yaşadığı olayın sebebini Allah'ın kendini hissettirmesi olarak açıklamaktadır.

Veriler incelendiğinde bazı katılımcıların Allah'ın bir mesaj yoluyla veya lütuf yoluyla kendini hissettirdiğini ifade ettikleri görülmektedir. Örneğin insanın alışkanlıklarla sıradan bir hayat sürerken rastlantısal olaylar yaşamasının sebebini insan için bir lütuf olarak gören K14PDR bu durumu: *“Bence yıldız tozu gibi bir şey sürpriz sürpriz yani lütuf gerçekten lütuf.”* şeklinde açıklar. Rastlantısal olaylar yaşama sebebini Allah'ın bir delili bir ayeti olarak gören K18İLH ise *“(…) bu tarzdaki olaylar da Allah'ın varlığını Allah'ın bizim üzerimizdeki gözetimini Allah'ın insanoğlunda bak ben buradayım deme biçimi bence bir şekilde.”* diğeri Allah'ın varlığını hissettirdiği düşüncesini dile getirir.

Rastlantısal olayların “Din İle İlişkili Sebepler” kategorisi altında bir sebeple meydana geldiğini düşünen katılımcılardan 8'inden (K1İLH, K2PDR, K7PDR, K8İLH, K10PDR, K13İLH, K17İLH, K20PDR) elde edilen bulgularla “Dini Kimlikle İlişkilendirme” koduna ulaşılmıştır. Katılımcıların bazen kendi dinleri ve Müslüman kimlikleri ile bazen de özellikle bir dine veya dini unsura vurgu yapmadan genel itibariyle kullandıkları dini inanç kavramı için 8 katılımcıdan (K1İLH, K2PDR, K7PDR, K8İLH, K10PDR, K13İLH, K17İLH, K20PDR) K1İLH, rastlantısal olayların insanlar tarafından yaşanma sebebini: *“Müslüman olarak bakabilirim. Müslüman dışı yani Müslüman perspektifiyle çok rahat bakabiliyorum.”* şeklinde doğrudan Müslüman kimliğiyle açıklama yapmanın kendisi için kolaylığını dile getirmiştir. K8İLH ise bir yardım faaliyeti sırasında zor bir durumda kalmış ve beklenmedik bir rastlantı yaşamasının sebebini:

Bunu mesela şey olarak anladım yani yapılması gerek, destekliyor yani Allah yani buna biri Allah der biri iyi düşünce der inanmayan insanlar der ki yani iyilik ile nasıl diyeyim hani iyilik dünyadaki var olan ne derler ya hani bu iyilik itemi diyeyim. Yani sadece ben dindar olduğum için bunu Allah'a bağlıyorum (...)

şeklinde anlamlandırdığını dile getirmiştir. Rastlantısal olayın yaşanma sebebinin kişinin inanç yapısına göre değişkenlik göstereceğini düşünen K20PDR, kendi inancında bunun Allah tarafından bir hediye gibi görmesini: *“Yani bence bu inanç*

yapısına bağılı olarak değişebilir bana göre Allah'ın bir lütfu diyebilirim yani öyle deyip işin içinden çıkmak daha kolay geliyor.” sözleriyle açıklar.

“Din İle İlişkilendirme” kategorisi altında 4 katılımcı (K1İLH, K4PDR, K6PSK, K7PDR) “İbadetlerin Karşılığı Olma” koduna işaret etmiştir. Burada K1İLH; “(...) spesifik dua edip tamamen o işin bir hafta sonra işe alınmıştım.” ve K4PDR; “(...) hani hep deriz ya işte sadaka ver, hani belki onları hafifletiyoruz başımıza gelecek kötü şeyleri ya da güzel şeyleri arttırıyoruz (...)” ifadeleriyle günlük hayatta yapılan bir davranışın veya ibadetin karşılığı olarak rastlantısal olaylar yaşandığını belirtmişlerdir.

Din ile ilişkili bir sebepten hareketle rastlantısal olayların meydana geldiğini düşünen katılımcıların bulgularından hareketle son olarak “Gereklilik” koduna ulaşılmıştır. Burada K6PSK olumsuz rastlantılar neticesinde hayatını kaybeden kişilerden hareketle bu tür rastlantıların meydana geliş sebebini bir gereklik olarak nitelemektedir. Herhangi bir dini kavrama değinmeden önceden yapılmış bir plan doğrultusunda kişinin belirli görevleri olduğu ve aslında söz konusu rastlantıların yaşanmasıyla da kişinin kendisi için belirlenmiş görevi yerine getirdiğini: “(...) onun yaşamı ömrü oraya kadardı. Yani bu dünyadaki görevi oraya kadardı ve görevi doldu yaşamının sonlanması gerekti diye düşünüyorum ben.” sözleriyle açıklar. K12PSK kişinin yaşanan olumsuz rastlantısal tecrübe karşısında yapabileceği bir şey olmadığını ve bu durumun önlenemeyeceğini: “(...) olması gereken buydu o gün o kazadan kurtulsaydı bugün bu kazada da ölebilirdi bir şekilde bu kişinin ölmesi gerekiyordu (...)” şeklinde yine din ile ilişkilendirmediği bir gereklik durumuyla açıklamaktadır.

Rastlantısal olayların meydana gelme sebebini öğrenmek amacıyla soru yönelttiğimizde görüşme yapılan katılımcılardan 19’u durumu bir bağlamda dini bir kavram olan “Kader” ile ilişkilendirmişken yalnızca K10PDR’nin bu durumu kader ile ilintili görmemesi ilginç bulunmaktadır. Genel anlamda Allah’ın sonsuz ilim, irade, kudret sıfatları ile evrende meydana gelecek olayları bilmesi ve bunları gerçekleştirmesi anlamında kullanılan kader kavramının (Yavuz, 2001) planlamadan yaşadığımız olaylar olan rastlantılarla ilişkisi gayet olağan görünmektedir. Nitekim

çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrı bir tema olarak değerlendirdiğimiz kader ve rastlantısal olaylar ilişkisine baktığımızda katılımcıların kader inancının rastlantısal olayları da içerdiğini düşünmeleri sebebiyle buradaki sonuç anlamlıdır. Katılımcılar için özel bir ölçüt olarak belirlenmese de tüm katılımcılar İslam dinine mensuptur. Dolayısıyla katılımcıların yaşadığı ve etkilendiği rastlantısal olayların sebebi olarak dini unsurların dile getirilmesi tabiidir. Hatta dini tecrübe olarak da değerlendirilebilecek kimi rastlantısal olayların doğrudan Allah'ın varlığı ve dini inançla ilişkilendirilmesi dini tecrübenin Tanrı'nın varlığına delil olmasıyla ilgili yapılan çalışmalar ile örtüştüğü söylenebilir (Hemşinli, 2018).

“Rastlantısal Olayları Meydana Getiren Sebepler” temasında toplam 11 katılımcıdan (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K5PDR), K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH) elde edilen verilerle “Metafiziksel Bir Durum Olarak Değerlendirme” kategorisi öne çıkmaktadır. Katılımcılardan bazıları yaşadıkları rastlantısal tecrübelerin alışageldiğimiz fiziksel nedenlerden farklı bir nedenle meydana geldiğini düşünmektedir. Bazı katılımcılar bu tür olayların meydana gelme sebebini yukarıda da açıklandığı üzere din ile ilişkilendirirken bazıları ise din ile ilişkilendirmeden metafiziksel bir sebep ortaya koymaktadırlar. Elde edilen bulgulardaki bu ayrım sebebiyle “Metafiziksel Bir Durum Olarak Değerlendirme” kategorisi “Din İle İlişkilendirme” kategorisinden ayrılmıştır. Bu kategori altında dile getirilen düşüncelerde ise “Enerjisel Bir Durum Olma”, “Sezgisel Bir Durum Olma”, “Gözle Görülmeyen Bir İletişim Olma” kodları karşımıza çıkmaktadır. 7 katılımcı (K2PDR, K5PDR, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K16İLH, K17İLH) tarafından dile getirilen verilerle “Enerjisel Bir Durum Olma” kodu en yüksek frekansa sahip kod olmuştur. Bu çerçevede katılımcılar yaşadıkları rastlantısal olayların temel sebebini gözle görülemeyen ancak hissedilen bir tür güç şeklinde ifade etmektedirler. Örneğin yaşadığı rastlantıları, algısını yönlendirdiği bir duruma karşı enerji gönderme ve gönderdiği enerjinin karşılığını alma olarak değerlendiren K5PDR: “(...) sanki böyle enerjisel bir şeymiş gibi geliyor bana çok fazla enerji yolladığında bununla ilgili olan çok fazla beklentiye girdiğinde (...)” şeklinde düşüncelerini açıklamaktadır. K7PDR ise günlük hayatta yaşadığı karşılaşmalar, aklıdan geçen bir nesneye ulaşma gibi rastlantısal olayların insanların

sahip olduğu fizikötesi yönüyle ilgili olduğunu düşünmektedir. Başka insanlarla ilişkimizi de etkileyen bu yönümüzün karşılaştığımız rastlantısal olaylarla doğrudan ilgili olmasını da: “(...) *çünkü biz hani enerjisel varlıklarız bir yerde hepimize yüklendiği bir olumlu ya da olumsuz enerji de var bu aura mı derler artık bilemiyorum (...) insanın görmediği enerjisel boyutta bir şey var.*” şeklinde açıklar. Düşüncelerimizin bir gücü olduğuna ve bu gücü kullanarak rastlantısal olayları yaşama konusunda kendi etkimizin bulunduğunu vurgulayan K10PDR: “(...) *bence düşüncelerimizle, o enerji ile onu çekiyoruz gibi geliyor biraz da bana.*” diyerek açıklar. Yaşadığı rastlantısal olayların meydana geliş sebebini duygusal ve sezgisel gücünün yüksek olmasına bağlayan K17İLH bu durumu: “(...) *bir de şey enerjiyle alakalı acaba diyorum enerjimin de böyle yüksek olması sanki o şeyi sağlıyormuş gibi hissediyorum enerji ve his kuvvetiyle ilişkilendiriyorum açıkçası.*” diyerek açıklar.

Veriler incelendiğinde katılımcıların günlük hayatta tecrübe ettikleri rastlantısal olayların sebebini düşünürken bu durumu gözle görülmeyen enerjisel bir durum olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Burada dikkati çeken husus, katılımcıların bu durumu ifade ederken genellikle düşünce kavramı ile enerji kavramını beraber kullanmaları olmuştur. Katılımcılar meydana gelen olayların doğrudan düşünce yolu ile gerçekleşmesiyle enerji sebebiyle gerçekleşmesini birbirinden ayırmaktadır. Öyle ki rastlantısal olayların sebebini düşünce gücü olarak gören katılımcıların verilerinden hareketle ileride ayrı bir kategori altında yeni bir kod öne çıkmıştır. Fakat enerji sebebiyle meydana geldiğini düşündükleri rastlantısal olayların düşüncelerden de bağımsız olmadığını ve bu iki anahtar kavram arasında bir nevi sebep sonuç ilişkisi kurduklarını söylemek mümkün görünmektedir. Hill (2002), pozitif psikoloji ekseninde kişinin bir anlam ilişkisi kurduğu kutsal aracılığıyla manevi dönüşümünün psikolojik dayanıklılık, olumsuz duygu ve düşüncelerden uzaklaşma gibi kişisel enerjinin yapısını da olumlu yönde değiştireceğini dile getirir. Bu, kişinin davranışları ve inançları ile sahip olduğu enerjisel yönünün karşılıklı etkileşimine dair önemli bir veridir.

Rastlantısal olayların meydana geliş sebebi için “Metafiziksel Bir Durum Olarak Değerlendirme” kategorisi altında dile getirilmiş bir diğer kod “Sezgisel Bir

Durum Olma”dır. 5 katılımcı (K1İLH, K7PDR, K11İLH, K17İLH, K18İLH) tarafından vurgulanan bu kod ile katılımcılar, yaşadıkları rastlantısal olayın sebebini beş duyu organı ile gösteremedikleri ancak sezgi yoluyla algıladıkları ve hissettikleri bir durum olarak ifade etmektedirler. Yaşadığı bazı olayların insanın bu yönüne hitap ettiğini düşünen K7PDR: “(...) sezgisel bir durum aslında sanki insanın böyle sezgisel bir boyutu da var bazen anlamlandıramadığımız (...)” diyerek bir anlamda bu alana tam anlamıyla hakim olamadığını da ifade eder. Çeşitli rastlantısal olayların meydana gelmesinde insanların birbirine karşı besledikleri sevgi duygusunun hissetmeye doğrudan etkisi olduğunu düşünen K18İLH, bu durumu insanların ruhlar âleminde birbiriyle tanışıklığına dair hadis rivayetiyle de destekler. Buradan hareketle insanların özellikle kendisine yakın bir sevgi bağı bulunan kişilerle yaşadığı tecrübelerde hissetmenin önemini: “Yani bu içgüdüsel olarak anneler de falan da böyle hani çocuğuna bir şey olduğunda bir şekilde onu hissedebiliyor ya da sevdiğinin başına bir şey geldiğinde onu o an seni etkileyebiliyor bir orayla bir ilişkin yok ama bir an bir dumura uğrayabiliyorsun (...)” şeklinde vurgular.

“Metafiziksel Bir Durum Olarak Değerlendirme” kategorisi altında bulgulardan hareketle ortaya çıkan son kod “Gözle Görülemeyen Bir İletişim Olma” kodu olmaktadır. 4 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K7PDR, K18İLH) tarafından dile getirilen verilerden hareketle elde edilen bu kod çerçevesinde katılımcıların, rastlantısal olayların meydana geliş sebebi olarak kişiler arasında fiziksel kavramlarla tam olarak açıklanamayan ancak varlığı ve etkileri hissedilen bir iletişim şeklinde tanımladıklarını söylemek mümkündür. Örneğin K2PDR, özellikle sıkça yaşadığı aklından geçen kişinin kendisini araması olayları üzerine durumu: “Hani böyle bir şeyin olduğunu hani sanki görünmez bir bağın olduğunu hissettiriyor bana. Yani bir şeyin olduğunu düşünüyorum aslında insanları bağlayan birbirine sanki duygusal anlamda şeyler olabiliyor.” şeklinde açıklamaktadır. Yaşadığı rastlantısal olayların kişiler arasındaki duygusal birliktelikle ilişkili olduğunu düşünen K7PDR: “Hani kalpten kalbe bir yol vardır hattında belki o kalpler arası şey bağ hani bazı duyguların geçişini kolaylaştırıyor olabilir gibi geliyor bana.” şeklinde bu görünmez duygusal bağın meydana gelen rastlantıların sebebi olabileceğini vurgulamaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere K18İLH, rastlantısal olayların hissetme sebebiyle

meydana gelişinde insanların birbiriyle kurdukları bağın etkisi olduğunu düşünür. Burada da meydana gelen rastlantısal olayların temel sebebi olarak ruhlar arasındaki görünmez iletişimi: “(...) *ruhların birbiriyle olan çekimine bağlıyorum yani.*” şeklinde açıklamaktadır. Sonuç olarak katılımcılar bu kod çerçevesinde yaşadıkları rastlantısal tecrübelerin sebebi olarak insanların aralarında bulunan gözle görülmeyen bu iletişimi ve bu iletişim sebebiyle oluşan duygusal ve düşünsel ortaklığa bağladıklarını söylemek mümkün görünmektedir.

Clark (1973), beş duyuya hitap etmemesi sebebiyle şüpheli bir açıdan yaklaşılan sezginin bilincin farklı seviyelerinde fonksiyonel olduğuna ve insanın çeşitli yönden potansiyelini geliştirmede önemine dikkat çeker. Sezgiyi bir rehber olarak niteleyen Osho'ya göre (2003:152) bilinçli zihin, sınırlı bir yapıda olması sebebiyle kişiye sınırlı bilgi sunar. Ancak kişi tüm benliğiyle yönlendiği zaman sezgi onun için en doğru ve kapsamlı bilgiyi verebilir. Bu yetinin sınırlı olmaması sebebiyle kişiyi alışageldiği kalıpların da ötesine çıkarabilmektedir. Gerçek olan her şeyin aklî, aklî olan her şeyin gerçek olduğunu söyleyenlerin kıyasıya yanıldığını savunan Jung da (1997: 7) insanın bilgi ve tecrübesini yalnızca rasyonel akılla sınırlandıramayacağına vurgu yapar. Bu durum rastlantısal olayların meydana gelmesinin sebebini metafizik alana taşıyan, sezgi olarak ifade eden kişilerin dile getirdiği düşüncelerin haklılığını ortaya koymaktadır.

Rastlantısal olayları meydana getiren sebepler teması altında verilerden hareketle “İçsel Sebepler” kategorisi oluşturulmuştur. Burada katılımcıların yaşadıkları olumlu veya olumsuz rastlantısal tecrübelerin dış etkenli bir sebeple değil de kendileri ile ilişkili bir sebepten hareketle meydana geldiğini düşündükleri gözlenmiştir. “İçsel Sebepler” kategorisi ise bulgular değerlendirilerek “Bilişsel Sebepler”, “Psikolojik Sebepler” alt kategorilerine ayrılmıştır. “Bilişsel Sebepler” kategorisi altında 11 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K10PDR, 13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH) tarafından dile getirilen düşüncelerden hareketle anlam ve sebep içerme kodu öne çıkmaktadır. Burada katılımcıların yaşadıkları olumlu veya olumsuz rastlantısal olayların meydana gelişinde bir anlam ve sebep buldukları bulgulanmıştır. Katılımcılar yaşanan tecrübenin ardındaki anlamı ve sebebi bazen fark edebildikleri bazen fark

edemediklerini belirtmişler ancak kendileri doğrudan fark edemese de mutlaka bir anlamın bulunduğundan şüpheye düşmediklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda K1İLH, kişinin elinden gelen her türlü tedbiri almasına rağmen yine de olumsuz bir rastlantısal tecrübe yaşaması karşısında: “(...) yapacağı bir şey yoksa bana verildi ki demek ki vardır Allah'ın bir bildiği mantığı. Çok zor bu cümleyi söylemek ama rahatlatan bir cümle bence yani.” diyerek kendisinin bilemediği ancak Allah tarafından bir sebebe binaen durumun meydana getirildiğini düşünmektedir. Ayrıca olumsuz rastlantısal tecrübe karşısında insanlar tarafından görünür bir sebebin olmasını o insanların sebebe takılarak daha çok üzüntü yaşayacaklarını dile getiren K1İLH bazen ortada hiçbir sebep bulunmamasının olayın meydana gelmesindeki tek sebebin Allah olmasını ve bu durumun kişiyi rahatlattığını düşünmektedir. K7PDR ise düşüncelerini: “(...) insanlar rastlantıları anlamlandırıyorlarsa bu rastlantılar bir kimlik kazanıyor; anlamlandırmıyorlarsa tesadüf olarak kalıyor yani bu kişinin o rastlantıya nasıl bir anlam giydirdiği ile alakalı (...)” şeklinde ifade eder. Dolayısıyla K7PDR kişinin yaşadığı rastlantısal tecrübelerin ardındaki anlamı görebilmek için yaşanan olaylara bu gözle bakılması gerektiğini ve doğru anlam giydirildiği takdirde nefes almak, insan olarak yaratılmak gibi günlük hayatta üzerinde durmadığımız en basit faaliyetlerin bile derin anlamlar içerdiği ve insana tefekkür yolunu açtığını ifade eder. Olumsuz rastlantısal olayların meydana gelmesinin sebebi olarak da benzer şekilde “Ya o kadar insan var neden sadece o bunun bir anlamı olmalı yani neden o zaman yani.” sözleriyle ifade eder.

Dünyanın nedensiz bir şekilde tesadüfen yaratılmadığını ve amaçlı şekilde yaratılmış bir dünyada yaşadığımızı düşünen K13İLH: “(...) Allah odaklı düşünüyorum bu noktada amaçsız olarak gelmiyor bana bir anlamının olduğunu düşünüyorum ben fark edeyim ya da fark etmeyeyim.” diyerek kendi yaşadığı rastlantısal olayların nedenini Allah ile ilişkilendirmiş ve yaşadığı her olayın ardındaki anlamı idrak edemeyeceğini de belirtmiştir. Hayatta karşılaştığı her durumun ardından bir sebep aradığını belirten K16PDR, olumsuz rastlantısal olayların yaşanma sebebi olarak da: “(...) hani gerçekten hiçbir şey kainatta sebepsiz yere olmuyor her şeyin her anın bir sebebi var ve ben bazen bunda bir şey aramaktan çok yoruluyorum.” şeklinde yine bir anlam ile meydana geldiğini belirtir.

“Bilişsel Sebepler” kategorisi altında bulgulardan hareketle öne çıkan bir diğer kod “Kişinin İradi Seçimleri Sebebiyle Meydana Gelme” olmaktadır. Katılımcıların (K3İLH, K14İLH, K17İLH, K20PDR) burada yaşadıkları olumlu ve olumsuz rastlantısal tecrübelerin kendi özgür iradi seçimleri sebebiyle meydana geldiğini düşündükleri anlaşılmıştır. Örneğin; olumsuz rastlantısal olayların yaşanma sebebini düşündüğünde tam anlamıyla bir cevap bulamadığını ifade eden K3İLH yöneltilen soruyu: *“Acaba şöyle olsaydı; o kişi o an oraya gitmeseydi bu olay gene de yaşanacak mıydı, bence yaşanmayacaktı ama %100 de emin değilim bundan.”* şeklinde cevaplamıştır. Tam olarak emin olamadığı bir durum olarak ifade etse de kişinin davranışlarından sorumlu olmamasının ahiret inancını, cennet ve cehennemin varlığını da anlamsızlaştıracağını düşündüğünü belirterek bu düşüncesini örneklendirmektedir. Yaşanan olumsuz tecrübeler konusunda insanın iradesiyle yapmış olduğu seçimlerin sonuçlarını yaşadığını düşünen K17İLH ise olayın meydana gelmesinde kaderin de etkisini yadsıyamamaktadır. Dolayısıyla *“(…) tamamen bizim elimizde gibi duruyor dediğim gibi bu kısıtlı irademiz aslında yani bilmiyorum Allah mı bizi yönlendiriyor yoksa biz gerçekten kendi kendimize oraya gittik ve olanlar oldu mu bilemiyorum.”* şeklinde bu konudaki kararsızlığını dile getirmektedir. İnsanın yaşadığı olumsuz rastlantıların kader sebebiyle meydana geldiğini düşünen K20PDR bu olayların yaşanmasında kişinin iradesini de özellikle vurgulayarak: *“(…) biz kendi irademizle oraya gittik ama kaderimizi yaşadık”* şeklinde insanın kaderinde yaşayacağı olaylar belirlenmiş olsa da yapmış olduğu seçimlerdeki kişinin iradesini vurgulamaktadır.

Bu kategori altında verilerden hareketle ulaşılan bir diğer kod “Öğretici Bir Yönünün Olması” dır. Bu kod çerçevesinde düşünceleri bulunan toplam 4 katılımcıdan (K7PDR, K9İLH, K12PSK, K19PDR) hayatta her insanın rastlantısal olay yaşadığını ancak bazı insanların bu olayları fark ederek değerlendirdiğini bazılarının ise görmezden gelip üzerinde durmadığını düşünen K7PDR fark ettiği olayların kendisine katkılarını: *“(…) bazen sabredebilmek için bizim ya da kendimizi daha iyi tanıyabilmek için bu rastlantılara ihtiyacımız olduğu için yaşarız (...)”* şeklinde açıklar. Görüşmenin devamında yaşadığı tecrübelerin aynı zamanda dini açıdan öğretici yönlerinin de bulunduğunu ve dini kimliğinin gelişimine katkılarını:

“Neden bu rastlantıları yaşıyoruz kendimizi tanıyabilmek için, olgun olabilmek için rabbimizi tanıyabilmek için kul olabilmek için belki benim için anlamı bu en azından. Daha iyi bir kul olabilmek için olgunluk yani kemalle erebilmek için diyebilirim (...)” diyerek düşüncelerini ifade eder. K9İLH de bu tür olayların meydana geliş sebebinin insanın kendi düşüncelerinden, bakış açısından farklı bakış açılarının da farkına varması amacıyla olabileceğini: *“(...) bak buradan da yol var aslında burası da doğru burayı da dene bak burada da bir şeyler var demenin başka bir yolu olabilir yani.”* cümleleriyle belirtir. Benzer şekilde K12PSK de muhtemel sebeplerden birinin insana yeni bir şeyler öğretmek amacıyla olmasını *“(...) bu tarz rastlantısal şeyler de hem bize bir şeyler öğretmek için hem bize başka yollar çizilmesi için olabilir diye düşünüyorum.”* şeklinde açıklar.

“Bilişsel Sebepler” kategorisi altında bulgular incelenerek son olarak “Bağımsız Planların Kesişmesi” koduna ulaşılmıştır. 3 katılımcı (K3İLH, K9İLH, K15PSK) tarafından vurgulanan bu kod çerçevesinde katılımcıların yaşadıkları rastlantısal tecrübelerin sebebinin; kendileriyle birlikte başka insanların veya yaratıcının birbirinden bağımsız olarak yaptıkları planların kesişme noktaları olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Örneğin K3İLH rastlantısal olaylarda kendisini kontrolünü aşan bir planlamanın bulunmasını:

(...) mesela o rastlantı başkası için hayat planı ve benim bir hayat planım var ve bu planlar kaderin bir yerinde kesişiyor o kesişme noktasını ben göremiyorum sadece kendi pencereden görüyorum ama onu hükmeden yaratan dışarıdan gören bir varlık var belki o kesiştiriyor benim yolumu (...)

şeklinde dile getirir. Kendi hayatına rastlantısal tecrübeler yaşama sebebi konusunda net bir açıklama yapamadığını dile getirirse de K15PSK da benzer şekilde insanın bağımsızca kendi hayatında planlar yapması ve dış dünya şeklinde isimlendirdiği kendisi dışında meydana gelen olayların kesişimiyle oluşan durumu *“(...) insan bu planları yaparken sadece kendi her şey kontrol ediyormuş kendi düzenine göre yapıyor bunlar da bizim kontrolümüzde olmayınca dış dünyada da farklı planlar da olduğu sürece farklı rastlantılar farklı şeyler karşı karşıya gelmiş oluyor.”* sözleriyle açıklar.

Rastlantısal olayların içsel sebeplerle meydana gelmesi kategorisi altında elde edilen bulgular incelenerek “Psikolojik Sebepler” alt kategorisi oluşturulmuştur. Bu

kategori altında katılımcıların tecrübe ettikleri rastlantısal tecrübelerin temelde psikolojik bir sebep ile meydana geldiğini düşündükleri fark edilmiştir. Öncelikle 8 katılımcı (K2PDR, K4PDR, K5PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH K16İLH, K18İLH) “Düşünce ve Davranışların Karşılığı Olma” koduna değinmiştir. Yaşanan olayların meydana gelme sebebini dini gerekçelerde aramadığını dile getiren K5PDR insanların rastlantısal olayların yaşamasının sebebini: *“Bence bunun anlamı beklentilerimiz. Yani hepimizin küçük de olsa maddi de olsa manevi de olsa büyük de olsa yani artık neyse yani ne bilim önümüzdeki ay bir elbise de bekliyor olabilirsin bir insanı da bekliyor olabilirsin farklı bir manevi bir duygu boşlukta bekliyor olabilirsin hiç fark etmez yani bu beklentiler. (...) bir şeye çok fazla yoğunlaştığında çok fazla odaklandığında çok istediğinde çok beklediğini bir şekilde karşılığı geliyor gibi hissediyorum ben.”* belirli bir şeye düşüncelerini yoğunlaştırması ve beklentiye girmesi sonucu olayın gerçekleşmesi olarak bakmaktadır.

K9İLH ise aklından geçen kişinin kısa bir süre sonra kendisine dönüş yapması konusunda: *“(...) çok yoğun bir şekilde mi düşünüyorum bir arkadaşımı düşünüyorum belki de ilk mi o beni düşünüyor da benim aklıma birden o düşünüyor onu da bilmiyorum.”* şeklinde olayın meydana geliş sebebini kişilerin birbirini yoğun şekilde düşünmesi olarak ifade etmektedir. K10PDR ise henüz öğrencilik yıllarında duyduğu ve çok etkilendiği yaşanmış bir hikayeden bahseder. Bir adamın soğuk hava deposunda kilitli kalmasıyla soğutma sistemi çalışmadığı halde adamın böyle düşünmesi sebebiyle donarak öldüğünü öğrenmiştir. Bu hikayeyi anlattıktan sonra *“Yani düşüncelerimizin belirli bir gücü olduğuna inanıyorum bir şekilde biz onu çekiyoruz. (...) hani ya bir başkası hakkında kötü düşünürsek başımıza kötü bir şey gelebileceği hani ne derler etme bulma dünyası gibi derler ya da biri hakkında iyi düşündüğünüzde de aynı iyiliğin kendimizi gelip bulduğunu düşünüyorum açıkçası.”* diyerek bir başkası hakkında düşündüğü iyi veya kötü olayın rastlantısal biçimde kendi başına da geleceğini ifade eder. Bizzat kendi düşüncelerine ve sorgulamalarına cevap olarak rastlantısal olaylar yaşadığını belirten K16İLH bu durumu:

Sordukları zihinlerinden yani hayat kendimize böyle sorular sorarız ya sürekli sordukları soruların cevapları bence öyle olduğunu düşünüyorum. Çünkü sürekli soruyorum ben öyle yaşamaya çalışıyorum ve ben sordukça bir şeyler karşıma çıkıyor diye inanıyorum.

şeklinde dile getirmektedir. Rastlantısal olayların meydana gelme sebebini psikolojik sebeplerle ilişkilendiren katılımcıların verilerinden hareketle "İnsanın Tabiatıyla İlişkili Olma" koduna değinilmiştir. Yukarıda dile getirildiği üzere yaşadığı rastlantısal tecrübeler Müslüman kimliğinden hareketle sebepler bulan K11İLH, her zaman bu tutumunda kararlı olmadığını söyler ve bazen yaşadığı olayların ardında daha basit ve insana zevk vermesi amacıyla yaşanması gibi nedenler aramasını: *"(...) insanı açıdan baktığımızda da yani birazcık da o keyif verici o kadar stabil bir hayat yaşasak çok kadar da keyifli olmazdı."* şeklinde dile getirir. Yaşadığı olayların muhtemel sebeplerinden birini beynin fizyolojik yapısından hareketle: *"(...) mesela dejavu dediğimiz olayda beynin sağ lobu sol lobu olayı var ya hani bir tanesi önce algılıyor bir tanesi sonra algılıyor biz yeniden olmuş gibi algılıyoruz o durumu. O bakış açısı var ya rastlantıya da biraz hani böyle bakmalı mıyız acaba onu düşünüyorum."* şeklinde açıklayan K18İLH düşüncelerini, insanın yaşadığı olaylara kendi yapısal sınırlılığı çerçevesinde baktığını ve bu bakış açısıyla rastlantısal gördüğünü belki de ortada gerçek bir rastlantısallık durumunun olmadığını vurgulayarak dile getirir.

"Rastlantısal Olayların Meydana Gelme Sebebi" teması altında bulgulardan hareketle oluşturulan son kategori "Bütünün Bir Parçası Olma Sebebiyle" kategorisi olmaktadır. Katılımcıların (K15PSK, K19PDR) burada yaşanan rastlantısal olayları normalden farklı bir durum olarak değerlendirmedikleri günlük hayat içerisinde olabilecek normal olaylar olarak gördüklerini ve bu olayların bütünü oluşturan birer parçalar olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Örneğin; K15PSK bazen yaşanan küçük olaylara büyük anlamlar yüklediğini bazense büyük gibi görünen olayların kendisi için bir anlam ifade etmediğini söyledikten sonra genel itibariyle yaşanan beklenmedik rastlantısal olaylar için düşüncelerini: *"Yani aslında çok fazla çok büyük anlamlar yüklediğim söylenemez hani evet hayatımızın içinde sıklıkla karşılaşabileceğimizi düşünüyorum (...)"* sözleriyle ifade eder. K19PDR ise yaşadığı olaylara çok büyük anlamlar yüklemeyip bunların hayatın olağan akışında bir bütünün parçaları olarak değerlendirdiğini: *"(...) insanoğlu hayatı boyunca söylediği sözler yaptığı hareketler davranışlar bunların hepsi aslında doğum ve ölüm arasında*

kendini tamamlıyor bir nevi hani o yap boz parçaları bir şekilde tamamlanıyor (...)” şeklinde açıklar.

1.3. Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olayların Anlamlandırılması

İnsanın doğumundan itibaren ailesinin, çevresinin, karşılaştığı olayların ve bunun gibi pek çok unsurun onun kişiliğinin ve algı dünyasının oluşmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Her bireyin özel ve biricik olmasına da sebep olan bu etmenlerle karşı karşıya kaldığımız aynı olayları anlama, algılama ve değerlendirme açılarımız da farklılık göstermektedir. Buradan hareketle biz de rastlantısal olayları tecrübe eden kişilerin bu olayları nasıl anladığını ve anlamlandırıldığını anlamayı hedefledik. Bu bağlamda “1.3. Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olayların Anlamlandırılması” teması da 1.3.1. Rastlantıları Evrensel Düzen Çerçevesinde Açıklama ve 1.3.2. Rastlantısal Olayların Olmadığı Varsayımı Üzerinden Açıklama alt temalarına ayrılmıştır.

Şekil 5: “Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olayların Anlamlandırılması” Temasındaki Alt Tema Başlıkları

1.3.1 Rastlantıları Evrensel Düzen Çerçevesinde Açıklama ile İlgili Bulgular

Katılımcıların bu tema çerçevesinde evrende bir düzenin var olup olmadığı şayet bir düzen varsa beklenmedik şekilde meydana gelen rastlantısal olayların bu düzen ile ilişkisi konusundaki düşünceleri anlaşılmak istenmiştir. Eğer evrende bir düzenin olmadığını düşünüyorlarsa da bilimin evrende değişmez yasalar üretme gayretinin bu durum ile ilişkisi katılımcıların bakış açısıyla nasıl olmaktadır? Katılımcılara yöneltilen sorulardan elde edilen bulgularla Tablo 8 oluşturulmuştur.

Tablo 8: Rastlantısal Olayları Evrensel Düzen Çerçevesinde Açıklama ile İlgili Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Düzen İle İlişkili Olarak Konumlandırma	Düzenin Varlığından Hareketle Evrende Bir Düzenin Varlığı, Rastlantıların Düzenin Bir Parçası Olması, Var Olan Düzenin Niteliği, Önceden Planlanmış Bir Düzenin Olması, Düzen Ve Düzensizliğin İç İçe Olması	20	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
	Düzenin Olmamasından Hareketle Bir Düzenin Bulunmaması, Rastlantının Düzeni Bozması, Yapısal Olarak İnsanın Sebep Ve Formüle İhtiyaç Duyması		
İnsan İle İlişkili Olarak Konumlandırma	Rastlantının İnsanı Aciz Bırakması, Anlam Ve Sebep Barındırma, Rastlantının İnsan İradesiyle Olması, Rastlantının İnsan İle İlişkili Bir Durum Olması	15	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K13İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR
Din İle	Düzeni Allah'ın Yaratması,	12	K1İLH, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K10PDR,

İlişkili Olarak Konumlandırma	İman İle İlişkilendirme	K12PSK, K13İLH, K14İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
--	-------------------------	--

Veriler incelendiğinde görüşme yapılan bütün katılımcılardan elde edilen yanıtlarla öncelikle “Düzen İle İlişkili Olarak Konumlandırma” kategorisi oluşturulmuştur. Bulgulara baktığımızda katılımcılardan bazılarının evrende bir düzenin varlığını kabul ettiği bazılarının ise bir düzenin olmadığını yönünde fikir beyan ettiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda “Düzen İle İlişkili Olarak Konumlandırma” kategorisi “Düzenin Varlığından Hareketle” ve “Düzenin Olmamasından Hareketle” olmak üzere iki alt kategoriye ayrılmıştır. “Düzenin Varlığından Hareketle” rastlantısal olayları evrensel düzen içerisinde konumlandırma kategorisinde öncelikle 18 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH) tarafından elde edilen veriler incelenerek “Evrende Bir Düzenin Varlığı” koduna ulaşılmıştır. Burada katılımcıların yaşadıkları evren üzerine düşündüklerinde bu evrende mevcut bir düzenin var olduğunu benimsedikleri görülmüştür. Evrende var olan her şeyin matematiksel bir hesabı olduğunu ve bu alanların araştırılmaya ihtiyaç duyduğunu düşünen K3İLH “(...) *ben bu kadar çok şeyin rastlantı eseri bir araya gelme ihtimalini düşünemiyorum. İllaki bir düzen vardır ortada (...)*” diyerek var olan düzenin rastlantılardan uzak olduğunu ifade etmektedir. Yine K9İLH de: “*Yani evrende müthiş bir düzen var bence.*” diyerek kendisini etkileyecek derecede mükemmel bir düzene işaret etmektedir. K12PSK ise evrendeki düzen ve planı aykırı durumlar olarak görmeye birbiriyle ilişkilendirerek “(...) *belirli bir düzen belirli bir plan olduğuna inanıyorum.*” şeklinde dile getirmiştir.

“Düzenin Varlığından Hareketle” rastlantısal olayları evrensel düzen içerisinde konumlandırma kategorisinde 16 katılımcıdan (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen bulgular incelendiğinde “Rastlantıların Düzenin Bir Parçası Olması” kodu öne çıkmıştır. Katılımcıların dile getirdiği düşüncelerde günlük hayatta tecrübe ettikleri rastlantısal olayları var olan

bir düzeni aksatan unsurlar olarak değil de aksine düzenin ve bütünlüğün bir parçası olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Örneğin kendi küçük bakış açımızla bize düzensizlik gibi görünen rastlantıların büyük bir perspektifle bakıldığında düzenin bir parçası olmasını K8İLH: “(...) *bu rastlantısal olaylar da düzenin bir parçası aslında düzensizlik değil yani (...)*” şeklinde ifade eder. Bir düzenin var olduğunu düşünen ve bunu dini inancı ile ilişkilendiren K12PSK düzenle ilişkili olarak rastlantısal olayları: “*Bence bunlar puzzle ın parçaları gibi benim inancıma göre.*” şeklinde konumlandığını ifade eder.

Bu kategori altında 8 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K18İLH) öne çıkardığı bir diğer kod “Var Olan Düzenin Niteliği” olmuştur. Katılımcıların evrende var olduğunu kabul ettikleri bir düzenin özelliklerinden hareketle rastlantıları değerlendirdikleri bu kod altında K1İLH evrende var olan düzenin kıyametin işaretleri görülünceye kadar belli süreliğine geçerli olmasını: “*Fiziki anlamda belli bir zamana kadar evet. Yani kıyamet denilen o güneşin tersten doğması falan belirlenen kurgu o biraz benim için o kurala kadar bir önceki kuralların hepsi evet fiziki ve net olan burada.*” şeklinde ifade ederken K10PDR var olan düzenin kusursuz bir özellik arz ettiğini: “*Yani bence kesinlikle mükemmel bir düzen var yani kesinlikle öyle.*” diyerek dile getirmiştir.

Bu kategori çerçevesinde 7 katılımcıdan (K3İLH, K5PDR, K6PSK, K12PSK, K16İLH, K19PDR, K20PDR) edilen bulgularla “Önceden Planlanmış Bir Düzenin Olması” koduna ulaşılmıştır. Elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların evrende var olduğunu kabul ettikleri düzenin kendileri dışında bir güç tarafından önceden planlanmış olduğuna vurgu yaptıkları görülmektedir. İnsanın acizliği sebebiyle önceden fark edemediği rastlantısal olayların önceden belirlenmiş olmasını K6PSK: “*Ben işte bunların da daha önceden belirlendiğini düşünüyorum yani bunları biz bir gün yaşayacağız herkes için özel şeyler daha önceden belirlenmiş planlanmış günü vakti geldiğinde de bizim karşımıza çıkmaya başlıyor aslında (...)*” şeklinde açıklarken evrende var olan düzenden hareketle rastlantısal olaylar olmadığını düşünen K19PDR bunu: “*(...) Allah bana diyor ki zaten kulum ben sana bunu zaten verecektim. Hani bu senin planlamadığın bir şey ama benim planladığım bir şey diyor. Ben o açıdan bakıyorum hani rastlantısal kendi açımızdan evet*

rastlantısal ama o kurulu düzen açısından rastlantısal değil.” sözleriyle ifade etmektedir.

Düzenin varlığından hareketle rastlantısal olayları konumlandırılması kategorisi altında son olarak “Düzen ve Düzensizliğin İç İç Olması” kodu bulgulanmıştır. 2 katılımcının (K7PDR, K15PSK) dile getirdiği bu kodda katılımcıların evrende düzen ve düzensizliği birbirinden ayrı durumlar olarak görmeyip bir arada bulunmasıyla oluşan bir sistem şeklinde düşünerek rastlantıları da bu sistemde konumlandıkları anlaşılmıştır. K7PDR bu bir aradalığın ortaya çıkardığı sistemi: *“(…) yani her düzensizlikle beraber bir düzen var biz bir düzen içerisinde düzensizlikleri yaşayan varlıklarız gibi hissediyorum.”* şeklinde açıklamaktadır. Evrende ne tam anlamıyla değişmez rastlantısal bir düzen ne de bir düzensizliğin olduğunu düşünen K15PSK bu durumun kendisi için net olmayışını: *“(…) değişmez bence hiçbir alanda ben böyle bir şey olduğunu düşünmüyorum her şey her alan yenilenebilir değişebilir yani yeni şeyler eklenebilir o yüzden hani net bu böyledir gibi sonuçlar aslında her zaman çok da gerçekçi gelmiyor (...)”* şeklinde açıklayarak düzen ve düzensizliğin bir aralığına vurgu yapmaktadır.

Bulgularla oluşturulan bir diğer kategori “Düzenin Olmamasından Hareketle Konumlandırma” olmuştur. Burada katılımcıların evrene yönelik bir düzenin bulunmadığı şeklinde fikirler ifade ettikleri görülmektedir. Bu kategori altında öncelikle 2 katılımcı (K7PDR, K15PSK) tarafından elde edilen bulgularla “Bir Düzenin Bulunmaması” koduna ulaşılmıştır. K7PDR bu durumu: *“Ben dünyanın kaotik olduğunu düşünüyorum yani evet bir düzen var ama bir düzenin varlığı var ama her şey zıddıyla yaratılmış bence bazen iç içe geçmiş şeyler var (...) o zaman bu kadar her şey düzenliyse neden insanlarda bu kadar düzenli gitmiyor işler (...)”* şeklinde açıklarken kısmi bir düzenin olduğunu düşünse de evrende rastlantısal olayları düzensizlik ile ilişkili olarak konumlandırmaktadır. K15PSK de: *“(…) hep bir soru işareti bence bu evren veya yani her şeyle ilgili evet bildiğimiz bir kısım var ama geri kalan kısmı tamamen %100 açık olduğuna inanmıyorum. Yani daha blurlu kalan mantıksal olarak yani bu planlar çerçevesinde açıklayamayacağımız çok kısmı da var aslında o yüzden her şey planlı bence diyemeyiz.”* diyerek kendisi için tam anlamıyla rastlantısal bir düzenin olmayışını ifade eder.

Rastlantısal olayları evrende bir düzenin olmamasından hareketle konumlandırma kategorisi altında 3 katılımcı (K11İLH, K13İLH, K18İLH) “Rastlantının Düzeni Bozması” koduna işaret etmiştir. Burada katılımcılar evrende bir düzenin var olduğunu ancak rastlantısal olaylarla bu düzenin sekteye uğraması gibi durumlardan bahsetmektedirler. İnsanın rastlantısal olaylar yoluyla evrene müdahalesini K11İLH: “(...) yani bu düzenin bu evrendeki düzenin bozulmasına sebep olan bizizdir bu rastlantısal olaylarla demek istiyorum.” şeklinde açıklar. K13İLH ise uzun vadede evren için gerekli olabilecek bazı durumların meydana geldiği anda düzene bir müdahale gibi görünmesini: “(...) aslında oradaki tırnak içinde rastlantısal durum evrime büyük bir müdahale belki de oradaki düzeni bozuyor gibi dursa da (...)” önce evrende var olan düzeni bozan bazı unsurların varlığını ancak daha sonra daha geniş bir perspektifle bakıldığında bunların da düzen için gereken zaruri durumlar olabileceğini düşündüğünü belirtmektedir.

Bu kategori altında son olarak 2 katılımcı (K7PDR, K15PSK) tarafından insanın yapısal olarak evreni anlamak ve anlamlandırabilmek için formüsel bir zihin yapısına sahip olmasından hareketle “İnsanın Sebep ve Formüle İhtiyaç Duyması” koduna ulaşılmıştır. Katılımcılar evrende belirlilik ve düzenin olmadığını belirtmişler dolayısıyla evrenin belirsizlik ve rastlantısallığa açık bir yapıda olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumu ise insanların fiziksel olarak anlama ve anlamlandırma yetilerinin beyinle ve formüsel bir yöntemle olacağını dolayısıyla bilimin evrene yönelik yasalar bulma çabalarıyla ilişkilendirmişlerdir. Hayatın fiziksel boyutuna yönelik bu anlamlandırma yöntemini K7PDR: “(...) zaman ve mekanla sınırlı varlıklarız sonsuz boyutta düşünme şansımız yok ve olduğumuz olayları belli formüllerle belli anlamlarla belli sebep sonuç ilişkilerine dayandırarak açıklamaya ihtiyacımız var bu hayatın mekanik tarafını işleyen tarafını kolaylaştıran bir şey (...)” şeklinde açıklarken K15PSK bilimin evrende rastlantılarla sekteye uğramayan değişmez yasa olarak gördüğü durumları bulması ancak bunun dışındaki rastlantısallık içeren alanların sürekli bir değişim pet dönüşüm içerisinde olduğunu “(...) bazı şeyler bulunan şeyler var olan şeyler hani var olan şeyleri buluyorlar ama değişmez bence hiçbir alanda ben böyle bir şey olduğunu düşünmüyorum her şey her alan yenilenebilir değişebilir (...)” sözleriyle ifade etmektedir.

“Rastlantıların Katılımcılar Tarafından Evrensel Düzen Çerçevesinde Konumlandırılması” temasında bulgulardan hareketle rastlantıların “İnsan İle İlişkili Olarak” konumlandırılması kategorisi öne çıkmaktadır. Burada katılımcıların tecrübe ettikleri rastlantısal olayları evrensel düzen içerisinde insan ile ilişkili durumlar olarak gördükleri ve rastlantıları bu yönüne vurgu yaptıkları bulgulanmıştır. Verilerden hareketle öncelikle “Rastlantının İnsanı Aciz Bırakması” kodu elde edilmiştir. 7 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K6PSK, K8İLH, K13İLH, K16İLH, K18İLH) tarafından elde edilen bulgulardaki bu kod çerçevesinde katılımcıların evrende mevcut olan rastlantısal olayların insanı aşan bir yönünün olması, meydana gelmesinde insanın herhangi bir müdahalesinin bulunamaması ve yaşanan rastlantıları insanı aciz durumda bırakan bir yönünün olmasına vurgu yaptıkları fark edilmiştir. Örneğin rastlantıların önceden belirlenmiş olması ancak insanın bunu bilmemesini K6PSK: “(...) *aslında biz kendimi şöyle hissediyorum ne kadar aciziz ki bunları fark edemiyoruz (...)*” diyerek ifade ederken benzer şekilde K16İLH da: “*Bu işte yaşadığımız rastlantısal olaylarda da bizi etkilesin ya da etkilemesin bazen bunu fark ediyoruz bazen fark etmiyoruz o şey olması gerekiyordu ve oldu öyle olması gerekiyordu ve öyle oldu. Hani bu işte biz bir alemin içerisindeyiz ve gerçekten hani bir nokta kadarız ve bir şeyler yaptığımızı zannediyoruz (...)*” bazen kendi hayatı ile ilgili kararları verme konusunda dahi yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtir.

Rastlantısal olayların “İnsan İle İlişkili Olarak Konumlandırılması” kategorisinde yine 7 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K13İLH, K16İLH, K18İLH) tarafından elde edilen bulgularla “Anlam ve Sebep Barındırma” koduna işaret edilmiştir. Katılımcıların evrensel düzende meydana gelen rastlantısal olayların insan için bir anlam içermesi, bir sebebe binaen gerçekleşmesi gibi durumların dile getirildiği bu kod altında K5PDR: bizim için o an görünür olmasa da: “(...) *bunun sanki böyle bir şey gibi geliyor muhakkak bunun da bilimde bir açıklaması vardır gibi geliyor bana. Yani milyonda bir ihtimal şu şu gerçekleşirse bu olur gibi (...) 0.001 olduğunda bizim için gerçekleşmez ama olduğunda illa ona da bir sebebi vardır gibi geliyor.*” şeklinde gerçekleşen rastlantısal olayların çok küçük bir oran da olsa mümkün bir ihtimalin sonucu olarak meydana geldiğini düşünmektedir. Yaşanan olumlu ve olumsuz rastlantılar da bizim fark edemediğimiz

ancak ardında bir sebebin bulunmasından şüphe etmeyen K18İLH: “(...) Şam’da bir kelebek kanat çırparsa Amerika’da onun bir kasırgaya sebebiyet verebilmesi düşüncesi (...) yani mutlaka bir sebebi onu tetikleyen bir şey olduğunu düşünüyorum.” diyerek bu durumu örneklerle dile getirmektedir.

Bu kategori altında 4 katılımcı (K9İLH, K11İLH, K17İLH, K20PDR) tarafından elde edilen bulgulardan hareketle “Rastlantının İnsan İradesiyle Olması” kodu öne çıkmıştır. Burada katılımcıların evrensel düzen içerisinde rastlantıların meydana gelmesinde insanın irade ve etkin olmasına vurgu yapıldığı görülmüştür. K9İLH Evrende belirli bir planlılık ve düzen olsa da: “(...) yani planlılık plansızlık bize bırakılmış evrende evet kabul ediyorum ama insanlara bırakılmış da bir özgür irade olduğunu düşünüyorum hani tamamen planlı programlı diyemiyorum.” diyerek insan iradesinin bu durumun dışında değerlendirilemeyeceğini dolayısıyla sorumluluk ve irade kavramlarına vurgu yapmaktadır. Ölümün vakti ve yeri gibi bazı konuların tam anlamıyla kader planında belirlenmiş olmasını kabul etmekle birlikte K20PDR: “(...) bizim de bir irademiz var buna bağlı olarak bence şey bu rastlantısal olaylarda bizim irademizin bir şekilde ne diyeyim dünyaya yansıması olabilir diye düşünüyorum.” şeklinde rastlantısal olayların sebebinin insanın iradesiyle yapmış olduğu davranışlarla ilişkilendirmektedir.

Bu durum çalışmanın teorik çerçevesinde de dile getirilen islam düşünürlerinden İbn Sina ve İbn Rüşd’ün yaklaşımlarını hatırlatmaktadır. Nitekim bu düşünürler evrende meydana gelen hemen her şeyin bir sebebe binaen gerçekleşmesini rastlantısal olaylar gibi bazı olayların insanlar tarafından sebebinin bilinmemesini ifade etmektedir. Katılımcılar da benzer şekilde rastlantısal olayları insan fiillerinin beklenmedik sonuçları gibi değerlendirmektedir. Dolayısıyla bu olayların da insan her ne kadar hemen vakıf olamasa da ardında kendi fiilleriyle ilişkili bir sebebi barındırdığını vurgular.

Bu kategoride bulgulardan hareketle elde edilen bir diğer kod “Rastlantının İnsan İle İlişkili Bir Durum Olması” olmuştur. Katılımcıların bu kod ile dile getirdiği verilere baktığımızda evrende yaşanmakta olan rastlantısal olayların diğer canlılar veya evrenle ilgili başka bir unsurun değil de yalnızca insanlarla ilgili bir durum

olduğunu dile getirdikleri görülmektedir. 3 katılımcı (K4PDR, K7PDR, K17İLH) tarafından kullanılan bu kod için K4PDR: “(...) benim aklıma gelen rastlantısal olay daha çok bir ilişki barındırıyor karşılıklı hani böyle bir genel bir sistem diyemem benim aklıma gelen tamamen ilişki ve insan hayatıyla bağdaştırılmış bu.” sözleriyle rastlantının doğrudan insanla ilişkili olmasına vurgu yapmaktadır. Düzeni sekteye uğratan bir unsur olarak rastlantı için K17İLH: “(...) insan için içine girdiğinde orada rastlantısal şeyler olabilir diye düşünüyorum ama normal evrenin kendi kendine işleyişinde bir rastlantı değil de düzen söz konusudur (...)” insanın bulunmadığı bir alanda düzen bulunurken rastlantının insanla ilişkisini vurgulamaktadır.

Rastlantıları evrensel düzen çerçevesinde konumlandırılması temasında elde edilen verilerle oluşturulan son kategori “Din İle İlişkili Olarak Konumlandırma” olmuştur. Katılımcıların evrende meydana gelen olayların dini sebeplerle oluşması ve meydana gelen rastlantısal olayları din ile ilişkili bir şekilde konumlandırmalarından hareketle oluşturulan bu kategoride 10 katılımcı (K3İLH, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K18İLH, K19PDR) “Düzeni Allah’ın Yaratması” kodunu vurgulamıştır. Katılımcıların evrende bir düzenin bulunması ve var olan bu düzenin yaratıcısı olarak Allah’ı görmelerinden hareketle K3İLH kendisinin Allah diye isimlendirdiği ve zamanın dışında olmasına vurgu yaptığı yaratıcının bu olayları bir sebebe binaen gerçekleştirmesini: “(...) onların hepsini yaratan ve her şey hükmeden zamanın dışında olan bir varlık onu oraya koyuyor.” diyerek açıklamaktadır. K8İLH ise: “(...) yani şöyle tanrı bir sistem kurdu ve ne dedik buna düzen mi demiştik düzen, bu rastlantısal olaylar da düzenin bir parçası aslında (...)” sözleriyle rastlantıların Allah tarafından yaratılışını vurgulamaktadır.

Evrende meydana gelen rastlantısal olayların “Din İle İlişkili Olarak Konumlandırılması” kategorisinde 7 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K7PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K20PDR) tarafından “İman İle İlişkilendirme” kodu vurgulanmıştır. Bulgular incelendiğinde katılımcıların evrensel düzende meydana gelen rastlantısal olayların katılımcılar tarafından din ve özellikle iman konularından bağımsız anlaşılmadığı görülmüştür. İnsanın rastlantısal olayları anlamlandırma

yolculuğunda zihninin formüllerle çalışmasından hareketle rastlantısal olayları da bu bununla ilişkili olarak yorumlayan K7PDR: “(...) sezgisel boyutu tinsel boyutu ruhsal boyutu manevi boyutu bu formüllerin dışında anlamlarla ve hakikate ihtiyaç duyma boyutunda da göz ardı edemeyiz.” diyerek insanın formüllerle tatmin olmadığı ve rastlantısal olaylara anlamlandırmada dahi din ile ilişkili bir zeminin de bulunması gerektiğini dile getirmektedir. Yaratılmış olan düzendeki istisnalar olarak görülen rastlantısal olayları kader ile ilişkili olarak okuyan K14İLH durumu doğrudan dini açıdan değerlendirmesini: “Yani Allah varsa her türlü istisna sünnetullahı dahildir bence.” sözleriyle belirtmektedir.

1.3.2. Rastlantısal Olayların Olmadığı Varsayımı Üzerinden Açıklama ile İlgili Bulgular

Gözlerimizi bir noktaya sabitlediğimizde çevreden gelen uyarılara karşı dikkatimizin düşmesi gibi düşünsel olarak da bazen bir konu üzerine odaklandığımızda alternatif bakış açılarına karşı kendimizi farkında olmadan sınırlandırmış olabiliriz. Rastlantısal olaylar konusunda yapılan bu çalışmada da bakış açımızı zenginleştirebilmek adına rastlantısal olayların olmama durumu tasavvur edilmeye çalışılmış ve bu doğrultuda katılımcılara “Rastlantısal olayların hiç olmadığı bir hayat sizce nasıl olurdu?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 9 oluşturulmuştur.

“Rastlantısal Olayların Olmadığı Varsayımı Üzerinden Açıklama” alt temasında öncelikle “Bilişsel Olarak Açıklanması” kategorisi oluşturulmuştur. Burada 18 Katılımcı (K1İLH, K2PDR, K4PDR K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) tarafından dile getirilen düşünceler “Detaylı Bir Belirliliğin Olması”, “Monoton Bir Hayat Olması”, “İnsan İçin Dezavantajlar Doğurması”, “Ütopik Bir Dünyanın Olması” kodlarını öne çıkarmıştır. 11 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) vurguladığı “Detaylı Bir Belirliliğin Olması” kodunda K12PSK, beklenmedik rastlantıların olmaması durumunu; “(...) çok garanti bir dünya olurdu herkes nasıl yaşayacağını ve nasıl öleceğini tahmin edebilirdi (...)” diyerek bu

durumun insan hayatında en kilit konulardan biri olan ecele varıncaya dek belirli olacağını belirtir. Benzer şekilde K16İLH de rastlantıların olmadığı bir hayatın bir formüle dökülebileceğini şöyle açıklar; “(...) rastlantısal olayların olmadığı bir dünya dediğinizde şu yani iki çarpı iki eşittir dört böyle bir hayat her şey belirli böyleyse böyle şöyleyse şöyle bu kadar net bir hayat olurdu.” K20PDR de; “Yaşamının bir anlamı bence olmazdı. Çünkü rastlantısal bir olay olmadığında şunu anlıyorum ben herkesin üç aşağı beş yukarı başına gelecek yaşayacağı her şey belli gibi anlıyorum öyle değil mi? Planlı doğacağın öleceğin her şey belli.” diyerek benzer şekilde kişinin hayatında her şeyin son derece belirli olmasının yaşamı anlamsız kılacağını düşünmektedir. Dolayısıyla bulgulardan hareketle rastlantısal olayların bulunduğu bir hayatın çok daha anlamlı bir hayat olarak kabul edildiğini ve beklenmedik olayların hayatı oluşturan unsurlar olarak düşünüldüğünü söylemek mümkündür.

Tablo 9: Rastlantıların Olmadığı Bir Hayat Varsayımı Üzerinden Açıklama

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Bilişsel Olarak Açıklanması	Detaylı bir belirliliğin olması, monoton bir hayat olması, insan için dezavantajlar doğurması, ütöpik bir dünyanın olması	18	K1İLH, K2PDR, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Rastlantıların Hayatın Temel Bir Unsuru Olarak Açıklanması	Rastlantıların sürekliliğini isteme, rastlantıların yaşamı oluşturan bir unsur olması	12	K2PDR, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K8İLH, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K19PDR
Duygusal Olarak Açıklanması	Sıkıcı bir hayat olması	11	K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K19PDR

Rastlantısal olayların olmadığı bir hayatın “Bilişsel Olarak Açıklanması” kategorisi altında 9 Katılımcıdan (K2PDR, K4PDR, K5PDR, K9İLH, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K19PDR) elde edilen verilerle “Monoton Bir Hayat Olması” kategorisi oluşturulmuştur. K4PDR, rastlantıların olmadığı bir hayatı; *“Monoton olurdu herhalde ya bana öyle geliyor tekdüze (...)”* şeklinde tanımlarken K5PDR de benzer şekilde; *“Böyle bir hayatın olmaması da inanılmaz sıkıcı kötü monoton moda mod falan olurdu (...)”* diyerek beklenmedik olayların olmamasını son derece düzenlilik olarak tanımlamış ve bu durumun kişi için oldukça rahatsız edici duygular hissettireceğini belirtmiştir. K9İLH ise *“(...) hayatı aslında tek bir pencereden tek bir yoldan yürümek olur.”* şeklinde rastlantıların insanın hayatını ne derece zenginleştirdiğini hatırlatır. Bulgulardan hareketle katılımcılar tarafından beklenmedik rastlantısal olayların olmadığı bir hayatın oldukça keskin sınırlar çizilmiş bir belirlilik şeklinde anlaşıldığını söylemek mümkündür. Öyle ki bu belirlilik durumunun süregelen olmasıyla monoton tek düze bir hayat oluşmakta ve katılımcılar bu durumu insan için bunalma duygusu oluşturan bir olumsuzluk olarak tanımlamaktadırlar.

Bu kategori altındaki bir başka kod “İnsan İçin Dezavantajlar Doğurması” olmaktadır. Burada 8 katılımcı (K1İLH, K5PDR, K8İLH, K12PSK, K17İLH, K18İLH, K20PDR) rastlantısal olayların olmaması durumunun insan hayatında meydana gelebilecek olumsuzluklar üzerinden açıklamalar yapılmıştır. K1İLH: *“Şey gibi rastlantının olmaması demek benim kararlarımın bir anda yeni bir kararın benim dışımda verilmiyor olması demek.”* diyerek kişi hakkında meydana gelecek her türlü durumun kişinin seçimleri ile oluşması gerektiğini ancak bunu gerçekleştirmenin toplum içinde yaşayan canlılar olarak pek de mümkün olmadığını ifade eder. Bu durumu kişinin özgürlüğü ile ilişkilendiren K12PSK; *“Her gün aynı şey her gün aynı şey yani özgürlüğün kısıtlanmış oluyor aslında belki biraz daha çünkü ne yapacaksın ki her şey çok belli çünkü başka bir etmen yok (...)”* şeklinde her şeyin belirli olduğu bir düzende iradenin öneminin kalmadığını dile getirmiştir. Benzer şekilde K17İLH; *“(...) seçenek varsa rastlantı da vardır diye düşünüyorum diğer türlü herkesin tek bir seçeneği olurdu herhalde. O da düpedüz şeye döner işte bunu yaşamak zorundasın olacak başka bir seçeneğin yoka dönerdi (...)”* diyerek

rastlantısal olayların bulunduğu bir hayatın insanın özgürlüğünü daha fazla ortaya koyduğu ve insan için olumlu bir hayat olmasına vurgu yapmıştır.

Bu kategori altında ifade edilen “İnsan İçin Dezavantajlar Doğurması” kodundaki veriler incelendiğinde katılımcıların hemen hepsinin rastlantısal olayların bulunmadığı bir hayatı olumsuz nitelikleriyle dile getirdiklerini söylemek mümkündür. Katılımcılar, rastlantısal olayların var olmasıyla insanların daha fazla özgürlük alanının bulunduğu, seçim yaparken iradelerini daha etkin hissettiklerini söylemektedirler. Rastlantısal olayların olmadığı bir hayatı tasavvur ederken de bu doğrultuda insanın özgürlüğünün son derece kısıtlandığı bir belirliliğin hakim olmasını insan için dezavantajlı bir durum olarak düşündükleri söylenebilir.

Rastlantısal olayların olmama durumunun “Bilişsel Olarak Açıklanması” kategorisi altında 6 katılımcı (K1İLH, K6PSK, K7PDR, K12PSK, K16İLH, K20PDR) son olarak “Ütopik Bir Dünyanın Olması” kodunu dile getirmiştir. Bu konudaki düşüncelerini K1İLH: *“İşte mümkün olamaz. Yani öyle bir ütopik dünya kuramıyorum zihnimde.”* şeklinde dile getirirken K12PSK ise dünyada rastlantıların bulunmamasına imkan vermediğini ancak belki öldükten sonra görmenin mümkün olacağı ahiret hayatında karşılaşılabilecek bir durum olmasını: *“Belki de cennettir ya da cehennemdir rastlantıların olmadığı yer bence rastlantı bir tek orada yoktur belki de o yüzden sıkıcıdır.”* şeklinde açıklar. Böylece K12PSK rastlantıların olmayacağı bir hayatın sıkıcı bir hayat olacağını da düşünmektedir. K20PDR de yine benzer şekilde: *“Yani çok ütopya olurdu bence olmaz öyle bir yaşam olmaz yaşamının bir anlamı olmaz.”* diyerek rastlantıların olmadığı bir hayatın anlamının da olmayacağını belirtir.

Bulgulardan hareketle katılımcıların rastlantısal olayları olmadığı bir hayatı tasavvur etmekte oldukça zorlandıklarını söylemek mümkündür. Öyle ki katılımcılar rastlantıların olmadığı bir hayatı “ütopya” kavramı ile ifade ederek böyle bir hayatın imkansızlığına vurgu yapmışlardır. Dolayısıyla katılımcılar tarafından mevcut dünyanın rastlantısal olaylarla örülü bir düzen oluşturması mümkün olan en ideal yapı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

“Rastlantısal Olayların Olmadığı Varsayımı Üzerinden Açıklama” alt teması altında 12 katılımcıdan (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K8İLH, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K19PDR) elde edilen bulgularla son olarak “Rastlantıların Hayatın Temel Bir unsuru Olarak Tanımlanması” kategorisi bulunmaktadır. Katılımcılar burada yaşamlarında tecrübe ettikleri rastlantısal olayları değerlendirmişler ve bu tecrübeler üzerinden rastlantısal olayların olmama durumunu açıklama yolunu seçmişlerdir. Veriler incelendiğinde katılımcıların rastlantısal olayları hayatın bütünlüğünü oluşturan temel bir unsur olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bu kategori altında dile getirilen düşünceler “rastlantıların sürekliliğini isteme” ve “rastlantıların yaşamı oluşturan bir unsur olması” kodları olarak ayrılmaktadır.

“Rastlantıların sürekliliğini isteme” kodu ile 9 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K8İLH, K11İLH, K12PSK, K15PSK, K18İLH, K19PDR) K3İLH: “(...) sıkıcı olmasın hayatımız mutlu olalım böyle olaylar yaşansın.” diyerek rastlantısal olayların hayatındaki sıkıcılığı ortadan kaldıran bir durum olmasına vurgu yapmış ve rastlantıların devamlı olmasını istemiştir. K15PSK ise: “O yüzden bu tesadüfler olumlu olduğunda da hem duygu durumunu değiştiriyor olumsuz olduğunda da belki olumlunun değerini bilmeyi artırıyor o yüzden bence hayat içinde her zaman olması gerekiyor zaten.” şeklinde hem olumlu hem olumsuz rastlantısal olayların varlığını yaşam için zaruri bir durum olarak görmüştür. Bulgular incelendiğinde katılımcıların hayatta karşılaşılan olumlu ve olumsuz rastlantısal olaylara yönelik bu durumların devamlılığını isteme eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar olumlu rastlantısal olayların kişide olumlu hisler uyandırarak olumsuz rastlantısal olayların ise daha çok olumlu durumların kıymetini anlamayı sağlamasından hareketle kişinin hayatında bulunmasını elzem görmektedirler.

“Rastlantıların Hayatın Temel Bir unsuru Olarak Açıklanması” kategorisi altında bulgulardan hareketle ulaşılan bir diğer kod “rastlantıların yaşamı oluşturan bir unsur olması” olmaktadır. Burada 4 katılımcıdan (K6PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH) rastlantısal olayların olmadığı gibi bir yaklaşımı kabul etmeyen K14İLH:

Yani inanmayan çok pozitivist olan mesela bak onların hayatına yani olmuyor değil tabii görmezden gelmekle alakalı bir şey çünkü olmadığını nasıl nasıl izah edilebilir

ki? Yani olmadığı bana çok anlamlı gelmiyor yani hani doğum ölüm bunlar zaten yeter bunlar biraz düşünsen bunlar rastlantısal olaylar yeter de (...)

diyerek insanın yaşamı boyunca karşılaştığı pek çok olayın rastlantısal olduğunu ve bunu inkar etmenin tutarsızlığını dile getirmektedir. Yaşamımızda her şeyin formüle edilmiş bir düzenlilikle ilerlemediğini dile getiren K16İLH de: *“İşte bence orada da bence var ama görmüyor olurlardı. Aynen farkındalığı olmayabilirdi yani muhakkak olurdu diye düşünüyorum ben.”* diyerek benzer şekilde rastlantıları olmadığı bir hayatı mümkün görmemektedir. Veriler incelendiğinde katılımcıların beklenmedik olayları yaşamı oluşturan temel unsurlardan biri olarak gördüğünü ve rastlantısal olayların olmadığı bir hayatın mümkün olmadığını dile getirdikleri görülmektedir. Öyle ki kendi yaşamında rastlantısal olayların bulunmadığını iddia eden kişilerin dahi yaşamlarında bu tür olaylar yaşadıklarını ancak kendilerinin bu durumu fark etmedikleri ve bakış açıları sebebiyle rastlantıların olmadığını düşündüklerini iddia etmektedirler.

“Rastlantısal Olayların Olmadığı Varsayımı Üzerinden Açıklama” teması altında bulgulardan hareketle oluşturulan bir diğer kategori 11 katılımcı tarafından (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K19PDR) elde edilen verilerle “Duygusal Olarak Açıklanması” kategorisi oluşturulmuştur. Katılımcıların burada kendilerine yöneltilen soruya yönelik duygusal yönden betimlemeler yaptığı görülmektedir. Araştırmacı tarafından soruda herhangi bir yönlendirme yapılmamış ancak katılımcıların verdikleri cevaplarla soruyu duygularla ilişkilendirildiği dikkat çekmiştir. Bu kategori altında dile getirilen düşüncelerde; “sıkıcı bir hayat olması” kodu dikkat çekmiştir. 11 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K19PDR) tarafından dile getirilen bu kod ile katılımcılar rastlantısal olayların olmadığı bir hayatı düşündüklerinde bu hayatın; insanların zevk almadığı, oldukça renksiz bir hayat olacağı gibi duygusal olarak keyifsiz bir hayat tasavvur etmişlerdir. K5PDR rastlantıların olmadığı bir hayatın hem çok fazla sıkıcı hissettireceğini söylemiş hem de bu durumun son derece olumsuz olacağını: *“Böyle bir hayatın olmaması da inanılmaz sıkıcı kötü monoton moda mod falan olurdu (...)”* şeklinde ifade etmiştir. K13İLH bu durum karşısında hissedeceği olumsuz duyguları tüm

insanlar için genelleyerek: “(...) çok sıkıcı olurdu çok durağan olurdu insanoğlu bence böyle bir hayat istemez (...)” istenmeyen bir durum olmasına vurgu yapmıştır.

Veriler incelendiğinde katılımcıların, beklenmeyen rastlantısal olayların olmadığı bir hayatın duygusal olarak son derece rahatı edici ve bunaltıcı olacağını düşündükleri söylenebilir. Bu durumu ise sıkıcı bir hayat olarak tanımlamaktadırlar. Buradan hareketle rastlantıların olduğu bir hayatın kişi için durağanlığı ortadan kaldıran ve kişiye daha keyifli hissettiren bir hayat olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

2. Rastlantısal Olayların Psikolojik Etkilerine Dair Ana Tema

Bir toplum içerisinde yaşayan insan hem kendi davranışları ile toplumu etkilemekte hem de çevresindeki insanlardan yaşadığı olaylardan etkilenecek bir etkileşim süreci yaşamaktadır. Dolayısıyla tecrübe ettiğimiz rastlantısal olayların da duygu ve düşüncelerimizi etkilemesi, üzerimizde kısa ve uzun vadede psikolojik etkiler bırakması söz konusudur. Bununla birlikte doğduğumuz aile, sahip olduğumuz genetik yapı, içinde bulunduğumuz ortam gibi pek çok etmen kişilik yapımızı da oluşturarak bu olaylara verdiğimiz tepkileri farklılaştırmaktadır (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2017: 101). Araştırmamızda katılımcıların tecrübe ettikleri rastlantısal olayların onlarda oluşturduğu duygu ve düşünceler, bu olayların kişileri hangi açılardan ve ne şekilde etkilediği incelenmek istenmiştir.

2.1. Rastlantısal Olaylar ve Kişilik Yapısı İlişkisi ile İlgili Bulgular

İnsanların sahip olduğu kişilik özellikleri onların günlük hayatta karşılaştığı olayları değerlendirmesini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örneğin Maslow; günlük hayatlarında daha tutucu daha materyalist eğilimde olan kişilerin doruk deneyimlere karşı daha mesafeli bir konumda olduğunu belirtir. Bu konudaki çıkarımını ise burada kişilerin kontrol duygusunu kaybetmek istememeleri ile ilişkilendirmektedir (Maslow, 1996: 44).

Ayrıca Julian Rotter’in fikirlerinden hareketle geliştirilen kontrol odağı kişilik özelliğine baktığımızda içsel veya dışsal kontrol odağına sahip olmanın bazı davranış

eğilimlerine yönelik oldukça tutarlı tahminlere yol açtığı öne sürülmektedir. İçsel kontrol odağına sahip kişiler meydana gelen olumlu veya olumsuz olayların temel sorumlusu olarak kendi davranışlarını görmekteyken bunun aksine dışsal kontrol odağına sahip kişiler tecrübe edilen herhangi bir olayın sorumlusu olarak kendileri dışındaki kişileri, çevresel şartları ve şans faktörünü görme eğilimindedirler (Burger, 2006: 593).

Bir dine veya yaratıcı inancına sahip olup meydana gelen olayların sebebi olarak bu yaratıcıyı ve önceden planlanmış kader anlayışını gören dindar kişileri kontrol odağının iç ve dış kontrol boyutlarından ayrı tutmak gerekmektedir. Nitekim günlük hayatta karşılaştığımız olayların ardındaki neden olarak Tanrı'yı gören kişileri dışsal kontrol odağına sahip kişiler olarak değerlendirenler olsa da aksine bu durumu dışsal kontrolden ayıran çalışmalar mevcuttur (Gabbard vd., 1986). Hatta yapılan bazı araştırmalarda dindar kişilerin içsel kontrol odağına daha yakın özellikler gösterdiği bulgulanmıştır. Dolayısıyla kişinin ilim, irade, kudret sahibi bir yaratıcı inanmasıyla günlük hayatta yaşadığı olaylar üzerinde hiçbir kontrolünün olmadığı, tamamen dışsal bir kontrole teslim olduğu yönünde bir çıkarım doğru olmamaktadır (Pargament vd.,1979; Furnham, 1982). Ayrıca araştırmalara baktığımızda içsel kontrol odağına sahip kişilerde dışsal kontrolü benimseyenlere oranla az yüksek akademik başarı, olumsuz hayat olaylarına karşı daha iyi başa çıkabilme, sorumluluk duygusuna sahip olma, psikolojik ve fiziksel sağlığın daha iyi olması gibi etmenlerin benzer şekilde Tanrı kontrolüne sahip kişilerde de yüksek olduğu bulgulanmıştır. Buradan da anlaşılıyor ki Tanrı kontrol odağına sahip kişiler dışsal kontrol odağındakiler gibi hayata karşı pasif bir yaklaşımdan ziyade içsel kontrol odağındakiler gibi daha aktif bir yaklaşım göstermektedirler (Burger, 2006: 593; Pargament vd., 1979).

Netice itibarıyla kontrol odağı, kişinin hayatta karşılaştığı herhangi bir olaya yönelik beklentilerini, olayı değerlendirme şeklini ve olayın nedeni olarak neyi gördüğünü ortaya çıkarmaya yardımcıdır. Bu durumun akademik başarıdan psikolojik iyi oluşa dek pek çok alanda izlerini görmek mümkündür (Halpert & Hill, 2011: 6). Ayrıca kontrol odağı kişilik özelliklerini yalnızca içsel, dışsal veya şans

boyutları ile sınırlanmaması özellikle dindar bireyler için Tanrı kontrolünün ayrı bir boyut olarak değerlendirilmesi daha doğru görülmektedir (Welton vd., 1996).

Günlük hayatta kişinin planları ve kontrolü dışında gerçekleşen, doruk deneyimler, dini tecrübeler gibi etkinliklere oldukça benzer durumda gördüğümüz rastlantısal olayların da yaşanma sıklığı, olayı anlamlandırma ve olaydan etkilenme boyutlarının bazı kişilik özellikleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen sorulardan elde edilen bulgular incelenerek 2.1. Rastlantısal Olaylar ve Kişilik Yapısı İlişkisi teması altında: 2.1.1. Rastlantısal Olaylar ve Kontrolcü Kişilik Eğilimi, 2.1.2. Rastlantısal Olaylar ve Kişiselleştirme Eğilimi ve 2.1.3. Rastlantısal Olaylar ve Paylaşımcı ve Tutucu Kişilik Eğilimi alt temaları oluşturulmuştur.

Şekil 6: “Rastlantısal Olaylar ve Kişilik Yapısı İlişkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları

2.1.1 Rastlantısal Olaylar ve Kontrolcü Kişilik Eğilimi

Bazı insanların günlük hayatta son derece titiz bir planlılıkla hareket ettiği, olayları ve kişileri mümkün olduğunca yönlendirici bir konumda bulunmaktan keyif aldığı yaşamın pek çok alanında kontrol duygusuyla hareket ettiği bir kişilik özelliğinde olduğu görülmektedir. Bazı insanlarsa bunun aksine kendini akışa bırakarak mümkün olduğunca esnek bir yapıya sahip olduğu, etken bir yapıda

olmaktan ziyade edilgen ve karar verici konumda olmaktan çok verilen kararı uyguladığı bir kişilik yapısında olmaktan daha keyif aldığı söylenebilir.

Çalışmamızda katılımcıların sahip olduğu kişilik özellikleri ile rastlantısal olaylar yaşama ve bu olayları anlamlandırma konusunda herhangi bir ilişki bulunup bulunmadığı veya ne tür bir ilişki bulunduğunu anlamak amacıyla günlük hayatı planlı yaşamaktan mı yoksa plansız ve akışa bırakarak yaşamayı mı tercih ettikleri nedenleriyle birlikte sorulmuştur. Ayrıca bazen günlük hayatta kontrolü kaybetme durumunda olabiliyoruz. Böyle bir duruma gösterdikleri tepkiler de merak edilmiştir. Elde edilen verilerle Tablo 10 oluşturulmuştur.

Tablo 10: Katılımcıların Kontrolcü Kişilik Eğilimi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Kontrolü Kaybetme Durumunda Gösterilen Tepki	Olumsuz Duygular Hissetme, Duruma Ayak Uydurma, Olumlu Duygu ve Düşünceler Hissetme, Duygularda ve Gösterilen Tutumda Değişkenlik, Yaşananlarda Anlam Bulma Eğilimi, Dini Referanslar	20	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Planlı Ve Kontrollü Yaşama Eğilimi	Planlı Yaşama Eğiliminde Olma, Planlılığı Mükemmeliyetçilikle İlişkilendirme, Mükemmeliyetçi Olduğunu Düşünme, Planlı Yaşama	17	K1İLH, K2PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PD
Planlı Olma Ve Kontrol Tutumunda Olmaya Götüren Etmenler	Kontrol Duygusu Hissetmek İsteme, Planlı Yaşamanın Verimlilik Duygusu Oluşturması, Belirsizlikten Kaçınma, Dış Faktörlerden Etkilenme	15	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR
Plansız Bir Yaşama Götüren Etmenler	Akışa Bırakmanın Keyif Vermesi, Kişilik Yapısının Akışa Bırakmaya Daha Uygun Olması	12	K3İLH, K4PDR, K5PDR, K7PDR, K9İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR

Tablo 10 incelendiğinde öncelikle görüşme yapılan bütün katılımcılar tarafından vurgulanan hususlardan hareketle “Kontrolü Kaybetme Durumunda

Gösterilen Tepki” kategorisi oluşturulmuştur. Katılımcılara yöneltilen; olayların bazen hiç planlanmadık şekilde gelişmesi veya planların çeşitli faktörler sebebiyle bozulması ve karmaşa durumunda bulunmaları halinde gösterecekleri tutum ve hislerin dile getirilmesiyle oluşturulan bu kategori altında 17 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K20PDR) sıklıkla dile getirdikleri benzer duygulardan yola çıkılarak “Olumsuz Duygular Hissetme” koduna ulaşılmıştır. Bu kod çerçevesinde katılımcılar beklenmedik bir karmaşa durumu oluşması ve kontrol edemedikleri durum karşısında öncelikle olumsuz duygular hissedeceklerini belirtmişlerdir. Örneğin bu durumda hissedeceği panik ve tedirginlik durumu için K2PDR: *“Biraz panik olurum yani panik halinde hissettirir bana, çünkü ne olacağını bilmiyorum. Hani plandan bir sapma oldu biraz beni şey yapar tedirgin eder ve panik halini sokabilir.”* demekte ancak zamanla yeni durumun da endişe ettiği kadar olumsuz geçmediğini eklemektedir. K3PDR ise böyle durumlar karşısında verdiği tepkiyi gülerek: *“Ben önce oturup ağlıyorum. Böyle durumlarda aşırı üzülüyorum (...)*” şeklinde samimi bir şekilde dile getirmiştir. Plan yapmaktan hoşlanan ve bir gün içerisinde yetiştiremeyeceğini bildiği halde yüzlerce plan sıkıştırmaya çalıştığını söyleyen K12PSK, bu planları gerçekleştiremediği takdirde de son derece sinirlenip olumsuz tepkiler verdiği şöyle dile getirmektedir:

Çok sinirlenirim çok öfkelenirim çok ağlarım çok küfredirim çok saldırgan olurum zaten çok saldırgan bir yapım da var benim çok saman alevi gibiyimdir bu arada bir anda öfkelenip bir anda sönebilirim. Ki bu tarz durumlarda da ani bu tarz sinir krizleri geçiriyorum çılgın atarım bağırırım karşıdakine kötü davranabilirim vesaire ama böyle sinir patlamaları yaşarım aksilikleri hiç sevmem nefret ederim aksilik yaşamaktan.

Tıpkı daha önce dile getirdiğimiz K8İLH gibi K16İLH de kendi içinde kişisel bir değişim yaşadığını ve bu durumun günlük hayatına doğrudan yansımaları olduğunu dile getirmiştir. Katılımcıların önceki hallerine nazaran mevcut hallerinden daha memnun olduklarını ve bu durumu bir anlamda kişisel gelişim yolculuğu gibi gördüklerini söylemek mümkündür. Nitekim K16İLH’nin bu soruya yanıtı: *“Ben hep şey diyorum ya şu an şey oluyor önceki X sonraki X diyesim geliyor hep önceden olsa şey yapardım böyle bağrıışlar çağırıışlar aman bilmem neler feryatlar figanlar olurdu şu anda öyle değilim mesela (...)*” şeklinde olmuştur.

“Kontrolü Kaybetme Durumunda Gösterilen Tepki” kategorisi altında katılımcılar tarafından sıkça dile getirilen bir diğer kod “Duruma Ayak Uydurma” olmaktadır. Buradaki 9 katılımcı (K6PSK, K7PDR, K10PDR, K11İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K19PDR) planlarının bozulması sebebiyle mutsuz olsalar da değişen mevcut duruma da ayak uydurma ve adapte olmaya gayret ettiklerini belirtmektedirler. Örneğin K6PSK bunu: *“(...) ayak uydurmaya çalışıyorum içimden rahatsız olsam da ayak uydurmaya çalışıyorum benimsemeye çalışıyorum içselleştirmeye çalışıyorum (...)”* sözleriyle vurgularken K11İLH: *“Sebebi olan neyse o duruma öncelikle onu halletmeye çalışırım eğer bir sıkıntı varsa çözmeye çalışıyorum bir durum varsa konuşarak anlamaya çalışıyorum (...) hani o an o ana adapte olmaya çalışıyorum (...)”* Hayatta hiçbir şekilde yalnız bir yaşam sürmediğimizi ve aldığımız veya almadığımız her kararla bir şekilde başka insanların hayatına da dokunduğumuzu düşünen K14İLH, kendi yaşamını da bu bilinçle sürdürmeye gayret ettiğini belirterek istemediği bir durum karşısındaki yaklaşımını şu sözlerle açıklamaktadır: *“Bende biraz yapısal olarak şey var çözüm odaklı böyle ağlasam da ağlarken bile şey düşünüyorum nasıl çıkarım bu işin içinden ay yıkıldım falan böyle şeylerim çok yok (...)”*.

Bu kategori altında 9 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K5PDR, K7PDR, K9İLH, K14İLH, K16İLH) tarafından dile getirilenlerle “Olumlu Duygu ve Düşünceler Hissetme” koduna işaret edilmiştir. Katılımcıların karşılaştıkları bir karmaşa durumunda daha çok bu durumu bilişsel açıdan olumlamaya ve olumlu duygular hissetmeye eğilimli oldukları vurgulamalarıyla öne çıkan bu kod altında K1İLH olayın ilk hissettirdiği olumsuzlukları atıp uzun vadede olumlu yorumlamasını Pollyanna’ya benzeterek: *“(...) istediğin bir şey olmadığı için üzüntü duyuyorsun ama günün sonunda onu olumlayıp kafamda netleştirip tamam olmadıysa vardır bir hayır deyip olumlayabiliyorum. Biraz Pollyanna gibi.”* K5PDR, olayın ilk yaşandığı anda olumsuz bir tepki gösterse yaşadığı olayın kendisi için hayırlı olduğu için yaşatıldığına ve şimdiye kadarki tecrübelerinin de bu yönde gerçekleşmesinden hareketle karşılaştığı kontrolsüzlük durumunu olumlu yorumlamasını: *“(...) ilk evet o süreçte üzüliyorum üzüliyorumdur kızıyorumdur ama sonrasında oturup düşündüğümde ya evet benim için hayırlısı bu öğrenmem*

gerekiyor belki baş etmem gerekiyor (...) her zaman bunu benim için hayırlı olabileceğine inanıyorum (...)” diyerek dile getirmektedir.

“Kontrolü Kaybetme Durumunda Gösterilen Tepki” kategorisinde 7 katılımcının (K1İLH, K4PDR, K5PDR, K9İLH, K12PSK, K13İLH, K16İLH) belirttiği düşüncelerle “Duygular ve Gösterilen Tutumda Değişkenlik” koduna işaret edilmektedir. Kişinin o an içinde bulunduğu duygu durumuna, olaya veya zamana bağlı olarak gösterilen tepkilerin değişebileceğini düşünen katılımcılardan K4İLH: *“Durumuna göre de değişir ne olduğuna bağlı karman çorman olay eğer gerçekten orada olmam gerekiyorsa bu beni rahatsız etmez kendi planımı erteleyebilirim (...)*” sözleriyle belirtirken K13İLH içinde bulunduğu durumun göstereceği tepkiyi de değiştirebileceğini:

(...) oradaki moral durumu bitkinlik durumu benim için önemli karşılaştığım olaylar değil de bazen tek bir olay bile beni demoralize edebiliyor iken ve belki de isyan değil ama kendimi mutsuz depresif hissettirebiliyorken bazen birçok olumsuzluklarla karşılaştığımda bile derin bir nefes alıp devam edebiliyorum (...)

sözleriyle dile getirmektedir. Bu kategori altında 4 katılımcı (K4PDR, K5PDR, K7PDR, K8İLH) tarafından belirtilenlerle “Yaşananlarda Anlam Bulma Eğilimi” kodu söz konusu olmaktadır. Burada katılımcıların tecrübe ettikleri bir plansızlık ve karmaşa durumundan bir anlam ve sebep bularak başa çıktığı fark edilmiştir. Mesela K7PDR, üst üste pek çok olumsuzluk yaşayıp pek çok planını gerçekleştirememiş olsa da bir tanesi dahi olsa mümkün olan bir noktaya odaklanarak bunu gerçekleştirebileceğini: *“(...) insanın tutunacak bir dalı olması lazım o dalı bir şekilde görmek içinde depresif körlükten çıkmak lazım üzüntünün körlüğünden çıkmak gerekiyor (...) Belki bir dal var ama bu dalı da sadece arayanlar buluyor arama çabasına da bir engel olmamalı diye düşünüyorum (...)*” diyerek bir anlamlandırma çabası gütmekte iken K8İLH görüşme yaptığımız günün sabahında yaşadığı bir planının aksaması ve karmaşa durumunun içinde yer aldığını anlatarak bunu kendince anlamlandırarak baş etme çabasını: *“(...) orada kendime telkin verdim; herkes bunu yaşıyor herkes unutabilir tamam hani dünyanın sonu değil yani ne olacak gideceksin yani fazla daha yorulacağım daha geç gideceğim tamam diye kendime telkin verdim (...)*” diyerek ifade eder.

Aynı kategori altında bulgulardan hareketle elde edilen bir diğer kod “Dini Referanslar” olmuştur. 4 katılımcının (K3İLH, K5PDR, K6PSK, K17İLH) yaşanan olaylarda dini inançlarına göndermeler yaptıkları bir başa çıkma stratejisini uygulamalarından hareketle bu koda ulaşılmıştır. K6PSK yaşanan beklenmedik olaylardan rahatsızlık duysa da bunun kader gereği bir olay olduğunu düşünerek durumla başa çıkmasını: “(...) *bazen kul planlar kader güler şeklinde oluyor (...)*” sözleriyle belirtmiştir. Hiç planlamadığı bir şehre öğretmen olarak atanan K17İLH yine önceden yapılan planların geçersiz olması ve karmaşa durumuyla başa çıkmasında dini referansların önemine: “ (...) *burada Allah'ın bir planı var sanırım diyorum. Ve evet ben araştırmıştım uğraşmıştım bir şeyler planlamıştım ve sonunda biraz bir değişiklik oluyor içimden öyle yapmak geliyor öylesine yapıyorsun ve bütün hayatım değişiyor (...)*” şeklinde dikkat çekmektedir.

Sonuç itibarıyla genel olarak katılımcıların planlarının aksadığı, beklenmedik karmaşa durumları yaşadıkları zaman gösterdikleri tepkinin olumsuz duygular olduğu söylenebilir. Ancak bazı katılımcılar yaşanan olaylar karşısında daha sakin kalmaya çalıştıklarını belirtmiş ve bilişsel olarak uzun vadede olayın getireceği olumlu etkilere odaklanmaya çalıştıklarını dile getirmiştir. En düşük frekansa sahip kodlar altında ise yaşananlarda bir anlam bulma ve din ile ilişkilendirerek olumlu bir tepkide bulunmaları söz konusudur. Katılımcıların kontrolü kaybettiklerini düşündüğü beklenmedik olaylara verdikleri tepkilerin başta olumsuz yönde olmasına rağmen rastlantısal olayların kendilerinde bıraktığı duyguların genel olarak olumlu duygular olması çelişkili görünmektedir. Ancak burada katılımcıların rastlantısal olayların meydana gelme sebebi olarak metafiziksel ve dini gerekçelerin olduğunu düşünmeleri ve bu olayların evrendeki mevcut düzeni tamamlayıcı bir yapıda olduğunu düşünmeleri göz önünde bulundurulduğunda baştaki olumsuz tepkinin olumluya bürünmesi anlamlı görünmektedir.

Bununla birlikte katılımcıların yanıtlarına bakıldığında çoğunun yukarıda değindiğimiz kontrol odağı kişilik özelliklerinden içsel kontrol odağına yönelik ifadeler dile getirdikleri görülmektedir. Ancak kendi kontrolleri dışında gelişen beklenmedik rastlantısal olaylara karşı ise genelde olumlu bir tutumda olup olayları iyimserlikle karşıladıkları görülmektedir. Literatüre baktığımızda içsel kontrol

odağına sahip kişilerin dışsal kontrol odağındakilere göre daha az erteleme davranışı eğilimi gösterdikleri (Yavuzer, 2014), daha az saldırganlık ve mükemmeliyetçilik eğilimlerinde olduğu (Karataş, 2012), hurafeler gibi yanlış dini eğilimlere az yatkın olduğu (Tobacyk, Nagot & Miller, 2010) gibi bulgular elde edilmiştir. Bu durum içsel kontrol odağı eğilimindeki katılımcıların olumsuz rastlantısal olayın ilk meydana geldiği anda kendi kontrolü dışında meydana gelmesi sebebiyle olumsuz tepki verse de zamanla duruma uyum sağlayıp olumlu düşünceler dile getirmesini anlaşılır kılmaktadır. Benzer şekilde bu durum katılımcıların yukarıda rastlantısal olayların tanımlanması kategorisinde rastlantıları yüksek bir frekansla olumlu tanımlama eğilimleriyle de tutarlı görünmektedir.

Rastlantısal olayların kontrolcü kişilik yapısıyla ilişkisinin araştırıldığı bu tema altında bulgulardan hareketle “Planlı ve Kontrollü Yaşama Eğilimi” kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategoride günlük hayatı her ayrıntısıyla planlayarak yaşamaktan keyif alma, hayatında kontrol duygusunu hissetme eğiliminde olan 17 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR) dile getirdiği verilerde “Planlı yaşama eğiliminde olma” kodu vurgulanmıştır. Günlük hayatını en ince ayrıntısıyla planlayan K8İLH: *“Ben planlı yaşamayı severim yani garanticiyimdir. Her şeyi enine boyuna tartar ona göre hareket ederim.”* Tatil gibi dinlenme dönemlerini bile planlı geçirdiğini vurgulayan K11İLH ise: *“Planlı yani ben daha çok planlı yaşamayı seviyorum tatilde bile olsa işte sabah kalkıyorum öncelikle şunları şunları yapayım ki daha sonrasında şöyle bir vaktim kalsın bana ya da ne bileyim okuldan geldikten sonra ya da bir gezmeye giderken (...)”* şeklinde planlı olma eğilimini her durum için gerçekleştirdiğini açıklar. Benzer şekilde hayatında bir düzen olasından memnuniyet duyan K15PSK: *“Planlı yaşamak sanırım biraz daha mutlu ediyor beni (...) hayatın içinde bir düzen ya düzen beni daha mutlu eder o kadar akışına bırakıp yaşamak bana göre değil sanırım (...)”* diyerek planlı bir yaşamdan keyif aldığını açıklamaktadır.

“Rastlantısal Olaylar ve Kontrolcü Kişilik Yapısı İlişkisi” teması altında hayatında kontrol duygusunu hissetmekten keyif alan toplam 15 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK,

K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR) “Kontrol Tutumunda Olmaya Götüren Etmenler” kategorisine işaret etmiştir. Bu kategori altında katılımcıların kontrol duygusunu hissetmek ve ayrıntılarıyla düzenlenmiş bir hayatı yaşamayı tercih etmesinde birbirinden farklı motivasyonlarla bu tutumda oldukları anlaşılmıştır. Örneğin görüşme sırasında ifadelerinde doğrudan kontrol duygusunu dile getiren 13 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K19PDR) ile öncelikle “Kontrol Duygusu Hissetmek İsteme” koduna ulaşılmıştır. Burada planlı olmayı mükemmeliyetçi kişiliği ile ilişkilendiren K6PSK: *“Ben planlı taraftayım hocam çünkü mükemmeliyetçi bir tarafım var benim. Her şeyi planlarım şu saatte şunu yapacağım bu saatte bunu yapacağım geleceğim bu saatte yatacağım falan diye hep bir plan vardır kafamda.”* görüşme yapılan günün hemen öncesinde ajanda siparişi verdiği detayını paylaşan K10PDR: *“Hani böyle ne yapacağımı planlamayı severim. Neden böyle hayatın kontrolü daha çok benim elimdeymiş gibi hissediyorum (...)”* diyerek hayatı kontrol edebilme hissine vurgu yaparken doğrudan kontrolcü bir yapıda olduğunu vurgulayan K11İLH ise: *“(…) biraz kontrolcüyüm yani plan yapmayı seviyorum kontrol elimde olsun istiyorum. Böyle bu şekilde planlı olmayı daha çok seviyorum (...)”* şeklinde planlı olmasının sebebini kontrol duygusu hissetmesine bağlamaktadır.

Oldukça yüksek bir frekansla katılımcılar planlı yaşama ve kontrollü olma eğilimlerini dile getirmişlerdir. Burger (1989:254)’in çalışmasında kontrol eğilimli olmanın kişide olumsuz etkiler oluşturabileceği Maslow’un yukarıda değindiğimiz üzere bu kişilik özelliklerinin kişilerin doruk deneyimler gibi tecrübelerle karşı daha uzak ve ön yargılı olmasıyla uyumlu görüldüğü söylenebilir.

“Kontrol Tutumunda Olmaya Götüren Etmenler” kategorisi altında kontrol duygusu hissetmek amacıyla hayatını ayrıntılı bir şekilde planlı yaşamaktan keyif alan 5 katılımcının (K6PSK, K10PDR, K11İLH, K17İLH, K19PDR) bu tutumunun temel sebebi olarak verimlilik duygusu hissetmeyi öne çıkardıkları fark edilmiştir. Buradan hareketle “Planlı Yaşamının Verimlilik Duygusu Oluşturması” kodu çerçevesinde daha önce tatil ve dinlenme zamanlarında bile plan yapmanın kendisini mutlu ettiğini belirten K11İLH bunu: *“Böyle bu şekilde planlı olmayı daha çok*

seviyorum plansız olduğunda daha verimsiz geçtiğine inanıyorum o günün kendime göre tabii.” şeklinde verimlilikle ilişkilendirmektedir. K19PDR de benzer şekilde “Planlı yaşamayı tercih ediyorum. Neden bunu tercih ediyorum çünkü planlı yaşadığımda günümü daha iyi hissettiğim yani günün sonunda evet sabah bir şeyler planlıyordum kafamda bir şeyler vardı onları yaptım veya yapmadım bunu diyebiliyorum.” nihayetinde uyguladığı plana bakarak günün verimli geçtiği hissine odaklanmaktadır.

Bu kategori çerçevesinde kendilerini kontrol tutumunda olmaya götüren temel etmenin plansızlığın doğuracağı belirsizlik hissinden uzak olmak olduğunu belirten 4 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K8İLH, K19PDR) “Belirsizlikten Kaçınma” koduna işaret etmiştir. Burada planı doğrudan netlik olarak algıladığını ifade eden K1İLH: “(...) planlı şeyleri severim yani o gün ne yapacağım nereye gideceğimi ya da bir işin varsa ne zaman nasıl nerede kiminle bunların hepsinin net olmasını severim netlik çok önemli belirsizlik hiç sevmem.” sözleriyle ifade ederken K2PDR: “Çünkü rahatsız ediyor beni hani akışına bıraktığım şeyler çok küçük bir şey bile olabilir ama onu düşünüyorum çok ince detayına kadar belirli olmalı (...)” şeklinde belirsizlik hissini kendinde oluşturduğu kaygıya vurgu yapmaktadır.

“Kontrol Tutumunda Olmaya Götüren Etmenler” kategorisi altında son olarak detaylarıyla birlikte planlanmış ve düzenli bir hayatın kendileri dışında bir sebepten hareketle tercih ettiklerini belirten 2 katılımcıdan (K3İLH, K16İLH) elde edilen bulgularla “Dış Faktörlerden Etkilenme” koduna ulaşılmıştır. Burada K3İLH aslında akışına bırakarak kontrolsüz bir şekilde yaşadığı hayatın kendisini daha mutlu hissettirdiğini açıklarken: “Ama planda gerekiyor mu sanki böyle toplum baskısı etrafın zorlaması etrafta gördüğüm hayatların düzgün bir şekilde ilerleyen hayatların bu şekilde olması benim buna bunun doğru olduğuna ikna ediyor.” sözleriyle akışa bırakarak yanlış bir şeyler yaptığı ve aslında toplum baskısıyla planlı bir tutumda olmaya zorunlu hissettiğini belirtir. Yine benzer şekilde K16İLH de kontrollü bir hayatı olduğunu ancak bunun sebebini düşündüğünde “(...) hani bilmiyorum bu uzun bir süre diyet ve sağlıklı yaşam şeyi yaşadım bununla mı alakalı yoksa mesela şeyde pandemi dolayısıyla eve girdik belli bir düzen kurduk hepimiz hani bunun getirisi mi bundan önce de pandemi öncesi ve pandemi sonrası şeyi de

farklı olabilir (...)” şeklinde pandemi, diyet programı gibi dışsal etmenlerden hareketle olabileceğini düşünmektedir.

Burada da kişinin bulunduğu ortamdan etkilenmesi, sosyal baskı, dışsal etkenler nedeniyle sahip olduğu fikirleri sorguladığı görülmektedir. Sosyal normların kişi üzerindeki etkisi inkar edilemez bir gerçektir (McDonald, Crandall, 2015). Frekans olarak oldukça düşük de olsa katılımcıların sahip oldukları fikirlerin ve eğilimin çevre ile uyumlu olmaması durumunda öz eleştiriye gittikleri söylenebilir.

“Rastlantısal Olaylar ve Kontrolcü Kişilik Yapısı İlişkisi” teması altında bulgulardan hareketle oluşturulan son kategori “Plansız Bir Yaşama Götüren Etmenler” kategorisi olmaktadır. Burada toplam 12 katılımcının (K3İLH, K4PDR, K5PDR, K7PDR, K9İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR) günlük hayatlarını büyük oranda akışa bırakarak plansız bir şekilde yaşamayı tercih etmeleri ve bu tutumlarının temel sebeplerini dile getirmeleri söz konusudur. Öncelikle 9 katılımcının (K3İLH, K5PDR, K7PDR, K9İLH, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K20PDR) “Akışa Bırakmanın Keyif Vermesi” kodunu vurguladığı görülmektedir. Plansız yaşantıların kimi zaman insana sürprizler yaşattığını ve bu durumun heyecanını yaşadığını belirten K3PDR: *“Ben gelişi güzel yaşamayı tercih ediyorum aslında çünkü hayatın o zaman ona çıkarttığı sürprizlere şaşıryorum şaşırmak hayatımı renklendiriyor.”* K20PDR ise günlük rutinlerinde planlı olmak zorunda olsa da kendi kararına kalan konularda akışa bırakmaktan keyif almasını: *“Ben biraz daha spontane benim için daha iyi olur genel olarak.”* sözleriyle dile getirmektedir.

“Plansız Bir Yaşama Götüren Etmenler” kategorisi altında bulgulardan hareketle “Kişilik Yapısının Akışa Bırakmaya Daha Uygun Olması” kodu öne çıkmaktadır. 5 katılımcının (K4PDR, K5PDR, K9İLH, K12PSK, K17İLH) dile getirdiği bu kod çerçevesinde günlük rutinlerde bile planlı olmak istemesine hatta plan yapmasına rağmen K4PDR: *“Aslında planlı yaşamak çok güzel geliyor kulağa mesela işte eve gittiğimde biraz dinleneyim yemeğimi yapayım biraz kendimle vakit geçireyim kitap okuyayım falan ama hiç böyle biri olamıyorum ben.”* diyerek planlı olamayışını anlatmaktadır. Çok zaruri durumlar dışında planlı olamadığını dile

getiren K9İLH: “Yani ben daha çok plansız yaşıyorum yani plan yapsam bile plana çok uyuyamıyorum açıkçası plansız yaşayanlardanım akışına bırakıyorum.” diyerek günlük haftalık planlar yapsa dahi uygulayamayan bir yapıda olduğunu vurgulamaktadır. K17İLH ise: “Ben planlı yaşamayı çok isteyen ama bunu hiç beceremeyen birisiyim herhalde planlı yaşasam çok daha mutlu olurum maalesef akış beni şey yapıyor bir şeyi iyi yapmış olmuyorum günümü iyi geçirmiş olmuyorum, boş geçirmiş gibi bir duygu hissi veriyor keşke planlı programlı düzenli olsa bir şeyler hayatımda ama yok maalesef.” diyerek planlı olmayı son derece arzulasa dahi bunu gerçekleştiremediğinden ve en çok da verimsizlik duygusundan hayıflanmaktadır.

Netice itibariyle katılımcılar genel olarak kontrollü ve planlı bir yaşamı tercih etmekte, bu durumun kendilerini daha verimli kıldığını düşünmektedirler. Zaman zaman kontrolü kaybettiklerini ve istemedikleri olaylar yaşadıklarında ise olumsuz duygular hissetme eğilimindedirler. Ancak beklenmedik rastlantısal olaylar söz konusu olduğunda bazı katılımcılar başta olumsuz fevri tepkiler verdiklerini dile getirirler de daha sonra bu durumun olumlu yönlerine odaklanarak kendilerini sakinleştirmeye eğilimli olduğu söylenebilir. Günlük hayatı akışa bırakmaktan keyif alan katılımcılar ise kimi zaman kişilik yapılarının hayatı kontrol etmeden yaşamaya yatkın olması veya bu şekilde beklenmedik rastlantısal olaylarla karşılaştıklarında bu durumdan keyif alarak bu durumu adeta sürprizli bir bakış açısı ile karşıladıkları görülmektedir.

2.1.2 Rastlantısal Olaylar ve Kişiselleştirme Eğilimi

Günlük hayatta karşılaştığımız olaylara yönelik her birimizin algısı ve olayları değerlendirme süreci birbirinden farklılık göstermektedir. Bazı insanların karşı karşıya kaldığı bir durumu öznelleştirmesi, durumu kendine has kılması ve olaya yönelik kendi kişiliğini ön plana çıkardığı bir değerlendirme yapması söz konusuyken bazılarının olayı genelleştirmesi, kişiliğinden bağımsız gerçekleşen bir durum olarak değerlendirme yaptığını söylemek mümkündür. Araştırma çerçevesinde katılımcıların rastlantısal olaylara yönelik kendi kişilikleri ile bahsi geçen yönde nasıl bir değerlendirme ve algılama süreci içerisinde olduklarını

öğrenmek amacıyla katılımcılara “Sizce rastlantısal olaylar genel midir yoksa kişiye özgü müdür?” sorusu yöneltilmiştir elde edilen yanıtlar doğrultusunda Tablo11 oluşturulmuştur.

Tablo 11: Rastlantısal Olaylar ve Katılımcıların Kişiselleştirme Eğilimi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Kişiye Özgü Olması	Algılama Ve Anlamlandırma Sürecinin Farklılık Göstermesi Sebebiyle, Kişisel Bir Mesaj İçermesi Sebebiyle	18	K1İLH, K2PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Genel Olması	Herkes Tarafından Yaşanan Olaylar Olması	8	K3İLH, K7PDR, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR

Çalışmamız çerçevesinde yapılan görüşmelerde katılımcılardan bazılarının tecrübe ettikleri rastlantısal olayların herkes tarafından yaşanan, genel olaylar olarak değerlendirip olayı normalleştirme eğiliminde olduğu fark edilirken bazılarınınnsa durumu daha özel ve kişisel algıladığı gözlenmiştir. Elde edilen bulgular incelenip değerlendirildiğinde “Rastlantısal Olaylar ve Kişiselleştirme Eğilimi” teması altında “Kişiye Özgü Olması” ve “Genel Olması” kategorileri oluşturulmuştur. Öncelikle rastlantısal olayların “Kişiye Özgü Olması” kategorisinde 10 katılımcı (K5PDR, K7PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K18İLH, K19PDR) tarafından dile getirilen verilerle “Algılama ve Anlamlandırma Sürecinin Farklılık Göstermesi Sebebiyle” kodu öne çıkmıştır.

Katılımcıların rastlantısal olayların kişiye özgü olarak değerlendirmelerinin ardında meydana gelen olayı kişilerin algılama şeklinin ve anlamlandırma şeklinin birbirinden farklı olması sebebiyle durumu özelleştirme eğiliminde oldukları fark edilmiştir. Burada kişiler arasındaki bakış açısının ve duygusal eğiliminin de etkisiyle sürecin farklı değerlendirilmesini K5PDR: “(...) mesela benim çok rastlantısal ve tesadüfi bulduğum bir şeyi aynı anda benimle bu olayı yaşayan başka

bir insan öyle yorumlamayabilir ya da benim o olayı isteme düzeyim çok yüksek olduğu için onu çok büyük bir heyecanla karşılıyor olabilirim (...)" şeklinde dile getirirken benzer şekilde durumu doğrudan bakış açısıyla ilişkilendiren K8İLH: "Kişiye özgüdür ya şimdi ben bu çıkarımı yapıyorum ben bunu diyorum bakış açısı ben bu bakış açısıyla bakıyorum ama birine göre benim yaşadığım bu tecrübenin hiçbir ehemmiyeti de olmayabilir (...) yani herkesin bakış açısına göre şekillenen bir şey olduğu için kişiye özgü olduğunu düşünüyorum." K10PDR ise olaya yaklaşım tarzının kişinin geçmiş yaşantılarıyla ve öznel dünyasıyla da ilişkili olmasını vurgulamaktadır: "Yani kesin bence kişiye özgüdür yani kişinin yaşadıkları ile bağlantılıdır. Hani aslında konuşmuştuk ya biraz daha çekim yasası. Kişinin özeli ile alakalı iç dünyası ile ne yaşıyorsa dış dünya ile bağlantı kurulduğuna inanıyorum (...)"

Rastlantısal olayların "Kişiye Özgü Olması" kategorisi altında bulgulardan hareketle elde edilen bir diğer kod "kişisel bir mesaj içermesi" olmaktadır. Burada tecrübe edilen rastlantısal olayın o kişiye özel bir mesaj anlamı taşıması düşünülerek öznel değerlendirme söz konusudur. 10 katılımcıdan (K1İLH, K2PDR, K6PSK, K9İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR) K1İLH, herkesin beklentilerinin genel itibarıyla benzer şeyler olmasına rağmen kişinin gösterdiği gayretin farklılaşması sebebiyle yaşanan olayların da kişiselleştiğini düşünmektedir: *"Ama temelde ben dini açıdan bakacağım yine oradaki kişisel bir uyarı ya da kişisel bir hayır ya da kişisel bir şer olduğunu düşünüyorum yani helak olmak genel değildir. Ya da mucize de herkese genel değildir. Ben rastlantının kişisel olduğunu düşünüyorum."*

Yaşanan tecrübelerdeki mesaj anlamını doğrudan vurgulayan K2PDR ise: *"Kişiye özgü bence çünkü bir mesajı anlamı taşıdığını hissettiğim için her insanın aynısını yaşadığını düşünmüyorum, değişiyor."* Başta herkes tarafından yaşanan tesadüflerin genel olduğunu ifade eden K17İLH daha sonra durumu dini inancı ile de ilişkilendirerek kişinin yaşadığı olayların onun için özel bir anlam ifade etmesiyle kişisel olmasını: *"(...) yani kişisel olduğunu düşünüyorum şahsi çünkü o şeyde senin ayrı seninle ilgili ayrı bir yol ve kader oluşuyor tabii ki bence kişisel şahsi bir şey."*

sözleriyle vurgular. K18İLH ise yaşanan olayın benzer tecrübeler gibi kişiyi özel anlamı olmasını şöyle dile getirmektedir:

Ben kişiye özgü olduğunu düşünüyorum yani dini tecrübe olayı var ya bence rastlantısal olaylar da rastlantıların tamamı da tesadüf tevafuk adına ne dersek diyelim bunların her birinin bireye özgü olduğunu düşünüyorum yani genel bir şey değil de o bireyin çıkarımsama yapacağı bir şey veya o bireyin etkileneceği bir şey.

Yukarıda dile getirildiği üzere Jung (2004) ve daha sonra eşzamanlılık üzerine çalışan diğer araştırmacıların da çalışmalarında (Bolen, 2004) bu tür tecrübelerdeki ‘kişisel anlam’ı vurgulaması önemlidir. Katılımcılar da burada yaşanan tecrübedeki kişiselliğin kendilerine özgü bir anlamla ilişkisini dile getirmiştir. O halde elde ettiğimiz bulgular yukarıdaki araştırmacıların sonuçlarıyla da örtüşmektedir.

“Rastlantısal Olaylar ve Kişiselleştirme Eğilimi” teması altında elde edilen veriler incelenerek oluşturulan bir diğer kategori rastlantısal olayların “Genel Olması” kategorisidir. Burada katılımcı tarafından yaşanan rastlantısal olayların herkes tarafından yaşanabilen genel ve yaygın bir durum olarak değerlendirmeleriyle “Herkes tarafından yaşanan olaylar olması” koduna işaret edilmiştir. 8 katılımcıdan (K3İLH, K7PDR, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR) yaşanan rastlantıların anlamlandırılmasının kişiye özgü olduğunu düşünse de K7PDR, insanın olgunlaşmasını sağlayan olaylar olarak gördüğü rastlantıları insan olmak kadar olağan ve herkesin yaşadığı genel bir durum olarak niteler. Bunu da: *“Yani herkesin ben rastlantısal olay yani yaşamak da biraz sanki insan olmak da rastlantısal o yüzden herkesin yaşadığı bir şey diyebilirim rahatlıkla ya bir de herkesin olgunlaşma ihtiyacı olduğunu düşünüyorum o yüzden mutlaka hayat herkese farklı şekillerde farklı rastlantılarla karşılaştıracaktır.”* sözleriyle dile getirir. Yukarıda da değinildiği üzere K17İLH kişinin günlük hayatta sıklıkla yaşadığı ve üzerinde durmadığı tesadüflerin *“Yani genel olanları sıradan her şey tesadüf diyebileceğimiz şeyler vardır ya gerçekten normal tesadüf karşılaşmışsınızdır tesadüftür ne bileyim olabilir genel de olabilir (...)”* diyerek genel olmasına vurgu yapmıştır. K19PDR ise herkesin hayatında rastlantısal olay yaşadığını ancak bunları fark edemediğini ifade ederken şu sözleri kullanmıştır:

(...) çoğu insanın yani bunun farkında olmadığını bile düşünebiliyorum birçok şey yaşıyoruz ediyoruz ama yaşadıklarımızın üzerine düşünmeyi biraz daha geri plana ittiğimiz için o rastlantıları da belki fark etmiyoruz ama herkes için olduğunu düşünüyorum sadece yoğunluğu farklı yeri şekli farklı olabiliyor.

2.1.3. Rastlantısal Olaylar ve Paylaşımçı ve Tutucu Kişilik Eğilimi

Her birimiz diğer insanlarla karşılaştırıldığında biricik ve eşsiz kişilik yapısına sahip olsa da kişilik özelliklerini belli başlı unsurlar çerçevesinde kategorileştirmek mümkündür. Bunlar arasında sıkça karşılaşılan tutucu kişilik ve paylaşımçı kişilik özellikleri sayılabilir. Doğduğu andan itibaren bir toplum içerisinde yaşayan insanın çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurması, paylaşımçı bir tavırda olması beklenir. Bazı kişiler için bu durum son derece olağan ve uygulanan bir etkinliktir. Ancak bazen, özellikle olumsuz tecrübeler sonrası, kişi sosyal ilişkilerine bilinçli veya bilinçsizce ket vurmakta ve sağlıksızca içe kapanma eğiliminde olabilmektedir (Köknel, 1986:90). Araştırma çerçevesinde katılımcıların yaşadıkları rastlantısal tecrübeleri çevresiyle paylaşıp paylaşmama durumu sorulmuş ve bulgulardan hareketle Tablo 12 oluşturulmuştur.

Araştırma çerçevesinde yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular incelenerek katılımcılardan bazılarının günlük hayatta tecrübe edilen rastlantısal olayları paylaşma eğilimi gösterirken bazılarının bu olayları paylaşmama ve saklı tutma eğilimi gösterdiği fark edilmiştir. Tecrübe ettiği rastlantısal olayları paylaşma eğiliminde olan katılımcılardan bazılarının bunu dini referanslardan hareketle yaparken bazılarının yaşanan tecrübe neticesinde hissedilen duyguyu paylaşarak bir duygudaş arama eğiliminde olması gibi farklı sebepler görülmüştür. Benzer şekilde rastlantısal olayları paylaşmak istemeyen katılımcıların da bir kısmı olayı anlattığı takdirde çeşitli gerekçelerle tekrar benzer bir olay yaşayamayacağından endişe duyarak anlatmama tercihinde bulunmuş bazıları ise yaşanan durumun ayırt edici bir özelliği olmaması günlük hayatta herkes tarafından yaşanan sıradan bir olay olarak değerlendirilmesi sebebiyle anlatmama yoluna gitmiştir. Veriler incelendiğinde öncelikle “Rastlantısal Olayları Paylaşma Eğilimi” kategorisi oluşturulmuş ve bu kategori altında 19 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK,

K16İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) söyleminde yer verdiği üzere “Rastlantısal Olayları Anlatmak İsteme” kodu öne çıkmıştır.

Tablo 12: Rastlantısal Olaylar ve Katılımcıların Paylaşım ve Tutucu Kişilik Eğilimi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Rastlantısal Olayları Paylaşma Eğilimi	Rastlantısal Olayları Anlatmak İsteme	19	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Rastlantısal Olayları Paylaşma Motivasyonları	Hissedilen Duyguyu Paylaşmak İsteme, Fikir Alışverişinde Bulunmayı İsteme, Olayı Din İle İlişkilendirme	17	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH
Rastlantısal Olayları Paylaşmama Eğilimi	Rastlantısal Olayları Paylaşmama	6	K4PDR, K5PDR, K7PDR, K15PSK, K17İLH, K20PDR
Rastlantısal Olayları Paylaşmama Motivasyonları	Sıradan Bir Olay Olarak Görme Sebebiyle, Tekrar Yaşamama Endişesi Sebebiyle	6	K3İLH, K5PDR, K7PDR, K15PSK, K17İLH, K20PDR

Yaşadığı olayları herhangi bir kayıt koymadan direkt paylaştığını belirten K1İLH: “Direkt hemen ya ben bunları yaşadım diye herkese anlatırım ben anlatmayı seven bir insanım.” normalin dışında olaylar yaşamasından hareketle bunun heyecanını hemen paylaştığını belirten K10PDR: “Evet kesinlikle (paylaşıyorum). Çünkü hayat hep sıradan bir şekilde akıyor hakikaten (...) olağan akışın dışında bir şeyler geliyor ve bundan kaynaklı böyle bu heyecanı paylaşmaya isteğinden kaynaklı bence.” K16İLH ise zaman zaman dezavantajlarını yaşaması sebebiyle

saklı tutma isteği olsa da yaşadığı olayları doğrudan anlatmasını “*Ay evet ben hiçbir şeyi içimde çok fazla tutamıyorum maalesef.*” sözleriyle açıklamaktadır. K18İLH de yaşadığı olayın kendisinde uyandırdığı farkındalık sebebiyle paylaşma eğilimini ifade ederken: “*Hemen anında anlatırım, X’e (eşine) söylemişim o zaman mesela hemen paylaşırım.*” sözlerini kullanmıştır.

“Rastlantısal Olaylar ve Paylaşımçı ve Tutucu Kişilik Özelliği” teması altında günlük hayatta tecrübe edilen rastlantısal olayları anlatma eğiliminde olan katılımcıların bunu birbirinden farklı nedenlerle yapmalarından hareketle “Rastlantısal Olayları Paylaşma Motivasyonları” kategorisi oluşturulmuştur. 14 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH) tecrübe rastlantısal olayları paylaşma sebebi olarak hissettiği ve etkilendiği duyguları paylaşmak isteme, kendisine bir duygudaş aramak amacıyla anlattığını dile getirmesinden hareketle “Hissedilen Duyguyu Paylaşmak İsteme” koduna ulaşılmıştır. Yaşadığı olaylarda neticesinde hissettiği duygunun mutluluk olmasına da vurgu yapan K1İLH bu duyguyu paylaşma sebebini: “*(...) benim için çok mutluluk vericidir işte o mutluluğu paylaşmak isterim yani o duyguyu paylaşmak isterim çok şaşırtıcıdır o da şaşırsın isterim muhtemelen o duyguyu paylaşmak istediğimden aynı şaşkınlık yaşansın diyedir.*” sözleriyle dile getirirken K8İLH, karşılaştığı rastlantısal olayları bir başarı olarak görmekte ve herkes tarafından yaşanmadığı bu duruma kendisinin erişmesi sebebiyle hissettiği bu başarı duygusunu paylaşma sebebini: “*Evet, kendimi iyi hissediyorum güzel bir şey iyi hissediyorum hatta diyorum ya kendimi yetkin hissediyorum diye bir başarı kazanmış gibi ve bu başarıyı da paylaşmak istiyorum yani.*” şeklinde ifade etmektedir. Yaşadığı rastlantısal tecrübeleri yakınlarıyla paylaştığı kaydını ekleyen K9İLH:

Yani o rastlantıyla aslında o şok oluşu o duyguyu paylaşmak belki de çünkü o an şok oluyorum yani şaşıryorum hani nasıl böyle bir şey olabilir. Yani belki o an duygusal olarak destek beklediğim için mi bilmiyorum ama duygusal bir paylaşım yapmak istiyorum sanırım

Bu kategori altında bu verilerden hareketle öne çıkan bir başka kod “Fikir Alışverişinde Bulunmayı İsteme” olmaktadır. 9 katılımcı (K2PDR, K4PDR, K6PSK,

K7PDR, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K17İLH) yaşadığı olayları çözümleme ve anlamlandırma süreci için bir başka kişinin fikrine ve danışmanlığına ihtiyaç duymasından hareketle bu olayları bir başkasıyla paylaşma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Örneğin herkesle değil yalnızca fikir alabileceğini düşündüğü kişilerle bu olayı paylaşma sebebini K7PDR: “(...) kendi içimde anlamlandıramadıysam birine sorabilirim eğer benim için anlamlıysa acaba sence ben böyle bir anlam yükledim ama senin fikrin nedir sence sen bunu nasıl yorumlardın diye fikrini sorabilirim.” şeklinde özellikle anlamlandırma konusunda zorlandığı olayları paylaşma eğilimini anlatmaktadır. Yaşadığı olayları diğer insanlarla paylaşmanın kendisini rahat hissettirdiğini vurgulayan K11İLH ise “(...) bak şöyle oldu işte danışmam gereken bir şey varsa nasıl davranmam gerekir acaba fikir almak için iyi geliyor bana.” şeklinde paylaştığı kişilerin fikirlerini almanın onda bu rahatlık hissine sebep olduğunu belirtmektedir. Tecrübe ettiği olayları paylaşma sebebini bu olaya yönelik değerlendirmelerinin doğru olup olmadığını görmek, bir destek hissetmek şekline açıklayan K12PSK:

O kişileri yorumlarını almak için böyle böyle bir şey oldu çok garip değil mi sence de? Ondan sonra insanların yorumunu almak. Sence bu cidden rastlantısal bir şey mi olma ihtimali yüksek miydi yoksa ben bir mucize mi yaşıyorum vesaire gibi gibi özellikle bu tarz rastlantısal şeyler yaşıyor olmak.

“Rastlantısal Olayları Paylaşma Motivasyonları” kategorisi altında yaşadığı olayların dini bir içeriğe sahip olduğunu düşünen ve çevresine de bu dini tecrübesini dini gerekçelerle anlatan 5 katılımcıdan (K1İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K18İLH) elde edilen verilerle “Olayı Din İle İlişkilendirme” kodu öne çıkmıştır. Burada tecrübe ettiği rastlantısal olayların Allah tarafından kendisini özel bir şekilde yaşatıldığını düşünerek K12PSK: “Bir yandan şöyle hissettiriyor benim açımdan, Allah tarafından görünürlülüğüm varmış gibi ilgileniliyormuş arzusu ilgileniliyormuş hissi.” sebebiyle bu olayları paylaşma eğiliminde olduğunu açıklamaktadır. Yaşadığı olumlu rastlantısal tecrübeleri başka insanlarla paylaşmasının nedeni olarak K13İLH: “(...) rastlantı değil de tevafuk olarak düşündüğüm için Allah’ın müdahalesini bariz olarak görebilmenin verdiği mutluluk.” diyerek yaşadığı olayda gördüğü Allah’ın izlerini vurgulamaktadır.

K18İLH günlük hayatta yaşadığı sıradanlığın bu tür olaylarla ilginç bir şekilde bozulduğunu hissetmesini din bile şu şekilde ilişkilendirmektedir:

Bence bu tarz şeyleri paylaşmak da insanın hani biraz o yaratıcı ile olan düşüncesini bağdaştırdığı için bak hani insanın Allah'a olan bir ilişkisi var demek ki böyle şeyler oluyor Allah'ın bir delili olarak Allah'ın bir ayeti olarak bunun gerçekleştiğini düşünüyorum içgüdüleriyle paylaşıyorum açıkçası

Veriler incelendiğinde katılımcıların oldukça büyük bir kısmının yaşadıkları rastlantısal tecrübeleri paylaşma eğilimde olduğu fark edilmiştir. Bir dini tecrübe olarak da değerlendirilebilen rastlantısal olayların kişisel anlamlar içermesi sebebiyle başından sonuna tüm olayı detaylarıyla ve kişide bıraktığı izi birebir yansıtanın mümkün olmadığı kabul edilebilir. Hemşinli'nin (2010, 2013) de çalışmasında dile getirdiği gibi özellikle duygusal yoğunluğu olan bazı tecrübeleri bir başkasıyla paylaşmak karşı taraf için anlaşılabilir, basit ve saçma görülebilir. Ancak bu, o durumun yaşanmadığı anlamına gelmez. Bu çalışmada da katılımcıların daha çok yaşadıkları tecrübeyi anlatırkenki motivasyonlarının; o anın kendilerinde bıraktığı duyguları anlatmak, fikrî bir alışverişte bulunmak ve dini gerekçelerle paylaşmaları anlamlıdır.

“Rastlantısal Olaylar ve Paylaşımcı ve Tutucu Kişilik Özelliği” teması altında oluşturulan bir diğer kategori “Rastlantısal Olayları Paylaşmama Eğilimi” olmaktadır. 6 katılımcının (K4PDR, K5PDR, K7PDR, K15PSK, K17İLH, K20PDR) yaşadığı rastlantısal olayları farklı gerekçelerle bir başkasıyla paylaşmama ve saklı tutma eğiliminde olduğunu dile getirmesinden hareketle “Rastlantısal Olayları Paylaşmama” koduna ulaşılmıştır. Burada özellikle hayatını değiştirecek derecede büyük ve önemli gördüğü olaylar olmadığı sürece yaşadıklarını sıradan görerek anlatmaya değer bulmayan K15PSK: “(...) çok da hayatıma etki etmeyen bir şey olarak görürsem aslında sana anlattığım bir şeyi gidip de arkadaşşıma anlatmam.” derken K17İLH: “Yok anlatmam yani çok bende kalır öyle şeyler.” diyerek olayları paylaşmama eğilimini dile getirmektedir. K20PDR ise:

Ben hemen anlatmak istemem hatta birçok rastlantısal olayı hemen idrak edemeyebiliyoruz yani bunun aslında rastlantısal olduğunu çok sonradan bence fark edebiliyoruz onun için hemen birilerine anlatmam bazen üzerinden yıllar geçer yıllar

sonra dank eder bu olay aslında rastlantısal bir şekilde başıma geldi diye düşünüyorum bazı olaylarda.

şeklinde bu olayları paylaşmasının sebebi olarak kimi zaman yaşadığı olayın rastlantısal bir olay olduğunu fark edememesi olduğuna yer vermektedir. Bu tema çerçevesinde yaşadığı tecrübeleri birbirinden farklı gerekçelerle bir başkasıyla paylaşmama eğiliminde olan katılımcıların verileri değerlendirilerek “Rastlantısal Olayları Paylaşmama Motivasyonları” kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategorisi çerçevesinde yaşadığı rastlantısal olayların herkes tarafından yaşanabilen sıradan ve özelliği bulunmayan olaylar olduğunu düşünmesi sebebiyle paylaşmadığını belirten 4 katılımcı (K5PDR, K7PDR, K15PSK, K20PDR) “Sıradan Bir Olay Olarak Görme Sebebiyle” kodunu öne çıkarmıştır. K7PDR anlamlandıramadığı bazı rastlantısal olayları fikir almak amacıyla seçtiği kişilerle paylaşırken paylaşmayı istemediği rastlantılar için: “(...) önemsiz bir rast gelişse benim için paylaşma ihtiyacı hissetmem.” derken K15PSK hayatına etki etmeyecek derecede önemsiz olayları paylaşmama eğilimini: “(...) benim için bu normal evet hayatın akışı içinde bunların olması normal geliyor hani dediğim gibi böyle tesadüfler böyle rastlantılar normal olduğu için ekstra bir hemen anlatmalıyım gibi bir şey hissetmiyorum sanırım.” sözleriyle anlatmıştır.

Bu kategori altında yaşadığı olayı paylaştığı takdirde kendisine verilen bir sırrı paylaşmanın karşılığı olarak tekrar aynı durumu yaşayamama kaygısını dile getiren 3 katılımcı (K3İLH, K17İLH, K20PDR) “Tekrar Yaşamama Endişesi Sebebiyle” koduna işaret etmiştir. K3İLH, yaşadığı ve etkilendiği olayları anlatmayı çok istediğini ancak tekrar benzer olayları yaşamama endişesini: “Şöyle, anlatırsam bir daha yaşamam diye korkuyorum ama istiyor muyum çok. (...) Yani hareketlerimle göstermek istiyorum anlatmak istiyorum ama anlatırsam da bir daha yaşamam diye korkup anlatmamayı tercih ediyorum.” sözleriyle dile getirirken K17İLH de benzer şekilde kendisine ayrıcalık hissettirdiğini düşünerek anlatmayı çok istemesine rağmen büyüünün bozulacağı ve tekrar aynı tarzda bir olay yaşamama endişesini şöyle dile getirmektedir: “(...) bende kalır öyle şeyler bunu büyüü bozulur (...) büyüü bozulmasın diye ama içten içe insanların bilmesini de isterim çünkü sanki böyle o kişiye ekstra özellik katıyormuş gibi bir şey gibi geliyor bana.”

Yapılan çalışmalarda dindar kişilerin sosyal hayatta daha aktif olduğu, paylaşımcı bir yapıda olup çevresiyle olumlu ilişkiler geliştirdiği tespit edilmiştir (Gürses, 2017: 94). Veriler incelendiğinde büyük oranda katılımcıların yaşadıkları olayları çeşitli gerekçelerle paylaşma eğilimde olduğu görülmektedir. Bazı katılımcıların yaşadıkları olayları paylaşmama eğilimlerinin ya yaşanan olayın bir paylaşım değeri olmadığını düşünmeleri sebebiyle yahut dini bir kabul sebebiyle olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla yaşanan durumu başka insanlara anlatarak paylaşma eğiliminin yüksek olduğu yönündeki bulgunun Yâran'ın çalışmasıyla da (2009:114) uyumlu olduğunu göstermektedir.

2.2. Rastlantısal Olayların Kişinin Yaşamına Etkisi ile İlgili Bulgular

Rastlantısal olayların kişinin yaşamına psikolojik açıdan etkileri teması altında yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular incelendiğinde bazı katılımcıların yaşanan olayların kendilerinde bıraktığı his ve etki konusuna vurgu yaptığı bazı katılımcıların ise durumun kişilik yapısıyla ilişkili noktalarına değindiği fark edilmiştir. Buradan hareketle 2.2. Rastlantısal Olayların Kişinin Psikolojik Yaşamına Etkisi teması 2.2.1. Tecrübe Edildiği Anda Rastlantısal Olayların Kişide Ortaya Çıkardığı Hisler ve 2.2.2. Rastlantısal Olayların Tecrübe Edildikten Sonra Kişide Bıraktığı Etki, alt temaları oluşturulmuştur.

Şekil 7: “Rastlantısal Olayların Kişinin Psikolojik Yaşamına Etkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları

2.2.1. Tecrübe Edildiği Anda Rastlantısal Olayların Kişide Ortaya Çıkardığı Hisler

Yaşadığımız her olay kişilik özelliklerimizin de etkisiyle her birimizde farklı duygu ve düşünceler uyandırmakta ve farklı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda Jung da incelemiş olduğu eşzamanlılık olaylarında kişilerin bu durumdan ruhsal ve duygusal olarak etkilendiğini dile getirmektedir (Jung, 2004: 87). Buradan hareketle çalışma çerçevesinde katılımcılara; tecrübe dilen rastlantısal olayların meydana geldiği esnada neler hissettirdiği, kişiyi nasıl etkilediğine dair sorular sorulmuştur. Bulgulardan hareketle Tablo 13 oluşturulmuştur.

Tablo 13: Tecrübe Edildiği Anda Rastlantısal Olayların Kişide Ortaya Çıkardığı Hisler

Kategoriler		Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Duygularla İlişkilendirerek Açıklama	Olumlu Duygular Hissetme	Mutlu Olma, Şükretme, Değerli Hissetme	20	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
	Olumsuz Duygular Hissetme	Üzüntü, Kaygı, Öfke	10	K1İLH, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K12PSK, K13İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR,
	Diğer	Duyguların Değişkenlik Göstermesi, Şaşırma	18	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Anlam ve Sebep İle İlişkilendirerek Açıklama		Anlam ve Sebep Arama, Farkındalık	15	K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Din İle İlişkilendirerek Açıklama		Allah'ın Varlığını Hissetme	12	K1İLH, K3İLH, K4PDR, K8İLH., K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH,

“Rastlantısal Olaylarla Karşılaşmanın Kişide Oluşturduğu Hisler” teması altında bulgulardan hareketle ilk konularak “Duygularla İlişkili Olarak Açıklama” kategorisi oluşturulmuştur. Burada katılımcıların tecrübe ettikleri rastlantısal olayların kendilerini duygusal olarak nasıl etkilediğini açıklarken duygulardan hareketle açıklama yolunu izledikleri fark edilmiştir. Bazı katılımcılar yaşadıkları olaylardan olumlu duygularla bahsederken bazı katılımcıların yaşadığı olayları olumsuz duygularla veya yaşanan duruma göre değişkenlik gösteren duygularla açıkladığı görülmüştür. Bu sebeple “Duygularla İlişkili Olarak Açıklama” kategorisi “Olumlu Duygular Hissetme”, “Olumsuz Duygular Hissetme” ve “Duyguların Değişkenlik Göstermesi” alt kategorilerine ayrılmıştır. “Olumlu Duygular Hissetme” kategorisi altında öncelikle 18 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K19PDR, K20PDR) “Mutlu Olma” kodunu vurgulamıştır.

Katılımcıların yaşadıkları rastlantısal olayların kendilerini veya diğer insanları mutlu ettiği, kişide olumlu duygular bıraktığı yönündeki düşüncelerinden hareketle ulaşılan bu kod çerçevesinde; yaşadığı rastlantısal olayların hayata karşı dayanma gücünü arttırdığına değinen K3İLH *“Böyle şeyler benim hayattaki motivemi artırıyor, hayata bakış açımı değiştiriyor beni mutlu ediyor (...)”* diyerek bu olayların kendisinde hissettirdiği olumlu duyguları açıklamaktadır. Rastlantısal olayların evrene karşı gönderilen bir enerji ve bu enerjinin geri dönüşü sebebiyle oluştuğunu düşünen K5PDR yaşadığı olayların hissettirdiklerini ise: *“Hoşuma gidiyor çok mutlu oluyorum yani böyle sanki bir şeyleri çok beklediğimde hissettiğimde düşündüğümde onun bir şekilde karşına çıkabiliyor olması aynı zamanda sürpriz de bir şey bence.”* şeklinde bu sebeple ilgili olarak açıklamaktadır. K20PDR ise yaşanan olaya veya kişiye göre hissedilen durumların oldukça farklılık arz edebileceğini düşünmekle beraber kendi yaşadığı olaylardan hareketle bu olayların üzerinde bıraktığı olumlu hissi: *“(...) ama genel olarak benim hayatımda karşılaştığım rastlantısal olaylar beni heyecanlandırdı ve mutlu etti genel olarak.”* sözleriyle açıklar. K15PSK ise insanın bazen çok olumsuz bir duygu durumunda iken

yaşadığı rastlantı ile bu olumsuz duygu durumunun değişmesini “(...) *farklı bir tesadüfle karşılaşmak insanda bir kıpırtı yaratıyor hani bence güzel bir şey ya farklı rastlantılar (...)*” şeklinde açıklamaktadır.

Özellikle afet, kaza gibi sebeplerle ortaya çıkan olumsuz olaylardan rastlantısal bir şekilde kurtulma durumunda yaşadıkları veya yaşayacakları duygunun şükür duygusu olduğunu belirten 12 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K20PDR) verilerinden hareketle “Olumlu Duygular Hissetme” kategorisi altında “Şükretme” kodu dikkat çekmektedir. Burada olası bir kazadan kurtulma durumunu düşündüğünde K6PSK ilk hissedeceği duyguyu “(...) *büyük bir şükür sebebi olurdu benim için büyük bir kazadan kurtulduysam Allah beni koruduysa orada yani ona şükretmem gerektiğini dini inancımı bir tık daha güçlendirirdi diye düşünüyorum.*” sözleriyle açıklamaktadır. Küçük yaşlarda kendisine zarar verebilecek bir yabancidan arkadaşının uyarısıyla ayrıldığı ve büyük bir olumsuzluktan kurtulduğunu düşünen K8İLH yaşadıklarını tekrar gözünün önüne getirdiğinde: “(...) *çok büyük bir rahatlama hissi geliyor ve tabii şükrediyorum yani bunu dindar bir insanın yapacağı bir şey yani bir ritüel, şükretmek.*” sözlerine yer verir. K16İLH ise olayın meydana geldiği zamanki ruh halinin olaya vereceği tepkiyi etkilediğini söylese de böyle bir durum karşısında belirecek olan his konusunda gülerek ilk söylediği söz “*Öncelikle bir şükür namazı (...)*” olmuştur.

“Olumlu Duygular Hissetme” kategorisi altında verilerden hareketle son olarak “Değerli Hissetme” koduna ulaşılmıştır. 7 katılımcının (K7PDR, K10PDR, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K20PDR) olumlu bir rastlantısal tecrübe yaşamaları veya olumsuz bir olaydan rastlantısal şekilde kurtulmaları durumunda duygusal açıdan kendilerini değerli ve özel hissettiklerini belirtmelerinden hareketle bu kodun öne çıktığı görülmektedir. Rastlantısal olayların meydana geliş sebebini sezgi duygusunun güçlü olmasıyla da ilişkilendiren K7PDR yaşadığı tecrübelerin hissettirdiği duyguları gülerek “(...) *ya başta böyle bir şeyle karşılaşınca çok şaşırıyordum herhalde kalbimiz temiz falan diye ben kendimden kaynaklı (...)*” sözleriyle belirtir. Küçüklüğünde bir cam kırığı sebebiyle elinde kesinlikler oluşan ve çok küçük bir kayma ile kolunun felç olma ihtimalinin ortadan kalktığını anlatan

K10PDR, rastlantısal bir şekilde kolunun kıl payı kurtulma anısını düşündüğünde hissettiği duyguları: *“Yani şanslı hissediyorum hani böyle bir olaya maruz kalmadığım için böyle bir duruma maruz kalmadığım için çok şükür hani bir kolumda bir felç durumu olmadığı için şanslı hissediyorum kendimi.”* sözleriyle açıklamaktadır. K18İLH de benzer şekilde rastlantısal bir tecrübe yaşamının kendisinde hissettirdiklerini *“(...) Allah insan ilişkisi arasında ya ben sanki önemliyim çıkarımı yapıyor insan ben bunu fark ettiğime göre yani Allah bana bunu fark ettirdiğine bu rastlantısal şeyi yaptığına göre demek ki Allah bana değer veriyor bir şekilde kendini göstermeye çalışıyor gibi hissediyorum açıkçası (...)*” diyerek dile getirir.

Tecrübe ettikleri rastlantısal olayların kendilerinde bıraktığı hisleri doğrudan duygularla ilişkili olarak açıklayan katılımcıların dile getirdiği düşüncelerden hareketle oluşturulan bir diğer alt kategori “Olumsuz Duygular Hissetme” olmuştur. Katılımcıdan elde edilen verilerle oluşturulan bu kategoride katılımcıların yaşanan bir rastlantısal olayın veya olumsuz sonuçlar doğuracak bir olaydan kıl payı rastlantısal şekilde kurtulmanın onlarda olumsuz duygular belirlediğini ifade etmeleriyle oluşturulan bu kategoride “Üzüntü”, “Kaygı” ve “Öfke” kodları öne çıkmaktadır. 6 katılımcı (K1İLH, K6PSK, K9İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) tarafından dile getirilen üzüntü duygusundan hareketle “Üzüntü” kodunda K1İLH, bunun kişiye göre, yaşanan duruma göre, kişinin içinde bulunduğu duruma göre oldukça değişken bir durum olmasını ve ihtimaller arasında depresyona varacak üzüntü durumunun hissedilebilmesini: *“(...) hayata baktıkları açıya göre çok değişiyor bu depresyonun sebebi de olabilir ölümcül bir şey de olabilir (...)*” şeklinde açıklamaktadır. Genel itibarıyla kendi yaşadığı tecrübelerin onu mutlu ettiğini belirten K20PDR ise olumsuz bir durumla karşılaşırsa bunun kendisini de oluşturacağımız duyguyu: *“Kötü de yine heyecanlanıyoruz veya üzüntü içerisinde de olabiliyoruz (...)*” sözleriyle dile getirir.

“Olumsuz Duygular Hissetme” kategorisi altında katılımcılar tarafından dile getirilen bir diğer kod “Kaygı” olmuştur. 5 katılımcının (K3İLH, K6PSK, K9İLH, K11İLH, K13İLH) dile getirdiği düşünceleri incelediğimizde katılımcıların özellikle kişi için olumsuz sonuçlar doğuracak bir olaydan rastlantısal bir şekilde kurtulmuş

olmanın kendilerinde kaygı hissi oluşturacağını vurguladığı görülmektedir. Örneğin bunu: *“Uzun süre bunun etkisinde kalırdım ve attığım her adıma acaba şimdi başıma bir şey gelecek mi, doğru karar verdim mi diye tedirgin yaşıyordum.”* sözleriyle dile getiren K3İLH bu durumun oluşturacağı hissin uzun süreceğini vurgularken K11İLH, yaşaması muhtemel olumsuz bir rastlantısal olayı düşündüğünde etkisinde kalacağı duygusal tepkilerini: *“Bu da beni endişelendirir mesela korkutur o anki başımıza ne geldiyse hani o olaya bağlı olarak değişir bu diye düşünüyorum.”* sözleriyle tasavvur etmektedir.

“Olumsuz Duygular Hissetme” kategorisi altında son olarak 4 katılımcı (K1İLH, K7PDR, K12PSK, K16İLH) tarafından paylaşılan verilerden hareketle “Öfke” kodu bulgulanmıştır. Bu kod altında katılımcıların yaşadıkları rastlantısal olayların onlarda öfke ve sinir durumu oluşturduğu fark edilmiştir. Örneğin meydana gelen olumsuz bir rastlantı sal olayda ihmalinin bulunduğunu düşündüğü zaman hissedeceği duyguyu K1İLH: *“Eğer o işte benim akledemediğim bir şey varsa ama enine boyuna düşünmeden karar vermişsem çok sinirlenirim. Neden daha detaylı düşünmedim diye.”* sözleriyle açıklarken K12PSK ise bir yakınının özellikle ölümle sonuçlanabilecek olumsuz bir rastlantısal olayı yaşaması durumunda muhtemel duygularını *“O çok sorgulatır nasıl sevdiğimi benden alırsın işte yaratanla kavga etme hali o öfke hali kabullenme hali (...)”* şeklinde ifade ederek öfke duygusuna vurgu yaptığı görülmektedir.

Tecrübe ettiği rastlantısal olayların oluşturduğu hisleri “Duygularla İlişkilendirerek Açıklama” kategorisi altında “Diğer” isimli alt kategoride duygularla ilgili doğrudan olumlu ve olumsuz duygulara dahil edilemeyecek “Duyguların Değişkenlik Göstermesi” ve “Şaşırma” kodları bulunmaktadır.

12 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K7PDR, K9İLH, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K19PDR, K20PDR) tarafından “Duyguların Değişkenlik Göstermesi” kodu dile getirilmiştir. Burada katılımcıların meydana gelen rastlantısal olayın kendileri üzerinde bıraktığı hissin; yaşanan olaya göre, kişinin o anki ruhsal durumuna göre vb. etmenlerle değişkenlik gösterebileceğini vurguladıkları fark edilmiştir. Mesela K7PDR bu durumun insanların geçmiş

yaşantıları, algı dünyaları, bilinçaltı gibi etmenlerden hareketle farklılaşmasını: *“Kişiye göre çok değişir hani bilemiyorum herkesin duygu dünyasını (...)”* diyerek ifade ederken K11İLH verilecek olan tepkinin ve hissedilecek duygunun yaşanan olaya göre değişebileceğini: *“Tabii ki bu olaya bağlı (...) hani o olaya bağlı olarak değişir bu diye düşünüyorum.”* sözleriyle açıklar. Benzer şekilde K15PSK de: *“(...) tabii ki olumlu olumsuz olmasına göre değişebilir (...)”* şeklinde vurgular.

“Diğer” isimli kategori altında 12 katılımcıdan (K1İLH, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen bulgularda “Şaşırma” kodu öne çıkmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları rastlantısal olayların kendilerinde bıraktığı öncelikli duygunun bir şaşkınlık olmasını vurgulamalarından hareketle ifade edilen bu kodda K7İLH herhangi bir rastlantı yaşadığında ilk hissettiği duyguyu: *“(...) başta böyle bir şeyle karşılaşınca çok şaşıryordum (...)”* diyerek açıkladıktan sonra durumu anlamlandırma yoluna gittiğini ifade ederken aklından geçirdiği bir arkadaşının kısa süre sonra kendisine dönüş yapması gibi rastlantısal olaylar yaşayan K9İLH bu durumun üzerinde bıraktığı hissi: *“Şaşıryorsun yani öncelikle çok nasıl olabilir ona bir şey söylemedin hani arkadaş açısından düşünüyorsun çok şok edici bir şey şaşıracığın bir şey nasıl oluyor yani onu ben de düşünüyorum.”* sözleriyle dile getirmektedir. K20PDR de benzer şekilde hissettiği öncelikli duyguyu ifade ederken: *“(...) rastlantısal bir şey ilk yaşadığımda tabii ki büyük bir şaşkınlık ve heyecan içerisinde oluyoruz.”* sözlerini kullanmaktadır.

“Rastlantısal Olayların Kişide Oluşturduğu Hisler” teması altında bulgulardan hareketle “Anlam ve Sebep İle İlişkilendirerek Açıklama” kategorisi oluşturulmuştur. Katılımcıların yaşadıkları rastlantısal olayların kendilerinde oluşturduğu hissi, yaşanan olayda bir anlamın bulunması veya bir sebep üzerine olayın meydana gelmesinden hareketle hislerini ifade etmeleri sebebiyle oluşturulan bu kategoride 15 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) tarafından dile getirilen düşüncelerle “Anlam ve Sebep Arama” koduna ulaşılmıştır. Tecrübe edilen olayın kişide oluşturacağı hislerin anlam ile ilişkili olarak farklılaşacağını düşünen K2PDR bunu: *“Aynı olayları yaşıyoruz ama bazen yeri geliyor birisi çok farklı*

anlamlar çıkarıp farklı duyguları hissederken bir diğeri de çok ben başka şeyler algılayıp o şekilde de duygularını değişiyor bu da biraz olayları yorumlama şekli önemli diye düşünüyorum, kişisel.” sözleriyle yorumlama tarzı ile ilişkilendirmektedir.

Anlam bulduğu rastlantısal olayları dini referanslarla ilişkilendirerek değerli bulan K13İLH yaşadığı ve anlamlandıramadığı bazı rastlantısal olayların kendisinde bıraktığı hisleri: *“Ben bunların bazılarını farklı anlamlar verirken bazılarını hiç anlam vermeden elimden kayıp gidiyor belki de ama anlam verebildiğim takdirde (...)”* sözleriyle kayıp olarak değerlendirmektedir. Rastlantısal olayların kişide bıraktığı hissin kişilerin iyimser ve karamsar mizaca sahip olmalarıyla ilişkilendiren K19PDR, karamsar mizaca sahip kişilerin yaşanan olaylar karşısında isyankar tavırlar sergileyebileceklerini düşünürken daha iyimser mizaçtaki kişilerin *“(...) başına gelen olayı anlamlandırmaya çalışan mizaca sahip birisi ise bunun altındaki anlamları çıkarmaya çalışır acaba burada bana düşen pay neydi benim ne anlamam gerekiyordu bunu düşünebilir (...)”* sözleriyle açıkladığı bir tavırda olacağını düşünmektedir.

“Anlam ve Sebep İle İlişkilendirerek Açıklama” kategorisi altında 6 katılımcı (K2PDR, K5PDR, K10PDR, K13İLH, K14İLH, K15PSK) “Farkındalık” kodunu dile getirmiştir. Kişinin yaşadığı rastlantısal tecrübelerin hissettirdiği duyguları sahip olduğu farkındalıkla ilişkilendiren katılımcılar öncelikle yaşanan olayın bilinçli farkındalığına sahip olmanın gerekliliğini dile getirmişler daha sonra hissedilecek duyguyu bu durumla bağlantılı görmüşlerdir. Örneğin K5PDR, evrene gönderilen düşüncenin, enerjinin geri dönüşümü olarak yaşanan rastlantısal olayın kişiye bu durumun farkındalığını kazandıracağını: *“Bence insanlarda bir farkındalık oluşturunur (...) Yani ben de öyle oluyor farkındalık yaratıyor ne zaman böyle bir şey yaşasam, işte görüyor musun ne kadar çok düşündün düşündün düşündün başına geldi diyorum yani.”* sözleriyle kendinden hareketle açıklama yoluna giderken K10PDR rastlantısal bir olaydan anlam çıkarmanın, olumlu duygular hissetmenin yine bu olayları fark etmekten geçmesini: *“Yani öncelikle bunun farkında olabilmek gerekiyor demek ki bir şeyler hissedebilmesi için çoğu insan bunu farkında değil (...)”* diyerek çoğu insanın bu durumda olmadığını vurgulamaktadır.

Bir Tanrı inancına sahip kişilerin tecrübe ettikleri rastlantısal olaylardan sonra bir teslimiyet ve huzur duygusuna sahip olabilmelerini K12PSK, anlam bulmaya ilişkili olarak şöyle açıklamaktadır: “(...) *mutlaka tanrının ya da tanrıların bir şeyi bu o veriyse başımıza şöyledir böyledir gibi düşünüyorlar yani dediğim gibi insanların bir inancı varsa herhangi bir tanrı inancı o tanrı inancına istinaden de başlarına gelen her şeyin bir sebebi olduğunu düşünüyorlardır diye düşünüyorum* (...)” Yine K13İLH de “(...) *o durumun rastlantı nasip tesadüf kim ne diyorsa artık o duruma o zaman bunu fark ettiği zaman olayın kendisinde bir farklılık olmayacak hissedende bir reaksiyon bir farkındalığa dönüşmüş olacak.*” sözleriyle rastlantısal olayların kişide oluşturduğu hisleri farkındalık ile nasıl ilişkilendirdiğini açıklamaktadır.

“Rastlantısal Olayların Kişide Oluşturduğu Hisler” temasında son olarak “Din İle İlişkilendirerek Açıklama” kategorisi bulunmaktadır. Katılımcıların tecrübe ettikleri rastlantısal olaylarda kendilerinde beliren hisleri dini referanslarla açıklamalarından hareketle oluşturulan bu kategori çerçevesinde 12 katılımcı (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH) tarafından dile getirilen açıklamalarla “Allah’ın Varlığını Hissetme” kodu elde edilmiştir. Burada K13İLH daha çok olumlu olaylar yaşadığında bu olayın hissettirdiği duyguyu: “(...) *Allah Teâlâ’nın müdahale ettiğini hissettiğim için mutlu hissederim tabiri caizse Allah Teâlâ’nın eli benim üzerimde gibi hissederim* (...)” sözleriyle ifade ederken K16İLH gerçekleşmesini çok istediği, çok ihtiyaç duyduğu ve o anda içinden geçirdiği şeyin gerçekleşmesi veya aklından geçirdiği kişiyle karşılaşması gibi tecrübelerini dile getirdikten sonra bu olayların kendisinde bıraktığı duyguyu: “(...) *bir şey söylüyorum ve biri beni duyuyor hani içeriden söylüyorum ve sürekli söylüyorum ama biri beni duyuyor ve biri bana elini uzatıyor yardım eli* (...)” Allah’ı yakından hissetmesiyle ilişkilendirmektedir. Yine benzer şekilde K18İLH de yaşadığı rastlantısal olayların kendisinde bıraktığı duyguyu sanki filmlerde görülen çalılardan oluşmuş bir labirentin içinde hareket eden kişiyi izleyicinin yukarıdan bir perspektifle görmesine benzeterek: “*Yani biz orada bir şeyler yapıyoruz oynuyoruz ama tepeden izleniyoruz düşüncesini*

doğuruyor yani bende bunu duygu olarak neyle tanımlayabiliriz bilmiyorum ama takip ediliyoruz şeyi uyanıyor yani” sözleriyle anlatır.

Kişi nasıl dini tecrübeye Allah tarafından gözetlendiğini onun yakınlığını merhametini ve varlığını tecrübe ediyorsa anlaşılan o ki rastlantısal olaylarda da oldukça benzer duygular yaşar (Tüzer, 2006: 365).

2.2.2. Rastlantısal Olayların Tecrübe Edildikten Sonra Kişide Bıraktığı Etki

Tecrübe ettiğimiz bazı olaylar üzerimizde kısa vadeli etkilerde bulurken bazı olayların daha uzun süren hatta kalıcı etkilerini görmek mümkündür. Kişilerin yaşadığı rastlantısal olayların psikolojik açıdan onları nasıl etkilediğini öğrenmek, bu olayların kişide ne gibi izler bıraktığını anlamak amacıyla görüşmede katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bulgularla Tablo 14 oluşturulmuştur.

Tablo 14: Rastlantısal Olayların Kişide Bıraktığı Etki

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Kişinin Bakış Açısını Değiştirme	Rastlantıları işaret olarak değerlendirme, Tedbir duygusu oluşturma, Kararlarında rastlantılardan etkilenme, Küçük olumsuzlukları göz ardı etme ve iyimser olma	18	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR, K20PDR
Kişide Herhangi Bir Etki Oluşturmama	Alınan kararları etkilememe, Zamanla etkisini yitirme	9	K4PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH
Dini İnancın Olumlu Etkilenmesi	Allah’a olan inancı ve yakınlığı artırma	7	K1İLH, K6PSK, K7PDR, K13İLH, K16İLH, K17İLH, K20PDR

Öncelikle verilerden hareketle 18 katılımcıdan elde edilen bulgularla “Kişinin Bakış Açısını Değiştirme” kategorisi oluşturulmuştur. Burada katılımcıların yaşanan rastlantısal olaylardan duygusal olarak etkilenmekle birlikte bilişsel açıdan da bu olaydan etkilenmeleri ve hayatın geri kalanı için kişide bir bakış açısı

oluşturması, var olan düşüncelerinin değişmesi gibi konulardaki verilerden hareketle oluşturulan bu kategoride öncelikle 12 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH) tarafından “Rastlantıları İşaret Olarak Değerlendirme” kodu dile getirilmiştir. Katılımcıların, tecrübe ettikleri rastlantısal olayların kendileri için bir işaret olduğu ve bir mesaj anlamı taşıdığını düşünerek paylaştıkları verilerle ulaşılan bu kod çerçevesinde K2PDR bazen karar verdiği bir işte karşısına beklenmedik olumsuzluklar çıkmasını ve bunları kendisinin bir işaret olarak değerlendirmesini: *“(...) karşıma çıktıysa aynen bir sebebi vardır diye düşünüyorum o olayın. Etkilenirim etkiler beni tekrar bir kararımı sorgularım hani yapmam gerekiyor mu diye (...) arka arkaya aksilikle karşılaştığım zaman hayırlı mı değil acaba deyip tekrar bir sorgulamaya gidiyorum.”* şeklinde açıklar ve geçmişte bu sebeple yaşadığı örnekler üzerinden son dakikada vazgeçtiği planlarından bahseder.

Özellikle rüyalarının yönlendirici etkisine inanan K4PDR karşılaştığı herhangi bir rastlantısal aksilik durumunun üzerinde bıraktığı etkiyi: *“(...) karar alırken eğer bir şeyler yolunda gitmiyorsa başında hani Allah bir yerden şaşırtır deriz ya ona çok inanırım yani çok ısrar etmem onda vardır bunun da bir hayrı hani belki benim için iyi olmayacak deyip üstüne çok fazla düşmem.”* şeklinde açıklamaktadır. İnsanın günlük hayatta herhangi bir durumda verdiği kararlarda, yaşam tarzında bilinçli veya bilinçsiz pek çok faktörün etkisi olduğunu düşünen K7PDR yaşadığı rastlantısal olayların da *“(...) benim için karşılaştığımız insanlar tesadüf değil bence her şeyin bir anlamı var. Yani rastlantılardan şey yaparım herhalde rast geldiğimize göre bir anlamı olmalı derim ama bazen de gerçekten sadece rast gelmiştir ya hani neden acaba rast geldi diye düşünürüm ama sonrasında bir anlamlandırırım (...)”* sözleriyle bazen sebepsiz bir şekilde meydana geldiğini düşünse de sonrasında bir mesaj anlamı içerme ihtimaliyle mutlaka üzerinde düşündüğünü belirtmektedir.

“Kişinin Bakış Açısını Değiştirme” kategorisi altında 9 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K5PDR, K8İLH, K9İLH, K14İLH, K17İLH, K19PDR, K20PDR) konu hakkındaki verileriyle “Tedbir Duygusu Oluşturma” kodu elde edilmiştir. Bu kod ile katılımcıların yaşadıkları beklenmedik olaylardan sonra bir ders çıkararak bundan

sonraki yaşamları için daha farklı bir yol izleme eğiliminde oldukları, geçmiştekiyle benzer hatalar yapmama, bundan sonrası için daha dikkatli davranarak sahip olduklarının kıymetini bilme gibi konulardaki paylaşımları değerlendirilmiştir. Burada daha önce de bahsi geçtiği üzere küçüklüğünde başına gelebilecek olumsuz bir olaydan kendince rastlantısal bir şekilde kurtulduğunu dile getiren K8İLH, bu durumun kendisinde bıraktı etkiyi: *“Temkinli oluyorum. Daha temkinli oluyorum (...) yani yaşadığım kötü olaydan bir rastlantı sonucu kurtuluyorsam bu bana şükretmenin yanında bir bilgi olarak tecrübe katıyor.”* şeklinde açıklamaktadır.

Benzer şekilde olumsuz sonuçlanabilecek bir olaydan rastlantısal bir şekilde kurtulmuş olmayı düşündüğünde K9İLH bu durumun kendisinde oluşturacağı etkiyi *“(...) duygusal olarak beni daha dikkatli olmaya hani o yönde de dikkatli olmaya sürüklerdi. Hani daha sağıma soluma her şeye dikkat etmeye başladım (...)”* sözleriyle oldukça yoğun yaşayacağını aktarır. K14İLH ise: *“Sorumluluk ve ciddi bir bakış olarak yansıdı. Yaşamımı daha ciddiye alırdım sonrasında bir hediye gibi değil de bu izin verildi her an bitebilir daha dikkat et dikkat ve sorumluluk hissi gelebilirdi tabii mutlulukla beraber.”* diyerek olumlu duygularla birlikte sorumluluk duygusuna vurgu yapmaktadır.

Bu kategori altında 5 katılımcının (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K19PDR, K20PDR) dile getirdiği bir diğer kod “Kararlarında Rastlantılardan Etkilenme” olmuştur. Katılımcıların günlük hayatta kendileri için önemli kararlar alırken karşılaştıkları rastlantısal olaylardan etkilenerek kararlarında değişikliğe gidebildikleri fark edilmiştir. Bu konudaki verilerden hareketle K3İLH, yoğun şekilde iş aradığı bir dönemde yakın bir arkadaşının beklenmedik bir iş teklifini kendisine yönlendirmesiyle normalde kabul etmeyeceği şartlar bulunmasına rağmen rastlantısal olayın etkisiyle işi kabul etmesini: *“(...) bu tamamen benim için rastlantısal bir olaydı bilmiyorum tevafuk yani öyle de diyebiliriz, etkiledi yani kesinlikle kararımı etkiledi.”* şeklinde dile getirmektedir. Babasında ani ve beklenmedik bir şekilde ciddi bir rahatsızlık durumu olmasıyla kendisinin ve ailesinin yaşamında önemli değişiklikler olduğunu belirten K19PDR, görüşmenin yapıldığı günlerde evlilik süreci içerisinde olduğunu ve bu kişiyle birlikte bir süreç dahil olma kararlarını alırken yaşadığı bu rastlantısal olayın Son derece etkili

olduğunu: “(...) hani ben karşıdaki insandan ne bekliyorum ya da o benden ne bekliyor benim bu kararı hani bu beklentilerin ne tür olacağını da bu rastlantısal olay benim hayatımı etkiledi mesela (...)” sözleriyle açıklamaktadır.

“Kişinin Bakış Açısını Değiştirme” kategorisinde 8 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K12PSK, K13İLH, K16İLH) tarafından dile getirilen yaşadıkları rastlantısal olayların akabinde günlük hayatta yaşadıkları küçük olumsuzlukların üzerinde duramadıkları ve bunların kendilerini duygusal olarak olumsuz açıdan etkilemesine izin vermemeleri, hayata bakış açılarının daha iyimser bir hale bürünmesi gibi bulgulardan hareketle “Küçük Olumsuzlukları Göz Ardı Etme ve İyimser Olma” koduna ulaşılmıştır. Bu kod çerçevesinde olumsuz bir olaydan rastlantısal şekilde kurtulduğunu düşünen K2PDR bu durumun hayatında oluşturacağı etkiyi: “Küçük şeyleri takmazdım kafaya takmamaya çalışırdım daha büyük şeylere odaklanırdım.” sözleriyle belirtir. Yine benzer şekilde K3İLH olumsuzluklardan kıl payı kurtulduğu bir rastlantının kendisinde oluşturacağı etkiyi: “hayatın daha da kıymetini bilerek yaşamak isterdim, insanlara değil de kendime önem vermeyi tercih ederdim. Çünkü öleceğiz gideceğiz çok da takmamak lazım her şey deyip daha rahat daha hedeflerine odaklanmış bir hayat yaşardım diye düşünüyorum.” sözleriyle ifade eder.

“Rastlantısal Olaylar Yaşamının Kişide Bıraktığı Etki” teması altında veriler incelenerek oluşturulan son kategori “Kişide Herhangi Bir Etki Oluşturmama” kategorisi olmaktadır. Burada katılımcıların günlük hayatta vermek istedikleri kararlarda yaşanan rastlantısal durumların herhangi bir etkisini hissetmedikleri veya yaşanan bir rastlantısal olayın çok kısa süreli bir değişimle birlikte uzun vadede kişide herhangi bir etki oluşturmaması gibi yorumlardan hareketle “Alınan Kararları Etkilememe” ve “Zamanla Etkisini Yitirme” kodları öne çıkmıştır. Öncelikle 7 katılımcının (K6PSK, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH) yaşadıkları rastlantısal tecrübelerin hayatlarında herhangi bir etkisini hissetmemeleri bilhassa bir karar aşamasında bu tür olayların herhangi bir etkisi olmamasından hareketle “Alınan Kararları Etkilememe” kodu için K6PSK, günlük hayatta ayrıntılara dikkat etmeye başladıkça detaylarda aşırı derece boğulduğunu ve bu durumdan rahatsız olduğunu dile getirmektedir. Bu sebeple karşılaştığı bazı

rastlantısal olayları kaçırdığını ve bunların kendisi için değerlendirmeye alıp üzerinde düşünemediği bir kayıp olarak kaldığını: “(...) önemli karar alacağım zaman rastlantıları genellikle kaçırıyorum (...)” sözleriyle dile getirir ve bu rastlantıların genellikle başkaları tarafından kendisine gösterildiğini ekler. Başta rastlantısal olaylardan etkilenmediğini dile getiren K9İLH ise görüşme esnasında paylaşımlarda bulundukça hayatında rastlantısal olaylardan etkilenerek verdiği önemli kararları hatırlamış ve konuyu toparlarken günlük hayatında rastlantılardan etkilenerek kararlarında değerlendirmeye aldığını “Yani rastlantı ya çok hayatımı etkileyecek düzeyde olmaz diye düşünüyorum ama şöyle oldu hani ben üniversite işte üniversiteyi de yine aileme yakın bir yerde tercih ettim. (...) Evet, biraz etkiledi (...)” şeklinde belirtmiştir.

“Kişide Herhangi Bir Etki Oluşturmama” kategorisi altında 5 katılımcı (K4PDR, K9İLH, K15PSK, K17İLH, K18İLH) tecrübe ettikleri rastlantısal olaylardan kimi zaman kısa süreli olarak etkilenme durumu oluşsa da uzun vadede olayın etkisini yitirmesi ve bu durumun kendileri için farklılık arz etmediğini ifade etmelerinden hareketle “Zamanla Etkisini Yitirme” kodunu dile getirmiştir.

K15PSK yaşanan olumlu veya olumsuz bir rastlantısal olayın etkisinin uzun süreli olmamasını “(...) bence hayatta insanlar yaşamaya devam ettiği sürece bu yansıma gittikçe günden güne azalmaya başlıyor başta çok etkilendiğimiz olaylara yüksek bir tepki veriyoruz ama (...) hayatta yaşamaya devam ettikçe onun etkisinden bir süre sonra daha sıyrılırdım gibi geliyor (...)” şeklinde dile getirmektedir. K18İLH yakın zamanda yaşadığı bir kazadan kurtulma olayını anlatmış ve başta bu durumun kendisi için etkileyici bir durum olmasına rağmen etkisini yitirmesini “Yani kısa vadede etkiliyor insanı (...) Ama bir süre sonra bir nimet insan unutmak insan için o tekrardan gerçekleşiyor ve normal hayatına normal seyrine geliyorsun yani kısa vadeli süreçte etkiliyor bence.” sözleriyle dile getirmiştir. Olumsuz bir olayın hayatına uzun süreli etkisinin olmamasını ise çoğu zaman hayıflandığımız bir durum olan unutmanın insan için avantaja dönüştüğü bir durum olmasına yer vermiştir.

“Rastlantısal Olaylar Yaşamının Kişide Bıraktığı Etki” teması altında bulgulardan hareketle oluşturulan bir başka kategori “Dini İnancın Olumlu

Etkilenmesi” kategorisi olmaktadır. Katılımcılar yaşadıkları rastlantısal olaylardan sonra dini inançlarının daha da kuvvetlendiğini hissetmeleri ve ibadetlerinde ve Allah'a karşı hissettikleri samimiyet duygusunda artış hissetmelerinden hareketle “Allah'a Olan İncancı Ve Yakınlığı Arttırma” kodunu ifade etmiştir. 7 katılımcı (K1İLH, K6PSK, K7PDR, K13İLH, K16İLH, K17İLH, K20PDR) tarafından dile getirilen bu kod çerçevesinde olumsuz durumdan kurtulmanın Allah ile kurulan bireysel ilişkiye etkisini K7PDR: *“Dua edersin böyle bir şeyin yaşanmasından dolayı ya da bir daha yaşanmaması için hani Rabbinize yönelmek, iltica etmek belki yani kendinizi rahatlatmak kişinin kendi ile rabbiyle kurduğu ilişkiyle alakalı diye düşünüyorum (...)”* sözleriyle vurgularken K17İLH ölümden rastlantısal bir şekilde kıl payı kurtulmanın duygu dünyasına etkisini: *“(...) Allah'a olan inancımı ve şeyi artırır ya herhalde kıl payı kurtuldum yani çok şükür tövbe edebilecek ya da yaşayacak ne bileyim hala Allah'a dua edebilecek bir vaktim var ve ölebilirim her an duygusu bende oluşurdu.”* şeklinde dile getirir.

Bulgular incelendiğinde katılımcılardan çoğunun yaşadıkları olaylardan hayatlarına ve kişiliklerine etki edecek şekilde etkilendikleri görülmektedir. Hafız'ın çalışmasında da (2020: 71) dini tecrübe ile ilişkili gördüğü rüya ve istihare yaşantısı sonrasında kişilerin bu olaylardan etkilendiği, bu tecrübelerin günlük hayatlarına olumlu veya olumsuz yönde yansımaları olduğunu belirttikleri, bu olayları bir işaret olarak gördükleri, bir tedbir duygusu oluşturdukları görülmektedir. Dini tecrübe üzerine yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlarla karşılaşılmasından hareketle bulguların mevcut çalışmalarla benzer sonuçta olduğu söylenebilir (Yaran, 2009). Rastlantısal olaylar yaşamının kişilerin dini yaşantısıyla ilişkisi, aşağıda çalışmanın ‘rastlantısal olayların dini etkilerine dair ana tema’ altında detaylıca incelenmiştir. Ancak burada bu tür olayların kişilikle ve kişide bıraktığı etkileri sormamıza rağmen katılımcılardan bazıları doğrudan dini kişiliklerine de etkilerini dile getirmiş bu sebeple dini inanın olumlu etkilenmesi kategorisine bu başlık altında da yer verilmiştir.

3. Rastlantısal Olayların Dini Etkilerine Dair Ana Tema

Temelde bir yaratıcıya ve evrene hakim olan yüce bir gücün varlığına inanmayı içeren din, insanla ilişkili olmakta ve insanın hayatının her alanına etki eden ve etkilenen bir özellik arz etmektedir. İnsanların dünyaya bakışı ve olayları algılama ve anlamlandırması sahip olduğu dini inancından bağımsız olamamaktadır. Bu tema çerçevesinde insanların karşılaştıkları rastlantısal olayları dini inançlarından hareketle nasıl anlamlandırdıklarını, bu tür olayların kişinin dini yaşantısına etkisini ve dini yaşantısından nasıl destek aldığını anlamak hedeflenmiştir.

3.1.Katılımcıların Rastlantısal Olayları Dini Açıdan Anlamlandırması

İman, yalnızca bilişsel bir kabul olmayıp aynı zamanda duygusal ve iradi boyutlarıyla insanı bütünüyle kuşatan bir olgudur. Kişinin sahip olduğu dini inancı benliğine bir bütün olarak yerleşmekte ve hayata karşı bakış açısını, yaşadığı olayları anlamlandırma ve yorumlama tarzını da doğal olarak etkilemektedir (Alper, 2007:230). Buradan hareketle din ve inanç ile son derece ilişkili olabilen rastlantısal tecrübelerin kişiler tarafından dini perspektifle nasıl anlamlandırıldığı anlaşılmak istenmiştir. Bu sebeple “3.1. Katılımcıların Rastlantısal Olayları Dini Açıdan Anlamlandırması” teması 3.1.1. Olumlu Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması, 3.1.2. Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması, 3.1.3. Rastlantısal Olayların Kader ve İrade ile İlişkisi ve 3.1.4. Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Dini Yaşantılar İlişkisi, alt temaları oluşturulmuştur.

Şekil 8: “Katılımcıların Rastlantısal Olayları Dini Açıdan Anlamlandırması” Temasındaki Alt Tema Başlıkları

3.1.1.Olumlu Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması ile İlgili Bulgular

Günlük hayatta tecrübe ettiğimiz rastlantısal olaylar bazen istediğimiz yönde ve bizi mutlu eden olaylar olmaktadır. Olumlu rastlantısal olay olarak nitelediğimiz bu tür olayların katılımcıların dini inançları çerçevesinde nasıl anlamlandırdıklarını öğrenmek amacıyla katılımcılara “Dini inancınıza göre rastlantıların anlamı ne olabilir?” sorusu yöneltilmiş ve Tablo 15 oluşturulmuştur.

Tablo 15: Olumlu Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması İle İlgili Bulgular

Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Allah'ın Kendini Hissettirmesi	13	K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR

Ders Niteliğinde Öğretici Olaylar Olması	7	K1İLH, K2PDR, K7PDR, K10PDR, K14İLH, K16İLH, K20PDR
--	---	---

Bu tema altında toplam 16 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR) tarafından elde edilen bulgularla “Allah’ın Kendini Hissettirmesi” ve “Ders Niteliğinde Öğretici Olaylar Olması” kodları öne çıkmıştır.

13 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR) tarafından kullanılan “Allah’ın Kendini Hissettirmesi” kodu altında katılımcıların yaşadıkları olayların özellikle Allah’ın varlığını ve insanın hayatına müdahalesini hissettikleri olaylar olduğunu öne çıkardıkları fark edilmiştir. Burada K8İLH insanın yaratılışı gereği bazen kitabi bilgiye vakıf olmasına rağmen tecrübi bilgi ile elde ettiğinin onun için daha kıymetli ve daha güçlü olmasına vurgu yaparak: *“(Allah) kendini öğretmek göstermek için en kuvvetli yolun hissettirmek olduğunu biliyor (...) o yüzden en kuvvetli yol bu ve bunu seçiyor Allah kendini öğretmek için.”* Dolayısıyla K8İLH’ye göre bu tür rastlantılarla Allah’ın kendi eseri olan insana en etkili yolu kullanarak kendini bildirmesi söz konusudur. Benzer şekilde Allah’ın dolaylı müdahalesini hayatının her alanında tecrübe ettiğini söyleyen K13İLH günlük hayatta karşılaştığımız rastlantısal olayların da bu müdahale ile ilişkisini ifade ederken: *“Hemen Allah’la irtibatını kuruyoruz aslında Müslümanlar olarak bi iznillah diyoruz yani Allah’ın izniyle demek bir insan bi iznillah kurduktan sonra tanrının hayata müdahale etmediğini iddia edemez zaten (...)”* Soyut bir kavram olan dinin insanın hayatına yaptığı somut dokunuşlar yoluyla anlaşılır olabileceğini vurgulayan K18İLH insanın yaşadığı rastlantısal olayları doğrudan Allah tarafından yapılan müdahaleler olarak okumasını şöyle ifade eder: *“(...) bence din rastlantıya insanların rastlantı olarak bakmalarına meyyal de bir şey çünkü kendini bir şekilde tanımlattırabilmek kendini bir şekilde ben buradayım diyebilmek için bu tarz şeyler onun anlaşılabilmesi için önemli (...)”*

Bu tema çerçevesinde 7 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K7PDR, K10PDR, K14İLH, K16İLH, K20PDR) tarafından paylaşılan bir diğer kod “Ders Niteliğinde Öğretici Olaylar Olması”dır. Katılımcıların yaşadıkları olumlu olayları kısa veya uzun vadede anlam içeren bir ders olarak veya kişinin durup düşünmesini sağlayıcı bir işaret gibi gördüklerini ifade etmelerinden hareketle bu kod çerçevesinde K1İLH, insanın dünyadaki amacının kemale erme yolculuğu olduğunu düşünmekte ve bu sebeple yaşadığı olayları da birer basamak olarak görmesini anlatmaktadır: “(...) *her bir rastlantı her bir olay iyi ya da kötü her bir insan her bir kişi (...) rabbim bir şekilde bana öğretmek istediği bir şeydir. Yaşadığım her bir insanla konuştuğum her bir saniyeden bir anlam çıkarabilirim olumlu ya da olumsuz severim de.*” Oldukça benzer şekilde K7PDR de kişinin kendisine doğru yaptığı yolculuğun durakları olarak gördüğü rastlantıları birer vesile olarak görmektedir: “*Beni olgunlaştırmak için gelen vesileler diye düşünüyorum, sebepler diye düşünüyorum. Olumlu ya da olumsuz kendimi fark edebilmem, daha iyi tanıyabilmem için.*” K14İLH ise rastlantıları, hayatın rutinini kıran olaylar olarak görmek ve insanın yapısı gereği dünyada fazla sahiplenici bir tavır sergilemeye başladığında Allah tarafından gönderilen birer hatırlatıcı ve dünyanın yanılsama olduğunu gösteren ipuçları olarak görmektedir. Dolayısıyla K14İLH bu olaylardan oldukça fazla şey öğrendiğini dile getirmektedir: “(...) *insana ilke veriyor insana dayanma gücü veriyor anlamasına yardımcı oluyor bazı şeyleri boşlukta kalmıyorsun mistik de olsa anlamlandırabiliyorsun bu senin bir yere kilitlenip kalmanı çaresiz ve çözümsüzce bunalıma girmeni engelliyor gibi birçok rahmetini görüyorum.*”

Daha önce rastlantısal olayları meydana getiren sebepler alt teması altında katılımcıların oldukça fazla bir frekans değeriyle bu tür olayların meydana gelme sebebi olarak dini kavramları kullandığını ve “Allah’ın kendini hissettirmek” amacıyla yaşattığını düşündüklerini ele almıştık. Dolayısıyla burada dini açıdan rastlantısal olayları nasıl anlamlandırıldığını sordüğümüzda yine katılımcıları oldukça yüksek bir frekansla “Allah’ın Kendini Hissettirmek İstemesi” kodunu kullanmış olmaları tutarlı görünmektedir.

3.1.2. Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması ile İlgili Bulgular

Bazen yaşadığımız rastlantısal olaylar istemediğimiz bir yönde gerçekleşerek bir kazaya denk gelme, depreme yakalanma, bir kurşunun isabet etmesi gibi son derece olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Biz de bazen ölümle dahi sonuçlanabilen olaylarda kişinin yakınlarının bu tür olumsuz rastlantısal olayları benimsedikleri dini inanç çerçevesinde nasıl anlamlandırdığını incelemek amacıyla katılımcılara bu örnek olayların da yer aldığı soruyu yönelttik ve elde ettiğimiz yanıtları Tablo 16 da değerlendirdik.

Tablo 16: Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması ile İlgili Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Olumlu Tutumda Olma	Teslimiyet ve Kabullenme, İyimser Bakış Açısında Olma, Kişi İçin Uyarı ve İşaret Olması	14	K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K19PDR, K20PDR
Kader	Kader Gereği Yaşanması	13	K1İLH, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K19PDR
Olumsuz Tutumda Olma	İsyan ve Suçlayıcı Tutum	12	K2PDR, K3İLH, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K19PDR, K20PDR

“Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması” teması altında elde edilen bulgulardan hareketle öncelikle “Olumlu Tutumda Olma” kategorisi oluşturulmuştur. Yaşanan olumsuz rastlantısal olaylara karşı kabullenici ve olayın nihayetinde olumlu sonuçlar doğuracağı gibi iyimser bir bakış açısında olan toplam 15 katılımcıdan (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K19PDR, K20PDR) 8 katılımcının (K2PDR, K3İLH, K5PDR, K6PSK, K10PDR, K13İLH,

K19PDR, K20PDR) özellikle bir kazaya yakalanmak ve olumsuz etkilenmek gibi istenmedik tarzda rastlantısal olaylara dini bir perspektifle teslimiyet ve kabullenici şekilde yaklaşımlarından hareketle “Teslimiyet ve Kabullenme” kodu vurgulanmıştır.

Burada öncelikle olumsuz sonuçlanan bir rastlantısal olaya yönelik K2PDR’nin: *“Kabullenme aşamasına gelene kadar ama kabullenme aşamasına geldikten sonra da yine aynı kapıya çıkıyor bence demek ki şey de vadesi doldu şeklinde düşünülebilir.”* şeklinde yaklaşımına yer vermek mümkündür. K2PDR, kişinin olayı yaşadığı ilk anda isyan ve olumsuz tavırlar içerisinde olabilirken zamanla durumu kabullenmesi ve Allah ilişkisinin söz konusu olabileceğini dile getirmektedir. K6PSK de dini inancın kuvveti ile yaşanan olaya yönelik kabullenme tutumunu: *“Yani aslında orada dini inançları ile ilgili biraz daha ne kadar inanıyorlar ne kadar güçlü dini inançları bununla ilgili biraz dini inancı kuvvetli olan biri zaten baktığında vakti saati dediğim o mevzuya geliyor”* sözleriyle ilişkilendirmektedir. Yine K10PDR de: *“Yani kişiden kişiye tabiki farklılık gösterir tabii gerçekten inanan bir insansa belki de hani kabullenışı daha kolay olabilir öyle söyleyeyim ama dini inancı hani zayıf bir insansa bence bu süreci atlatması daha zor olur diye düşünüyorum.”* diyerek dini inancın kişide olumsuz rastlantısal olayları kabullenme tutumuyla doğrudan ilişkili olduğunu altını çizmektedir.

“Olumlu Tutumda Olma” kategorisinde yaşanan olumsuz rastlantısal olaylara olumlu ve ılımlı bir yaklaşımda olan yine 8 katılımcı (K4PDR, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH) “İyimser Bakış Açısında Olma” kodu hakkında veriler paylaşmıştır. Bu katılımcıların yaşadığı olayın içeriği fark etmeksizin insana bir katkısı olacağı ve insanın uzun vadede de olsa lehine sonuçlar doğurabileceğini vurguladığı görülmüştür. K4PDR, insanın önceden yazılmış bir kader gereği karşısına çıkan rastlantısal olayların o an kişi için olumsuz gibi görünse de uzun vadeli süreçte Allah’ın insan için olumsuz şeyler istemeyeceği ve durumun olumlu bir sürecin gerçekleşmesi için gerekli ufak bir engel gibi gördüğünü: *“Ben güzel şeyler yazılıyordur bize ya da güzelliğe giden yolda bazı olumsuz şeyler yazılıyordur diye düşünüyorum (...)*” sözleriyle belirtir. K7PDR ise insanın başına gelen olumsuz olayların insanın kendi potansiyelini, yetenek alanlarını

keşfetmesi için birer vesile olduğunu düşünmektedir: “(...) Allah kaldıramayacağı yükü de kimseyi imtihan etmez. (...) Demek ki o geldiyse sen de o güç yaratılmış sen o gücü nasıl hissedebilirsin daha yoğun nasıl hissedebilirsiniz (...)” Bu noktada K7PDR insanın bir görev gibi yaşadığı olumsuzluğun göstermek istediği mesajı almak için çaba göstermesi gerektiğini dile getirir. Dini bakış açısından hareketle olaya yaklaşımının kişi için son derece rahatlatıcı etkisi olduğunu düşünen K9İLH, bu tür ölümle sonuçlanabilen olumsuz olaylarda:

(...) Aslında yani dini açıdan çok ferahlatan bir yorum. Biz her ölümü zaten öyle yorumluyoruz yani onun için hayır buymuş ki yani öldü diyoruz genellikle yani insanlara en büyük teselli ölümden sonra işte bence bu oluyor. Ölümden sonraki verilecek teselli budur zaten insanlara gideriz hani baş sağlığı dileriz hayırlısı onun için hayırlısı buymuş her zaman böyle denir ya hani.

şeklinde başına ne gelirse gelsin hayatının sona ermesi dahi söz konusu olsa bu durumun kişi için en iyi karar olduğunu ifade etmektedir.

Tüzer (2006: 365) genel itibariyle dini tecrübelerin kişiye bir iyimserlik kazandırdığını düşünmektedir. Yapmış olduğumuz çalışmada da katılımcıların olumsuz rastlantısal olaylar yaşamış olsalar da nihayetinde uzun vadede rastlantılara olumlu bir tutumla yaklaştıkları tespit edilmiştir. Tuzerin dile getirdiği düşünce çalışmamızda açıkça doğrulamaktadır.

Olumsuz rastlantısal olaylara yönelik dini açıdan “Olumlu Tutumda Olma” kategorisi altında 8 katılımcıdan (K2PDR, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K16İLH, K17İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen verilerle “Kişi İçin Uyarı ve İşaret Olması” kodu elde edilmiştir. Katılımcıların yaşadıkları rastlantısal tecrübeleri hayatın gidişatı içerisinde Allah tarafından kendilerine yapılan birer uyarı ve değiştirmeleri gereken şeyler olduğunu hatırlatan birer işaret olarak görmelerinden hareketle bu kod çerçevesinde yaşadığı olumlu olaylarda Allah’ın desteğini gördüğü olumsuz olaylarda ise tazir ve uyarı çıkarımı yaptığını belirten K6PSK: “Yani bize bir işaret de olabilir ben yani kulum ben senin yanındayım seni görüyorum şeklinde bir işaret de olabilir. Başıma iyi şeyler geldiğinde bunu düşünüyorum açıkçası kötü şeyler geldiğinde de şöyle düşünüyorum acaba bir hata bir günah mı işledim de başıma bu rastlantı geldi şeklinde de düşünebiliyorum bazen değişiyor yani durumuna göre.”

Kuran'ı Kerim'den örnekle düşüncelerini destekleyen K17İLH ise: *“Allah'ın uyarısı olabilir şey vardı ya hani Yusuf suresinde biz ona işaret vermeseydik o kadına meyledecekti dediği o mesela orada ne oldu da ne hissetti ne bir şey oldu da vazgeçti onun gibi uyarı.”* sözleriyle yaşadıkları olayların kendileri için Allah tarafından gönderilen bir uyarı olarak değerlendirdiklerini ifade etmektedirler.

“Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması” teması altında yaşadığı olumsuz olayların doğrudan kader ile ilişkisini kurarak yazılmış olan bir kader gereği rastlantısal olaylar yaşadıklarını belirten 13 katılımcıdan (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K19PDR) elde edilen verilerde “Kader Gereği Yaşanması ” kodu vurgulanmıştır. Rastlantı kavramı yerine tevafuk kavramını kullanmanın daha doğru olacağını belirten K3İLH bu tür olayları dini perspektifle: *“Allah Teala'nın yazmış olduğu her noktasına vakıf olmuş olduğu olaylar bunlar. Dediğim gibi bunları kendisi var ediyor ve hayatının bir noktasına koyuyor beni şaşırtıyor sürpriz işte sana böyle bir şey hazırladım gibi bir düşüncem var yaklaşımım var diye düşünüyorum yani İslam'ın.”* şeklinde açıklayarak Allah'ın ilmi ve iradesine vurgu yapmaktadır. K4PDR de olumsuz sonuçlanan bir rastlantısal olayın sadece sebep olarak değerlendirilebileceği meydana gelen sonucun zaten yazılmış olan bir kaderde var olması sebebiyle her hâlükârda gerçekleşebileceğini: *“Buna da bir sebep olarak bakardım herhalde bir kader olarak işte şey gibi geliyor bizim kaderimizde ölüm var ama biz kendi başımıza ölüp gitmeyeceğiz bir şeyler neden olacak buna.”* sözleriyle dile getirmektedir. K17İLH ise bir kaza kurşununa yakalanmak gibi olumsuz sonuçlanan bir rastlantısal olayda kişinin yakınlarının bu olayı Allah'ın belirlediği ve değişmeyen bir kader inancı ile: *“Onlar da der ki yüksek ihtimalle hani derler bu kadarmış ömrü böyle olmuş Allah bu kadar vade vermiş falan şeklinde yorumlarlar.”* şeklinde ifade edebileceklerini düşünmektedir. K19PDR *“Kader, en kısa cevap bu olur herhâlde.”* derken bunu kişinin pasif bir şekilde kendini bırakması değil aksine aktif bir katkısı ve çabasıyla oluşan bir kader algısı olduğundan bahsetmektedir.

Bu tema altında mevcut veriler analiz edilerek elde edilen bir diğer kod “İsyen ve Suçlayıcı Tutum” olmuştur. Meydana gelen olayları dini bir perspektifle yorumlayan 12 katılımcının (K2PDR, K3İLH, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K10PDR,

K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K19PDR, K20PDR) özellikle yaralanma ve ölüm gibi olumsuz şekilde sonuçları olan rastlantılara olumsuz bir tutumla yaklaştıkları, olumsuz duygu ve düşünceler besledikleri anlaşılmıştır. Olumsuz rastlantı sonucunda yaralanan, vefat eden kişilerin kendilerinin ve yakınlarının bu olay sebebiyle Allah'a isyan edeceğini, sebeplere takılı kalıp önüne çıkan mevcut engelleri suçlama yoluna gideceğini dile getiren katılımcılardan K2PDR: *“Yani biraz insanlar belki olayın nedenini olan neden olan kişileri suçlama eyleminde olabilir biraz belki yaratıcıya karşı hani bunu neden benim başıma geldi diye isyanda bulunabilir.”* sözlerini kullanırken bu durumu karakter yapısıyla da ilişkilendiren K12PSK olumsuz bir olay neticesinde göstereceği tavrı: *“(...) ben hükümeti suçlardım. Ben birini suçlamayı çok sevdiğim için önce hükümet sonra yaratan.”* sözleriyle açıklar. K20PDR de verilecek ilk tepkinin herkes için benzer özellikler arz edeceğini ve *“Yani başta herkes çok büyük bir isyanda bulunur çok büyük bir nefret öfke kin herkeste olur. Ama bunun hani Allah'a sonuçta bizi dünyaya gönderirken bir sınava gönderdiğini biliyoruz (...) kendilerinde bir suç aramaya başladıkları an bu sefer kendi hayatlarını da bitirirler.”* demekte ve kişinin izlemesi gereken doğru tutumun da suçlama, isyan gibi olumsuz tepkilerden uzaklaşarak daha bütüncül bakma şeklinde olabileceğini önermektedir.

3.1.3. Rastlantısal Olayların Kader ve İrade ile İlişkisi ile İlgili Bulgular

Dini literatürde Allah'ın evrende meydana gelen her olayı ezeli ilmiyle bilmesi, takdir etmesi gibi anlamlarda kullanılan kader kavramı ve bir fiili meydana getirme gücü ve tercihi gibi anlamlarda kullanılan irade kavramı (Yavuz, 2001; Çağrııcı & Hökelekli:2000) insanın yaşadığı olaylarla, bu olayları anlamlandırmaya yönelik yaklaşımıyla doğrudan ilişkili kavramlardır. Biz de bu araştırma çerçevesinde insanların sahip olduğu kader anlayışı, irade kavramı ve iradenin sınırlarına yönelik düşünceleri gibi konuların rastlantısal olayları anlamaya, anlamlandırmaya ve değerlendirmeye yönelik nasıl bir ilişkisi olduğunu anlamak istedik. Bu doğrultuda katılımcılara yönlendirilen sorularından elde edilen yanıtlar değerlendirilmiş ve Tablo 17 oluşturulmuştur.

Tablo 17: Katılımcıların Rastlantısal Olayları Kader ve Özgür İrade Kavramlarıyla İlişkili Olarak Anlamlandırılması

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Rastlantısal Olayları Kişinin İradesi Dışında Gerçekleşen Olaylar Olarak Görme	Allah'ın Sonsuz İlim ve İradeye Sahip Olmasıyla İlişkili Görme, İnsanın Sınırlı Bir Özgürlük ve İradeye Sahip Olmasıyla İlişkili Görme, Olayların Önceden Belirlendiği Bir Kader Anlayışıyla İlişkili Görme	20	K1İİLH, K2PDR, K3İİLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İİLH, K9İİLH, K10PDR, K11İİLH, K12PSK, K13İİLH, K14İİLH, K15PSK, K16İİLH, K17İİLH, K18İİLH, K19PDR, K20PDR
Rastlantısal Olayları Kişinin iradesi Dahilinde Gerçekleşen Olaylar Olarak Görme	İnsanın İradesinden Hareketle Meydana Gelen Olaylar Olarak Görme	19	K1İİLH, K2PDR, K3İİLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İİLH, K9İİLH, K10PDR, K11İİLH, K12PSK, K13İİLH, K14İİLH, K15PSK, K16İİLH, K18İİLH, K19PDR, K20PDR

“Rastlantısal Olayların Kader ve İrade ile İlişkisi” teması altında katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular incelendiğinde bazı katılımcıların hayatta meydana gelen olayların Allah tarafından önceden planlandığı bir kader inancına sahip olduğu dolayısıyla insanın yaşadığı rastlantısal olayların da Allah tarafından önceden planlandığı ve belirlenen vakti geldiğinde gerçekleştiği bir inanca sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bazı katılımcıların ise insanın cüzi iradesine daha çok vurgu yaptığı kendi hayatıyla ilgili kararları kendi özgür iradesiyle verdiği yaşadığı rastlantısal olayların meydana gelmesinin de yine kendi özgür iradesiyle olduğu inancına sahip olduğu fark edilmiştir. Nispeten daha az katılımcı ise yaşadıkları rastlantısal tecrübelerin Allah tarafından planlanmış belirli bir kader çerçevesinde kendi özgür irade ve tercihlerinin de etkisiyle ortak bir durum olarak görmektedir.

Elde edilen verilerden hareketle öncelikle görüşme yapılan bütün katılımcılar tarafından vurgulanan “Rastlantısal Olayları Kişinin İradesi Dışında Gerçekleşen Olaylar Olarak Görme” kategorisi oluşturulmuştur. Hayatta karşılaşılan olayların kişinin kendi tercihlerinden ziyade Allah tarafından planlanmış bir kader doğrultusunda meydana geldiğini düşünen tüm katılımcılardan elde edilmiş verilerle oluşturulan bu kategori altında 16 katılımcı (K1İİLH, K3İİLH, K4PDR, K7PDR,

K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) “Allah'ın Sonsuz İlim ve İradeye Sahip Olmasıyla İlişkili Görme” kodunu sıkça dile getirmiştir.

Katılımcıların yoğun olarak Allah'ın ilim sıfatının insana göre sonsuz olması, irade ettiği her olayın gerçekleşmesi vurgusu yapmasından hareketle bu kod çerçevesinde Allah tarafından belirlenen kaderi senaryoya benzeten K7PDR: *“Beklenmedik olaylar bizim için beklenmedik Allah için değil Allah her şeyi biliyor sonuçta kaderi yazan için yani senaryoyu yazan kişi için rastlantı diye bir şey yok.”* diyerek Allah'ın sonsuz ilmiyle durumu ilişkilendirirken K8İLH, kişinin cüzi iradesiyle özgürce yaptığı seçimler olsa da bunu yine Allah'ın sonsuz ilim sıfatıyla bilinmiş olmasına: *“Benim iradem var A- B -C -D den hangisini seçeceğim bana bağlı ama ben A'yı değil de B'yi ya da B yerine C'yi seçsem Allah bilmemezlik yapmıyor çünkü hepsini biliyor zaten sen ne seçersen seç hepsini bilecek.”* Bu durumu doğrudan rastlantısal olaylarla ilişkilendirilmesini de *“Rastlantısal olay olan a seçeneğinde de olmayan b seçeneğinde de a yı da b yi de tanrı biliyor kader dediğimiz olay, dediğim gibi rastlantısal olaylar da bence kader.”* sözleriyle dile getirir. K9İLH ise zaman kavramı üzerinden insanın göreceli ve kısıtlı bir bilgi ve hakimiyete sahip olması ancak Allah'ın sınırsız ve kapsayıcı bir bilgi ve hakimiyet ile var olmuş ve olacak olan her şeye vakıf olmasını dile getirir. *“(...) yani Allah da o bizim o anımızı aslında oradan tamamen görüyor ve bize rastlantı gibi gelen şeyler onun aslında planı dahilinde olan o zamanın geniş çerçevesinin içinde olan bizi etkileyen şeyler olabilir çünkü Allah her şeyi genel görüyor (...)”* diyerek insanın rastlantısal gördüğü olayın Allah tarafından rastlantısal olmamasını vurgular.

İnsanın kendi seçimlerinin de Allah'ın izniyle bilinip bu doğrultuda bir plan oluşturulduğunu düşünen K17İLH rastlantısal olayları da bu plana yerleştirerek: *“Bizim kendi elimizle yapıp ettiğimiz her şeyin Allah tarafından bilinip ondan sonra eğer bir program plan varsa planlanıp ondan sonra da takdir ettiğinde gerçekleşmesi (...) zaten bilinen şeylerdi ve programlandı planlandı yaşandı öyleyse sıkıntı yok yani.”* Yine K19PDR Allah'ın sahip olduğu sınırsız ilim sıfatıyla rastlantısal ve beklenmedik kavramının yalnız insan için anlamlı olmasını: *“İnsan açısından bakarsak eğer bu bir rastlantısal oluyor az önce belirttiğim gibi ama karşı*

taraf yani bu kader kavramını bize veren Allah tarafından bakacak olursak bu zaten vardı (...)" sözleriyle vurgulamaktadır.

"Rastlantısal Olayları Kişinin İradesi Dışında Gerçekleşen Olaylar Olarak Görme" kategorisi çerçevesinde 9 katılımcının (K3İLH, K5PDR, K7PDR, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K16İLH, K17İLH, K19PDR) insanın sahip olduğu iradenin ve özgürlüğün pek çok değişkenden etkilenmesi ve sınırlı bir yapıda olmasının vurgulandığı fark edilmiştir. Buradan hareketle "İnsanın Sınırlı Bir Özgürlük ve İradeye Sahip Olmasıyla İlişkili Görme" kodu dile getirilmiştir. İnsanların tecrübe ettiği rastlantısal olayların insanın yapısal ve iradi sınırlılıkları sebebiyle Allah tarafından belirlenmiş bir kader üzere olmasına rağmen insana bazı olayların beklenmedik ve rastlantısal görünmesinin vurgulandığı bu kod çerçevesinde K12PSK insanın farkında olsun ya da olmasın bir şekilde onu kısıtlayan hükümet, kültür, din gibi normların olduğunu dolayısıyla tamamen bir özgürlük durumunun söz konusu olmadığını düşünmektedir: *"Özgür irade konusunda şöyle full artı full özgür olduğumuzu düşünmüyorum yani tamamıyla özgür değiliz bence (...)"*

Allah katında önemli olanı insanın meydana gelen olaylara verdiği tepki olduğunu düşünen K13İLH *"(...) özgürlük dediğimiz şey de yani dediğim gibi çok girift olduğu için mesela bilimsel olarak insanın özgürlüğü hali hazırda ispatlanmamış."* diyerek insanın yaptığı seçimlerde tamamen özgür olmadığını ve beklenmedik olaylara verdiği tepki ile Allah'ın bir karşılıkta bulunacağını düşünmektedir. İnsanın bazen rastlantısal olayları oluşturacak şekilde ani kararlar verdiğini bunları ise büyük oranda sezgilerinden hareketle yaptığını düşünen K19PDR insanın duygu ve düşüncelerden arındırılmış tamamen özgür bir irade ile hareket etmesini mümkün görmemektedir. K19PDR'ye göre insan doğum öncesinden başlayarak çevresel uyaranlara maruz kalmakta ve bunlardan etkilenecek verdiği tepkiler de bu doğrultuda değişebilmektedir. Dolayısıyla tamamen özgür irade kavramının doğru bir Kullanım olmadığını da: *"(...) bu kavram da bana çok eksik geliyor çünkü o işin o kısmı daha bilinmezlik oluyor hani boşluk gibi yani tamamen özgür demek ne oluyor o nasıl bir şey oluyor çünkü düşünsene hiçbir şeyden etkilenmiyorsun (...)"* şeklinde açıklar.

Yine bu kategori altında 10 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K4PDR, K6PSK, K7PDR, K10PDR, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K19PDR) yaşadıkları rastlantısal tecrübelerin meydana gelmesini evrendeki her şeyin önceden planlanmış bir kaderle oluşmasını belirtmeleri sebebiyle “Olayların Önceden Belirlendiği Bir Kader Anlayışıyla İlişkili Görme” kodu vurgulanmıştır. Olayların Allah tarafından önceden belirlendiği bir plan içerisine kendi eklediği ufak kararlarla da rastlantıların oluşabileceğini düşünen K4PDR tüm bunların önceden belirlenmiş olmasını: “(...) bana hep şey gibi geliyor senin kendi yaşayacağın şeyler evet bellidir (...) ya kader buna kesinlikle inanırım. Bir şeyler önceden belirlenmiştir ve yeri vakti geldiğinde gerçekleşir.” sözlerini dile getirirken K6PSK: “(...) bu düzenin evrenin Allah tarafından yaratıldığını aslında karşımıza çıkan her şeyin Allah tarafından daha önceden belirlendiğini ve sonradan da bizim biz bunu sonradan öğreniyoruz bunlar önceden var planlanmış her şey vakti saatine göre ayarlanmış biz sadece sonradan öğreniyoruz bence.” diyerek yaşadığımız rastlantısal olayların da önceden planlı ancak bizim sonradan yaşadığımız ve fark ettiğimiz olaylar olduğunu vurgulamaktadır. İnsanın yaptığı seçimlerin de planlanan bir kader de mevcut olması dolayısıyla insanın yapacağı tercihlerin de bu doğrultuda sınırlandırılmış olmasını dile getiren K7PDR:

Allah kuluna yapamayacağı bir şeyi düşündürmez diye düşünüyorum kaderinde var olan ve karşılaştığım şeyleri düşünebilme hakkım var çünkü beynin sınırlı ve beyinde hangi nörokimyasalın hangi sinaps bağlantısının olacağı da belli bu nöronal bağlantıları nasıl kuracağın da belli bağlantıları ve hangi ihtimalleri düşüneceğini de belli bence kaderde.

diyerek insanın kaderinde olmayan tercihleri kendisinin yaratmasını değil de yaptığı tercihlerin de zaten kaderinde mevcut seçenekler arasından birini tercih ederek yaptığını vurgular. Bu durumu oldukça benzer şekilde dile getiren K16İLH’ de:

(...) benim kendi inancıma göre senin o yoldan gideceğini de biliyor rabbim sana onu ayarlayan da rabbin hani oradaki o en son noktada bulunduğun yerde yani aslında belirli yani bir yerde ama sana göre biraz daha şey oluyor sen diyorsun ki ne kadar denk geldi ne oldu halbuki o daha çok önceden belliydi yaratan katında, şu an böyle yorumladım.

“Rastlantısal Olayların Kader ve İrade ile İlişkisi” teması altında toplam 19 katılımcıdan (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen bulgularla “Rastlantısal Olayları Kişinin İradesi Dahilinde Gerçekleşen Olaylar Olarak Görme” kategorisi oluşturulmuştur. Tecrübe edilen rastlantısal olayların insanın kendi hür seçimleri ve kararlarıyla meydana geldiğini ve belirlenmiş bir kader anlayışının aksine insanı kendi seçimleriyle şekillenen olaylar olduğunu düşünen 19 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) “İnsanın İradesinden Hareketle Meydana Gelen Olaylar Olarak Görme” kodunu dile getirmiştir. Daha önce olayların Allah tarafından önceden planlandığını ve belirlenmiş bir kader anlayışına sahip olduğunu ifade eden K2PDR insanın sahip olduğu özgür irade sorusuna verdiği “(...) yani evet ana hatlarıyla insan için belirlenmiş bir yol olabilir ama işte orada da seçimlerimizle de yönlendirebiliyoruz ya ben orada insanın tercihinin devreye girdiğini düşünüyorum. Hani o farklı insanın farklı irade şeyi farklılaştırıyor.” şeklindeki yanıtla insanın belirlenmiş kader karşısında tercih hakkının bulunduğu ve kendi özgür iradesiyle yaptığı davranışları sonuçlarını yaşayabildiğini ifade eder.

İnsanın seçimlerini kendi özgür iradesiyle yaptığını düşünen K3İLH Allah’ın olacak olan olayları bilmesinin bu özgür seçime etkisinin olmamasını şöyle ifade eder: “(...) birinin bir şeyi bilmesi ona müdahale ettiği anlamına gelmez. Allah evet her şeyi yaratıyor ama yarattığı şeyler aslında yollar, tercihler önüme tercihler yaratıyor ve diyor ki istediğini seç bu noktada sen özgürsün.” Yine K2PDR gibi K6PSK de insanın tecrübe ettiği rastlantısal olayların Allah tarafından belirlenmiş bir kaderde var olmasına karşın özgür iradenin bu durumla ilişkisini kurarken K6PSK “Yani her şey tamamen Allah tarafından bu olacak bu olacak şeklinde değil ama kuluma ben akıl verdim bunu kullanarak kendi iradesiyle de seçebilir şans tanıdığını düşünüyorum ben.” şeklinde bir düşüncüyü dile getirmiştir.

Dolayısıyla katılımcıların aslında sahip olduğu kader inancında önceden belirlenmiş, Allah tarafından planlanmış bir düzenin mevcudiyetine inandıkları ancak

kendi seçimlerinin hür iradeleriyle ve kendileri için kimi zaman beklenmedik sonuçlar doğuracağını da düşünme eğiliminde oldukları fark edilmektedir. İnsanın yaşadığı rastlantısal tecrübeleri Allah'ın bir işareti ve mesajı olarak değerlendiren K18İLH meydana gelen olayı Allah ile inanç boyutunda ilişkilendirildiğini ancak yaşanan olayın önceden belirlenmiş bir kader anlayışı ile değil de insanın kendi tercihleri ile oluştuğunu düşünmektedir. *“Olayın bizatihi kendine baktığımızda bence onu oraya getiren bir başka sebep sonuç ilişkileri mutlaka var diye düşünüyorum.”* diyerek meydana gelen rastlantısal olayın da dini gerekçelerle açıklama zaruretinin bulunmadığını ve bir şekilde sebep sonuç ilişkileriyle açıklanabileceğini vurgulamaktadır.

Bu tema çerçevesinde elde edilen verilerin genel bir yorumunu yapmak gerekirse katılımcıların büyük oranda belirlenmiş bir kader ve özgür irade arasında oldukça keskin ayrımlar yapmadıklarını söylemek mümkün görünmektedir. Birbirinin aksi gibi görünen rastlantısal olayların kişinin iradesi dışında gerçekleşmesi ile kişinin iradesi dahilinde gerçekleştiği şeklindeki 2 temada katılımcı sayılarının birbirine çok yakın olduğunu ve aynı katılımcıların birbirinden farklı yöndeki kodları kullanmış olması bu görüşü destekler vaziyettedir. Katılımcıların genel itibarıyla Allah'ın sonsuz ilim ve iradesi ile önceden planladığı kaderi oluşturan temel unsurlar olsa da insanların kendi özgür iradeleri ile yaptığı tercihlerin birbirini tamamladığı ve nihayetinde elde edilen sonucun bu iki durumun ortak etkide bulunmasıyla gerçekleştiğini düşünmektedirler. Günlük hayatta karşılaştığınız rastlantısal tecrübelerin önceden belirlenmiş kader planında var olması insanın özgür tercihlerde bulunması ve sorumluluk gereği bu tercihlerinin sonuçlarıyla bir şekilde karşılaşmasını etkilememektedir. Ayrıca yukarıda rastlantısal olayların sebebi olarak yine katılımcıların büyük bir kısmının bunu kader gereği yaşanan olaylar olarak belirtmeleri burada elde edilen sonuçlarla da uygun düşmektedir. Karaca'nın (2006) üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırmada kader algısının psikolojik iyi oluş üzerinde olumlu yönde etkileri tespit edilmiştir. O halde yukarıda rastlantısal olayların kişide bıraktığı hislerin genel olarak olumlu duygular olduğu belirtilmişti. Katılımcıların neredeyse tamamının hem bu tür tecrübelerini kaderin bir gereği olarak yaşadıklarını düşünmeleri hem de bu olaylardan olumlu duygularla etkiliyor

olmalarının diğer alan araştırmalarıyla da benzer şekilde olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Yukarıda değinilen kontrol odağı kişilik özellikleri bakımından değerlendirdiğimizde de katılımcıların hem bir kader inancına sahip olarak Tanrı kontrol odağını benimsedikleri bununla birlikte tıpkı içsel kontrol odağına sahip kişiler gibi kendi davranışlarının sorumluluğunu alarak hayata aktif bir katılım gösterdikleri görülmektedir. Bu durum literatürdeki Tanrı'nın kontrolünü aktif bir şekilde hissettiğini dile getiren katılımcıların başa çıkma, sosyal uyum, sağlık gibi değişkenlerde de daha yüksek puanlar aldığı çalışmalarla da uyumlu bulunmaktadır (Welton vd., 1996).

3.1.4. Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Dini Yaşantılar İlişkisi ile İlgili Bulgular

Dünyada post-modern bir anlayışın yaygınlaşmasıyla kurumsal dinin, değişmez kuralların, rasyonalitenin eleştirisi yapılmaya başlanmış ve bu devamında bireysel dindarlık ve dini tecrübe gibi kişisel dini deneyimleri peşi sıra getirmiştir. Aziz 'in (1990: 167) de belirttiği gibi olağanüstü dini yaşantıların sıklığı, bu olayların anlamlandırılması gibi durumlar insanının ruhsal ve manevi ihtiyacından bağımsız görülmemelidir (Yaran, 2009).

Tablo 18: Katılımcılar Tarafından Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Yaşantılar İlişkisinin Değerlendirilmesi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Kaynağını Sorgulama	Mucizenin Allah'ın Fiili Olmasına Vurgu	10	K1İİLH, K3İİLH, K6PSK, K7PDR, K11İİLH, K13İİLH, K15PSK, K16İİLH, K17İİLH, K19PDR
	Mucizeleri Peygamberlere Has Kılma	5	K3İİLH, K6PSK, K9İİLH, K11İİLH, K16İİLH,
	İstihareyi Bilinçaltı İle İlişkilendirme	6	K2PDR, K8İİLH, K12PSK, K14İİLH, K19PDR, K20PDR

Niteliğini Değerlendirme	Olağanüstü İstihareyi Değerlendirme	Alanın İşaret	Özellikleri, Olarak	16	K1İLH, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Kişinin Kendi Yaşamı İle İlişkilendirme	İstihareyi Gerekli Bir Uygulama Olarak Görme ve Kendi Yaşamında Yer Alması			13	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH
	Mucizelerin Alması	Hayatta	Sıkça Yer	6	K7PDR, K8İLH, K10PDR, K15PSK, K18İLH, K19PDR
Dini İnanca Etkisi	Mucizelerin ve Olağanüstü Dini Yaşantıların İncancı Pekiştirmesi-- Allah'ın Kudretinin Görülmesi			12	K1İLH, K2PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR
İnsan İle İlişkilendirme	Olağanüstü Dini Yaşantıların İnsana Hitap Etmesi			13	K1İLH, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR

“Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Dini Yaşantılar İlişkisi” teması altında elde edilen bulgulardan hareketle öncelikle olağanüstü dini yaşantıların “Kaynağını Sorgulama” kategorisi oluşturulmuştur. 10 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K11İLH, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR) tecrübe edilen veya bir şekilde işitilen olağanüstü olayların özellikle mucizelerin Allah tarafından yaratılmış olmasına vurgu yapıldığı fark edilmiştir. Buradan hareketle “Mucizenin Allah'ın Fiili Olmasına Vurgu” kodu çerçevesinde; Mucizeler yolu ile Allah'ın imkansız görülen bir olayı gerçekleştirilmesine vurgu yapan K1İLH gülümseyerek: *“Düzeni yaratan Allah bozan da Allah.” der ve “(...) dilediğini yapar mesela o denizin yarılması imkansızdır al sana bilim insanları dersin ama Allah istedi mi olur yani.”* şeklinde Allah'ın kudretine vurgu yapmaktadır. Yine K6PSK da mucizelerin gerçekliği konusunda bir şüphe duymamakta ve bu durumu Allah'ın kudretiyle ilişkilendirmektedir: *“Çünkü Allah'ın gücünü bence hiçbir şekilde yadsıyamayız bu yüzden istediye gerçekten bu durum oluştuyorsa olmuştur bana göre olmuştur.”*

Olağanüstü dini yaşantıların “Kaynağını Sorgulama” kategorisinde İslami literatürde yer alan mucizelerin yalnızca peygamberler tarafından yaşanıldığı ve bugüne hitap etmemesi gibi özelliklerden hareketle “Mucizeleri Peygamberlere Has Kılma” kodu vurgulanmıştır. 5 Katılımcı (K3İLH, K6PSK, K9İLH, K11İLH, K16İLH) tarafında dile getirilen bu kod ile; mucizelerin varlığına yönelik hiçbir şüphesi bulunmadığını dile getiren K3İLH bu durumun yalnızca peygamberler tarafından yaşanan bir durum olmasını şöyle vurgulamaktadır: “(...) *mucizenin peygamberlere has olduğuna inanıyorum mucizelere de inanıyorum fakat aynı bizim alimlerin açıkladığı gibi mucizelerin peygamberlerin peygamberliklerini daha da sağlamlaştıran olgular olduklarına inanıyorum.*” mucizevi olayları rastlantısal olaylar olarak değerlendirmedığını vurgulayarak söze başlayan K16İLH: “(...) *mucizenin de herkesin gerçekleştiremeyeceğini peygamberlerin gerçekleştireceğine inanıyoruz işte bu da hani şu koca kâinatı yoktan var eden Rabbim için çok zor değil.*” diyerek bu olayların imkanını tartışmaktadır.

Yine aynı kategori altında öne çıkan bir başka kod “İstihareyi Bilinçaltı İle İlişkilendirme” olmaktadır. 5 katılımcının (K2PDR, K8İLH, K12PSK, K14İLH, K19PDR, K20PDR) Allah'tan bir yönlendirme olarak görülen istihare yaşantısını doğrudan bilinçaltı ile ilişkilendirilmesinden hareketle bu kod çerçevesinde; K2PDR, günlük hayatta gördüğü rüyaların gerçekleştiğini tecrübe etmekte ve istihare yaşantısını da rüya ile ilişkilendirmektedir. Ancak istihare yaşantısına daha mesafeli yaklaşmakta ve bunun sebebi olarak: “*Biraz arada kalmış hissediyorum kendimi çünkü insan biraz da kendini şeyde yapmış olabilir isteği yönünde yönlendirmiş de bilinçaltında oluyor bilinçaltını etkiliyor (...)*” şeklinde bilinçaltının yönlendirebilme imkanını görmektedir. K19PDR ise rüya konusunda psikoloji literatüründe birbirinden farklı pek çok görüşün olmasını örnek göstererek aynı durumu istihare konusuyla ilişkilendirilmiştir: “(...) *bilinçaltı dediğimiz kısım belki içten içe istemiyor bu kişi bu yapmak istediği şeyi ve gerçekten hani o rüya sürecini de ona göre yönetmiş olabiliyor (...)*” dolayısıyla bilinçaltının kişiyi olumlu veya olumsuz yönde etkilemesinin imkanından hareketle istihare yaşantısının da şüpheli bir durum olarak görüldüğünü dile getirmektedir.

“Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Dini Yaşantılar İlişkisi” teması altında katılımcılardan elde edilen verilerden hareketle oluşturulan bir başka kategori “Olağanüstü Alanın Niteliğini Değerlendirme” olmaktadır. Katılımcıların tecrübe edilen veya haberdar olunan olağanüstü dini alanın özelliklerinden ve bu alana yönelik değerlendirmelerden hareketle oluşturulan bu kategori çerçevesinde öncelikle “Olağanüstü Alanın Özellikleri” kodu öne çıkmıştır. 13 katılımcının (K3İLH, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) dile getirdiği düşüncelerden hareketle elde edilen bu kod çerçevesinde; Mucizelerin yalnızca birer sebep olarak yaratıldığını düşünen K7PDR: *“O mucize sadece bence Allah'ın hani cehennemi hak edecek olan kullarına hani ya bunu da gördün ona rağmen iman etmedin deyip bir sebep olacak yani cehenneme gitme sebebi için bence o mucize yaratılmış.”* şeklinde düşüncelerini açıklarken mucizenin yapısal olarak gerçekleşme şartlarından bahseden K8İLH: *“(…) mucizenin de şartları vardır; Allah'ın izniyle olması olağanüstü olması ortada bir inkârcı olması (...)”* bu durumun Allah tarafından belirli şartlar gerçekleşmesi halinde mümkün kıldığını vurgulamaktadır.

“Olağanüstü Alanın Niteliğini Değerlendirme” kategorisi altında 6 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K11İLH, K17İLH) insanlar tarafından yapılan istihare uygulamasını Allah tarafından bir işaret ve yönlendirme olarak görülmesi yönündeki bulgularla “İstihareyi İşaret Olarak Değerlendirme” kodu vurgulanmıştır. K3İLH Günlük hayatında kendisinin de yer verdiği bir uygulama olan istihare için: *“İstihareye bunu Allah'tan bir işaret şeklinde bakıyorum.”* diyerek böyle bir uygulamadan memnun olduğunu dile getirirken K11İLH de kendi evliliği öncesi Allah'tan bir işaret beklentisiyle istihare uygulamasında bulunmasını: *“(…) o iş için Allah'a danışmak gibi aslında hani namaz kılıyoruz dua ediyoruz Allah'ım benim için hayırlı mı değil mi hani sen bana bunu hissettir diyoruz evet.”* sözleriyle dile getirmektedir.

“Rastlantısal Olaylar Ve Olağanüstü Dini Yaşantılar İlişkisi” temasında kişinin olağanüstü dini yaşantıları “Kendi Yaşamıyla İlişkilendirme” kategorisi oluşturulmuştur. Katılımcıların kendi hayatlarında bu tür uygulamalara yer vermeleri veya vermemeleri, günlük hayatları içerisinde bu tür olayların nasıl bir yer işgal ettiği

gibi düşüncelerinden hareketle oluşturulan bu kategori çerçevesinde öncelikle 13 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH) tarafından “İstihareyi Gerekli Bir Uygulama Olarak Görme ve Kendi Yaşamında Yer Alması” kodu dile getirilmiştir. Burada rüyalarının oldukça etkileyici ve gerçekçi olduğu detayına yer veren K12PSK istihare uygulaması için de: *“yapmışlığım var ben bu arada çok acayip rüyalar gören bir insanım bir tane bile istiharemden hiçbir şey görmedim ben psikolojik de olabilirim görmüş hatırlamıyor da olabilirim.”* şeklinde beklediği sonucu göremediğini dile getirir. Daha önce kendisinin sahip olduğu enerjinin sağladığı avantajlarını yaşadığını dile getiren K17İLH burada yine sahip olduğu enerjiden bağımsız görmediği rüya ve istihare durumları için: *“Hayatımda yeri var önemli bir şeyler olacağı zaman da yaparım içimden gelerek samimi bir şekilde yaptığım bir şeydir istihare.”* açıklamasında bulunur.

Hafız’ın (2020: 116) çalışmasında da gerek eksikleri olduğunu dile getiren gerek kendini muhafazakâr olarak niteleyen ancak tamamı dindar katılımcıların günlük hayatta özellikle önemli bir olayın öncesinde istihare uygulamasına yer verdikleri görülmektedir. Çalışmamızdaki katılımcıların çoğunun günlük hayatlarında istihare uygulamasına yer vermesi bu sonuçlarla paralel olarak değerlendirilebilir.

Yine bu kategori altında katılımcıların olağanüstü dini yaşantılardan olan mucizelerin günlük hayatta hemen herkesin sıkça tecrübe ettiği yaşantılar olarak değerlendiren 6 katılımcının (K7PDR, K8İLH, K10PDR, K15PSK, K18İLH, K19PDR) dile getirdiği verilerden hareketle “Mucizelerin Hayatta Sıkça Yer Alması” kodu elde edilmiştir. İnsanın aciz bir şekilde yaratılmış olmasından hareketle ona mucize gelen olayların Allah için aciziyet ifade etmediğini vurgulayan K7PDR: *“(…) bizim insan olarak yaratılabilmemiz de bir mucize nefes alıyor olabilmemiz de bir mucize ama biz bunları sıradanlaştırdığımız için ve çok sık rastladığımız için olağan bir hal almış.”* diyerek günlük hayatta karşı karşıya kaldığımız hemen her olayın birer mucize olabilme imkanı üzerinde durmaktadır. K10PDR: *“(…) gündelik hayatta baktığımız yaşadığımız bu rastlantı olayları mucize olarak baktığımı söyleyebilirim. Kesinlikle mucize gibi düşünüyorum ben buna.”*

diyerek yaşadığı rastlantısal tecrübeleri birer mucize olarak gördüğünü ifade etmektedir dolayısıyla mucizeleri günlük hayatta karşılaşmanın olağan olduğu durumlar şeklinde değerlendirildiğini görmek mümkündür.

“Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Yaşantılar İlişkisi” teması çerçevesinde katılımcıların bu tür olağanüstü dini yaşantıların sahip oldukları dini inançlarını ve Allah inançlarını daha da kuvvetlendirdiğini dile getirmelerinden hareketle olağanüstü dini yaşantıların “Dini İnanca Etkisi” kategorisi oluşturulmuştur. 12 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K20PDR) sahip oldukları dini inancı daha da artırdığını düşündükleri olağanüstü dini yaşantılar doğrultusundaki verilerinden hareketle “Mucizelerin ve Olağanüstü Dini Yaşantıların İnancı Pekiştirmesi” kodu elde edilmiştir. K9İLH *“Yani mucizeler de sonuçta olağanüstü gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyler ya onu gerçekleştirebilecek tek bir yaratıcı var o da Allah yani onun gücünü görmek onun kudretini görmek inanan insan için manevi açıdan daha fazla bir bağlılık yaratabilir, yaşatabilir ona diye düşünüyorum.”* şeklinde olağanüstü dini yaşantıların inancına olumlu yönde etkisini dile getirirken insanın yapısal olarak yalnızca fiziki boyutunun olmamasıyla duruma ilişkilendiren K14İLH olağanüstü dini yaşantıların insanın farklı bir boyutu tatmin eden ihtiyaç olarak değerlendirir:

İnsanın aşkınlığıyla anlatıyorum ben bunu insan kendisi aşkın bir yaratık metafiziksel bir yaratık yani asla fizikle doymayan bedeni doyar doymaz zihni ve arayışları devam eden ve asla maddeyle yetinmeyen bir varlık dolayısıyla üste çıkmayı her zaman isteyecektir ve bu cevaplara cevaplar yukarıdan gelmediği takdirde sadece oyalanır yani insan yani bu tamamen insanın aşkınlığıyla örtüşme ile ilişkili bir şey aşkın bir insan var dolayısıyla aşkın ve içinde mucizelerin olduğu bir kitap geliyor.

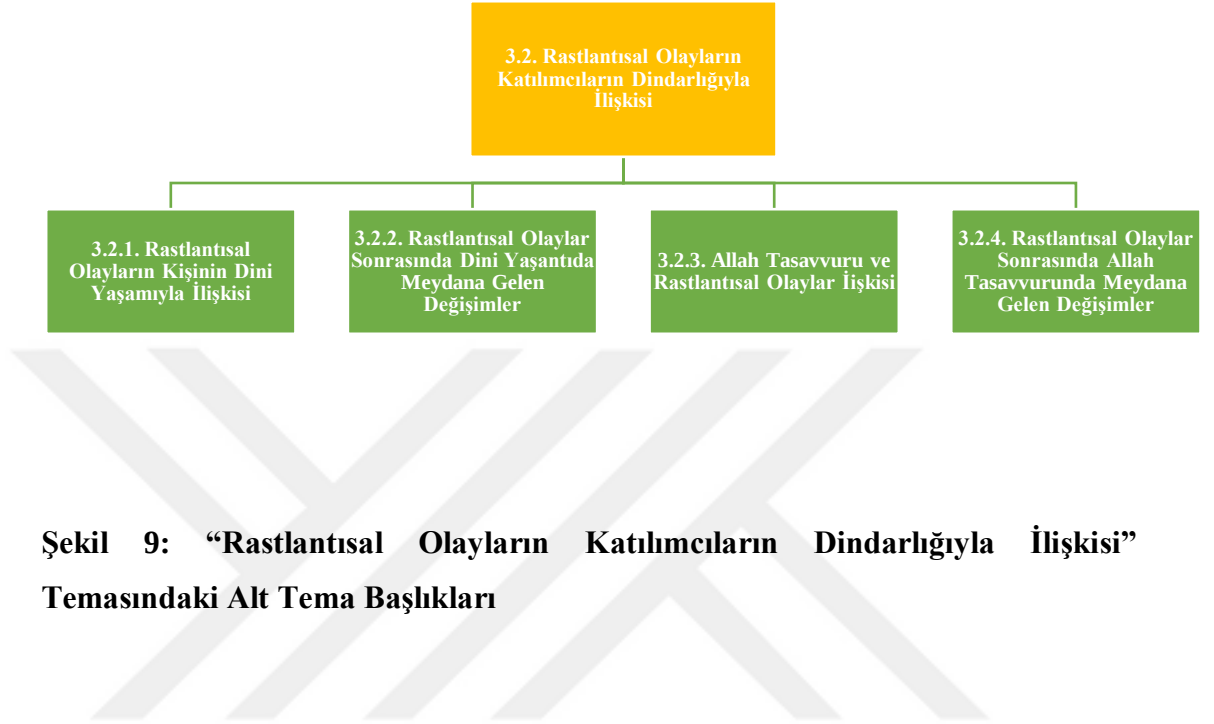
“Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Yaşantılar İlişkisi” temasında elde edilen bulgulardan hareketle oluşturulan son kategori olağanüstü dini yaşantıları “İnsan İle İlişkilendirme” kategorisi olmaktadır. 13 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR) farklı bir niteliklerde olsa da meydana gelen olağanüstü dini yaşantıların bir şekilde insan ilişkili olması, insan için bir anlam ifade etmesinden hareketle “Olağanüstü Dini Yaşantıların İnsana Hitap Etmesi” kodu vurgulanmıştır. Meydana

gelen olağanüstü dini yaşantıları insanın Allah'a yakınlaşması, O'nun Gücünü takdir etmesi için gerçekleşen olaylar olarak gördüğünü dile getiren K9İLH: *“Yani mucizeler de sonuçta olağanüstü gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyler ya onu gerçekleştirebilecek tek bir yaratıcı var o da Allah yani onun gücünü görmek onun kudretini görmek inanan insan için manevi açıdan daha fazla bir bağlılık yaratabilir, yaşatabilir.”* İnsanın sınırlı yapısını aşan olaylar olarak gören K18İLH bu tür olayların insan için anlam ifade etmesini: *“Dinin bence bu insanın acizliğini ve insanın Allah'a olan muhtaçlığını delillendirmek onun yalnızca ve yalnızca Allah'ın elinde gerçekleşebileceğini ve senin müdahaleden veya senin mantığın almayan (...).”* şeklinde insanın Allah'a olan imanını tazelemesine sebep olarak meydana geldiğini düşünmektedir.

Sonuç olarak bu tema çerçevesinde katılımcıların, rastlantısal olayları da bir tür olağanüstü dini yaşantı gibi yorumladıklarını söylemek mümkündür. Nitekim tıpkı rastlantısal olaylar için dile getirdikleri gibi olağanüstü dini yaşantıların da; Allah'ın bir fiili olduğuna, dini inançlarına olumlu yönde etkileri olduğuna, bu tür olayların insana hitap etmesi ve insana ilişkili olduğuna vurgu yaptıkları görülmektedir.

3.2. Rastlantısal Olayların Katılımcıların Dindarlığıyla İlişkisi

Aynı dini inanca sahip olduğumuz kişilerle aynı dini öğretileri almış olsak da her birimizin farklı genetik yapı, kişilik özellikleri, bilişsel durum ve benzeri özellikler sebebiyle inancı anlamlandırma durumumuz, sahip olduğumuz inanç düzeyi, günlük hayatımızda dini pratikleri ne ölçüde yerine getirdiğimiz gibi hususlar birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Burada katılımcıların nasıl bir dini yaşantıya sahip olduğu ve bunun rastlantısal olaylarla ilişkisi incelenmek istenmiştir. Bu sebeple “Rastlantısal Olayların Katılımcıların Dindarlığıyla İlişkisi” teması: Rastlantısal Olayların Kişinin Dini Yaşamıyla İlişkisi, Rastlantısal Olaylar Sonrasında Dini Yaşantıda Meydana Gelen Değişimler, Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi, Rastlantısal Olaylar Sonrasında Allah Tasavvurunda Meydana Gelen Değişimler, alt temalarına ayrılmıştır.

Şekil 9: “Rastlantısal Olayların Katılımcıların Dindarlığıyla İlişkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları

3.2.1. Rastlantısal Olayların Kişinin Dini Yaşamıyla İlişkisi ile İlgili Bulgular

Araştırma çerçevesinde katılımcıların nasıl bir inanç yapısında oldukları, sahip oldukları din ile ilişkileri, sahip oldukları dindarlık özellikleri gibi durumları incelenmek istenmiştir. Bu minvalde katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiştir. Elde edilen verilerden hareketle Tablo 19 oluşturulmuştur.

“Rastlantısal Olayların Kişinin Dini Yaşamıyla İlişkisi” teması altında bulgulardan hareketle öncelikle “Etki Boyutu” kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategori altında 16 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) günlük hayatlarında hemen her alanda dinin yansımalarını hissettikleri ve bu doğrultuda bir yaşantıda olduklarını dile getirmelerinden hareketle “Yaşamında Dinin Etkilerini Hissetme” kodu öne çıkmıştır.

Tablo 19: Katılımcıların Dini Yaşantısı ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi ile İlgili Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Etki Boyutu	Yaşamında Dinin Etkilerini Hissetme, Dinin İnsan Hayatının Yalnız Temel Unsurlarını Düzenlemesi, Dini İnsan Hayatına Yönelik Düzenlemelerinden Memnuniyet Duyma, Dinin İnsan Hayatına Detaylı Müdahalesinden Hoşnut Olmama	20	K1İİLH, K2PDR, K3İİLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İİLH, K9İİLH, K10PDR, K11İİLH, K12PSK, K13İİLH, K14İİLH, K15PSK, K16İİLH, K17İİLH, K18İİLH, K19PDR, K20PDR
İnanç Boyutu	Şüphe Barındırmayan Bir Dini İnanca Sahip Olma	17	K2PDR, K3İİLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İİLH, K9İİLH, K10PDR, K11İİLH, K12PSK, K13İİLH, K15PSK, K16İİLH, K17İİLH, K18İİLH, K19PDR
İbadet Boyutu	İbadetlerini Düzenli Olarak Yerine Getirmeme, İbadetlerinin Düzenli Olarak Yerine Getirme	14	K1İİLH, K2PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İİLH, K10PDR, K11İİLH, K12PSK, K13İİLH, K15PSK, K16İİLH, K18İİLH, K19PDR
Olumlu Tutum	Dine Yönelik Olumlu Duygu Ve Düşüncelere Sahip Olma	5	K3İİLH, K4PDR, K8İİLH, K12PSK, K16İİLH,
Şüphe	Dine Yönelik Şüpheye Düştüğü Bazı Konular Olması	3	K8İİLH, K9İİLH, K12PSK
Anlam Kaynağı Olma	Dinin Kişi İçin Anlam Kaynağı Olması	3	K1İİLH, K13İİLH, K20PDR

Yaşamında Dinin Etkilerini Hissetme” kodu çerçevesinde K1İİLH hayatının her alanında dini yaşamaya çalıştığını ve kendisini buna zorladığını: “(...) *dinin hassas olduğu yerlerde elimden geldiğince hassas oluyorum. İşte İsrail boykot malıysa yüzde yüz iyi değildir ama elimden geldiği kadar yapabileceğim kadar yaparım yapamıyorsam da bir yerde vicdan azabı çekmek için zorlarım kendimi.*” sözleriyle dile getirirken dinin ahlak boyutunun öne çıkarılması gerektiğini düşünen K10PDR: “*Bence bu da çok önemli iyi niyetli doğru bir insan olabilmek, buna da çok hani dikkat ediyorum başkası için hani güzel düşünebilmek, yalan söylememek bunlar bu değerlerin hepsini kendimde taşımaya çalışıyorum yani baktığın zaman.*” dini inancının kendisi için psikolojik anlamda koruyucu etkisi olduğunu düşünen

K20PDR bu sebeple dini hayatında detaylı bir şekilde yaşamaya çalışmasını: “(...) *ben dini inançlarım hayatımı bir şekilde her türlü şekillendiriyor ona göre düşünüp ona göre davranıyorum.*” şeklinde ifade eder.

Aynı kategori altında 7 katılımcının (K2PDR, K4PDR, K10PDR, K12PSK, K14İLH, K17İLH, K18İLH) sahip oldukları dini inancın yalnızca belirli bir şablon sunduğu o şablon içerisinde kalan detay yaşantıların kişinin iradesinde olduğunu belirtmelerinden hareketle “Dinin İnsan Hayatının Yalnız Temel Unsurlarını Düzenlemesi” kodu vurgulanmıştır. Burada K4PDR dinin hayatı her ayrıntısıyla düzenlemesi sorusu karşısında: “*Her ayrıntısı ile diyemem, bence biraz da insanın iradesine bırakılmış yönler vardır.*” der ve şayet her ayrıntı ile düzenlenmiş olsaydı bunun hepimizi tek tipleştireceğini oysa mevcut imkanlar sebebiyle farklılıklar oluştuğunu düşünmektedir.

Bu kategori çerçevesinde, dinin insan hayatına yönelik düzenlemelerde ve müdahalede bulunmasının doğru olduğunu düşünen, hayatında uygulaya geldiği dini gerekliliklerden memnuniyet duyan 13 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K11İLH, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR, K20PDR) yer verdiği açıklamalar neticesinde “Dini İnsan Hayatına Yönelik Düzenlemelerinden Memnuniyet Duyma” kodu öne çıkmıştır. Burada inanıyor olmanın ve dini emirleri yerine getiriyor olmanın güzel hissettirdiğini düşünen K15PSK bunu: “(...) *insanı bir boşluktan da bence kurtaran bir şey hani genel anlamda da düşündüğümüzde yani o yüzden bir inanca sahip olmak bence insanı rahatlatan ve daha bir manevi huzur veren bir şey gibi geliyor bana.*” Sözleriyle dile getirmiştir.

K16İLH ise dinin insana bir yol çizmesine ve rehberlik etmesine vurgu yapar. Kendi kişilik yapısının da düzen ve disiplin yatkinliği sebebiyle dinin insan hayatında gerçekleştirmeye çalıştığı ayrıntılı düzenlemelerden memnuniyetini “(...) *bu benim hayatıma düzen ve disiplin getiriyor ve ben düzen ve disiplini seven biriyim kurallarla birlikte yaşamayı seven biriyim o yüzden böyle şey bu benim için güzel benim için rahatlatıcı (...)*” şeklinde dile getiren K16İLH kimi zaman da keyfi bir yanı olduğundan ve nefsinin isteklerinin peşinden gitmenin daha cazip olduğunu dile

getirir ve bu dönemlerde dinin bu emirlerine uymanın zorluğunu ekler. Diğer dinlerde bazı saçma bulduğu uygulamalar olsa da kendi dininde var olan detaylı düzenlemelerden memnun olan K20PDR ise bunu: *“İslam dini olarak düşündüğümde bence olması gerektiği gibi diye düşünüyorum özellikle sünnet dediğimiz mevzu.”* sözleriyle anlatır.

Yine aynı kategori altında günlük hayatında dinin detaylı bir müdahale ve yönlendirmede bulunmasından memnun olmayan ve dinin müdahalede bulunmadığı bir alan tanınmasını isteyen 8 katılımcı (K2PDR, K4PDR, K5PDR, K9İLH, K10PD”R, K12PSK, K17İLH, K18İLH) “Dinin İnsan Hayatına Detaylı Müdahalesinden Hoşnut Olmama” kodunu dile getirir. K5PDR, dinin insanın hayatını her ayrıntısıyla düzenlenmediğini düşünmekte ve bunun kendisini daha memnun ettiğini söylemekte ve: *“(…) bence şu an inandığımız din de hayatımızın her aynısını düzenlemiyor hayatımızın sanki her ayrıntısıyla düzenliyormuşçasına yaşayan insanların ben artık işi abartı kısmında yaşadığını düşünüyorum saygı duyuyorum ama bana mantıklı gelmiyor.”* diyerek son derece belirlenmiş bir dini yaşantının insanın yapısına uygun bir durum olmadığını söylemektedir. Dinin insan hayatında yalnızca bir çerçeve planı yapması gerektiğini düşünen K18İLH: *“(…) dinin bu anlamda bir postulatı bir kural bütünü olsaydı her şeyini düzenleyen her detayına dokunan bir yaşam formu olmuş olsaydı biz o dinin gerekliliklerini yapmak için mücadele etmiş olurduk.”* diyerek detaylı bir belirlenimin insan için uygun olmayışını açıklamaktadır. Bulgular incelendiğinde katılımcıların dinin insanın hayatını her ayrıntısıyla düzenlediği bir hayatın insan için ideal ve yaşanabilir bir hayat olmadığını düşündükleri fark edilmektedir.

Bu tema altında oldukça fazla frekansla dile getirilen bulgularla “İnanç Boyutu” kategorisi oluşturulmuştur. 17 katılımcı (K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR) tarafından doğrudan dini inançları ile ilişkili olarak dile getirdikleri ve Allah'a yer belli herhangi bir şüphe ve ihtimal barındırmayan kesin bir dini inanca sahip olduğunu belirtmelerinden hareketle “Şüphe Barındırmayan Bir Dini İnanca Sahip Olma” kodu elde edilmiştir. Örneğin K2PDR dini yaşama konusunda eksikleri olduğunu belirtmesine rağmen inanç

konusundaki yaklaşımını: *“İnanıyorum aynen. Bir evrenin yaratıcısı olduğu, düzenin olduğunu Allah'ın varlığına inanıyorum.”* şeklinde dile getirirken annesinin küçüklüğünde kendisine çok doğru bir dini eğitim aşılamadığını düşünen K12PSK yine de şüphesi bulunmadığı bir Allah’a inandığını: *“(…) birçok şeyi sorgularım ama yaratıcının varlığını sorgulamam (…)”* şeklinde kesin bir yargıyla dile getirmektedir.

Bu tema altında dinin daha çok ibadet alanına yönelik elde edilen verilerle “İbadet Boyutu” kategorisi oluşturulmuştur. Allah'a yönelik inançları konusunda şüphe bulunmadığını söyleyen ancak günlük hayatta ibadetlerini düzenli olarak yerine getiremediğini dile getiren 11 katılımcı (K2PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K15PSK, K19PDR) “İbadetlerini Düzenli Olarak Yerine Getirmeme” kodunu dile getirmiştir. Allah’ı çok sevdiğini belirterek cümleye başlayan K5PDR, dini inancı olan bir ailede büyüdüğünü dile getirmekte ancak ibadetleri uygulama konusunda: *“(…) gitgide ibadetlerimden uzaklaştığımı hissediyorum daha da uzaklaştığımı hissediyorum ama inancımda bir uzaklaşmayı hissetmiyorum.”* şeklinde açıklamada bulunmaktadır. Bunun kendisine bir riyakarlık olarak görüldüğünü de eklemektedir. Benzer şekilde K15PSK de *“(…) hani böyle ibadet anlamında %100 bir dini inancın gerekliliklerini yerine getirdiğimi söyleyemem açıkçası evet eksiklerim var ama hani bir dini inanca sahibim.”* şeklinde ibadet konusundaki eksikleriyle birlikte bir dini inanca sahip olduğunu vurgulamaktadır. Burada katılımcıların ibadetlerini yerine getirme konusunda eksikleri olduğunu dile getirmelerinden hemen sonra dini inanç konusunda şüpheleri bulunmadığını dile getirmeleri adeta savunmacı bir tutumda bulunarak dini daire dışında görülmek istememe ve bir aidiyet hissinden kopmak istememe böylece eleştirilme kaygısını bastırma izlenimi uyandırmaktadır.

Bu kategori altında “İbadetlerini Düzenli Olarak Yerine Getirmeme” kodu çerçevesinde görüş beyan eden katılımcıların aksine günlük hayatta mümkün olduğunca ibadetlerini düzenli olarak yerine getirdiğini dile getiren 3 katılımcının (K1İLH, K16İLH, K18İLH) dile getirdiği düşünceler doğrultusunda “İbadetlerini Düzenli Olarak Yerine Getirme” kodu öne çıkmıştır. Hayatının her alanında ibadetlerini yerine getirmeye çalışan ve aksatmamaya çalışan K16İLH: *“Yani en*

öncelikle namazdan başlayayım namaza göre uyuyorsun namaza göre kalkıyorsun işte mesela gün içerisinde plan yapacaksam dışarı çıkacaksan namazımı kılıp öyle çıkayım (...)” şeklinde arkadaşlarıyla buluştuğunda dahi buluşmanın yeri ve vaktini ibadetlerine göre düzenlediğini dile getirmektedir. Dinin insandan elinden geldiği ölçüde ibadetler yapmasını beklediği ayrımını vurgulayan K18İLH:

(...) elimden geldiğince dini ibadetleri temel yaklaşımları dini yaşantıyı yaşamaya çalışıyorum sadece ibadet formu değil yaşantı boyutuna baktığımda da hani sosyal hayatımda iş hayatımda normal sosyal çevremle olan ilişkilerimde de dinin gerekliliklerini yerine getirmeye çalışıyorum elimden geldiğince.

şeklinde kendisinin de zorlanmadan elinden geldiği ölçüde dini etki boyutuyla birlikte yaşadığını belirtir.

Dinin insanın hayatına yönelik yaptığı düzenlemelerden hoşnut olmadığını dile getiren veya dinin yalnızca genel çerçeve itibarıyla insana bazı direktifler verdiğini düşünmesine rağmen dine yönelik olumlu duygu ve düşünceler ifade eden 5 katılımcının (K3İLH, K4PDR, K8İLH, K12PSK, K16İLH) verilerinden hareketle “Olumlu Tutum” kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategori altında verilerden hareketle “Dine Yönelik Olumlu Duygu ve Düşüncelere Sahip Olma” kodu çerçevesinde sahip olduğu dini inanca duygusal anlamda coşkuyla sıkı sıkıya bağlı olduğunu dile getiren K3İLH: *“Allah’la ilişkimi de sevgi bağı üzerine kuruyorum. (...) ya beni kimse sevmese bile o sevecek ya kimse benim iyiliğimi istemese de o benim iyiliğimi istiyor (...)”* diyerek bu bağlılığını açıklamaktadır. Allah tarafından belirlenmiş bir hayatı yaşadığımızı düşünen K4PDR: *“(...) ben o teslimiyeti çok seviyorum yani sırtını yaslamak hayatı akışına bırakmak Allah’a güvenmek inanmak çok güzel bir şey (...)”* diyerek belirsizliğin oluşturacağı kaygı halini savurduğunu dile getirir. Hayatta insanın kendi seçimleriyle hareket ettiği noktalar olsa da bunların siyah beyaz bir tabloyu renklendirmek gibi bir rolü olduğunu düşünmektedir.

Bu tema altında dini inançları ile ilgili 3 katılımcı (K8İLH, K9İLH, K12PSK) ifade ettiği düşüncelerle “Katılımcıların Dine Yönelik Şüpheye Düştüğü Bazı Konular Olması” kodunu vurgulamıştır. Dini bir inanca sahip olmakla birlikte bazı dini konulara yönelik tatmin olmadıkları ve şüpheleri bulunduğunu dile getiren bu katılımcılardan K8İLH yöneltilen soruya gülerek: *“Müslümanım elhamdülillah”* dedikten sonra Tanrıya dair inancını hiç sorgulamadığını ancak dinleri sorguladığını

dile getirir. Örnek olarak kadınların erkeklere oranla daha fazla zorluğa ve baskılara maruz kalmasını:

(...) kadınların tarih boyu bir şekilde zulüm edilmesi bu sadece toplumsal olarak değil yani fizyolojik olarak da biyolojik olarak da toplumsal olarak da yani ne açıdan bakarsan bak kadın erkeğe göre daha zor regl dönemi gibi mesela ne bileyim daha böyle süslenmesi gerekiyor bunlar acı veriyor değil mi ne bileyim biyolojik olarak dediğim gibi aşamalar çektiği ağrılar toplumsal olarak zaten söylemiyorum toplumsal olarak belki bir yerde insanlara bağlayıp tanrıdan soyutlayabiliriz ama biyolojik fizyolojik duygusal açıdan da yani daha duygusallar daha yıpranıyorlar yani bu neden böyle diye çok şey yapıyorum bazen.

sözleriyle açıklayan K8İLH bunun gibi sorguladığı bazı konular sebebiyle dinin bazı çıkmazları olduğunu düşünmektedir. K12PSK da hiç şüpheye düşmediği ve mutluluk duyduğu bir inanca sahip olduğunu söylemekte ancak bazen özellikle bilgi yetersizliği sebebiyle algılayamadığı bazı konular sebebiyle şüpheye düşmesini “(...) *sadece şey böyle işte Kuran ı Kerim'deki bazı noktalar beni şüpheye düşürüyor gibi olur algılayamadığım (...)*” sözleriyle dile getirmektedir.

Bulgular incelendiğinde 3 katılımcının (K1İLH, K13İLH, K20PDR) dinin kendileri için hayatlarında buldukları en önemli anlam kaynağı olduğunu söyledikleri fark edilmiş ve “Anlam Kaynağı Olma” kategorisi oluşturulmuştur. Buradaki bulgulardan hareketle elde edilen “Dinin Kişi İçin Anlam Kaynağı Olması” kodu çerçevesinde Müslüman olmayan insanların hayatını incelediğinde herhangi bir anlamının ve değerinin bulunmadığını fark ettiğini dile getiren K1İLH, kişinin Müslüman olmasıyla Allah için yaşamak gibi direkt bir gaye edindiğini düşünmekte ve bunu kendisi için önemini: “(...) *Müslüman olmasaydım muhtemelen ya intihar ederdim ya da böyle depresyonda hayatı, çok güç bulamazdım herhalde büyük konuşmak istemiyorum ama şu anki bakış açımla tamamen yaşama sebebi olabilir din. Yaşıyor muyum tartışılır ama amacı bu.*” sözleriyle anlatmaktadır. Benzer şekilde K20PDR de “(...) *Allah inancım olmasaydı dünyada yaşamamanın bir anlamı benim için olmazdı (...)*” diyerek dinin kendisi için en önemli anlam kaynağı olduğunu vurgular ve bu sebeple de dinin emir ve yasaklarını hayatının her alanına uygulamaya çalıştığını belirtir.

3.2.2. Rastlantısal Olaylar Sonrasında Dini Yaşantıda Meydana Gelen Değişimler ile İlgili Bulgular

Tecrübe edilen her olayın kişide kısa veya uzun vadeli izler bırakması gibi rastlantısal olayların da kişiyi etkilediği ve bilhassa dini yaşantısında değişim ve dönüşümler oluşturduğu düşünülmektedir. Bu amaçla katılımcılara yaşadıkları rastlantısal olaylardan sonra dini yaşantılarında ne tür değişimler gözlemledikleri sorulmuş ve alınan yanıtlarla Tablo 20 oluşturulmuştur.

Tablo 20: Rastlantısal Olaylar Sonrasında Katılımcıların Dini Yaşantısında Meydana Gelen Değişimler ile İlgili Bulgular

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Dini Yaşantının Olumlu Etkilenmesi	Şükür Düzeyinin Artması, Öznel Dindarlığa Olumlu Yönde Etki Etme	20	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
Anlam ve İşaret Bulma Eğiliminin Artması	Yaşananlarda Bir Sebep Ve Allah'ın İşaretini Arama	8	K1İLH, K7PDR, K11İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR

“Rastlantısal Olaylar Sonrasında Dini Yaşantıda Meydana Gelen Değişimler” alt temasında katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular incelenmiş ve katılımcıların tecrübe ettiği rastlantısal olaylardan sonra dini yaşamlarında genel itibarıyla olumlu açılardan değişimler olduğu fark edilmiştir. Bu sebeple bu tema altında “Dini Yaşantının Olumlu Etkilenmesi” ve “Anlam Ve İşaret Bulma Eğiliminin Artması” kategorileri oluşturulmuştur. “Dini Yaşantının Olumlu Etkilenmesi” kategorisi altında öncelikle görüşme yapılan tüm katılımcıların şükür yaşantıları hakkında yöneltilen soruya karşı yaşadıkları olaylardan sonra şükür düzeylerinin arttığını dile getirmelerini den hareketle “Şükür Düzeyinin Artması” koduna ulaşılmıştır.

Babasının beklenmedik vefatıyla birlikte hayata bakışında değişiklikler olduğunu belirten K5PDR sahip olduklarına verdiği değerin artmasından hareketle şükür düzeyinin artmasını: *“(...) şükür düzeyin artıyor olumlu olaylarda zaten otomatikman artıyor onu konuşmaya bile gerek yok bence ama olumsuzlarda da bence benim açımdan en azından artıyor.”* diyerek yaşadığı olumsuzluklarda bile şükür düzeyinin arttığını belirtir. Beklenenin aksine olumsuz olayların daha fazla şükürünü artırmasını K9İLH şöyle belirtir:

(...)olumsuz tecrübelerde olumsuz yaşantılarda olumsuz sonuçlanan şeylerde hayata farklı bir pencereden baktığınızda aslında yani birçok şükredecek nokta görüyorsunuz hayatınızda. Ben hatta olumsuz şeylerin sonunda daha çok şükreder hale daha çok şükreden bir insana dönüşüyorum diyebilirim.

Katılımcıların genel olarak yaşadıkları olumlu ve olumsuz olaylardan sonra şükür düzeyinde artış olduğunu söylemek mümkündür. Olumlu olaylarda yaşadıklarının karşılığı olarak şükrederken olumsuz olaylarda ise daha uzun vadede bu olayların tecrübe olarak kendilerine katkı sağladığını düşünmeleri sebebiyle şükrettikleri görülmektedir.

Şükür konusunda literatüre baktığımızda Göcen'in (2014) çalışmasında yaşamlarında din ile ilişkilerini ve dini eğilimlerini artıran kişilerin şükür düzeylerinin de arttığı bulgulanmıştır. Benzer şekilde şükür, psikolojik iyi olma ile de yakın ilişkili bulunmuştur. Öyle ki katılımcıların şükür düzeyleri arttıkça psikolojik iyi olma düzeyleri de artmaktadır. Çalışmamızda elde ettiğimiz bulgular da mevcut çalışmalarla benzerdir. Nitekim katılımcılar yaşadıkları olumlu veya olumsuz rastlantısal olaylar sonrasında dini yaşantılarının bundan olumlu etkilendiğini ve şükür düzeylerinin arttığını dile getirmişlerdir. Ayrıca tüm katılımcılar tarafından şükür düzeylerinin arttığını dile getirmeleri ve kayıplar, kazalar, afetler gibi son derece zorlu yaşam olaylarını da içerebilen olumsuz rastlantısal olaylardan sonra dahi şükür düzeyinin artması şaşırtıcı bulunmuştur. Katılımcılar önceki tecrübelerinden hareketle yaşadıkları olumsuz olayların zamanla kendileri için olumlu ve memnun olacakları bir hale döneceğini düşünmekte bu durumun da şükürü gerektirdiğini düşünmektedir.

Yaşanan rastlantısal olaylardan sonra “Dini Yaşantının Olumlu Etkilenmesi” kategorisi altında dile getirilmiş olan bir diğer kod “Öznel Dindarlığa Olumlu Yönde Etki Etme” olmuştur. 9 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K14İLH, K19PDR) yaşadıkları olayların sahip oldukları dini inanca olumlu yönde katkı sağlamasından hareketle dile getirdiği bu kod çerçevesinde K14İLH yaşadığı olayların kendisinde oluşturduğu değişimi: “(...) yani tabiri caizse şöyle oluyor gerçek bir tanışıklık oluyor. Öncesinde bilginin konusuyken artık hissin ve tecrübenin konusu oluyor.” şeklinde hissetmenin önemine vurgu yaparken Allah’ın yaşattığı olayların hikmet algısını, şükür düzeyini artırması gibi olumlu yönleri vurgu yapan K19PDR: “Allah’ın hikmetine daha bir kavrama yani kavrama düzeyim arttı diyebilirim onun daha iyi anladığımı düşündüğümde hani gerçekten yani o rastlantısal olaylar kesinlikle şey yapıyor Allah’a bakışımı ya da dine bakışımı etkiliyor (...)”.

Literatüre baktığımızda Yaran’ın dini tecrübe yaşayan kişilerle yaptığı çalışmasında (2009), katılımcıların büyük bir kısmı dini tecrübe yaşadktan sonra dini inançlarının daha da güçlendiğini dile getirmiştir. Yaran, bunu dini anekdotlara da atıfla insan tabiatının bir gereği olarak inancın, bizzat görme ve tecrübe etme ile daha da güçleneceğiyle ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla çalışmamızda elde ettiğimiz katılımcıların rastlantısal olaylar sonrasında dindarlıklarının arttığı yönündeki veriler mevcut çalışmalarla benzer sonuçları vermektedir.

“Anlam ve İşaret Bulma Eğiliminin Artması” kategorisi altında günlük hayatlarında tecrübe ettikleri rastlantısal olayların Allah tarafından bir işaret olduğunu ve yaşadıkları olaylarda bir sebep arama eğiliminde olduklarını dile getiren 8 katılımcıdan (K1İLH, K7PDR, K11İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) elde edilen verilerle “Yaşananlarda Bir Sebep ve Allah’ın İşaretini Arama Eğilimi” koduna ulaşılmıştır. Yaşadığı olumsuz olaylara bile Allah’ın vermek istediği bir mesaj gözüyle bakarak olumlu anlamlar çıkararak K1İLH: “(...) Allah nazarından bakıp bunun bunu yaşıdıysam şu nedenden, şu kişi ile tanıştıysam demek ki Allah bana şunu öğretmek istemişti deyip bir şeyler bir şeyi öğrenmek için bunlarla karşılaşıyorum baktığımda böyle baktığımda bir sıkıntı yaşamıyorum güzel elhamdülillah.” diyerek olaylara bakış açısının işaret olma doğrultusunda değişimini

anlatmıştır. Allah'ın adeta bir babanın çocuğuna yaklaştığı gibi kuluna yaklaştığını düşünen K18İLH: *"(...) bir nevi bize kendini hatırlatabilmek için bunu yaptığını düşünüyorum ve bunu her şey yaptığında da açıkçası dini anlamda etkileniyorum evet bu gerçekten Allah'ın bir işareti olabilir bu Allah'ın bir ayeti olabilir benim için düşüncesine giriyorum yani."*

3.2.3. Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi ile İlgili Bulgular

Günlük hayatta zihnimizdeki anlamları ve imgeleri ifade edebilmek için hepimiz ortak semboller kullansak da her birimizin zihin dünyasındaki asıl görüntü birbirinden farklılık göstermektedir. Tıpkı Allah kelimesini kullandığımızda hepimizin anladığı anlam aynı olsa da zihnimizde canlanan Allah imgesinin ve özelliklerinin dolayısıyla Allah tasavvurlarımızın birbirinden farklı olması da böyledir. Bu, insanın mizaç yapısından, içinde bulunduğu sosyal çevreden kısacası kişiliğinden bağımsız bir konu değildir. Dolayısıyla bir kişinin tanrı tasavvurunun incelenmesi bize o kişi hakkında ipuçları da vermektedir. (Mehmedoğlu, 2011:27)

Biz de bu araştırma çerçevesinde görüşme yaptığımız katılımcıların sahip oldukları Allah tasavvurlarının rastlantısal olayları anlamlandırma ve değerlendirme bakımından nasıl bir farklılığa yol açtığını incelemek istedik. Bu amaçla önce katılımcılara Allah dediğimiz zaman kendi inançlarına göre Allah'ın öncelikle ne tür özelliklerini hatırladıklarını paylaşmalarını istedik. Elde edilen bulgular tablo 21'de incelenmiştir.

Tablo 21: Katılımcıların Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
-------------	--------	------------------	--------------

Sevginin Ön Planda Olması	Merhametli Ve Cömert Bir Allah İnancına Sahip Olma	19	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
	Yakınlık Ve Samimiyetini Hissettiği Bir Allah İnancına Sahip Olma		
	Antropomorfist Bir Allah İnancına Sahip Olma		
Gücün Ön Planda Olması	İlim Ve Kudret Sahibi Bir Allah İnancına Sahip Olma	16	K1İLH, K2PDR, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
	İşiten, Gören Ve Dualara Cevap Veren Bir Allah İnancına Sahip Olma		

“Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi” temasında katılımcıların sahip olduğu Allah’a yönelik olumlu ve sevgi duygusunun baskınlığı sonucu ortaya çıkan duygularla tanımladıkları fark edilmiştir. Bu sebeple “Sevginin Ön Planda Olması” kategorisi oluşturulmuştur. Allah’ın şefkatli ve yapılan hataları affedici yönüne vurgu yapan 9 katılımcı (K3İLH, K4PDR, K5PDR, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K15PSK) tarafından elde edilen verilerle “Merhametli ve cömert bir Allah inancına sahip olma” kodu öne çıkmıştır. Kendisine yöneltilen bu soru karşısında gözleri dolarak birkaç dakika bekleyen K3İLH: *“Merhamet. Çünkü ben ne yaparsam yapayım benden vazgeçmiyorum yani ben kendisinden ne kadar uzaklaşırsam uzaklaşıyım bir yerde dedi ki ben buradayım o yüzden merhamet.”* diyerek tecrübelerinden hareketle Allah’ın kendisi için öncelikle yönünün bu olduğuna vurgu yapmıştır. Benzer şekilde K9İLH de insanın yaptığı hatalar karşısında Allah’ın affedeceğini ve olayı yönelik merhametiyle kuşatıcılığını: *“(…) o kadar merhametli ki neler yaparsak yapalım unutursak veya ne bileyim yanlış tercihler yanlış olaylar yanlış kişiler ne yaparsak yapalım Allah bizi terk etmiyor merhametiyle bizi kuşatıyor.”* sözleriyle anlatır. Allah’ın sonsuz cömertliğinden etkilenen K7PDR ise: *“(…) cömert yani kendisine inanmayana karşı da cömert isyan edene karşı*

nankörlük edene karşı da cömert inanana karşı da cömert (...)” diyerek Allah’ın rahman, rahim, kerim sıfatlarını da bu bağlamda ele alır.

Yine bu kategori çerçevesinde Allah’ın kendilerine olan yakınlığına, samimiyetine vurgu yapan 3 katılımcıyla (K4PDR, K8İLH, K17İLH) “Yakınlık ve Samimiyetini Hissettiği Bir Allah İnancına Sahip Olma” kodu elde edilmiştir. K4PDR: *“Yakınlık aslında yani Allah’ın hep böyle korkutucu anlatırlar ya bize net işte hatta çocuklara bile Allah yakar diye öğretiyoruz ya ben öyle olduğunu düşünmüyorum (...)*” diyerek Allah’ın kendisine son derece yakın olduğunu hissettiğini belirtir. K17İLH de benzer şekilde *“Beni duyması, konuşurken, benimle olduğunu bilmek ve hissetmek herhalde ilk o gelir.”* diyerek Allah’ın yakınlığını ve yanında olduğunu hissetmesini dile getirir. Yaran’ın (2009:119) çalışmasında da katılımcılar dini tecrübe yaşadktan sonra Allah ile ilişkilerinin daha yakın olmaya başladığını belirtmiştir. Dolayısıyla bu bulgular çalışmamızdaki katılımcıların rastlantısal olaylar sonrasında Allah’ın yakınlık ve samimiyetini daha fazla hissetmesiyle oldukça benzerdir.

Bu kategori altında kendilerine yöneltilen soruya Allah’ın fiziki özelliklere sahip olması, insana benzer fiziki özellik tanımlamaları yapılmasından hareketle “Antropomorfist Bir Allah İnancına Sahip Olma” kodu elde edilmiştir. Temelinde sevgi ve samimiyetin olmasından hareketle böyle bir niteleme yapma rahatlığını hissettiğini düşündüğümüz 3 katılımcıdan (K8İLH, K12PSK, K19PDR) K8İLH gülerek ve gayet samimi bir şekilde: *“(...) kocaman bir bulut böyle kafası olan sonra böyle böyle böyle genişleyen pembe veya beyazımsı bir şey gözleri var çok tuhaf bir şekilde hani organ olarak sadece gözleri var ama. Duyuyor da aynı zamanda ama kulakları yok.”* diyerek insana benzer fiziki özelliklerden bahsederken K19PDR bu konudaki fikirlerini dile getirirken *“tövbe, haşa”* gibi ifadelerle günaha girmekten çekindiğini ve sahip olduğu düşüncelerin şekillenmesinde toplumun ön kabullerinden etkilendiğini düşünmektedir. Böyle bir girizgahla başladığı sözlerine *“Allah kavramı biraz daha toplumumuzdaki erkek figürüne yani erkek figürleri daha yakın gibi geliyor anlatabiliyor muyum yani bu bana haksızlık gibi de geliyor aslında hani niye yani niye böyle düşünüyorsun X diyorum mantıklı gelmiyor (...)*” şeklinde devam ederek Allah’ı erkek figürüne benzetmesi sebebiyle içen içe hem kendisini

eleştirmekte hem de toplum tarafından kendisinde oluşan bu algı sebebiyle erilliğin baskın olmasına karşı öfke duymaktadır.

“Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi” teması altında daha çok Allah’ın gücünü ve yetkinliğini ön planda tutarak nitelemelerde bulunan katılımcılardan hareketle “gücün ön planda olması” kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategori altında katılımcılara yöneltilen sorulardan elde edilen verilerle öncelikle katılımcıların “İlim ve Kudret Sahibi Bir Allah İnancına Sahip Olma” kodunu vurguladıkları görülmüştür. 12 katılımcı (K1İLH, K2PDR, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K14İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) tarafından kullanılan bu kod çerçevesinde K5PDR Allah’ın sahip olduğu kudreti kendisi için önceliğini: *“Benim hep böyle iki tane iki çok baskın şey bir, çok güçlü olması yani ol derse olur şey vardır ya ol derse olur çok güçlü geliyor yani hani benim aklımın mantığımın almadığı ve alamayacağını da bildiğim kadar güçlü olması (...)”* şeklinde açıklarken K18İLH, yalnızca ilim dediği zaman eksik bir ifade olacağını düşünerek *“(...) bence ilim hikmet ikisi birlikte yani bilme ile hareket etmek mantıkla bir şeyin neden olduğunu bir şeyin arka planındaki sebebi bir şeyin evet öyle oldu da neden öyle olduğu düşüncesi ilim desem tam eksik kalıyor ilim hikmet söyleyebilirim yani.”* demekte ve aslında Allah’ın yapmış olduğu fiillerdeki sebep sonuç ilişkilerine hakim olmasının onun için anlamlı olmasını dile vurgulamaktadır. Rastlantısal olayların çeşitli şekillerde ele alındığı önceki temalar içerisinde özellikle kader ve özgür irade konusunun detaylı incelendiği tema altında katılımcıların rastlantısal olayların anlamlandırılması konusunda sıklıkla bu tecrübelerinin oluşmasını Allah’ın sınırsız ilmiyle her şeyi bilmesi ve gerçekleştirmesiyle ilişkilendirmişlerdir. Burada da katılımcılar tarafından sıklıkla kullanılan kodun ilim ve irade olması oldukça anlamlı görünmektedir.

Bu kategori çerçevesinde 7 katılımcı (K1İLH, K6PSK, K8İLH, K11İLH, K12PSK, K16İLH, K17İLH) Allah’ın yapmış oldukları dualara cevap vermesi, her an kendilerini işitmesi, görmesi ve O’nun gözetimi altında olduklarını hissettiklerini vurgulamıştır. Bu bulgulardan hareketle ulaşılan “İşiten, Gören ve Dualara Cevap Veren Bir Allah İnancına Sahip Olma” kodunda K6PSK, Allah’tan hiçbir şeyi gizleyememesini nitekim insanı her an işitip gördüğünü ve bundan son derece

etkilendiği: *“Her şeyi görüp duyabiliyor olması ve her şeyi biliyor olması geliyor bana çünkü kuldan gizleyebiliyoruz saklayabiliyoruz ama Allah'tan saklayamıyoruz her şeyi görüyor duyuyor biliyor benim aklıma ilk gelen bu oluyor mesela.”* sözleriyle dile getirirken K11İLH Allah'ın emeklerini hiçbir şekilde zayi etmeyip yaptığı fiili ve kavli duaların karşılığını almasından son derece etkilenmesini: *“Sanırım hani dualarıma karşılık vermesi. Ben tabii ki bu hayatta emek vermeden hiçbir şey olmuyor ama ben ne zaman ki bir şeyi çok istediğimde ve çok istedikten sonra emeksiz bir şekilde ona ulaşmadığım hiçbir şey olmadı.”* sözleriyle dile getirmektedir.

Bulguları incelediğimizde katılımcıların dile getirdikleri Allah tasavvurları benzer özellikler gösterse de en sık vurgulanan sıfatlar ilim ve kudret olmuştur. Yapısı gereği rastlantısal olayların beklenmedik olması, kişinin planlarının dışında gerçekleşmesi insana kendi sınırlı yapısının ötesinde evrenin bir yaratıcısı ve düzenleyicisi olduğu fikrini hatırlattığı düşünülebilir. Bu sebeple katılımcıların ilim ve kudret gibi Allah'ın sonsuz ilim ve gücüne vurgu yapması anlamlı bulunmaktadır. Bu konudaki literatüre baktığımızda Mehmedoğlu'nun (2011) çalışmasında Allah'ın en çok dile getirilen özelliği yetkinliği olmuştur. Mehmedoğlu bunu, insanın evrene dair bir anlam ve sebep bulma böylece güven duygusunu hissetme ihtiyacı ile ilişkili görmektedir. Bu, çalışmamızda ulaştığımız sonuçlara da uygun düşmektedir. Katılımcıların beklenmedik bir şekilde gelişen rastlantıların sebep olduğu belirsizlik ve kaygı hissine karşı her şeyi bilen, gücü her şeye yeten bir yaratıcıya güvenmenin oluşturacağı huzur ve güven duygusundan hareketle böyle bir Allah tasavvuru geliştirdiğini söylemek mümkündür.

3.2.4. Rastlantısal Olaylardan Sonra Allah Tasavvurunda Meydana Gelen Değişimler

Günlük hayatta yaşadığımız herhangi bir olayı doğrudan dini yaşantımızla veya Allah inancımızla ilişkilendirmemiz ve inancımıza bu doğrultuda şekil vermemiz mümkündür. Biz de bu araştırma çerçevesinde insanların yaşadığı rastlantısal olaylardan sonra Allah'a yönelik duygu ve düşüncelerinde ne tür değişimler olduğunu gözlemlemek istedik. Bu sebeple katılımcılara sorulan

rastlantısal olaylardan sonra Allah tasavvurlarında meydana gelen değişimleri Tablo 22’de değerlendirdik.

Tablo 22: Rastlantısal Olaylar Sonrasında Katılımcıların Allah Tasavvurunda Meydana Gelen Değişimler

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Olumlu Açıdan Değişimler	Allah'ın Hayata Müdahalesini Ve Yakınlığını Hissetme	13	K1İLH, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH
	Allah’a Yönelik İncanın Ve Düşüncelerin Pekişmesi	10	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K6PSK, K10PDR, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K19PDR, K20PDR

“Rastlantısal Olaylardan Sonra Allah Tasavvurunda Meydana Gelen Değişimler” teması altında katılımcılardan elde edilen bulgular incelenerek “Olumlu Açıdan Değişimler” kategorisi oluşturulmuştur. Burada yaşadıkları rastlantısal olaylardan sonra sahip oldukları Allah inancının ve Allah tasavvurun olumlu yönde değişimler gösterdiğini belirten toplam 17 katılımcıdan (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) yaşadıkları olaylarda Allah'ın kendi hayatlarına bizzat müdahil olduğunu ve onun yakınlığını hissettiklerini vurgulayan 13 katılımcının (K1İLH, K3İLH, K4PDR, K6PSK, K8İLH, K9İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH) bulguları doğrultusunda “Allah'ın Hayata Müdahalesini ve Yakınlığını Hissetme” kodu öne çıkmıştır. Daha önce Allah'ın beklenmedik rastlantılarla kulun yakınlığını hissettirdiğine yer verdiğimiz K8İLH bu kod çerçevesinde yine bu doğrultudaki inancının artmasını: “(...) daha çok böyle hissettirdiği için buradayım dediği için daha şey oluyor hani ona göre şekilleniyor yani burada ya hani hayatımızda içerimizde yani görüyor ona göre hareket et senden haberdar falan gibi yani daha temkinli daha daha temkinli herhalde (...)” sözleriyle dile getirmektedir. Allah'ın

kendisini duyduğunu ve bu rastlantısal olaylarla cevap verdiğini düşünen K16İLH “(...) onunla her an her yerde direkt bir iletişim kurabiliyorum ve bu kurduğum iletişimden sonra o mesela iyi de olsa kötü de olsa o benim karşıma çıkartıyor hani bu rastlantısal olayların gerçekten ben o hani ilahi bir gözle bakanlardanım (...)” diyerek kendisinde meydana gelen değişimi açıklamıştır.

Katılımcıların yaşadıkları rastlantısal tecrübeler sonrasında Allah tasavvurlarında “Olumlu Açıdan Değişimler” kategorisi altında 10 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K6PSK, K10PDR, K14İLH, K15PSK, K17İLH, K19PDR, K20PDR) yaşadıkları olaylardan sonra sahip oldukları inancın daha da kuvvetlendiğini ve Allah’a yönelik besledikleri duygu ve düşüncelerin pekiştiğini dile getirmelerinden hareketle “Allah’a Yönelik İnancın ve Düşüncelerin Pekişmesi” kodu elde edilmiştir. Örneğin bazen yaptığı hatalar, yanlış seçimler neticesinde karşılaştığı olumsuz olaylar sonrasında K2PDR: “Kuvvetlendiriyor genelde koruyucu olmayı kuvvetlendiriyor, bazen yanlış seçimler yapabiliyoruz yani o an göremiyorsun ama olay geçtikten sonra görebiliyorsun (...)” diyerek inancının kuvvetlendiğini dile getirirken K6PSK yaşadığı beklenmedik olayların hayret duygusuyla birlikte inancına olumlu etkisini “Zaten benim için çok çok mucizevi bir yerde daha da artıyor ve hani insanın akli almaz derler ya almıyor gerçekten gücünü aklım almıyor sınırsız oluşu gücünün sınırsız oluşu bunu gerçekten aklım almıyor ve bir kat daha hayrete düşüyorum.” diyerek açıklamaktadır.

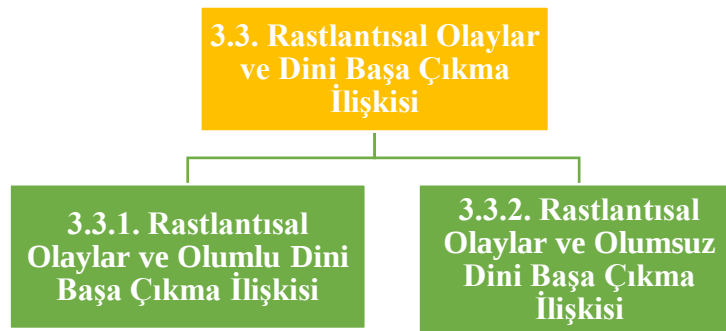
Elde edilen verilere baktığımızda tecrübe edilen rastlantısal olaylar olumlu da olsa olumsuz da olsa nihayetinde sahip olunan Tanrı tasavvuruna olumlu yönde etkileri bulunduğunu görebiliriz. Katılımcılar yaşadıkları olaylardan sonra Allah’ı kendilerine daha yakın hissettikleri, sahip oldukları olumlu duygu ve düşüncelerin arttığını bir anlamda Allah ile olan ilişkilerinde samimiyetin arttığı şeklinde düşünceler dile getirmişlerdir. Yaşanan olayların olumlu olması durumunda bu bağlılığın artması gayet tabiidir. Ancak olumsuz rastlantılardan sonra dahi bu bağlılık ve samimiyet duygusunun artmasını irdelediğimizde katılımcıların; kısa vadede olumsuz olarak gördükleri bu olayların uzun vadede kendileri için iyi sonuçlar doğurması ve olayın olumlu hale bürünmesini hayret duygusuyla birlikte dile getirdikleri fark edilmiştir. Dolayısıyla insanların bu tür olayları; kimi zaman

istenmedik ve rahatsız edici olsa da zamanla hoşnut olacakları bir hale dönecek olan, ilmi ve kudretiyle her şeyi kuşatan bir Allah'a güvenerek O'nun eseri olarak gördüklerini söylemek bizce mümkündür.

3.3 Rastlantısal Olaylar ve Dini Başa Çıkma İlişkisi ile İlgili Bulgular

Dinin insan hayatının her alanında kendine yer bulması doğal olarak insanın yaşadığı herhangi bir tecrübeyi de din ile ilişkilendirebilmesi imkanını doğurmaktadır. En genel haliyle “*Bireyin, zorlu yaşam olaylarından sonra ortaya çıkan stresle mücadele etmesinde dini inançların kullanılması*” olarak tanımlanan dini başa çıkma, bazen olumlu yönde olurken bazen olumsuz nitelik arzedeabilmektedir. Öyle ki insanlar yaşadığı bazı olumsuz tecrübeler karşısında sahip olduğu dini inancından güç almakta ve olumlu yönde etkilenmekte dolayısıyla olumlu dini başa çıkma tutumunda bulunmaktadır. Ancak bazen de bunun aksine bazen yaşadığı olumsuz olayları dini inancıyla olumsuz yönde bağdaştırmakta ve olumsuz dini başa çıkma eğilimi göstermektedir (Ayten, 2012; Sevinç, 2020: 203).

Katılımcılardan elde edilen bulgular incelendiğinde “Rastlantısal Olaylar ve Dini Başa Çıkma İlişkisi ile İlgili Bulgular” temasının; Rastlantısal Olaylar ve Olumlu Dini Başa Çıkma İlişkisi ve Rastlantısal Olaylar ve Olumsuz Dini Başa Çıkma İlişkisi alt temalarına ayrılması uygun görülmüştür.

Şekil 10: “Rastlantısal Olaylar ve Dini Başa Çıkma İlişkisi” Temasındaki Alt Tema Başlıkları

3.3.1. Rastlantısal Olaylar ve Olumlu Dini Başa Çıkma İlişkisi

Kazalar, kayıplar, yas süreçleri gibi inanı derinden etkileyip kişide istenmeyen süreçlere kapı aralayabilen olaylarda psikolojik sağlamlığın etkisiyle birlikte yaşanan olumsuz durum ile başa çıkabilmek son derece önemlidir. Tam da bu noktada insanın sahip olduğu dini inanç önemli bir rol oynayabilir. Kişinin yaşanan olumsuz durum karşısında kabullenme, daha sağlıklı düşünce ve davranışlara yönelme konusunda benimsemiş olduğu dini inancı oldukça önemli bir destek görevi görmektedir (Pargament, 2003: 207). Dokunmuş bir halının veya örülmüş bir örgünün görünen yüzü muntazam bir motif arz ederken arka tarafında birbiriyle karışmış iplikler, düzensizlik, kaos ve karmaşık bir görüntü hakimdir. Dolayısıyla belki de günlük hayatta gördüğümüz karmaşa, karışıklık, zıtlıklar, terslikler ve beklenmedik rastlantılar bir örgünün arka tarafını oluşturmakta bakış açımızı değiştirdiğimizde daha uzun vadeli süreçlerde geriye dönüp baktığımızda ortada muhteşem bir örüntü ve sanat görmek mümkün olabilir. Burada özellikle olumsuz rastlantısal olayları kabullenme ve durumun olumsuz etkilerini atlatabilme konusunda dinin kişiler üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu öğrenmek amacıyla katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiş ve elde edilen bulgularla Tablo 23 oluşturulmuştur.

Tablo 23: Rastlantısal Olaylar ve Olumlu Dini Başa Çıkma İlişkisi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Din İle İlişkilendirme	Yaşanan Tecrübeler Karşısında Dinin Destekleyici Etkisini Görme	18	K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR, K20PDR
Allah İle İlişkilendirme	Allah'a Yönelik Olumlu Bir Tutuma Sahip Olma Ve Yaşanan Olayları Allah'a Yaklaştıran Bir	17	K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K12PSK,

Durum Olarak Görme, Olumsuz Rastlantılar Yaşamayı Allah'ın Rızası İle İlişki Görmeme	K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR
--	--

“Rastlantısal Olaylar ve Olumlu Dini Başa Çıkma İlişkisi” teması altında katılımcılarla yapılan görüşmeden elde edilen veriler incelenmiş ve yaşadıkları rastlantısal tecrübeler ile sahip oldukları dini inançları arasında olumlu ilişkiler kurma, dini inançlarının olumlu anlamda desteğini hissetme ve olumlu bir Allah tasavvuruna sahip olduğunu dile getiren katılımcıların verilerinden hareketle “Din İle İlişkilendirme” ve “Allah İle İlişkilendirme” kategorileri oluşturulmuştur.

Burada 18 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K10PDR, K11İLH, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K19PDR, K20PDR) benzer ifadelerinden hareketle “Yaşanan Tecrübeler Karşısında Dinin Destekleyici Etkisini Görme” kodu ön plana çıkmıştır. Yaşanan olumsuz tecrübeler karşısında bazen çok zor zamanların tecrübe edildiğini ve kişinin oldukça zor durumlar karşısında dinin özellikle ahiret inancıyla birlikte kişiye yaşam enerjisi verdiğini düşünen K1İLH: “(...) *sana maddi manevi bütün imkanları sunsunlar bence nefes almak bile çok büyük külfet olabiliyor. O külfet esnasında işte din rahatlatan bir şey en zoru da bu zaten imtihan, eşik. O eşiği tutan şey din oluyor zaten büyük bir rolü var aslında.*” Babasının beklenmedik bir şekilde vefatıyla ailesinin ve özellikle annesinin bu durum ile nasıl başa çıktığını gözlemleri üzerinden anlatılan K5PDR, annesinin sahip olduğu dini inanç sebebiyle bu zorlu süreci kendisine de örnek olacak şekilde atlatmasını etkileyici bir biçimde şöyle anlatır:

Burada baktığımda annem o kadar güzel yaşadı ki bu süreci yani evet çok üzüldü ama hiçbir zaman onu şey görmedim yani isyan eden, hayatı bırakmış bezmiş işte küsmüş her şeyi kendini bırakmış evini bırakmış çocuğun çocuğunu ki öyle de görüyordum onlara da saygı duyuyorum herkesin acısını yaşama şekli farklıdır ama bu ona hiç iyi gelmezdi hiçbirimize iyi gelmezdi her şeyi daha da zorlaştırırdı. Ama o kadar güzel bir şekilde yaşadı ki bunu dini ile birlikte yani işte isyan etmeyerek ne zaman bir şey olsa isyan etmedi demek ki bunu hani yaşamamız gerekiyormuş gibi işte dualarla böyle Kur'an okuyarak dua okuyarak. Ona da çok iyi geliyor yani ona (babasına) arkasından bir şey gönderebilme inancı günahları için dua edebilme günahlarını azaltmak isteği işte onun orada rahat edebilmesi adına burada bir şeylere çabılıyor olmasının yani işe yarama isteği gibi o yüzden çok güzel yani ben dışarıda

izlediğimde bana o kadar iyi geliyordu ki onunla o şekilde yapması da. Ben de ona eşlik ediyordum mesela ben de dua ediyordum, ben de isyan etmemeye çalışıyordum falan.

Kişinin sahip olduğu dini inancının rastlantısal olayları anlamlandırmaya ve bunlarla başa çıkmaya etki etmesini K8İLH ise: “*Çok büyük etki eder zaten yani hani onunla ilişkilendirir bir dindarsa imanı varsa onunla ilişkilendirmeden asla duramaz mı diyeyim ne diyeyim? Kesinlikle kesin yani etki eder (...)*” sözleriyle dile getirmektedir.

Toplam 17 katılımcının dile getirdiği verilerle oluşturulan “Yaşanan Olayları Allah İle İlişkilendirme” kategorisinde yaşadığı rastlantısal olaylar karşısında öncelikle Allah'a yönelik sahip olduğu tutumu ve olayları doğrudan Allah'la ilişkilendirilmesini dile getiren 15 katılımcının (K3İLH, K4PDR, K5PDR, K6PSK, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K12PSK, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) bulgularından “Allah'a Yönelik Olumlu Bir Tutuma Sahip Olma ve Yaşanan Olayları Allah'a Yaklaştıran Bir Durum Olarak Görme” kodu elde edilmiştir. Bu kod çerçevesinde öncelikle K3İLH kendisine yöneltilen soruya gülerek ve içtenlikle “*Canım Allah'ım iyi ki varsın*” ünlemini kullandıktan sonra annesinin öncesinde Hristiyan kimliği benimsemesine rağmen daha sonra Müslüman olduğunu ve düşündüğü zaman bir Hristiyan'ın da tıpkı şu an kendi İslam kimliğiyle verdiği cevaplara yakın cevaplar verdiğini ve burada önemli olanın herhangi bir dini inanca sahip olma ve sığınılacak bir varlığın olduğunu düşünmektedir: “*Gerçekten iyi ki Müslüman olmuşum ya da iyi ki bir inanca sahibim. (...) şöyle ya da böyle bir şeyin varlığına inanmak senin hayatını kolaylaştırıyor. (...) Sığınmak zorundayız çünkü öbür türlü olmaz yani öbür türlü hayat çok zor olur bizim için.*” K4PDR ise Allah'a Yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğunu dile getirmekte ve: “*Allah bunu verdiyse vardır bunda da bir hayır (...) Allah bizi koruyor kolluyor başımıza kötü bir şey de gelir evet bu bir hayat sonuçta ama Allah bizi belki bazı kötü şeylerden bazı kötü şeyleri etkilemek için bununla geçiştiriyor gibi.*” şeklinde yaşadığı olaylarla doğrudan olumlu bir Allah ilişkisi kurmaktadır.

K6PSK da bizzat kendi yaşamında Allah'a olan inancının kendisine olumlu anlamda desteğini dile getirerek: “*Allah inancı da o yüzden beni çok rahatlatıyor.*”

Yani dayanma kriterini biraz daha artırıyor diye düşünüyorum ben. Tutunacak bir dal oluyor insana.” Kişinin sahip olduğu bir dini inanç doğrultusunda olayı yorumlama ve olayı kabullenme şeklinin de değiştiğini düşünen K12PSK: “(...) özellikle başımıza kötü bir şey geliyorsa gerçekten insan zor zamanlarından geçerken inançlı insanlar hep Allah'ı anarlar yani kesinlikle dini inançla dediğim gibi insan buna ihtiyaç duyuyor zaten zor zamanda.” diyerek insanı zor zamanlarında kendisini herhangi bir zarar vermemesi ve ayakta durmaya devam edebilmesinin bir Allah inancıyla mümkün olacağını dile getirmektedir. Yaşadığı olumsuz tecrübeler karşısında sahip olduğu Allah inancının doğrudan koruyucu ve destekleyici etkisine “(...) özellikle Allah inancı akabinde İslam inancı bana göre bu tür rastlantısal olaylarda hatta bazı psikolojik sıkıntıların üstesinden gelebilmek için yeterlidir.” açısından vurgu yapar.

“Yaşanan Olayları Allah İle İlişkilendirme” kategorisi altında 15 katılımcı (K3İLH, K5PDR, K7PDR, K8İLH, K9İLH, K11İLH, K12PSK, K14İLH, K15PSK, K16İLH, K17İLH, K18İLH, K19PDR, K20PDR) tarafından elde edilen bulgular incelenerek “Olumsuz Rastlantılar Yaşamayı Allah'ın Rızası İle İlişkili Görmeme” kodu elde edilmiştir. Günlük hayatta yaşadıkları olumsuz olaylar karşısında Allah'ın rızasını kazanmama veya onun hoşnut olmadığı tarzda bir hayat yaşamanın doğrudan bir ilişkisi bulunmadığını düşünen 14 katılımcıdan K7PDR: *“Allah'ın rızasını kazanmayacağım o kadar çok şey yapıyorum ki yani başka yaptığım anda başıma gelmesi lazım yani. Daha beter bir şey de gelmesi lazım hatta bir de eğer böyle bir şey olursa Allah'ın belamı bana vermesi lazım (...)”* sözleriyle aslında Allah'a yönelik olumlu bir duygu durumu içerisinde olduğunu ve yapmış olduğu pek çok hataya karşın Allah'ın onu hemen cezalandırmadığı sabretti hatta çok sevdiği kişiler olan ve günah işlemekten uzak olan peygamberlerin de pek çok olumsuz durum yaşamasıyla yaşadığı olumsuz olaylar ve Allah'a arasında bir ilişki kurmadığını belirtmektedir.

K15PSK da benzer şekilde yaşadığı olumsuz rastlantıların Allah ile olumsuz bir ilişkisini kurmakta ve Allah'a yönelik olumlu bir düşünce yapısına sahip olduğunu dile getirir: *“(...) kendim böyle bir şey yaşadığımda bilmiyorum böyle düşünmedim. Hani dedim ya hani Allah beni de bağışlayıcı yani benim gözümde o şekilde*

canlanıyor o yüzden hani bu şekilde yorumlamazdım diye düşünüyorum.” Durakta bekleyen yolculara bir kamyonetin çarpması sonucu rastlantısal bir şekilde bazı kişilerin hayatını kaybederken bazı kişilerin bu olaydan kıl payı kurtulması örneğini yönettikten sonra K18İLH buradan kıl payı kurtulacak insanların yaşanan olumsuzluk ile Allah'ın rızası arasında olumsuz bir ilişki kurmanın aksine bu olayın Allah'a yönelik olumlu tutumunu ve Allah ile ilişkilerini artıracaklarını şöyle ifade eder: “Yani orada kişisel bir tecrübe orada ölen de sen olabilirdin demek ki Allah'la olan ilişkilerini sağlamlaştırabileceğin bir şeyin var bir alanın var oradan kurtulduğun için yorumunu yapabilirim (...)”

Bulguları incelediğimizde yaşadığı olumsuz rastlantılarla başa çıkma konusunda dinin destekleyici etkisini dile getirmeyen yalnızca 2 katılımcı (K9İLH, K18İLH) olduğu görülmektedir ancak bu katılımcılar ise bir diğer kod ile durumla baş etmede doğrudan Allah'ın varlığını ve desteğini hissettiklerini belirtmişlerdir. Dini başa çıkma konusunda yapılan çalışmalara baktığımızda da olumsuz hayat olaylarıyla karşılaştıklarında dini inançlarından güç alan kişilerin; hayat memnuniyetinin daha fazla olduğu, olumsuz olaylara tahammül düzenin daha yüksek olduğu, depresif eğitimlerde bulunma oranının azaldığı, umut ve psikolojik sağlamlığın artması gibi olumlu özelliklerle doğrudan ilişkili olduğunu görmek mümkündür (Ayten, 2012: 130, Ayten ve Sağır, 2014: 17, Uysal vd., 2017: 157). Dolayısıyla bu konudaki mevcut çalışmaları da incelediğimizde görüşme yapılan bütün katılımcıların olumsuz rastlantısal olaylar karşısında dini başa çıkmanın desteğini hissetmeleri anlamlı bulunmaktadır.

3.3.2. Rastlantısal Olaylar ve Olumsuz Dini Başa Çıkma İlişkisi

Olumsuz yaşam olayları karşısında sahip olduğumuz dini inanç bazen olumlu etkide bulursa da kimi zaman dini inancın veya herhangi bir yaratıcıya inancın olumsuz etkisini de görmek mümkündür. Öyle ki kişinin dini inancından beklentilerinin karşılanmaması ve hayal kırıklığı bir tür isyan durumuna kadar varabilir. Biz de bu araştırma çerçevesinde katılımcılara yönelttiğimiz yaşadıkları olumsuz rastlantısal olaylarla başa çıkma yolunda dini inançlarının ne yönde etkisi

bulunduğunu sorduğumuzda olumsuz dini başa çıkma örnekleri ile karşılaştık ve bunu Tablo 24’de inceledik.

Tablo 24: Rastlantısal Olaylar ve Olumsuz Dini Başa Çıkma İlişkisi

Kategoriler	Kodlar	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Olumsuz Dini Başa Çıkma	Allah'ın Rızasını Kazanmama Sebebiyle Olumsuz Rastlantılar Yaşadığını Düşünme	9	K1İLH, K2PDR, K4PDR, K6PSK, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K20PDR

“Rastlantısal Olaylar ve Olumsuz Dini Başa Çıkma İlişkisi” alt teması altında katılımcılarla yapılan görüşmeden elde edilen veriler incelenmiş ve “Olumsuz Dini Başa Çıkma” kategorisi oluşturulmuştur. Burada yaşadıkları olumsuz rastlantısal olayların Allah'ın rızasını kazanamadıkları ve Allah'ın istediği tarzda bir yaşam sürmemeleri sebebiyle başlarına geldiğini düşünen 9 katılımcının (K1İLH, K2PDR, K4PDR, K6PSK, K10PDR, K12PSK, K13İLH, K14İLH, K20PDR) verilerinden hareketle “Allah'ın Rızasını Kazanmama Sebebiyle Olumsuz Rastlantılar Yaşadığını Düşünme” kodu karşımıza çıkmaktadır.

Daha önce Allah inancının yaşadığı olumsuz olaylar karşısında kendisine önemli bir destek ve rahatlık sağladığını söyleyen K6PSK burada ise yaşadığı olumsuz rastlantıları Allah'ın rızasını kazanmama ve onun olumsuz bir cezası şeklinde görme eğilimini ifade etmektedir: “*Önce bir kendimi sorgulardım acaba yanlış bir şey mi yaptım, bir hata mı yaptım da benim başıma bu geldi günah işledim büyük bir günah mı işledim ne yaptım yani bu benim başıma geldi diye bir düşünürdüm.*” K13İLH kendisine yöneltilen soruya insanın yaptığı olumsuz davranışlar neticesinde olumsuz bir rastlantı yaşayabilmesinin gayet olağan bir düşünce tarzı olduğunu dile getirir ve şöyle bir çıkarımda bulunur:

(...) bir insan normal bir dindardır başına bir musibet gelmiştir Allah beni işte önceden yaptığım bir şey yüzünden bana bunu yaptı demesi aslında buradaki tepkisi onun şeyi psikolojisi hakkında da bilgi veriyor bize demek ki olaylara olumsuz bakan bir insan kendini suçlayan bir insan.

K14İLH ise farkında olarak ısrarla bir hata yaptığı takdirde olumsuz bir olayla karşılaşma beklentisini şöyle ifade eder: *“Yani kendimi rahat bırakarak emek vermeden ya da bile isteye yanlış yaptığım bir şeyin sonunda gelirse evet düşünürdüm.”*

İnsanlar bazen yaşadıkları olumsuz olaylar için Allah tarafından cezalandırıldığını düşünme, dini inancına karşı suçlayıcı bir tepki gösterme eğiliminde olup olumsuz dini başa çıkma tutumu gösterebilmektedir. Biz de çalışma çerçevesinde bulguları incelediğimizde katılımcılardan 9’unun bazen olumsuz dini başa çıkma eğiliminde olduğunu gördük. Burada dikkati çeken husus bu 9 katılımcının bir önceki temada ele alınan olumlu dini başa çıkma konusunda da yer alan katılımcılar olmasıdır. Veriler bu doğrultuda analiz edilmiş ve bu kişilerin olumsuz rastlantısal olaylar karşısında kimi zaman istenmedik tepkilerde bulundukları, sahip oldukları dini inanç ve Allah inancı ile olumsuz bağlantılar kurdukları ancak daha sonra düşüncelerini değiştirerek olumlu dini başa çıkmaya yöneldikleri fark edilmiştir. Nitekim olumsuz dini başa çıkma kişilerin genel ruh hali, psikolojik sağlamlığı gibi çeşitli açılardan da uzun ve sağlıklı bir süreci içermemektedir.

Yapılan çalışmalara baktığımızda olumsuz dini başa çıkma özellikleri gösteren kişilerin karşılaştıkları istenmeyen olayların çözümünde de beklenen şekilde başarılı olamadıkları (Eryücel 2013: 149), bazı ruhsal rahatsızlıklara daha yatkın olduğu (Kızılgöçer & Murat,2017), umut ve hayat memnuniyeti düzeylerinin nispeten düşük olduğu (Uysal vd. 2017) vb. bulgularına ulaşılmıştır. Bu sonuçlarla birlikte bir değerlendirme yapmak gerekirse insanlar yaşadığı kazalar, afetler, beklenmedik olumsuz yaşam olayları karşısında kimi zaman olumsuz dini başa çıkma tutumunda bulunsa da bu durumun sağlıklı ve uzun bir süreci içermediği tecrübe edilerek olumlu dini başa çıkmaya yöneldiklerini söylemek mümkün görünmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Yaratılmış olanların en şerefli”, “zübde-i alem” gibi sıfatlarla nitelenen insanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliği beden ve ruhtan müteşekkil yapısı ve bunun üzerinde akıl yürütebilmesidir (Tin 95/4). Bedeni ve maddi yapısı itibarıyla fiziksel dünyaya hitap eden insan; ruhu, manevi yapısı ve sezgi yetisi ile fiziğin ötesinde bulunan alemlerle ilişki kurabilmektedir. Ancak özellikle aydınlanma dönemi ile insana bakışta bir kırılma yaşanmış ve merkezinde insanın bulunduğu evrensel algı yerini odağına bilim ve pozitivist düşüncenin yerleştirildiği bir anlayışa bırakmıştır.

Moles (2018: 37), bilimsel olarak nitelenen bu kabullerin ölçütü olarak zihniyet farklılığına vurgu yapmaktadır. Öyle ki 19. yüzyılda çoğu bilim adamı tekrar edilebilirlik, kesinlik gibi kriterleri olan bir bilimsel anlayışı benimseyerek ortaçağdan kalan belirsiz ve irrasyonel şekilde yaftalanmış mirastan kurtulmaya çalışmaktaydı. Ne var ki bu durum insanı; pozitivist paradigmaya uyumlu maddi yönü üzerinden değerlendirmeye götürerek ruhsal yönünü ihmal etmeye sebep olmuştur. Ancak yalnızca akıl değil duygular, arzular, metafizik tecrübeler, rüyalar gibi pek çok yönün birleşiminden oluşan insanı anlama yolunda rasyonellik tek başına yeterli olmayacaktır (Moles, 2018: 90). Her ne kadar insanın bu yönü örselenmeye çalışılmışsa da insanı oluşturan ve göz ardı edemeyeceği bu sezgisel yön bir şekilde günlük hayatta dini tecrübeler, rastlantısal olaylar ve çeşitli deneyimlerle bir farkındalık yaşatarak gün yüzüne çıkmaktadır.

Günlük hayatta yaşanan beklenmedik rastlantısal olaylar üzerinde öncelikle Jung, bu tür olaylar için ‘eşzamanlılık’ kavramını kullanarak nedensellik dışı anlamlı bağlantıların olduğunu iddia etmiştir. Daha sonra William James’in dini tecrübe üzerine yaptığı çalışmalar, Abraham Harold Maslow’un “doruk deneyim” ve “plato deneyim” gibi kavramları ile o zamana kadar fiziksel ve maddi yönüyle incelemeye konu olan insanın psikolojide metafizik alanla ilişkisi ve potansiyellerini keşfetmesinin yolu açılmıştır. Literatüre baktığımızda ‘eşzamanlılık’, ‘dini tecrübe’ gibi kavramların kişiyle ilişkisi incelemeye alınmış ancak özellikle Türkçe Din psikolojisi literatüründe rastlantısal olayların doğrudan kişiye etkisinin ele alındığı

bir çalışmaya ulaşamamıştır. Bu sebeple temel amacı; günlük hayatta tecrübe edilen rastlantısal olayların bunu yaşayan kişiler tarafından nasıl algılandığı, bu tecrübelerin kişinin psikolojik yaşamında nasıl izler bıraktığı ve dini yaşamına nasıl etkilerde bulunduğunu incelemek olan çalışmamızın alana yönelik bir ihtiyaca cevap olacağı düşünülmektedir.

İnsanı daha derin ve kapsamlı bir şekilde anlamaya imkan veren nitel araştırma yöntemi ile yapılan bu çalışma 20 katılımcı üzerinden yürütülmüştür. Dini bilgi ve yaşantı konusunda daha yetkin görülmesi sebebiyle katılımcıların 10'u ilahiyat fakültesi mezunu diğer 10'u ise iç gözlem konusunda yetkin gördüğümüz PDR ve Psikoloji bölümü mezunu katılımcılardan oluşmaktadır. 24-42 yaşları arasındaki katılımcıların yaş ortalaması 27 olup yaşamlarında en az bir kez rastlantısal olay tecrübe etmiş olmaları koşul olarak sunulmuştur. Özel bir ölçüt olarak belirlenmemiş ancak katılımcıların tamamı İslam dinine mensup 18 kadın 2 erkek ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine mülakat yapılmıştır. Katılımcıların kendi istekleri doğrultusunda yüz yüze veya online platform üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gönüllülük esası ile gerçekleştirilen ve gizlilik ilkesi konusunda bilgilendirilen katılımcılar ile yapılan görüşmeler ses kaydına alınmış, deşifresi yapıldıktan sonra betimsel analiz, frekans analizi ve içerik analizi ile değerlendirilmiş ve bulgular ortaya konulmuştur.

Öncelikle kavramsal çerçevede 'rastlantı' kavramı incelenerek tarihsel süreçte hangi alanlarda ne tür açılardan değerlendirildiğine değinilmiştir. Daha sonra psikoloji literatüründe bu kavramın nasıl yer bulduğuna ve bazı psikologlar tarafından rastlantı kavramı ile ilişkilendirilebilecek teori ve yaklaşımlar ele alınmıştır. sonrasında ise İslami alan yazında bu kavramın serüveni ve kullanıldığı bağlamla İslami düşünürler ekseninde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın bulgular bölümünde; yaşamlarında rastlantısal olayları tecrübe etmiş katılımcılar tarafından beklenmedik rastlantısal olayların nasıl değerlendirildiği anlaşılmak istenmiştir. Bu sebeple öncelikle katılımcıların bu olayları kavramsal olarak nasıl ifade ettiği incelenmiş ve en fazla frekansa sahip kavramın 'denk gelme' olduğu bulgulanmıştır. İnsanların zihinlerinden geçirdiği bir kişi, nesne veya durum

ile beklemedikleri bir şekilde karşılaşmalarından hareketle bu kavramı sıkça dile getirdikleri anlaşılmıştır. Daha az frekansa sahip olmakla birlikte yaşadıkları rastlantısal olayları kimi zaman ‘tesadüf’ kimi zaman ‘tevacuk’ olarak isimlendirdikleri de görülmüştür. Bu durum ‘tesadüf’ kavramını kullananların tecrübe edilen olayın ardında hiçbir sebep ve anlam olmadan meydana geldiğini düşünmeleri ve ‘tevacuk’ kavramını kullanan katılımcıların ise yaşadıkları durumun çoğunlukla dini bir arka plandan hareketle uyum uygunluk anlamı içerdiğini düşünmeleri sebebiyle önemlidir. Katılımcıların bu kavram ayrımı yapılan araştırmalardaki sözlük anlamlarına da uygundur.

Ne sıklıkla rastlantısal olaylar yaşadığını sorduğumuzda katılımcılar büyük oranda günlük hayatta sıkça rastlantılar tecrübe ettiklerini ifade etmişlerdir. Yaşadıkları olayların içeriğini sorduğumuzda verilerden hareketle ‘ilişkisel olarak tanımlama’ ve ‘imkan ve fırsat olarak tanımlama’ alt kategorileri altında ‘aklından geçen kişinin araması’ ve ‘bir yardımla karşılaşma’ kodları bulgulanmıştır. Ayrıca bir kaza, kayıp afet gibi olumsuz rastlantısal olaylar üzerinden katılımcıların bakış açısının nasıl şekillendiği ve bu tür olayları nasıl tanımladığı sorusu yöneltmiştir. Bulgular incelendiğinde katılımcıların yüksek bir frekansla genel olarak yaşanan olumsuz olayların uzun vadede olumlu sonuçlarını tecrübe ettiklerini dile getirdikleri görülmüştür. Bu sebeple başta olumsuz da görünse bu tür olaylara olumlu bir açıdan yaklaştıkları fark edilmiştir. Ayrıca bu olaylardan olumlu veya olumsuz bir etkilenme durumu olsa bile (örneğin sakat kalma, bir kayıp yaşama...) olayın ilk şoku geçip daha sağlıklı düşünme sürecine geçtiklerinde de yine genel olarak olumlu bir yaklaşımda oldukları bulgulanmıştır. Olumsuz rastlantıları tanımlarken ilahiyat eğitimi almış katılımcıların çoğunlukla sebep olarak kendileri dışında bir sebeple olayların gerçekleştiğini ifade etmeleri dinin destekleyici etkisini hissetmelerini göstermektedir. İnsanın olumsuz olaylardaki sorumluluk ve suçluluk duygusunun üstesinden gelmesi önemlidir. Burada din yardımcı bir rol oynamaktadır.

Yine yüksek bir frekansla katılımcıların yaşanan rastlantısal olayların kişisel bir anlam içerdiğini ve kendileri farkında olsun veya olmasın bir sebebe binaen yaşadıkları olaylar olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

“Rastlantısal Olayların Neliğine Dair Ana Tema” altında katılımcılara yönlendirilen bir diğer soru bu tür olayları meydana getiren sebep olarak neleri gördükleri olmuştur. Elde edilen en sık veriler “Dışsal Sebepler” ve “İçsel Sebepler” kategorileri altında değerlendirilmiştir. Dışsal sebepler çerçevesinde dikkat çekici biçimde katılımcıların tümü olayları din ile ilişkilendirmekte ve bu tür tecrübelerinin sebebini Allah’ın varlığı ve hayata müdahalesini hissettirdiği bir durum olarak gördükleri bulgulanmıştır. Ayrıca bazı katılımcıların dışsal sebep olarak metafiziksel sebepleri ön plana çıkardığı ve burada “Gözle Görülemeyen Bir İletişim Olma”, “Enerjisel Bir Durum Olma”, “Sezgisel Bir Durum Olma” gibi kodları kullandıkları fark edilmiştir. İçsel sebepler kategorisi altında ise yoğun bir frekansla dile getirilen kodlar “Anlam ve Sebep İçerme”, “Düşünce ve Davranışların Karşılığı Olma” olmaktadır. Katılımcılar yukarıda da dile getirildiği üzere yaşadıkları olayların kendilerine has kişisel bir sebep ve anlam içermesi sebebiyle bu tür olaylar yaşadıklarını düşünmektedir. Kendi düşünce ve davranışlarının farkında olsunlar veya olmasınlar bu olayların bir sebebi olabileceği yorumunu yapmaktadırlar. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların genel olarak yaşanan rastlantısal olayların dışsal veya içsel bir sebep ve anlam içerdiğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu durumun Frankl’ın (2020), Bahadır’ın (2018) çalışmalarındaki insanı hayatta tutan yegane gücün yaşananlarda bir anlam bulması şeklindeki fikirleriyle örtüştüğü söylenebilir.

“Rastlantısal Olayların Anlamlandırılması” teması altında katılımcılara; evrende bir düzenin var olup olmadığı şayet varsa beklenmedik rastlantısal olayların bu düzen çerçevesinde nasıl yorumlandıklarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Oldukça yüksek bir frekansla katılımcılar evrende bir düzenin ve uyumun olduğunu rastlantısal olayların da yine bu düzen çerçevesinde, düzenin bir parçası olarak gerçekleşen olaylar olduğu yönünde düşünceler dile getirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu ise bu düzenin Allah tarafından yaratıldığını dile getirmiş veya dini veya manevi bir bakış açısıyla yorumlamıştır. Burada katılımcıların evrende var olan rastlantısal olayların yalnızca insana hitap eden bir yönü olduğunu, bazı insanların farkında bile olmazken özellikle yaşadığı rastlantıların farkında olan insan için bir değeri olduğunu vurgulamışlardır. Bu tema altında katılımcılara “Rastlantısal

olayların hiç olmadığı bir hayat sizce nasıl olurdu?” sorusu üzerinden nasıl bir anlamlandırmaya gittikleri araştırıldığında; katılımcıların çoğunun hayatın çok sıkıcı bir şekilde detaylı bir belirliliğe sahip olacağını ve bunaltıcı bir monotonluğun hakim olacağını dile getirdikleri görülmüştür.

Günlük hayatta tecrübe edilen rastlantısal olayların bunu tecrübe eden kişilerin psikolojik yaşamlarına nasıl etki ettiği ve kişilik yapısıyla nasıl bir ilişkisinin olduğu “Rastlantısal Olayların Psikolojik Etkilerine Dair Ana Tema” altında değerlendirilmiştir. Bu tema altında öncelikle rastlantısal olaylarla kişilerin kontrolcü kişilik eğilimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Katılımcıların genel olarak oldukça büyük bir kısmı günlük hayatı planlı ve kontrollü yaşama eğiliminde olduğunu dile getirmiş ve kontrolü kaybetme ve olayların istemedik bir şekilde gelişmesi karşısında panik, üzüntü, öfke gibi olumsuz duygular hissettikleri bulgulanmıştır. Buradan hareketle katılımcıların büyük bir kısmının günlük hayatta olayları akışına bırakmak, plansız yaşamaktan çok kontrollü bir tutumu tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte frekans olarak az da olsa akışa bırakmaktan keyif alan ve kişilik yapısının plansız yaşamaya daha uygun olduğunu düşünerek plansız ve kontrol duygusunun daha az olduğu bir hayat yaşamaktan memnun olan katılımcılar da mevcuttur.

Bu tema altında “Rastlantısal Olaylar ve Kişiselleştirme Eğilimi” alt temasıyla katılımcıların bu tür olayların kendilerine özgü tecrübeler mi yoksa herkes tarafından yaşanan genel tecrübeler mi olduğu sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar yüksek bir frekansla olayların kişiye özgü olduğunu düşündüğünü ifade etmiş bunun ise “Algılama ve Anlamlandırma Sürecinin Farklılık Göstermesi”, “Olayların Kişisel Bir Mesaj İçermesi” gibi sebeplerle olduğunu dile getirmiştir. Bu bulgular rastlantısal olayları bir tür dini tecrübe gibi değerlendirmenin doğru bir yaklaşım olduğunu desteklemektedir. “Rastlantısal Olaylar ve Paylaşımçı ve Tutucu Kişilik Eğilimi” alt temasında ise katılımcıların yaşadıkları rastlantısal olayları çevreleri ile paylaşma veya paylaşmama eğilimleri incelenmiştir. Burada yalnızca biri hariç katılımcıların tümü yaşadıkları bu olayları paylaşmaktan hoşlandıklarını dile getirmişlerdir. Bunun en önemli motivasyonunun ise olayın kendilerinde bıraktığı duyguları paylaşmak isteme bir duygudaş arama motivasyonu ile yaptıklarını vurgulamışlardır. Bazen çok

isteseler de paylaşmadıkları rastlantıları ise sıradan bir olay olarak görerek anlatmaya değer bulmamaları veya yalnız kendilerine verilmiş ilahi bir sırrı ifşa etmiş olacakları gibi nedenlerle paylaşmadıklarını anlatmışlardır.

“Rastlantısal Olayların Tecrübe Edildiği Anda Kişide Ortaya Çıkardığı Hisler” teması altında kişinin planında olmayan beklenmeden gelen bu tür olayların psikolojik olarak kişide nasıl etkileri olduğu araştırılmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların tamamının olumlu duygular hissettiği görülmüştür. Bazı katılımcılar “Mutlu olma” kodu çerçevesinde duygularını dile getirirken bazıları “Şükretme” bazılarıysa “Değerli hissetme” olarak ifade etmiştir. Bununla birlikte bazı katılımcıların özellikle kazalar, kayıplar gibi olumsuz yöndeki beklenmedik olaylar karşısında ilk tepkilerinin “Üzüntü”, “Kaygı”, “Öfke” olmasına rağmen bu olumsuz duygularının uzun süre devam etmediğini ve olayın ilk bıraktığı etki geçtikten sonra bilişsel olarak olanları olumlayarak daha olumlu bir ruh haline büründükleri tespit edilmiştir.

Rastlantısal olayların tecrübe edildikten sonra daha uzun vadede kişide nasıl izler bıraktığını anlamak amacıyla katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiştir. Genel olarak bu olayları ilahi bir işaret olarak gören katılımcılar kendilerinde oluşan etkileri: “Tedbir duygusu oluşturma”, “Kararlarında rastlantılardan etkilenme”, “Küçük olumsuzlukları göz ardı etme ve iyimser olma” şeklinde dile getirmiştir. Bazı katılımcılar olayın kendileri üzerinde bıraktığı etkinin kısa süreli olmasına değinirken bazılarıysa bu tür olayların kendilerini Allah’a yaklaştırdığını ve dini inançlarına olumlu yönde etki ettiğini belirtmiştir.

“Rastlantısal Olayların Dini Etkilerine Dair Ana Tema” altında son olarak katılımcıların bu tür olayları dini açıdan nasıl anlamlandırıdığı üzerinde durulmuştur. “Olumlu Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması” alt teması altında yaşanan olumlu rastlantıları “Allah’ın kendini hissettirmesi” ve “Ders niteliğinde öğretici olaylar” olarak görürken “Olumsuz Rastlantısal Olayların Dini Açıdan Anlamlandırılması” alt temasında ise beklenenin aksine katılımcıların büyük bir kısmı yine “Teslimiyet ve Kabullenme”, “İyimser bakış açısında olma”, “kişi için uyarı ve işaret olması” gibi olumlu ifadelerle anlatmışlardır. Yaşadıkları olaylar;

kayıplar, sakatlıklar, afetler gibi olumsuz nitelediğimiz olaylar olsa da katılımcıların büyük bir kısmı bu tür olayların yalnızca yaşandığı ilk anda olumsuz duygular hissettirdiği ilerleyen zamanlarda dini bir bakışa açısıyla olaya yönelik olumlu değerlendirmelerde bulundukları fark edilmiştir.

“Rastlantısal Olayların Kader ve İrade ile İlişkisi ile İlgili Bulgular” alt teması altında kişinin planlarında olmayan beklenmeden gelişen bu tür olayların önceden belirlenmiş bir kader anlayışıyla ve kişinin özgür iradesiyle nasıl yorumlanacağı anlaşılmak istenmiştir. Bu tema çerçevesinde ilginç bir şekilde katılımcıların hem yaşadıkları rastlantısal olayları ‘Kendi İradeleri Dışında Gerçekleşen Olaylar’ olarak gördükleri hem de ‘Kişinin İradesinden Hareketle Meydana Gelen Olaylar’ olarak gördükleri bulgulanmıştır. Birbiriyle çelişiyor gibi görünen bu sonucu katılımcıların dile getirdiği görüşlerin genel çerçevesinden de hareketle şu şekilde yorumlamak mümkündür: Katılımcılar hem kişinin sahip olduğu cüzi iradeyi kabul etmekte ve yaptığımız davranışların farkında olsak da olmasak da bir şekilde bir başka kişiyi veya olayı etkilediğimizi düşünmektedir. Ancak bizim sahip olduğumuz iradenin yanında bir de Allah tarafından müdahale edemeyeceğimiz bizim irademizi aşan ilahi bir irade olduğunu ve bazı rastlantısal olayların da bu şekilde meydana gelebileceğini düşünmektedirler.

“Rastlantısal Olaylar ve Olağanüstü Dini Yaşantılar İlişkisi” teması çerçevesinde mucizeler gibi, istihare yaşantısı gibi dinin olağan hayatın dışındaki boyutlarıyla rastlantısal olayların nasıl ilişkilendirildiğine yer verilmiştir. Burada ise katılımcılar genel itibarıyla; mucizenin “Allah'ın bir fiili olduğunu” ve “peygamberlere has kılındığımı” dile getirmiş olsa da günlük hayatta yaşadığımız her bir olayın nefes almak gibi insan olarak yaratılmış olmak gibi üzerinde hiç durmadığımız olayların da birer mucize olarak değerlendirdiğini dile getiren katılımcılar da olmuştur.

"Rastlantısal Olayların Kişinin Dini Yaşamıyla İlişkisi" alt teması ile kişinin sahip olduğu dini inancın ve yaşantının tecrübe edilen rastlantısal olaylarla bir ilişkisi olup olmadığı veya nasıl bir ilişkisi olduğu anlaşılmak istenmiştir. Bulguları incelediğimizde katılımcıların neredeyse tamamının şüphe barındırmayan bir dini

inanca sahip olduğu anlaşılmıştır. Görüşme yaptığımız katılımcıların tamamının İslam dinine mensup olması sebebiyle inançlarında bu derece net olmaları da anlamlı görünmektedir. Bununla birlikte görüşme yaptığımız katılımcıların yarısı günlük hayatta ibadetlerini düzenli yapmadıklarını ve sıkça ihmal ettiklerini dile getirmiştir. Katılımcılardan ilahiyat eğitimi almış yalnız 3'ü de günlük hayatta düzenli olarak ibadetlerini yerine getirdiklerini belirtmişlerdir. Burada düzenli olarak ibadetlerini yerine getirmeyen 11 katılımcıdan 3'ü ilahiyat eğitimi almışken diğer 8'i psikoloji ve PDR eğitim almış katılımcılardan oluşmaktadır. Bu sonuç almış olduğu dini eğitim sebebiyle ilahiyat mezunu katılımcıların dini inançlarının gerekliliklerini yerine getirmeleri ve günlük hayattaki ibadetlerinde de daha istikrarlı olmaları beklentisine uygundur. Yine katılımcıların tamamına yakını yaşamlarında dinin etkilerini hissettiklerini de belirtmişlerdir. Bu durum günlük hayatta ibadetlerini yerine getirmeseler de dini inançlarının yaşamlarında çeşitli şekillerde varlığını hissetmeleri dini tecrübe ile oldukça benzer özellikler gösterebilen, Allah'ın varlığı ve müdahalesini hissettiren rastlantısal olayların katılımcılar tarafından sıkça yaşanması bulgularıyla anlamlı görünmektedir.

"Rastlantısal Olaylar Sonrasında Dini Yaşantıda Meydana Gelen Değişimler" alt teması ile de katılımcıların tamamı tecrübe ettikleri rastlantısal olaylardan sonra dini inançlarının ve yaşantılarının olumlu yönde etkilendiğini belirtmiş ve "Şükür düzeyinin artması, öznel dindarlığa olumlu yönde etki etme" kodları ile düşüncelerini ifade etmişlerdir.

"Allah Tasavvuru ve Rastlantısal Olaylar İlişkisi" Alt teması altında katılımcıların sahip olduğu Allah tasavvurunun rastlantısal olaylara yaklaşımları konusunda nasıl bir ilişkisi olduğu anlaşılmak istenmişti bulgular incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının Allah'ın "Merhametli ve cömert" ile "ilim ve kudret sahibi" özelliklerini vurgu yaptığı görülmüştür. Rastlantısal olayların beklenmedik bir şekilde gelişmesi, kişinin plan ve programlarının dışında yaşanması katılımcılara Allah'ın ilim, Kudret gibi yetkinlik ve yaratıcılığın ön planda olduğu özelliklerini hatırlatmış olabilir. Ayrıca genel olarak yaşanan rastlantısal olayların katılımcılarda olumlu duygu ve düşünceler bırakması Allah'ın merhamet ve cömertlik yönünün katılımcılar tarafından ön plana çıkarmasını düşündürmektedir. Rastlantısal

olaylardan sonra Allah tasavvurunda meydana gelen değişimleri ise katılımcılar: "Allah'ın hayata müdahalesini ve yakınlığını hissetme", "sahip olduğu inancın ve düşüncelerin pekişmesi" gibi ifadelerle dile getirmiştir.

Son olarak katılımcıların tecrübe ettikleri özellikle olumsuz rastlantısal olaylardan sonra bu durum ile başa çıkmada dinin herhangi bir etkisini hissedip hissetmedikleri veya nasıl bir etkisi olduğu öğrenilmek istenmiştir. Olumlu dini başa çıkma alt sınıfı altında katılımcılar; tecrübe ettikleri olumsuz rastlantısal olaylar karşısında dinin destekleyici etkisini gördüklerini, Allah'a karşı olumlu Duygu ve düşüncelere sahip olup yaşadıkları olayları kendilerini Allah'a yaklaştıran bir durum gibi değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Frekans olarak oldukça düşük de olsa bazı katılımcılar Allah'ın rızasını kazanmamaları sebebiyle, yapmış oldukları olumsuz davranışlar karşısında adeta bir ceza olarak olumsuz rastlantısal olaylar yaşadıklarını dile getirmiştir.

Sonuç itibariyle bulgular incelendiğinde katılımcıların tamamı yaşadıkları rastlantısal tecrübelerin sebebini din ile ilişki görmüştür. Olağanüstü dini yaşantıları ve rastlantısal olayları benzer şekilde nitelemişlerdir. Bu durum bizce beklenmedik rastlantısal olayların dini tecrübe konusu ile yakından ilişkili olmasının en önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte bazı katılımcılar daha kontrol eğilimli ve planlı bir yaşam tercih etmeleri sebebiyle bu tür rastlantısal olayların ilk yaşandığı anda tedirginlik ve olumsuz duygular hissettiğini dile getirmiştir. Fakat daha uzun vadede durumu kabullenme ve olumlu yönlerine odaklanma tutumunu gösterdikleri saptanmıştır. Bazı katılımcıların ise daha plansız ve akışa bırakmaya yatkın bir kişilik yapısında olmalarından hareketle bu olayları yaşandığı andan itibaren bir işaret ve mesaj olarak algılama eğiliminde olduğu çıkarımı yapılmıştır. Katılımcılar farklı bağlamlarda farklı sorular yöneltirse de sıkça tecrübe ettikleri bu tür olayların ardında bir anlam ve sebep bulunduğunu vurgulamıştır. Katılımcılar günlük hayatta yaşadıkları rastlantısal olaylara yönelik olumlu bir tutum sergilemektedirler. Olumsuz rastlantılar da yaşasalar veya olaydan olumsuz da etkilenmiş olsalar genel olarak olumlu bir bakış açısıyla değerlendirmede bulunmaktadır. Yaşadıkları olayların kişisel bir anlam ve mesaj içerdiğini

düşünmekte ve bu sebeple olayları genel olarak kendilerine özgü rastlantılar olarak değerlendirmektedirler.

Araştırmanın sınırlılıkları kapsamında söylemek gerekir ki rastlantısal olaylar; dini tecrübe, doruk deneyim gibi kelimelere dökerek yaşanan durumu açıkça ifade etmenin oldukça zor olduğu bir yaşantı ve son derece soyut bir kavramdır. Bu sebeple yapılan görüşmeler sırasında katılımcıların da bu noktada zorluk yaşadığı görülmüştür. Yaşadıkları olayların kendilerinde bıraktığı izleri ifade ederken bir yandan da düşüncelerinin yeniden şekillendiğini fark etmişlerdir. Bu sebeple kimi zaman görüşme esnasında düşüncelerini toparlayabilmek için zaman istemişlerdir. Bazı katılımcılar da bir soruda vermiş oldukları cevabı bir diğer soruda değiştirmeleri gerektiğini kendileri fark etmiştir. Ayrıca bu konudaki düşüncelerinin çok net olmaması sebebiyle genel olarak sorulara yalnızca bir cevap değil birkaç kategoriye dahil olabilecek cevaplar vermişlerdir. Bu durum farklı kategorilerdeki katılımcı sayısının birbirine çok yakın olmasına ve keskin ayrımlar yapılamamasına sebep olmuştur.

Sınırlılık olarak dile getirilebilecek bir diğer husus katılımcıların çok çeşitli özelliklerde olmayıp benzerlik göstermeleri olabilir. Örneğin görüşme yapılan 20 katılımcıdan 18'i bayan ve yalnızca 2'si erkek katılımcı olmuştur. Çalışma grubuna ulaşma aşamasında gerekli araştırmalar yapılmış ve iletişime geçtiğimiz erkeklerin büyük bir kısmı günlük hayatında rastlantısal tecrübeler yaşamadığını veya hiç hatırlamadığını dile getirmiştir. Bu durum bize kadınların bu tür deneyimlere erkeklere nazaran daha açık olması veya yaşadıkları olayları paylaşma noktasında daha paylaşımcı bir özellikte oldukları çıkarımını yaptırabilir. Fakat çalışmada erkekler ve kadınlar arasında karşılaştırma yapma imkânını verememiş bulgular yoğun olarak kadın bakış açısıyla sınırlanmıştır. Ayrıca özellikle hedeflenen bir durum olmamasına rağmen katılımcıların tamamı Allah inancına sahiptir. 11 katılımcı günlük hayatta ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye gayret ettiğini belirtirken 9'u ibadetlerinde sıkça aksamalar olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla katılımcılar benzer dini eğilimlerde olmuş ve dini eğilimlerin bu konuya yaklaşımlarını karşılaştırmaya imkan vermemiştir. Kişisel bilgi formunda katılımcılara yöneltilen yaş, eğitim durumu ve sosyo ekonomik durum gibi

değişkenler konusunda da katılımcıların oldukça benzer niteliklerde olmaları sebebiyle bu konularda sağlıklı bir karşılaştırmaya gidilememiştir.

Rastlantısal olayların kişiye psikolojik ve dini etkileri konusu henüz din psikoloji bağlamında incelenmediği için literatür araştırmaları daha çok dini ve psikolojik kaynaklar üzerinden yapılmıştır. İncelenen eserler Din psikolojisi perspektifinde değerlendirilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

Bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için öneriler arasında şunları sıralamak mümkündür:

-Türkçe literatürde sanat, mimari gibi farklı alanlarda çeşitli bağlamlarda araştırılsa da rastlantısal olaylar konusu Din psikolojisi alanında özellikle kişiye psikolojik ve dini etkileri yönüyle çalışılmamıştır. Bu sebeple hem nicel hem nitel hem karma araştırma yöntemleri kullanılarak daha büyük bir örneklem ile daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

-Çalışmada çok sınırlı bir şekilde bahsedilen rastlantısal olayların psikoloji ve Din psikolojisi perspektifinde tarihsel serüvenine yönelik teorik çalışmalar yapılabilir.

-Bu konuda yapılacak diğer çalışmalarda katılımcı grubunun farklı dinlere ve düşüncelere mensup hatta herhangi bir dini inancı olmayan kişileri de içerecek şekilde genişletilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece konuya dair daha zengin bir veri elde edileceği öngörülmektedir.

-Yapılacak olan çalışmalarda cinsiyet, yaş vb. sosyo-demografik dağılımının daha çeşitli olmasına da dikkat edilmesi daha farklı sonuçlar elde edilebileceğini düşündürmektedir.

-Din psikolojisi bağlamında rastlantısal olayların dini başa çıkma, Allah tasavvuru gibi konularla ilişkisiyle ilgili sistemli ve derin akademik çalışmalar yapılabilir.

-Psikoloji disiplininde rastlantısal olayların kişilik yapısıyla ilişkisinin veya bu tür olayların kişi üzerindeki etkilerinin incelendiği nitel, nicel ve karma araştırma yöntemleriyle akademik çalışmalar yapılabilir.

-Rastlantısal olaylar üzerine fizik, biyoloji, psikoloji vb. disiplinler arası teorik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ABDULCEBBÂR, K.: **Nedensellik Kitabı**, Çev. Osman Demir, İstanbul, 2015
Klasik Yayınları
- ADUGİT, Y.: 2013 “Özgürlüğün Kısa Tarihi”, **FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)**, Güz, Sayı:16, ss. 63-93
- AKDEMİR, B.: 2007 “Dini Tecrübede Güvenirlilik Ölçütleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- AKKURT, M. N. 2018 “İslâm Kelâmında Mûcize Ve Kerâmet Dışındaki Hârikulâde Haller”, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Malatya
- AKKUŞ, S.:2009 **Osmanlı Alimi İbrahim Halebî El- Mizariye Göre İnsanın Fiilleri**, İstanbul, Değişim Yayınları
- ALPER, H.:2007 **İmanın Psikolojik Yapısı**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2. Baskı
- ARİSTOTELES:1996 **Metafizik**, Çev. Ahmet Arslan, İstanbul, Sosyal Yayınları, 2. Baskı
- ARİSTOTELES:1997 **Fizik**, Çev. Saffet Babür, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları
- ARİSTOTELES: 2017 **Metafizik**, Çev. Y. Guru Sev, İstanbul Pinhan Yayınları, 3. Baskı
- ARKAN, A.:2006 **İbn Rüşd Psikolojisi**, İstanbul, İz Yayıncılık

- ARKONAÇ, S. A. : 2017 **Psikoljide Söz ve Anlam Analizi**, İstanbul, Hiperlink Yayınları, 1. Baskı
- ARSLAN, A.:2016 **Felsefeye Giriş**, Ankara, Adres Yayınları, 23. Baskı
- AYDIN, Ö.:1998 “Kur'an'da Kader ve Özgürlük”, **Kuran Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi**, Şubat, SAYI: 4, ss. 76-80
- AYDIN, Ö.:2011 “Yaşamı Sürdürmede İncanın Rolü”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- AYTEN, A.: 2012 **Tanrı'ya Sığınmak: Dini Başa Çıkma Üzerine Psikososyal Bir Araştırma**, İstanbul, İz Yayıncılık
- AYTEN, A.; GÖCEN, G.; SEVİNÇ, K.; ÖZTÜRK, E. E.: 2012 “Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları Ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Cilt 12, Sayı 2, ss. 45 - 79
- AYTEN, A. & KÖSE A.: 2012 **Din Psikolojisi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1. Baskı
- AYTEN A. & SAĞIR Z.:2014 “Dindarlık, Dinî Başa Çıkma Ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma”, **Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt-Sayı 47, ISSN 1302-4973, Ss. 5-18

- AYTEN, A.: 2015 **Psikoloji ve Mutluluk Yolu: Erdeme Dönüş,** İstanbul, İz Yayıncılık, 2. Baskı
- AZİZ, R.: 1990 **C. G.Jung Psychology Of Religion And Scychronity,** New York, State University Of New York Press
- BAĞCI, H. M.: 2009 **İnsanın Kaderi Hadislerin Telkin Ettiği Kader Anlayışı,** Ankara, Ankara Okulu Yayınları
- BAHADIR, A.: 2007 **Jung ve Din,** İstanbul, İz Yayıncılık
- BAKKAL & TEBER, 2021: “Gayesi Bakımından Mucize Çeşitleri/ Types of Miracles in Terms of Their Purpose”, **Turkish Academic Research Review**, 6 (3), 1174-1213
- BALTACI, A.: 2017 “Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)**, Cilt 3, Sayı 1, Ss. 1-15
- BAŞKALE, H.: 2016 “Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi**, 9(1), ss. 23-28
- BATUK, C.: 2012 **Assisili Francis ve Hristiyan Mistisizmi,** İstanbul, İz Yayıncılık
- BATUR, B.: 2019 “Bilim Tarihinde Bir Dönemeç: İbn Haldun’da Sosyal Bilim Düşüncesinin Doğuşu”, **Antakiyat/Hatay**

Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dergisi, Cilt/Volume:2 Sayı/Number:1 Ss.: 90-115

- BAYRAKDAR, M.: 2016 **Üç Dinin Tarihi**, İstanbul, Say Yayınları, 2. Baskı
- BEİTMAN, B.:2016 **Connecting With Coincidence: The New Science For Using Synchronicity And Serendipity İn Your Life**, Florida, Health Communications,
- BELO, C.: 2021 **İbn Sina ve İbn Rüşd: Belirlenimcilik ve Rastlantı**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları
- BERGSON, H.: 2021 **Süre ve Eşzamanlılık –Einstein’in Teorisi Hakkında-**, Çev. Erdem Baykal, Ankara Fol Yayınları
- BİXBY, W.: 1997 **Galileo Ve Newton’un Evreni**, Çev. Nermin Arık, İstanbul, Tübitak Popüler Bilim Yayınları, Yapı Kredi Yayınları
- BOLEN, J. S.: 2004 **Psikolojinin Tao’su Eşzamanlılık ve Benlik**, Çev. Neslihan Burcu Akdağ, İstanbul, Kuraldışı Yayıncılık
- BUDAK, S.: 2000 **Psikoloji Sözlüğü**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları
- BUHARÎ:2004 **Sahih-i Buhari, Kahire, Daru’l Hadis Yayınları, 4. Cilt**

- BULUT, H. İ.: 2003 “Mutezile Mezhebinde Nedensellik Tartışmaları”, **Marife**, Yıl 3, Sayı 3, Kış 2003, Ss. 275-292
- BULUT, H. İ.: 2020 “Mucize”, TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara, Tdv Yayınları, 30. cilt, ss. 348-351
- BURGER, J. M.: 1989 “Negative Reactions To Increases In Perceived Personal Control”, **Journal Of Personality And Social Psychology**, 56(2), 246–256
- BURGER, J. M.: 2006 **Kişilik**, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları
- BURNS, D.: 2006 **İyi Hissetmek**, İstanbul, Psikonet Yayınları, 3. Baskı
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Pegem Vd.: 2008 Akademi Yayınları, 2. Baskı
- CAMPO S, HERRERA R, AND PAVÓN D.:2008 “Toward A Solution Of The Coincidence Problem”, **PHYSICAL REVIEW D**, Vol. Iss. 2, 021302(R)
- CEVİZCİ, A.:1999 **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 3. Baskı
- CLARK, F. V.:1973 “Exploring İntuition: Prospects And Possibilities”, **The Journal Of Transpersonal Psychology; Palo Alto, Calif.** Vol. 5, Iss. 2, Ss. 156-170

- COMBS, A. & HOLLAND, M.: 1998 **Eşzamanlılık Bilim, Mit ve Kozmik Şakacı**, Çev. Cüneyt Kurdoğlu, İstanbul, Ruh ve Madde Yayınları
- CRESWELL, J.W.:2016 **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Çev. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, Ankara, Siyasal Kitabevi, 3 Baskı
- CRITCHER, C. R.& LEE, C. J. :2018 “Feeling is Beliving: Inspiration Encourages”, In God, **Association For Psychological Science, Volume 29, Issue 5** , 1-15
- ÇAĞBAYIR, Y.: 2016 **Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 7. Cilt
- ÇAĞRICI, M.: 1996 “Gazzâlî”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Tdv Yayınları, 13. cilt, ss. 489-505
- ÇAĞRICI, M. “İrade”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Tdv & HÖKELEKLİ, H.: Yayınları, 22. Cilt, S. 380-384
2000
- ÇAKAR, M.: 1990 **Sebeplilik Problemi ve Allah'ın Varlığı**, İstanbul, İnkılab Yayınları, 3. Baskı
- ÇALIŞKAN, M. A.: 2018 **Rastlantı: ‘Felsefe ve Bilim Arasında’**, İstanbul, Küre Yayınları
- ÇELEBİ, E.: 2005 “David Hume’da Psiko-Epistemolojik İlke: Nedensellik.” **Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 20(20), ss. 173-202.
- DARWİN, C.: 1970 **Türlerin Kökeni**, Çev. Öner Ünalın, Ankara, Sol Yayınları

- DEMİR, O.: 2012 “Tevlîd”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Tdv Yayınları, 41. cilt, ss. 38-39
- DOĞAN, M. D.: 1996 **Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, İz Yayıncılık, 11. Baskı
- DOĞAN, M.: 2014 “Dindarlık Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
- DOĞAN, M.: 2016 **Sabır Psikolojisi: Pozitif Psikoloji Bağlamında Bir Araştırma**, İstanbul, Çamlıca Yayınları
- EL-İSFAHANİ, R.: 2015 **Kuran Kavramları Sözlüğü Müfredat**, Çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, İstanbul, Yarın Yayınları, 4. Baskı
- ERDOĞAN, İ.: 2003 **Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum**, Ankara, Erk Yayınları, 1. Baskı
- ERDOĞAN, İ.: 2005 “Aristoteles ve Farabi’nin Felsefesinde Rastlantının Yeri”, **Felsefe Dünyası**, 2005/2, sayı 42, Ankara, ss. 65-85
- EROĞLU, A. H.: 2017 “Hristiyanlık”, Dinler Tarihi El Kitabı, Ed. Baki Adam, Ankara, Grafiker Yayınları, 4. Baskı

- ERYÜCEL, S.: 2013 “Yaşam Olayları ve Dini Başa Çıkma”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- FURNHAM, A. F.: 1982 “Locus of Control And Teologicial Beliefs”, **Journal of Psychology And Theology**, Summer, 10(2), 130-136
- GABBARD, C. E. & HOWARD, G. S. & TAGESON, W.: 1986 “Assessing Locus of Control with Religious Populations”, **Journal Of Research In Personality** 20, 292-308
- GAZÂLÎ: 2005 **Filozofların Tutarsızlığı**, Çev. Mahmut Kaya, Hüseyin Sarioğlu, İstanbul Klasik Yayınları, 8. Baskı
- GAZALÎ, E. H.:2014 **Tehafütül-Felasife**, Çev. Mahmut Kaya, Hüseyin Sarioğlu, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları
- GLENE, C.: 2013 **Nitel Araştırmaya Giriş**, Çev. Ed. Ali Ersoy, Pelin Yalçınoglu, Ankara, Anı Yayınları, 3. Baskı
- GÖCEN, G.: 2014 **Şükür: Pozitif Psikolojiden Din psikolojisine Köprü**, İstanbul, Dem Yayınları
- GÖCEN, G.: 2020 **Din psikolojisi Kavram Atlası 1**, Ankara, Gazi Kitabevi

- GÖKMEN, A.: 2009 “Kaos Teorisinin Genel Bir Değerlendirmesi”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 2, ss. 61-79
- GÖRGÜN, T.: 1999 “İbn Haldun”, İstanbul, TDV İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 19. Cilt, s. 543-555
- GROF, S.: 2014 **Geleceğin Psikolojisi**, Çev. Sezer Soner, İstanbul, Ray Yayıncılık
- GULBENKIAN KOMİSYONU: 2003 **Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor**, İstanbul, Metis Yayınları, 4. Baskı
- GÜRKAN, S. L.: 2017 **Yahudilik**, Ankara, İsam Yayınları, 6. Baskı
- GÜRSES İ.:2017 **Dindarlık Ve Kişilik**, Bursa, Emin Yayınları, 2. Baskı
- HAFİZ, H.: 2020 “Din Psikolojisi Bağlamında Rüya ve İstihare Yaşantısı Üzerine Nitel Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- HALLPERT, R .& HİLL, R.: 2011 The Locus Of Control Construct’s Various Means Of Measurement: A Researcher’s Guide To Some Of The More Commonly Used Locus Of Control Scales, Will to power pres, Beach haven, NJ
- HANÇERLİOĞLU, O.: **Felsefe Ansiklopedisi**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 5. Cilt 1978

- HEMŞİNLİ, H.: 2010 “Dinî Tecrübenin Nesnelliği Üzerine”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:33, Erzurum
- HEMŞİNLİ, H. 2013 “Öznellik ve Nesnellik Bağlamında Dinî Tecrübe”, **II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Vol. IV**, Bursa, Ss. 945-956
- HEMŞİNLİ, H.: 2018 “Tanrının Varlığına Bir Delil Olarak Dini Tecrübe: Duyu Tecrübesi Ve Saf Bilinç İddiaları Örneği”, **Cumhuriyet İlahiyat Dergisi**, Cilt:22, Sayı: 3, S.1633-1655
- HILL, C. P.:2002 “Spiritual Transformation: Forming The Habitual Center Of Personal Energy”, **Research In The Social Scientific Study Of Religion**, Volume 13 P.87–108
- HİNT, H. C. & İZ, F.: 1984 “Rastlantı”, **The Oxford Turkish-English Dictionary**, İstanbul, Oxford At The Clarendon Press ABC Kitabevi, 3. Baskı
- HORKHEİMER, M. & ADORNO, T. W.: 2014 **Aydınlanmanın Diyalektiği**, Çev. Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan, İstanbul, Kabalcı Yayınları
- HOROZCU, Ü.: 2004 “Din psikolojisi Açısından William James ve Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- HOROZCU, Ü.: 2015 **Din psikolojisi Ders Kitabı**, İstanbul, Rağbet Yayınları

- HOROZCU, Ü.: 2018 **“Teistik Kader Algısı Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması, Darulfunun İlahiyat 29/1, s.9-24**
- HÖKELEKLİ, H.: 2013 **Din psikolojisi**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 10. Baskı
- HÖKELEKLİ, H.: 2016 **“Türkiye’de Din, Dindarlık Ve Din Psikolojisi Araştırmaları: Psikolojide Yerellik Ve Evrensellik Tartışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Din Psikolojisi Özel Sayısı, ss. 311-333**
- İŞIKLI, Ş.: 2012 **Kuantum Felsefesi**, Ankara, Birleşik Yayınları
- İBN HALDUN, A.: 2017 **Mukaddime**, Yayına Hazırlayan: Dr. Arslan Tekin, İstanbul, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 3. Baskı
- İBN MANZUR: 1997 **Lisanul Arab**, Beyrut, Darul İhya Turasil Arab, 7. Cilt
- İBN RÜŞD: 2017 **Aristoteles Metafizik Büyük Şerhi**, Çev. Muhittin Macit, İstanbul, Litera Yayıncılık
- İBN SİNA: 2004 **Kitabu-Ş Şifa, Fizik**, Çev. Muhittin Macit, Ferruh Özpilavcı, İstanbul, Litera Yayıncılık
- İBN SİNA: 2017 **Kitabu-Ş Şifa, Metafizik**, Çev. Ekrem Demirli, Ömer Türker, İstanbul, Litera Yayıncılık

- İSFAHANİ, R.: 2002 El-Müfredât, Kuran Kavramları Sözlüğü, Çev. Yusuf Türker, İstanbul Pınar Yayınları
- JAMES, W.: 2017 **Dinsel Deneyimin Çeşitleri**, İstanbul, Pinhan Yayınları
- JUNG, C. G.: 1997 **Din ve Psikoloji**, Çev. Cengiz Şişman, İstanbul, İnsan Yayınları
- JUNG, C. G.: 2004 **Eşzamanlılık: Nedensellik Dışı Bağlayıcı Bir İlke**, Çev. Levent Özşar, Bursa, Biblo Yayınları
- KAĞITÇIBAŞI Ç., **Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar**, İstanbul Evrim CEMALCILAR Z.:2017 Yayınları, 20. Basım
- KANAR, M.:2009 **Kanar Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Say Yayınları
- KANAR, M.: 2011 **Farsça- Türkçe Sözlük**, İstanbul, Say Yayınları
- KARACA, F.:2006 “Kader Algısı-Ruh Sağlığı İlişkisi Üzerine Empirik Bir Araştırma”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt:19, Sayı:3, Ss.479-489
- KARADAŞ, C.: 2017 “Kader”, **Kelam El Kitabı**, Editör: Şaban Ali Düzgün, Ankara, Grafiker Yayınları, 6. Baskı

- KARAKALE, R.: 2005 **Atomun Peşinde**, İstanbul, İnkılap Kitapevi
- KARATAŞ, Z.: 2012 “Kontrol Odağının Yordayıcıları Olarak Saldırganlık ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik”, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 13 (3), 245-260
- KARLİN S. AND MCGREGOR, J. L.: 1959 “Coincidence Probabilities”, **Pacific Journal Of Mathematics**, Vol. 9, No. 4, August
- KAYA, E.:2020 “İbn Haldûn’un Nedensellik ve Rasyonel Bilgi Düşüncesine Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Dini Tektikler Dergisi**, ULUM 3/2 , S. 411-431
- KILAVUZ, S.: 1993 “Kader”, Ed., Şaban Ali Düzgün **Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş**, İstanbul, Ensar Neşriyat
- KILIÇ, T.: 2022 **"Yeni Bilim Bağlantısallık Yeni Kültür Yaşamdaşlık"** İstanbul Ayrıntı Yayınları, 5. Baskı
- KIZILGEÇİT M. & MURAT A.: 2017 “Dini Başa Çıkma ve Psikopatoloji İlişkisi (Rize Örneği)”, **RTEÜİFD**, 6 (11): Ss. 111-151
- KOMİSYON: 1975 **Mucemul Vasi**, İstanbul, Mektebetül İslamiyye
- KOMİSYON: 1981 **Ansiklopedik Büyük Lügat**

- KÖKNEL, Ö.: 1986 **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 7. Baskı
- KÖSE, A.:2016 **Freud ve Din**, İstanbul, İz Yayıncılık
- KÖZ, İ.: 2004 “Sezgi’nin Bilgideki Yeri ve Önemi”, **Felsefe Dünyası**, Sayı 40, S. 53
- KUŞAT, A.: 2004 **Türk Toplumunda Nazar Olgusu ve Psikolojik Bir Yaklaşım**, Kayseri, Laçın Yayınevi
- LAITMAN, M.: 2011 **Kaostan Ahenge: Global ve Bireysel Krizin Çözümüne Kabalistik Bir Yaklaşım**, Çev. Bnei Baruch Eğitim ve Araştırma Enstitüsü, Ankara, Alter Yayınları
- MAİN, R.:2018 “Research On Synchronicity: Status And Prospects”, **Published In J. Cambray And L. Sawin (Eds.) Research In Analytical Psychology: Applications From Scientific, Historical, And Cross-Cultural Research**, London And New York: Routledge, 2018, Ss. 135-156
- MACKEY, C.:2015 “Synchronicity: Empower Your Life With The Gift Of Coincidence”, **Watkins Publishing**, London
- MASLOW, A.: 1996 **Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler**, Çev. H. Koray Sönmez, İstanbul, Kuraldışı Yayınları

- MASLOW, A.: 2018 **İnsan Olmanın Psikolojisi**, Çev. Okhan Gündüz, İstanbul, Kuraldışı Yayınları, 7. Baskı
- MÂTURİDÎ, E. M.:2021 **Kitâbü't Tevhid**, Çev. Bekir Topaloğlu, Ankara, TDV Yayınları, 17. Baskı
- MCDONALD, R & "Social Norms And Social İnfluence"
CRANDALL C. S.:2015 **Current Opinion İn Behavioral Sciences**
Volume 3, Pages 147-151
- MCINTOSH, D. N., "Religion's Role İn Adjustment To A Negative Life
SİLVER, R. C., & Event: Coping With The Loss Of A Child" **Journal Of**
WORTMAN, C. B.: **Personality And Social Psychology**, 65(4), 812–821
1993
- MEHMEDOĞLU, A. **Tanrı'yı Tasavvur Etmek**, İstanbul, Çamlıca
U.: 2011 Yayınları
- MERRİAM, B. S.: 2018 **Nitel Araştırma Desen Ve Uygulama İçin Bir**
Rehber, Çeviri Editörü Selahattin Turan, 3. Basımdan
Çeviri, Ankara, Nobel Yayınları
- MERTER, M.:2013 **Dokuz Yüz Katlı İnsan**, İstanbul, Kaknüs Yayınları,
14. Baskı
- MEYDAN LAROUSSE: "Rastlantı", İstanbul, Meydan Yayınevi, 10. Cilt
1981
- MOLES, A.: 2018 **Belirsizin Bilimleri**, Çev. Nuri Bilgin, İstanbul, Yapı
Kredi Yayınları, 5. Baskı

- MONOD, J.: 1983 **Rastlantı ve Zorunluluk**, Çev. Vehbi Hacıkadıroğlu, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı
- MUTÇALI, S.: 2001 **Türkçe İngilizce Arapça Sözlük**, İstanbul, Dağarcık Yayınları
- NESEFİ, Ö.:1971 **İslam İnançının Temelleri Akaid**, Çev. Seyid Ahsen, İstanbul, Otağ Yayınları, 7. Baskı
- NİŞANYAN SÖZLÜK: “Rastlantı” Maddesi, (çevrimiçi), 2023 <https://Www.Nisanyansozluk.Com/Kelime/Rast>, Erişim Tarihi: 10.06.2023
- NOEL, E.: 1989 **Günümüzde Bilimsel Görüntüleriyle Rastlantı**, Çev. Ülkü Erdoğan, İstanbul, Pencere Yayınları
- OLSON, E. T. “Material Coincidence And The Indiscernibility Problem”, **The Philosophical Quarterly**, Volume 51, Issue 204, July 2001, Pages 337–355 (Published: 07 January 2003)
- ORNSTEİN, R. E.:2001 **Yeni Bir Psikoloji**, İstanbul, İnsan Yayınları 3. Baskı
- OSHO: 2003 **Sezgi; Mantığın Ötesini Bilmek**, Çev. Suzan Mihladi, İstanbul, Ovvo Yayınları
- ÖZ, MUSTAFA, 2016 **Başlangıçtan Günümüze İslam Mezhepleri Tarihi**, İstanbul, Ensar Yayınları 4. Baskı
- ÖZERVARLI, S.: 1997 “Hârikulâde”, İstanbul, **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, 16. Cilt, s. 181-183

- ÖZÖN, M. N.: 1979 “Tesadüf”, **Osmanlıca Türkçe Sözlük**, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitapevleri, 6. Baskı
- ÖZTÜRK, E. E.: 2013 “İyimserlik ve Dindarlık”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- PARGAMENT, I. G., STEELE, R. E., TYLER, F. B.: 1979 “Religious Participation, Religious Motivation and Individual Psychosocial Competence”, **Journal for the Scientific Study of Religion**, 18 (4), 412-419
- PARGAMENT, I. K.: 2003 "Tanrım Bana Yardım Et" Din psikolojisi Açısından Başa Çıkmanın Teorik Çatısına Doğru, Çev. Ahmet Albayrak, **Tabula Rasa--Felsefe& Teoloji-**, ISSN 1203-8898, Yıl: 3, Sayı: 9, S. 207-238
- PARK, C. L.:2005 “Religion As A Meaning-Making Framework İn Coping With Life Stress”, **Journal Of Social Issues**, Volume61, Issue4, December 2005, Pages 707-729
- PAUL, L. A.:2006 “Coincidence As Overlap” **Noûs**, Vol. 40, No. 4 (Dec., 2006), S. 623-659
- PAZARLI, O.: 1982 **Din psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 3. Baskı
- PEAT, D.:1996 **Eş-Zamanlılık: Zihin Ve Madde Arasında Köprü**, Çev. İsmail Boz, İstanbul, İnsan Yayınları, 1. Baskı
- PEAT, D.: 2001 **Filozof Taşı Kaos, Eşzamanlılık ve Dünyanın Gizli Düzeni**, Çev. Orhan Düz, İstanbul, İnsan Yayınları

PEKER, H.:2000 **Din psikolojisi**, Samsun, Aksiseda Matbaası (Yayınevi Yok), 2. Baskı

PEREK, F. Z.:1952 “Accidens”, Latince Türkçe Sözlük, İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi

POINCARÉ, H.:1998 **Bilim ve Hipotez**, Çev. Fethi Yücel, Milli Eğitim Basımevi, 3. Baskı

PÜSKÜLLÜOĞLU, A.: “Rast” Maddesi, **Arkadaş Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınları, 8. Baskı, S 807

PÜSKÜLLÜOĞLU, A.: **Türkçe Sözlük**, İstanbul, Can Yayınları, 7. Baskı, S. 1449

REDHOUSE TÜRKÇE İSTANBUL Redhouse Yayınevi
İNGİLİZCE
SÖZLÜK:1968

RESİM KAYNAĞI (çevrimiçi) <https://www.muhendisbeyinler.net/kaos-teorisinin-olcme-ve-metrolojiye-etkileri/> Erişim Tarihi: 02.06.2023

ROESLER, C.& REEFSCHLÄGER G.: 2022 “Jungian Psychotherapy, Spirituality, And Synchronicity: Theory, Applications, And Evidence Base, **Psychotherapy Theory Research Practice Training**” 59(3), Sep;59(3):339-350. Doi: 10.1037/Pst0000402. Epub 2021 Dec 9.

- RUELLE, D.: 2006 **Rastlantı Ve Kaos**, Ankara, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 20. Baskı
- RUHLA, C. & WHITNEY, C.:1995 “The Physics of Chance: From Blaise Pascal to Niels Bohr” , **American Journal of Physics** 63, P. 190–191
- SABRİ, M.:1989 **İnsan ve Kader**, Çev, İsa Doğan, İstanbul, : Kültür Basın Yayın Birliği
- SAMİ, Ş.: 2011 Kâmûs-I Türkî, Hazırlayanlar: Yrd. Doç. Dr. Raşit Gündoğdu, Yrd. Doç. Dr. Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık
- SARAÇ,T.: 1976 “Hasard”, **Fransızca Türkçe Büyük Sözlük**, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları, Bilgi Basımevi
- SARI, M.: 1982 **El-Mevarid Arapça-Türkçe Lügat**, İstanbul, Bahar Yayınları
- SARI, M. :1980 **El- Mevarid Türkçe -Arapça Lügat**, İstanbul, Gonca Yayınevi, S. 382
- SARIKÇIOĞLU, E.: **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta, Fakülte Kitabevi, 8. Baskı
- SEVİNÇ, K.: 2020 **Din psikolojisi Kavram Atlası 2**, Ankara, Gazı Kitabevi

- SİLVERMAN, D.: 2021 **Nitel Araştırma Nasıl Yapılır**, Çev. Ergin Hava, İstanbul, Küre Yayınları
- ŞANBEY, C. Z. & ÖNEN, Y.: 1993 “Zufall”, **Almanca Türkçe Sözlük**, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları
- ŞEKERCİ, A. E.: 2015 “Gazâlî’de Nedensellik”, **Journal Of Islamic Research** 2015;26(2), ARAŞTIRMA VE İNCELEME, 54
- ŞENTEPE, A.: 2016 “Ruh sağlığı belirtilerinin yordayıcısı olarak affetme ve dindarlık ilişkisi”, doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Taftazanî, S.:2011 **Şerhu’l Akaid-i Neseî**, çev. Ali Haydar Doğan, İstanbul, Dila Yayınları
- TALEB, N. N.: 2021 **Siyah Kuğu: Olasılıksız Görünenin Etkisi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 12. Baskı
- TDK TÜRKÇE SÖZLÜK: 2005 “Rastlantı” Maddesi, Ankara, 10. Baskı S.1645
- TDK Çevrimiçi Sözlük “Rastlantı, tesadüf, tevafuk, eşzamanlılık” (çevrimiçi), <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 02.06.2023
- THE OXFORD ENGLISH “Coincidence”, Edited By Judy Pearsall And Bill Trumble, 2. Baskı, Oxford, Oxford University Press

REFERENCE

DICTIONARY:1996

TİX, A. P.,&FRAZIER, P. A.: 1998

“The Use Of Religious Coping During Stressful Life Events: Main Effects, Moderation, And Mediation”

Journal Of Consulting And Clinical Psychology, 66(2), Ss.411–422

TOBACYK, J.,
NAGOT, E. &
MİLLER, M.: 2010

“Paranormal Beliefs and Locus of Control: A Multidimensional Examination”, **Journal of Personality Assessment Knowledge Application & Hydroinformatics** Volume 52, 1988 - Issue 2 Pages 241-246

TÜRK BEN, Y.: 2012

Gazali ve Nedensellik, Ankara, Elis Yayınları

TÜZER, A: 2006

Dini Tecrübe ve Mistisizm, İstanbul, Dergâh Yayınları

UÇAR, S.:2010

“Kaos Teorisinin Felsefi Özellikleri”, İstanbul, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**

UYSAL,
GÖKTEPE,
KARAGÖZ,
İLERİSOY, M.:2017

V., A., S., “Dinî Başa Çıkma İle Umut, Hayat Memnuniyeti Ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma”, **Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt-Sayı 52, ISSN 1302-4973, Ss. 139-160

- VIKTOR, E. F.: 2020 **İnsanın Anlam Arayışı**, İstanbul, Okuyan Us Yayınları, 85. Baskı
- WEBSTER'S NEW WORLD DICTIONARY OF THE AMERICAN LANGUAGE:1964 "Coincidence", College Ediction, The World Publishing Company, Cleveland And New York
- WELTON, G. L. & ADKINS, A. G & INGLE, S.L & DIXON, W.A: 1996 "God Control: The Fourth Dimension", **Journal Of Psychology And Theology**, 24(1), 13–25
- YARAN, C. S.: 2009 **Dini Tecrübe ve Meûnet**, İstanbul, Rağbet Yayınları
- YAVUZ, Y. Ş.:2001 'Kader', **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Ankara, TDV Yayınları, 24. Cilt, Sayfa 58-63
- YAVUZER, N. N. Y.: 2014 "Üniversite Öğrencilerinde Erteleme Davranışının Mükemmeliyetçilik Ve Denetim Odağı İle İlişkisinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- YEĞİN, A., BADILLI, A., İSMAİL, H., ÇALIM, İ: 1981 **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat**: İstanbul, Türedav Yayınları
- YEPREM, M. S.:2021 **İrade Hürriyeti ve İmam Maturidi**, Ankara, TDV Yayınları 2. Baskı

YILDIRIM, A.&
ŞİMŞEK, H.:2018

Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,
Ankara, Seçkin Yayınları, 11. Baskı

ZEKİ, A.: 2001

**Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metot Ve
Teknikleri,** İstanbul, Çamlıca Yayınları, 5. Baskı

EKLER

EK-1: ETİK KURUL İZNİ

Tarih ve Sayı: 13.12.2022-1428524

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :E-35980450-663.05-1428524
Konu :Esmâ Nûkhet ÖNCEL

Sayın Esmâ Nûkhet ÖNCEL

İlgi : 03.11.2022 tarihli, 1364076 sayılı yazı

Sorumlu araştırmacılığını üstlendiğiniz 2022/265 dosya numaralı "Raslantısal Olayların Kişinin Yaşamına Psikolojik ve Dini Açından Yansımaları" başlıklı çalışma, Kurulumuzun 21.11.2022 tarih ve 10 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan

Ek:Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSET1BJ6HP Pin Kodu :64372

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-universitesi-ebys>

Istanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü
34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul
Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88
e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr
Kep Adresi: istanbuluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Süleyman ARIK
Dahili : 10689

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Tarih ve Sayı: 13.12.2022-1416898

İlgili makama,
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi **Esma Nükhet ÖNCEL** “Raslantısal Olayların Kişinin Yaşamına Psikolojik ve Dini Açından Yansımaları” başlıklı, **2022/265** dosya numaralı 03.11.2022 tarih ve **1364076** sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’na başvurmuştur. 21.11.2022 tarihinde gerçekleşen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişki	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Çiğdem Börke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU	İlahiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selim YAZICI	Siyasal Bilgiler Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Rasim İlker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Enes KABAKCI	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Haluk ZÜLFİKAR	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Hanife Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Şerife Sema KARAKELLE	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Göklem TEKDEMİR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Bengi PİRİM DÜŞGÖR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Elif YAVUZ SEVER	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Güven GÜNVİR	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	

EK-2: BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

T.C. İstanbul Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Esmâ Nûkhet ÖNCEL tarafından yürütölen “Rastlantısal Olayların Kişinin Yaşamına Psikolojik ve Dini Açıdan Yansımaları” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı; rastlantısal olayların, bu olayları tecrübe eden kişilerin yaşamına psikolojik ve dini açıdan nasıl bir etkisi olduğunu anlamaktır. Araştırmada sizden tahminen 60-75 dk ayırarak araştırmacı ile görüşme yapmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 19 kişi katılacaktır. ¹ Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllölük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağılı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya X@gmail.com e-posta adresi ve 05X numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana,

Çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının :

Adı-

Soyadı:.....
.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; ☐ kabul ediyorum ☐ kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....
.....

İmzası:

EK 3: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

RASTLANTISAL OLAYLARIN KİŞİNİN YAŞAMINA PSİKOLOJİK VE DİNİ AÇIDAN YANSIMALARI ADLI ÇALIŞMANIN NİTEL ARAŞTIRMA BÖLÜMÜ İÇİN HAZIRLANMIŞ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Merhaba benim adım Esma Nükhet ÖNCEL. İstanbul Üniversitesinde Din psikolojisi alanında yüksek lisans öğrencisiyim. Rastlantısal olayların, bu olayları tecrübe eden kişilerin yaşamına psikolojik ve dini açıdan nasıl bir etkisi olduğunu anlamak üzerine bir araştırma yapıyorum ve sizinle bu konuda konuşmak istiyorum.

- Bu görüşme sürecinde söylediklerinizin tümü gizli kalacaktır. Verdiğiniz bilgileri gözlemci dışında herhangi birinin görmesi mümkün değildir. Ayrıca rapor yazarken görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağımı bilmenizi isterim.
- Başlamadan önce sormak istediğiniz bir şey varsa yanıtlayabilirim.
- Görüşme sırasında not almak dışında sesinizi kaydetmemin sizin için bir sakıncası var mı?
- Bu görüşmenin yaklaşık altmış dakika ile yetmiş beş dakika arasında süreceğini düşünüyorum. İzin vererseniz başlayabilirim.

Alıntılama İzni:

Görüşme metnimin isimsiz tutulacağına ve ifadelerimin alıntılanmasında kimliğimin kesinlikle belirtilmeyeceğine dair bilgilendirildim. Bu görüşmeden alıntılar yapılmasını kabul ediyorum.

İmza

Görüşme Tarihi ve Saati: ____, / /2022 Görüşme Yeri: _ Görüşmeci:

A. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	
Yaşınız?	Cinsiyetiniz?
Mesleğiniz..... ... Çalışıyor musunuz? I. ☐ Evet II. ☐ Hayır	Eğitim durumunuz? I. ☐ Üniversite II. ☐ Lisansüstü
Medeni durumunuz? I. ☐ Evli II. ☐ Bekar III. ☐ Diğer	Sosyo-ekonomik düzeyiniz? I. ☐ Çok İyi II. ☐ İyi III. ☐ Orta IV. ☐ Ortanın Altı V. ☐ Zayıf
Din ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız? I. ☐ Allah'a inanırım ve ibadetlerimi eksiksiz yerine getirmeye gayret ederim. II. ☐ Allah'a inanırım ancak ibadetlerimde sıkça aksamalar olur. III. ☐ Bir yaratıcı vardır ancak evrene müdahalesi söz konusu değildir. IV. ☐ Bir yaratıcı olduğunu düşünmüyorum. Evren kendi düzenini sürdürmektedir. V. ☐ Dine ve dindarlara saygı duyarım ama ben bu konuda herhangi bir inanca sahip değilim.	

B. GÖRÜŞME SORULARI

1. Bazen plansız bir şekilde insanlarla denk gelebiliyor, aramayı düşündüğümüz birinden telefon alıyor veya bunun gibi çeşitli olaylarla karşılaşabiliyoruz. Sizin de kendi yaşamınızda rastlantısal diyebileceğimiz olaylarla karşılaştığınız oluyor mu?

(Evet) Ne sıklıkla karşılaşırsınız? Hatırladığınız en son olaydan (veya sizi en çok etkileyen olaydan) bahseder misiniz?

(Hayır) Size göre birçok insanın hayatında rastlantısal olaylar gerçekleşiyorken neden sizin hayatınızda rastlantısal olaylar hiç yaşanmıyor ya da az yaşanıyor? Yani siz bunu neye bağlıyorsunuz?

2. Peki rastlantısal bir durumla karşılaştığınızda yaşadığınız olaysize ne düşündürür, bu durumu nasıl yorumlarsınız/anlamlandırırsınız?

3. Yaşadığınız rastlantısal olaylar size ne hissettiriyor, sizi nasıl etkiliyor?

4. Hayatta sizin için önemli kararları alırken (evlilik, iş, okul, yolculuk vs) rastlantıların olumlu ya da olumsuz bir etkisi olur mu?

(Evet) Bir örnekle açıklayabilir misiniz?

(Hayır) Sizi bundan alıkoyan düşünce ne olabilir?

5. Günlük hayatı her ayrıntısıyla planlı yaşamak mı sizi daha çok mutlu eder yoksa kendinizi akışa bırakarak plansız yaşantıların da var olması mı, neden?

6. Bazen olaylar hiç planlamadığımız, beklemediğimiz şekilde gelişebiliyor. (çevresel koşullar, dış faktörler vb. sebebiyle) Tabiri caizse, kontrolü kaybettiğimiz oluyor. Böyle bir duruma tepkiniz ne olur? Nasıl hissedersiniz?

7. Size göre hayatta rastlantısal olayların olmasının anlamı nedir? İnsanlar neden rastlantısal olaylar yaşarlar?

- Sizce rastlantısal olaylar genel midir yoksa kişiye özgü müdür?

- Rastlantısal durumlar yaşamak size göre insanlara ne hissettiriyor? Neden?

8. Rastlantısal bir olay yaşadığınızda bunu etrafınızdaki insanlara anlatmak ister misiniz? Neden?

9. Dünyanın işleyişine baktığımızda (güneş ve ayın hareketleri, yeryüzündeki döngüler vb.) tam anlamıyla planlanmış bir düzen olduğunu kabul edebilir miyiz sizce?

(Evet) Peki rastlantısal olayları bu düzen içerisinde nasıl konumlandırabiliriz/Nasıl açıklayabiliriz?

(Hayır) Bilimin evrenin işleyişine yönelik değişmez yasalar bulma çabasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

10. Bazı insanlar evrende meydana gelen olayların ilahi yaratıcı güç/Allah tarafından önceden planlandığı ve vakti gelince gerçekleştiği bir kader inancına sahiptir. Siz bu konuda ne düşünürsünüz?

- Peki sizce olayların önceden planlandığı bir kader anlayışında beklenmedik rastlantısal olaylar nasıl anlaşılabilir/anlamlandırılabilir?

- Bazen ani kararlar alabiliyoruz, seçimlerimizde beklenmedik değişiklikler yapabiliyoruz. Kendi özgür irademizle yaptığımız bu davranışların önceden belirlenmiş bir kader anlayışında nasıl bir yeri olabilir sizce?

11. Din ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız? Dini inancınızın yaşamınızdaki yeri nedir?

- Allah'ın birçok özelliği var, her insan kendi hayatına göre O'nu farklı özellikleriyle düşünebilir. Sizin inandığınız Allah'ın özelliklerini söyleyin desem, aklınıza hangi özellikleri gelir?

12. Yaşadığınız rastlantısal olaylardan sonra Allah'a olan bakışınızda ne yönde değişiklikler oluyor?

13. Dini inancınıza göre rastlantıların anlamı ne olabilir?

14. Sizce din, insan hayatını her ayrıntısıyla düzenler mi?

(Evet) Bu durum size nasıl hissettiriyor?

(Hayır) Dinin insan hayatını her ayrıntısıyla düzenlemesini mi düzenlememesini mi tercih edersiniz, neden?

15. Bazı insanlar önemli kararları almadan önce istihare uygulamasına başvurur. Siz bu konuda ne düşünürsünüz? (İhtiyaç duyulması halinde istihare uygulaması hakkında kısa bilgi verilir.)

16. Dini kaynaklarda yer alan bazı peygamberlerin göstermiş olduğu (asasını yılanı dönüştürmesi, denizi ikiye ayırarak içinden geçmesi gibi) olağanüstü olaylar, mucizeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Dinin insan yaşamını olağan kılan yönleri kadar olağanüstü yaşantılarla da görülebilmesini siz nasıl değerlendirirsiniz?

17. Hayatta olumlu anlamda kişiye hoş gelen rastlantısal durumlar olduğu gibi olumsuz yönde kişinin hoşlanmadığı rastlantısal olaylar da vardır. İstenmeyen hoş olmayan rastlantıları ve bundan doğan zor süreçleri insanlar nasıl anlamlandırır sizce?

- Bir Allah inancının veya dini bir yaşantının olması kişiye bu olayları yorumlamada nasıl etki eder?

18. Ailesini ziyarete giden bir kişinin gittiği gün depreme yakalanması ya da evde oturan birine asker uğurlaması için atılan bir kurşunun rast gelmesi veya freni patlayan bir otobüsün o an durakta bekleyen yolcuların arasına dalması gibi örnekleri düşündüğümüzde sizce o kişilerin, o yolcuların o anda ve o yerde olması nasıl açıklanabilir?

- Sizce buradan sağ çıkanlar bunu nasıl anlamlandırır ve buradan sakat kalan ya da hayatlarını kaybedenler bunu nasıl yorumlar? (Siz bu durumda olsaydınız nasıl yorumlardınız?)

- Siz buradaki olayları kıl payı kaçırmış olsaydınız bu rastlantıyı nasıl yorumlardınız ve ne hissederdiniz?

- Bu durum, sonrasında yaşamınıza nasıl yansdı, ne tür değişiklikler olurdu?

19. Peki size göre bu rastlantısal durumun olumsuz sonuçlanmasında buradan etkilenenlerin aileleri veya yakınları bu durumun o kişiye denk gelmesini dini açıdan nasıl yorumlarlar?

- Siz bu tür olumsuz rastlantılar yaşadığınızda veya bahsedilen örneklerden birini yaşasaydınız bu olumsuz rastlantının, Allah'ın rızasını kazanmadığınız için sizin başınıza geldiğini düşünür müydünüz?

(Evet) Bu düşünceden dolayı hiç pişmanlık duydunuz mu?

(Hayır) Sizi bu şekilde düşünmeye yöneltten sebep nedir?

20. Yaşadığınız olumlu veya olumsuz rastlantılardan sonra şükür düzeyinizde bir farklılık oluyor mu? Ne yönde bir farklılık oluyor?

21. Peki sizce rastlantısal olayların hiç olmadığı bir hayat mümkün mü? Neden?

- Rastlantısal olayların hiç olmadığı bir hayat sizce nasıl olurdu?

Son olarak eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

EK-4: ÇÖZÜMLENMİŞ GÖRÜŞME ÖRNEĞİ

1. Bazen plansız bir şekilde insanlarla denk gelebiliyor, aramayı düşündüğümüz birinden telefon alıyor veya bunun gibi çeşitli olaylarla karşılaşabiliyoruz. Sizin de kendi yaşamınızda rastlantısal diyebileceğimiz olaylarla karşılaştığınız oluyor mu?

-Ne sıklıkla karşılaşırsınız? Hatırladığınız en son olaydan (veya sizi en çok etkileyen olaydan) bahseder misiniz?

Evet oluyor. İş hayatından da örnek verebilirim ben. Hani karşılaştırmalar üzerinden mesela bir öğrencim vardı benim 12. sınıf öğrencisi. Çok küçük yaşta bir kazada trafik kazasında anne babasını kaybediyor. Kendisi de hatta arabanın boşluğuna düşerek bebekken o şekilde hayatta kalıyor. Kendisine de anneanne ve dede bakıyor. Tabii 12. sınıf oldu, sınava girdi. O da PDR istiyordu çok fazla hayal ettiği bir şeydi ama devlet üniversitesine yetecek kadar sıralama gelmedi maalesef. Ondan sonra tercih sürecine geldiğimiz zaman birden şey ortaya çıktı babadan kalma çocuğa bir miktar para varmış, bu parayı da 18 yaşına geldiği için kullanabilirmiş. Bunu öğreniyor ve o şekilde biz özel üniversiteye tercih belli bir miktar burslu belli bir miktar ücretli olarak tercih yaptık yerleşti çok da sevindi. Bir örnek daha anlatabilirim. Bizim X (arkadaşı) ile evi tutmamız da biraz rastlantı ile oldu. Çünkü açıklama zamanı ben geldim ev aradım, X (bölgesi) taraflarına baktım ev konusunda sıkıntıya düştüm evler istediğim gibi değildi ücretleri yüksekti. Daha sonra öğretmenler arasında telegram grupları oluyor ev arkadaşlığı yapmak için baktım oradan birkaç kişiyle konuştum ama çok uygun gelmedi hani iki kişi kalıyorlar 3 kişi 4. arıyorlar falan dedim neyse bu olmayacak ben en iyisi tek kalacağım. Yani 4 kişiyle aynı evde kalamam ya da bir kişiyle evde kalmak çok riskli geldi. Ondan sonra da buna karar verdikten sonra X'nün ben gruptan mesajını gördüm işte ev arkadaşı arayan benimle iletişime geçebilir mi diye. Onun da normalde başka bir arkadaşıyla aynı evde kalacaklarmış ev sahibi bir sıkıntı çıkarmış ikinci kiracı istemiyorum ben diye o da son dakika ortada kalıyor. Sonra biz haberleşiyoruz ama

birbirimizi tanımıyoruz. Sadece aynı okulda grupta ismimizi gördük biraz konuştuktan sonra ben Y'de oturuyorum. X de normalde A (şehrinden) ama Y'de, ilçeler birbirine çok yakın 10 dakika. O da şey de orada resim öğretmenliği yapıyormuş kardeşi, yanında orada kalıyor. Aynen tesadüf, iyi bir şekilde hem de çok yakın 10 dakika falan aramız biz de öyle aaa sen de mi oradasın buradansın derken birlikte şey yaptık. Birlikte de ev bakmaya geldik. Hani şey işte bir gün belirledik, şu gün gidelim diye geldik. Evi tuttuk yani o da biraz rastlantısal oldu hiç haberimiz yoktu birbirimizden.

2. Peki rastlantısal bir durumla karşılaştığınızda yaşadığınız olay size ne düşündürür, bu durumu nasıl yorumlarsınız/anlamlandırırsınız?

Yani bir nedeninin olduğunu düşünüyorum; hani bu bir enerji gibi sanki. Hani insanın çok istediği bir şey ya da aklından geçen bir şeyin aralarında da bir şeyler de daha çok olduğunu düşünüyorum. Hani arada bir iletişim, duygusal bağlan mesela biz ablamla çok yakınızdır, bazen şey oluyor; benim aklımdan bir ablamı arayayım diye geçerken o beni arayabiliyor. Hani böyle bir şeyin olduğunu hani sanki görünmez bir bağın olduğunu hissettiriyor bana. Yani bir şeyin olduğunu düşünüyorum aslında insanları bağlayan birbirine sanki duygusal anlamda şeyler olabiliyor.

3. Yaşadığınız rastlantısal olaylar size ne hissettiriyor, sizi nasıl etkiliyor?

Duygusal olarak iyi hissettiriyor, yani çünkü dediğim gibi mesela ev konusunda bahsettiğimde çok sıkıntılı bir süreçti hakikaten de. Hani artık karamsar bir ruh haline girmiştim, nasıl olacak nasıl halledeceğim diye. Birden öyle bir insanın önüne hani düşünmediği bir şey geldiği zaman insanı rahatlatıcı etki yarattığını düşünüyorum ben. Ya da aklımdan geçen bir şeyin direk karşı tarafta mesela bir kişi aramayı düşünüyorsun ama o tam denk gelince olumlu hissiyat hissettiriyor.

4. Hayatta sizin için önemli kararları alırken (evlilik, iş, okul, yolculuk vs) rastlantıların olumlu ya da olumsuz bir etkisi olur mu?

- Bir örnekle açıklayabilir misiniz?

Etkiler, yani evet karar vermemi etkiler. Bunları dikkate alırım yani karşıma çıktıysa aynen bir sebebi vardır diye düşünüyorum o olayın. Etkilenirim etkiler beni tekrar bir kararımı sorgularım hani yapmam gerekiyor mu diye şeyde de mesela yaz tatili için ya da bir yere gitmek için bir plan yapılıyor eğer çok arka arkaya aksaklıklarla karşılaşıyorsam bazen oluyor mesela işte ya ödeme kısmına geçince sıkıntı veriyor hani sistemsel hatalar oluyor o zaman çok fazla arka arkaya aksilikle karşılaştığım zaman hayırlı mı değil acaba deyip tekrar bir sorgulamaya gidiyorum. Aynen, vazgeçtiğim de olur olmuştur geçmişte.

5. Günlük hayatı her ayrıntısıyla planlı yaşamak mı sizi daha çok mutlu eder yoksa kendinizi akışa bırakarak plansız yaşantıların da var olması mı, neden?

Akışına çok bırakamıyorum. Biraz daha planlı ve programlı ilerlemeyi ben tercih ediyorum. Çünkü rahatsız ediyor beni hani akışına bıraktığım şeyler çok küçük bir şey bile olabilir ama onu düşünüyorum çok ince detayına kadar belirli olmalı evet belirsiz olduğu zaman şey olabiliyorum kaygı yaratabiliyor ben de belirsiz durumlar. Ondan dolayı belirli olmasını tercih ediyorum.

6. Bazen olaylar hiç planlamadığımız, beklemediğimiz şekilde gelişebiliyor. (çevresel koşullar, dış faktörler vb. sebebiyle) Tabiri caizse, kontrolü kaybettiğimiz oluyor. Böyle bir duruma tepkiniz ne olur? Nasıl hissedersiniz?

Biraz panik olurum yani panik halinde hissettirir bana, çünkü ne olacağını bilmiyorum. Hani plandan bir sapma oldu biraz beni şey yapar tedirgin eder ve panik halini sokabilir. Ama bazen de şey olabiliyor plan aksıyor farklı bir şekilde ilerliyor ama hakikaten daha güzel bir şekilde geçtiğini hissettiğim zamanlarda oluyor yani programın dışına çıktığımda tabii daha iyi olabiliyor. Burada mesela planladığım bir öğrenciye alamıyorum plansız gelen bir öğrenciye alıyorum mesela bugün görüşme çok güzel gidiyor ya gerçekten beni tatmin ediyor mesleki anlamda mesela o

görüşme. O anlamda da bazen plansız şeyler de başta bir tedirgin etse de daha sonradan ya iyi oldu da diye biliyorum.

7. Size göre hayatta rastlantısal olayların olmasının anlamı nedir? İnsanlar neden rastlantısal olaylar yaşarlar?

(Biraz düşünüyor) Neden rastlantısal olaylar olabilir yani bir yaratıcının olduğunu Allah'ın inanıyorum. Yani böyle de bazen insanın hani insanın için hayırlı olacak şeyi kendi göremiyor bile göremeyebiliyorsun bazen bazen kendimize olsun diye aslında hayırlı olmayacak ama çok fazla bunun olması için yıpratabiliyoruz bence böyle sanki bir mesaj gibi. Hani insanın yoluna çıkan bir mesajmış gibi de hissettiriyor. Bak bu senin için iyi olacak o böyle bir ortada bir şey yokken birden çıktı hani yollar kesişti ya da başka bir şey oldu o anlamda bir verilen bir mesajmış gibi yorumluyorum.

- Sizce rastlantısal olaylar genel midir yoksa kişiye özgü müdür?

Kişiye özgü bence çünkü bir mesajı anlamı taşıdığını hissettiğim için her insanın aynısını yaşadığını düşünmüyorum, değişiyor.

- Rastlantısal durumlar yaşamak size göre insanlara ne hissettiriyor? Neden?

Ne hissediyorlardır (düşünüyor) belki onlarda da bir aydınlanma oluyor olabilir yani birden o bir şey yoluna çıktığı zaman hani durup düşünüyor olabilirler. Yani bu olay neden oldu ya da neden şu an böyle bir şey belki kararlarını sorguluyorlardır ya da hayatlarını gidecekleri yönleri sorguluyor olabilirler tabi bu da kişiden kişiye göre değişir. Bazıları fark etmeyebilir böyle bir şeyi yani fark etmeyebilir önemsemeyebilir ya da ama başka bir insan bunun hani fark eder düşünür üzerinde anlamlar çıkarır hani yorumlama şekli de bence önemli olduğunu düşünüyorum algılama şekli yani. Aynı olayları yaşıyoruz ama bazen yeri geliyor aynı olayları yaşıyoruz ama birisi çok farklı anlamlar çıkarıp farklı duyguları hissederken bir

diğeri de çok ben başka şeyler algılayıp o şekilde de duygularını değişiyor bu da biraz olayları yorumlama şekli önemli diye düşünüyorum, kişisel.

8. Rastlantısal bir olay yaşadığınızda bunu etrafınızdaki insanlara anlatmak ister misiniz? Neden?

İsterim aynen genelde yaşadığım zaman benimle dikkatimi çekmişse anlatırım, ilgi çekici gelir bana anlatmak isterim, paylaşmak.

9. Dünyanın işleyişine baktığımızda (güneş ve ayın hareketleri, yeryüzündeki döngüler vb.) tam anlamıyla planlanmış bir düzen olduğunu kabul edebilir miyiz sizce?

Evet ederiz

-Peki rastlantısal olayları bu düzen içerisinde nasıl konumlandırabiliriz/Nasıl açıklayabiliriz?

Ya evet ani olaylar belki yaşanabiliyor ama genel bir işleyiş hali var orada da bence belki genel dünyayı düşündüğümüz zaman insanlar verilmek istenen bir mesaj varsa orada devreye girebilir gibi düşünüyorum ben. Mesela birden bire meydana gelen afetler ve kazalar hani toplu ölümler yani şey olabilir gibi düşünüyorum bu da bir insanlığa iletmek istenen bir mesaj, fark etmeleri gereken bir şey olarak düşünebiliriz.

-Bilimin evrenin işleyişine yönelik değişmez yasalar bulma çabasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yani bilim biraz daha sanki somut konular üzerinden gittiği için hani çalışma alanlarını da bence sınırlı tutuluyor haliyle. Ya bir bütün olarak ele almıyor hepsini çalıştığı konu insanların farklılaşıyor fizikte bir cismin hareketini alıyorsa biyolojide mesela canlılık üzerine çalışıyorlar. Hani biraz daha somut bu konular

üzerinden gidip hani soyut konuları biraz devre dışı bıraktıklarını ya da gözlemlenemeyen üzerinde çalışılmayan deneysel olmayan şeyleri göz ardı yani çalışma alanlarının dışında bırakıyorlardır aslında o ikisini biraz ayrı kategorilendiriyorum galiba ben. Mesela felsefede böyle bir ayırım olmadığı için mesela felsefe bir bütün olarak aldığı için felsefede de mesela bu kesinlik yok yani sorular sorulan aynı sorular hep bir farklı cevaplar bulmuş kişiler tarafından. Her filozofun verdiği cevaplar konu aynı olmasına rağmen çeşitlenmiş burada biraz daha felsefenin konusunun hani bölmedikleri için bölünmediği için konuları tümünden ele aldıkları için de biraz soyutluk da dahil olduğu için özneliğin devreye girdiğini düşünüyorum. Ama daha spesifik daha somut daha çalıştıkları alana bir konuyu ele aldıkları için orada bir çalıştıkları için orada biraz daha somut örneklere gidebildiklerini düşünüyorum.

10. Bazı insanlar evrende meydana gelen olayların ilahi yaratıcı güç/Allah tarafından önceden planlandığı ve vakti gelince gerçekleştiği bir kader inancına sahiptir. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Kader konusunda şöyle düşünüyorum tabii ki insan için belirlenmiş bir yol vardır hani ama insanın da bunu şekillendirebileceğini düşünüyorum. Hani seçimleriyle verdiği kararlarla çünkü bilinçli bir varlık insan düşünüyor sorguluyor hayatta net seçimler olduğunu düşünüyorum evet genel hatlarıyla insan için çizilmiş bir kader olsa bile bizim de onu yönlendirebildiğimizi seçimlerimize iyi kötü anlamda düşünüyorum. Yani tamamen evet çizilmiş ve bunu yaşayacağım dediğim bir şey düşünmüyorum ama evet bir yol var ama bu yol benim tercihlerimle de şekillenebilir düşünüyorum.

- Peki sizce olayların önceden planlandığı bir kader anlayışında beklenmedik rastlantısal olaylar nasıl anlaşılabilir/anlamlandırılabilir?

İşte orada bir yol ayrımı olarak düşünebilirim. Eğer bir karar verebileceksek hani böyle kritik şeyler dedi rastlantısal olaylar çok devreye giriyor hani onu fark edip yani farklı bir seçeneğe yönelecekti belki ama böyle bir olayla karşılaştığımız zaman

dediğim gibi farklı bir yola gidebiliyoruz. Bu şekilde belki bizi yönlendirebilir süreç içerisinde kaderimizi gidişatımızı.

-Bazen ani kararlar alabiliyoruz, seçimlerimizde beklenmedik değişiklikler yapabiliyoruz. Kendi özgür irademizle yaptığımız bu davranışların önceden belirlenmiş bir kader anlayışında nasıl bir yeri olabilir sizce?

İşte orada da diğeriyle bağlantılı olarak aslında yani evet ana hatlarıyla insan için belirlenmiş bir yol olabilir ama işte orada da seçimlerimizle de yönlendirebiliyoruz ya ben orada insanın tercihinin devreye girdiğini düşünüyorum. Hani o farklı insanın farklı irade şeyi farklılaştırıyor.

11. Din ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız? Dini inancınızın yaşamınızdaki yeri nedir?

İnanıyorum aynen. Bir evrenin yaratıcısı olduğu, düzenin olduğunu Allah'ın varlığına inanıyorum. Ve bu her zaman için hani dini ibadetleri çok fazla yerine getirmekte aksamalar olsa bile ya bunun varlığını kabul ediyorum. Bu yolda da hani iyi insan olmaya çalışıyoruz. Senden başka bir gücün olduğunu bilmek de rahatlatıcı bir şey olarak karşıma çıkıyor benim ya bazen çünkü çok hakikaten sıkıntılı konularla karşılaşabiliyoruz orada mesela inanmasan tamamen kendi kendimle kalırım ve o yani daha duygusal yoğunluğu daha fazla olabilir. Ama elimden gelen her şeyi yapıp tevekkül anlayışı hani bundan sonrasını Allah bıraktım şeklinde olunca ya da bir kişinin seni gözettiğini koruduğunu iyiliğini istediğini bildiğin için ben de yani rahatlatıcı oluyor. Yani inanıyorum evet ve iyi insan olma yolunda da çabalıyorum.

- Allah'ın birçok özelliği var, her insan kendi hayatına göre O'nu farklı özellikleriyle düşünebilir. Sizin inandığınız Allah'ın özelliklerini söyleyin desem, aklınıza hangi özellikleri gelir?

Bence koruyucu olması yani o geliyor koruması.

12. Yaşadığınız rastlantısal olaylardan sonra Allah’a olan bakışınızda ne yönde değişiklikler oluyor?

Kuvvetlendiriyor genelde koruyucu olmayı kuvvetlendiriyor, bazen yanlış seçimler yapabiliyoruz yani o an göremiyorsun ama olay geçtikten sonra görebiliyorsun aslında orada da eğer böyle etki eden bir olay olduysa benim ben buradan kararım değiştirdiysem diyorum. Evet, hani olan inancımı daha da kuvvetlendiriyor benim.

13. Dini inancınıza göre rastlantıların anlamı ne olabilir?

Bence yol göstermek için oluyor yani dediğim gibi göremiyoruz sadece bir konuya odaklanıyoruz at gözlüğü de takmış olabiliyoruz. Hani aslında burada benzetmek gibi olmasın tabii ama öğrenci geliyor mesela Bir konuya çok odaklı oluyor ama biz hani farklı alternatifleri bak şöyle olabilir mi böyle düşündün mü hiç deyince böyle hiç düşünmemiştim hani hakikaten bu da olabilir. Çok öğrencim oldu mesela buraya gelene kadar at gözlere bakıp daha sonra sizinle konuştuktan sonra bakış açım genişliyor farklı şeyleri de görebiliyorum diye. Yani bence o anlamda etkileyebilir hani hayat içerisinde sadece istediğimiz şey bazen odaklanabiliyoruz ama bu bizi iyi yoluna götürmeyebilir o anlamda da gelen mesajlar da bence farklı şeyleri de görebiliyoruz farklı alternatifleri de görebiliyoruz.

14. Sizce din, insan hayatını her ayrıntısıyla düzenler mi?

Yani her detayına dediğimiz hani kesin belirlenmiş şeyler ise insanın insan için her şey belirli her şey belirlenmişse o konuda çok fazla katılmıyorum. Genel bir belirlenmişlik olduğunu düşünüyorum ama dediğim gibi bu düşünme şeyini bize verdiyse bir düşünme gücünü sadece insana verdiyse çünkü böyle bir şey hayvanlarda yok ya da başka bir şey de yok. Bunu da hayatımızı yönlendirmek için verdiğini düşünüyorum yani orada insan da bence biraz devreye giriyor. Sürekli bir yönlendirme olduğunu düşünmüyorum.

- Dinin insan hayatını her ayrıntısıyla düzenlemesini mi düzenlememesini mi tercih edersiniz, neden?

Ben bu halini tercih ederdim yani evet genel hatlarıyla düzenlenmiş bir şey olsun ama diğer insanı da bir seçim özgürlüğü olsun isterdim.

15. Bazı insanlar önemli kararları almadan önce istihare uygulamasına başvurur. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Çevremden duydum ama hiç denemedim. Yatıp bunu belli bir amaçla hiç denemedim ama rüyaların da etki ettiğini düşünüyorum ben genelde hani bir rüya görüyorsam etkilendiğim rüyalar oluyorsa bu günlük hayatta benim karşıma çıktığını yani çok kez karşılaştığım oldu. Hani bir rüya görüyorsam onunla bağlantılı bir şeyle karşılaşıyorum. Ne olumlu ne olumsuz demiyorum aslında biraz arada kalmış hissediyorum kendimi çünkü insan biraz da kendini şeyde yapmış olabilir isteği yönünde yönlendirmiş de bilinçaltında oluyor çünkü o niyetle o niyete odaklanarak yatıyorsun ve bu da ister istemez şeyini etkiliyor bilinçaltını etkiliyor o yüzden belki her zaman çok doğru sonuçlara ulaştıracağını düşünmüyorum. Ama deneyip de çok olumlu evet ben şeyler aldım işte evleneceğim kişiyi rüyamda gördüm bu da benim için olumlu oldu diyen çevremdeki kişiler de oldu.

16. Dini kaynaklarda yer alan bazı peygamberlerin göstermiş olduğu (asasını yılana dönüştürmesi, denizi ikiye ayırarak içinden geçmesi gibi) olağanüstü olaylar, mucizeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Mucizelerin olacağına inanıyorum ben aynen. Yani neden oluyor bence özünde iyi olan bir insanın zorluklarla içinden çıkamayacağı bir şey olduğu zaman kurtarıcı el gibi geliyor bana.

- Dinin insan yaşamını olağan kılan yönleri kadar olağanüstü yaşantılarla da görülebilmesini siz nasıl değerlendirirsiniz?

Bunu da bence hani insanların inandırıcılığına arttırdığını düşünüyorum ben evet yani bu kendisi gelişigüzel ya da olmuyordur hani bunun da belli bir sebebi vardır şeklinde düşünüyorum. Ve bu da bu evreni bir yaratıcısı düzenleyicisi olduğuna inancımı benim kuvvetlendirir.

17. Hayatta olumlu anlamda kişiye hoş gelen rastlantısal durumlar olduğu gibi olumsuz yönde kişinin hoşlanmadığı rastlantısal olaylar da vardır. İstenmeyen hoş olmayan rastlantıları ve bundan doğan zor süreçleri insanlar nasıl anlamlandırır sizce?

Bu noktada da daha kötü bir gidişatın kesilmesi olarak düşünebiliriz yani belki olmasa daha kötü bir şey olacaktı insanların fark edemeyeceği hani bu şekilde evet bu da kötü ama yani en azından bu şeyleri anlayıp yorumlayıp onları görüp şekillendirmek için olan bir şey olduğunu düşünüyorum yani bunun daha kötüsünü engellemek için hani olan bir durum olarak değerlendirebilirim düşünürüm.

- Bir Allah inancının veya dini bir yaşantının olması kişiye bu olayları yorumlamada nasıl etki eder?

İnanan için bence olumsuz etkilemez yani deminki dediğim gibi düşünebilir yani evet belki daha kötü bir şey olacaktı ama bununla geçti hani öyle derler ya bununla çıktı bununla geçti diye yani inananlar için bu şekilde yorumlama var ama eğer inanmıyorsa tabii kişi şey diyebilir ya da kararsızsa da; evet Allah varsa ve yarattığı kulların iyiliğini düşünüyorsa neden bu kadar kötü olay oluyor, diye onları da tam tersi yönde etkileyebilir.

18. Ailesini ziyarete giden bir kişinin gittiği gün depreme yakalanması ya da evde oturan birine asker uğurlaması için atılan bir kurşunun rast gelmesi veya

freni patlayan bir otobüsün o an durakta bekleyen yolcuların arasına dalması gibi örnekleri düşündüğümüzde sizce o kişilerin, o yolcuların o anda ve o yerde olması nasıl açıklanabilir?

Zor bir soru oldu (gülüşmeler) yani orada kadere giderim herhalde yani hani kaderi böyleymiş herhalde bu şekilde açıklama yapardım.

- Sizce buradan sağ çıkanlar bunu nasıl anlamlandırır ve buradan sakat kalan ya da hayatlarını kaybedenler bunu nasıl yorumlar? (Siz bu durumda olsaydınız nasıl yorumlardınız?)

Orada şey olarak düşünürüm herhalde vadesi gelmiş dolmuş ya da yiyecek ekmeği varmış derdim mesela o şekilde değerlendirebilir bir şey olabilir değerlendirebilirler. Çünkü gerçekten böyle şeyler yaşayıp oradan sağa çıkan kişilerde yaşamına devam edenler de oluyor çok basit bir şey başına gelebiliyor ama işte ölen insanlar da oluyor orada biraz bence insan için herhalde belirlenmiş ömrün... gelip gelmemesi diyebilir olduğunu düşünüyorum.

- Siz buradaki olayları kıl payı kaçırmış olsaydınız bu rastlantıyı nasıl yorumlardınız ve ne hissederdiniz?

Şanslı olduğumu düşünürdüm ve ilerleyen süreçlerde hani ölümle bu kadar yakın burun buruna geldiğim için de yani hayatımın da geri kalanını daha anlamlı geçirmeye çalışırdım ben o anlamda biraz daha şey yapabilirim. Yeri geliyor çok önemsiz detayları kafamıza takıyoruz hani değmeyecek şeyleri çok fazla kendinize dert ediniyoruz ama özellikle konu sağlık olduğu zaman aslında her şeyin boş olduğunu anlıyoruz. O anlamda bir belki gerçekten basit şeyleri kafayı takmama hayatı biraz daha anlamlı geçirmeye yönlendirebilir.

- Bu durum, sonrasında yaşamınıza nasıl yansdı, ne tür değişiklikler olurdu?

Küçük şeyleri takmazdım kafaya takmamaya çalışırdım daha büyük şeylere odaklanırdım.

19. Peki size göre bu rastlantısal durumun olumsuz sonuçlanmasında buradan etkilenenlerin aileleri veya yakınları bu durumun o kişiye denk gelmesini dini açıdan nasıl yorumlarlar?

Yani biraz insanlar belki olayın nedenini olan neden olan kişileri suçlama eyleminde olabilir biraz belki yaratıcıya karşı hani bunu neden benim başıma geldi diye isyanda bulunabilir kabullenme aşamasına gelene kadar ama kabullenme aşamasına geldikten sonra da yine aynı kapıya çıkıyor bence demek ki şey de vadesi doldu şeklinde düşünülebilir İlk başlarda bir bence isyankarlık neden benim başıma geldi şeklinde düşünürken süreci biraz daha kabullenmesiyle daha çok kabullenici bir tutum sergileyebilir, çok toparlayamadım cümleyi.

- Siz bu tür olumsuz rastlantılar yaşadığınızda veya bahsedilen örneklerden birini yaşasaydınız bu olumsuz rastlantının, Allah'ın rızasını kazanmadığınız için sizin başınıza geldiğini düşünür müydünüz?

Yani evet düşünürdüm aynen düşünürdüm bir uyarı olduğunu düşünürdüm düşünebilirdim.

- Bu düşünceden dolayı hiç pişmanlık duydunuz mu?

Pişman olurum yani keşke daha farklı şeyler de yapsaydım yani sırf belki o olay için de değil o olayla bile genelleyemem belki. Burada da (okulda) mesela bir çocukla görüştükten sonra hani bir şey yapmadığımı fark edersem ya da yetersizliğe düşüp şunu da yapabilseydim dediğim zaman bu ileride bir pişmanlık yaratır bende keşke yapsaydım ya da keşke hayatımı o zaman da şu şekilde yönlendirseydim acaba farklı olur muydu şeklinde düşünürdüm.

20. Yaşadığınız olumlu veya olumsuz rastlantılardan sonra şükür düzeyinizde bir farklılık oluyor mu? Ne yönde bir farklılık oluyor?

Yöneltir bence, aynen yani dediğim gibi benim yorumlama şeklim aslında bu verdiği mesajlar sayesinde insanı daha doğruya yönlendirdiği için doğru olanla da karşılaşacağımı düşündüğüm için şükür seviyem benim etkileyebilir arttırır.

21. Peki sizce rastlantısal olayların hiç olmadığı bir hayat mümkün mü? Neden? Rastlantısal olayların hiç olmadığı bir hayat sizce nasıl olurdu?

Mümkün değildir bence, sıkıcı olurdu hiç rastlantı bir şeyle karşılaşmamakta sıkıcı bir hayat olurdu biraz spontanlık arada doğallığın girmesi girmesi her şeyin belirlenmemiş olması da insana bir şey veriyor yani monotonluktan kurtarıyor bence.

Son olarak eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Teşekkür ederim.

EK 5: Çalışmanın Bulgular Bölümündeki Temaların Genel Tablosu

